

1232
V.A. 107.

SLOHOVÁ CVIČENÍ

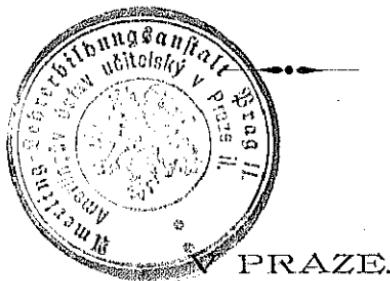
na školách obecných a měšťanských.

Napsal

OTAKAR SADOVSKÝ,

odborný učitel.

Druhé, rozmnожené vydání.

NAKLADATEL FR. A. URBÁNEK, ČESKÝ KNIHKUPEC
pro literaturu paedag. i hudební a učebné pomůcky
na Ferdinandské třídě v čísle 4, novém
vedle Národního divadla,
— Prvý český závod hudební. — Půjčovna hudebnin. —

Slovutnému a vysocectěnému

pánu panu

Václavu Roytovi,

o.-k. zemskému školnímu inspektoru atd.,

na důkaz dokonalé úcty

připisuje

v děčný žák.

Díl I.

Slohová cvičení

pro prvních pět tříd škol obecných, sloučených se školami měšťanskými, jakož i pro nižší oddělení obecných škol vůbec.

I. třída.

Obsah: 1. Tvoření krátkých vět jednoduchých o různých předmětech a sdružování jich ve slohové celky.
2. Opisování vět na tabuli napsaných a krátkých článků z ústanku.
3. Uřcování pojmu nižších podřadných pojmu vyššímu.
4. Části pojmu složitých.

I. Tvoření krátkých vět jednoduchých o různých předmětech a sdružování jich ve slohové celky.

Ověření této děječe se z počátku takého ústně; později, když žáci již psátí umějí, častočně i písemně. Látkou k tvoření vět budiž něco důkladně probrané v hodinách určených pro názorné vyučování. Učitel táže se, žáci odpovídají hlasitě a vrčitě k rátkým jednoduchým větám. Otázky učitelovy nebudouž nahodily, bez ladu a skladu, nýbrž počlivě sestaveny, tak aby odpovědi na ně konečně pěkný, logický celek poskytovaly. Z toho zřejmo, že myslénková činnost tu téměř výhradně spočívá na učiteli; žáci pak učitelovými otázkami vedeni jsouce, odpovědmi svými bezděky doprovázejí souboru vět, logické celky o pojednávaném předmětu tvořících. Prospěch z toho jest patrný: Žáci 1. naučí se myslénky své zřetelně, správně a jařmně vyjadřovat, 2. dosahnu pozvolna jasné představy o větě jako úplné myšlénce o jistém předmětu, 3. učí se mimo volně myslénky o témž předmětu pojiti v celky, čímž zvláště pěstuje se, abyehom tak řekli, cít slohový, jenž zajisté nejlepší jest připravou k pozdějším samostatným slohovým cvičením.

Místo dalších řečí pokusíme se methodicky ukázati, kterak si tento způsob vyučování slohu na tomto stupni představujeme.

I. Dům.

1. Za předechozího názorného vyučování naučil se žák, odpovídaje na otázky učitelovy, tvořiti celou řadu vět, týkajících se domu,

jeho částí a t. d. Otázek učitelových a odpověď žáků zde neuvádime, jelikož náležejí v obor názorného vyučování.

2. Učitel otázkami z odpovědi žáků sestavuje ústní slohová cvičení.

a) Části domu.

Co jest dům? Dům jest budova. Co má dům? Dům má základy, stěny a střechu. Opakuj, co má dům, A! B! C! Řekni, co jest dům a co má dům. Řekni to tak, že napřed řekneš, co jest dům, pak se zamlčíš, a po chvíli teprve řekneš, co má dům! Opakuj totéž právě tak, jak to řekl N!, C! D! E! Kde jsou základy? Základy jsou v zemi. Řekni ještě jednou, kde jsou základy, A!, F!, G!, H! Jsou stěny také v zemi? Kde jsou stěny? Kde jest také střecha? Kde jsou stěny a střecha? Stěny a střecha jsou nad zemí. Opakuj ještě jednou, kde jsou stěny a střecha, J!, K!, L! Kde jsou základy? Kde jsou stěny a střecha? Řekni, kde jsou základy, potom se zamlč, a po chvíli řekni, kde jsou stěny a střecha, A!, M!, N!, P! Řekněte všici — pozor! — ted! (Opakuje se několikrát.) Opakuj, co jest dům, pak se zamlč, a po chvíli řekni, co má dům, R!, P! Opakuj, co nyní řekl P!, pak se zamlč a řekni k tomu, kde jsou základy, A!, C!, R! Řekněte totéž všici — pozor! — ted! Opakuj, co řekl R!, pak se zamlč a řekni, kde jsou stěny a střecha, S!, V!, Z! Co jest ve stěnách? Ve stěnách jsou dvere a okna. Opakuj to, L!, D!, E! Co jest ve střeše? Ve střeše jsou výkyře. Řekni to ještě jednou, A!, D!, R! Řekni, co jest ve stěnách, pak se zamlč, a po chvíli řekni, co jest ve střeše, K!, L!, M! Řekněte to všici — pozor! — ted! (Opakuje se několikrát.) Co jest uvnitř domu? Uvnitř domu jsou síně, sytnice, kuchyně a komora. Opakuj to, F!, G!, H! Řekněte totéž všickni — pozor! — ted! Vypravuj, co jest ve stěnách a ve střeše, M! Opakuj to, pak se zamlč a řekni, co jest uvnitř domu! R!, H!, K! Řekněte to všickni — pozor! — ted! Co jest pod střechou? Pod střechou jest půda. Opakuj to A!, R!, P! Řekni tak, jak jsme před chvílí říkali, co jest ve stěnách a ve střeše, S!, P! Opakuj totéž, pak se zamlč, a řekni, co jest uvnitř domu, M!, K!, T! Řekněte to všickni — pozor! — ted! Opakuj to, pak se zamlč a řekni, co jest pod střechou, R!, N!, O! Řekněte to všickni — pozor! — ted! Co jest v základech? V základech jest sklep. Opakuj to, Z!, L!, O! Opakuj, co jste před chvíli všici říkali, N! Opakuj totéž, pak se zamlč, a po chvíli řekni, co jest v základech, D!, R!, V! Řekněte to všickni — pozor! — ted! (Opakuje se několikrát.) Vypravuj tak, jak jsme dříve říkali: co jest dům a co má dům, A!, B! Opakuj totéž, pak zamlč se a řekni, kde jsou základy, kde jsou stěny a střecha, N!, P! Opakuj totéž S! (Žák opakuje.) Nyní k tomu dolož, jak jsme před chvíli říkali, co jest ve stěnách a ve střeše. Opakuj vše tak, jak to řekl S!, O!, R!, P! Opakuj to ještě jednou M! (Žák opakuje.) Nyní k tomu dolož, co

jest uvnitř domu! Opakujte to všickni — pozor! — teď! (Opakuje se několikrát.) Řekni totéž sám, K! Připoj k tomu, co jest pod střechou a co jest v základech. (Celek tento opakuje se jednotlivci i ve sboru.)

Poznámka: Umějí-li žáci již psát, mohou cvičení tato napsati: jeden na tabuli, ostatní do sešitů, nebo na tabulky. Nežli však tu kterou větu napiší, budíž ráda ta nejdříve učitelem a pak žáky vyslovena tak, aby z vyslovení již zřejmá byla kvantita i kvalita slabik t. j. které slabiky jsou dlouhé nebo krátky, tvrdy nebo měkký.

I. Části domu.

Dům jest budova. Dům má základy, stěny a střechu. Základy jsou v zemi. Stěny a střecha jsou nad zemí. Ve stěnách jsou dvěře a okna. Ve střeše jsou vlyky. Uvnitř domu jsou síně, světnice, kuchyně a komora. Pod střechou jest půda. V základech jest sklep.

Poznámka: Aby žáci snadno se naučili, kde čárky jest psátí, poučme je, že čárku píšeme místo spojky a. Na př. Uvnitř domu jsou síň a světnice a kuchyně a komora. Nepřehně zní, opakuje-li se několikrát spojka a ve větě. Proto v řeči ústní vynecháme jí a místo ní zaměříme se asi na tak dlouho, co bychom a vyslovili; piše se vynechání spojky a pomlčení značíme čárkou. Proto i četouce u čárky poučujeme tak dlouho, co bychom a vyslovili. — Častým na toto poukazováním žáci snadno naučí se, kde v jednoduchých větách čárky psátí jest. Vznikne jim to takřka do citu i do péra.

2. Co v domě činíme.

Poznámka: Cvičení toto, jakož i všecka následující proběhe učitel podobným způsobem jako cvičení „Části domu“.

Ve světnici bydlíme. V kuchyni vaříme. V síni pereme. V kuchyni uchováváme potraviny. Ve sklepě uchováváme plodiny. Na půdu dáváme rozličné věci. Ve stodole skladáme obilí. Ve chlévě chováme dobytek.

3. Z čeho dům stavíme.

Základy stavíme z cihel a z kamene. Stěny stavíme též z cihel a z kamene. Střechu pokryváme taškami a křidlicí. Podlahu pokládáme deskami. Dvěře a okenice zhotovujeme ze dřeva. Tabule do oken vyrábíme ze skla.

4. Kdo staví dům.

Základy a stěny stavějí zedníci. Krov zhotovuje tesář. Střechu pokryvač. Podlahu pokládá tesář nebo stolař. Dvěře a okenice vyrábí stolař. Tabule do oken žasklivá sklenář. Kliky a zámky robí zámečník.

5. Kníha.

Čítanka jest kniha. Kniha má dvě desky. Desky jsou spojeny hřbetem. V deskách jsou listy. Každý list má dvě stránky. Na stránkách vytištěn jest obsah knihy.

6. Školní tabule.

Školní tabule jest nářadí. Školní tabule skládá se z tabule a podstavce. V podstavci jsou díry. Do děr strkáme koliky. Na kolíkách spočívá tabule. Tabule jest černá a čtyřrohá.

7. Stůl.

Stůl jest nářadí. Stůl má desku, postranice a nohy. Deska jest čtyřhranná nebo kulatá. Mezi postranicemi jest šuplík. Do šuplíku schováváme rozličné věci.

8. Dveře.

Do světnice vcházíme dveřmi. Na dveřích jsou dva rámy. Mezi oběma rámy jest náplň dveří. K náplni připevněny jsou stěžeje. Na stěžejích visí křídla dveří. Jedno křídlo připevněno jest závoramí. Druhé křídlo má zámek. Na zámku jest klika. Klikou dvéře otvíráme a zavíráme.

9. Okno.

Oknem se díváme ze světnice. Okno má rámy. Na rámech jest kování. Na kování visí křídla. V křídlech jsou zasazeny tabule. Mezi tabulemi jsou příčky. Tabule jsou průhledné.

10. Skříň.

Skříně jest nábytek. Přední část skříně jsou dvěře. Zadní část skříně nazývá se zadek. Horní část skříně služí svršek. Spodní část skříně jmenuje se dno. Po stranách jsou postranice. Ve skříně bývají věšáky nebo příhrádky. Na věšáky věsimo šaty. Do příhrádek díváme prádlo.

11. Nůž.

Nůž jest nástroj. Na noži rozeznáváme želízko a střenku. Želízko má ostří, hřbet a špičku. Želízko jest z ocele. Střenka bývá ze dřeva, z kosti, z rohu nebo z kovu. Želízkom řežeme a krájíme.

12. Nůžky.

Nůžky jsou nástroj. Nůžky skládají se ze dvou nožíků. Nožíky ty spojeny jsou uprostřed nýtem. Oba nožíky mají ostří a hřbet. Jeden nožík jest nahoru špičatý. Druhý nožík jest tupý. Oba nožíky končí se dole rukojetí.

13. Stolař.

Stolař jest řemeslník. Stolař zhotovuje nábytek, dveře a okna. Pilkou řeže dřevo. Hoblikem hobluje. Dlátem dlabe díry. Kladivem zatouká hřebíky. Klíhem klízí.

14. Jak hotoví stolař stůl.

Stolař zhotoví nohy. Potom ohobluje úzká prkna. Z těchto prken udělá postranice. Na to ohobluje širší prkna. Širší prkna sklíží klihem v jednu desku. Konečně všecko sklíží a spojí dřevěnými hřebíky.

15. Jak připravuje pekař těsto.

Pekař nasype mouku do prázdné díže. Na mouku nalije vlažné vody. K tomu přidá kousek kvasu. Vše to dobře kopistěm rozmichá. Potom přiklopí díži víkem. V teple těsto kyne. Z těsta dělá pekař chléb, housky a rohlíky.

II. Opisování vět na tabuli napsaných a krátkých článků z čítanky.

Žáci opisují krasopisně věty na tabuli napsané do svých sešitův dbajíce, aby opisovali správně ni čárk, ni jiných známének nevynechávajíce. Věty tyto budtež nikoliv nahodily a ledabyly, nýbrž obsažny, vybrány buď z učiva názerného, nebo z čítanky. Později cvičtež se žáci ve správném opisování kratších článků z čítanky do zvláštních sešitův. Na slovo správném klademe důraz proto, poněvadž chybným opisováním by jen škoda vzešla a žák chybňě psátí by se naučil. Cokoliv žák píše od okamžiku, kdy prvé slovo psátí počal, budiž napísáno úhledně a bez chyby. Proto veškeré tyto písemné úkoly nutno učiteli bedlivě prohlédnoti, chyby přísně vytknouti a neústupně natom státi, aby žák pečlivě si všimal pravopisu do nejmenších podrobností. Tím vzbudí se v žákově netolikovošť, ale i cit pro pravopis a správné i úhledné psání. Žákům psátí umějícím budiž častěji uloženo buď několik vět nebo kratičký článek za domácí úkol napsati. Je-li článek delší, budiž opsání jeho uloženo na dvakrát i vícekrát.

Hodí se k tomu zvláště následující články z 1. čítanky:

Čl. 2. Dobrý počátek (na dvakrát). Čl. 3. Dobrý pořádek (na tříkrát). Čl. 6. Píseň o hodném dítku (na čtyřikrát). Čl. 7. Tělo moje. Čl. 8. Části hlavy. Čl. 9. Části obličeje (na dvakrát). Čl. 11. Části paží. Čl. 12. Ruce moje. Čl. 13. Nohy moje. Čl. 15. Oči moje. Čl. 27. Mluvím. Čl. 29. Výstrahy (na čtyřikrát). Čl. 31. Kůň (na tříkrát). Čl. 35. Užitek zvířat čtvernohých (na pětkrát). Čl. 37. Slepice (na dvakrát). Čl. 43. Zvířátko také cítí. Čl. 53. Co z rostlin se vyrábí (na tříkrát). Čl. 54. Křemen. Nerosty. Čl. 55. Užitek nerostů (na šestkrát). Čl. 57. Den a rok (na čtyřikrát). Čl. 62. O Bohu (na tříkrát).

III. Určování pojmu nižších podřaděných pojmu vyššímu.

I. Školní věci.

Jmenujte věci ve škole! (Žáci: stůl, tabule, kříž, a t. d.).

Poněvadž věci ty jsou ve škole a ve škole jich užíváme, můžeme je zkrátka pojmenovatí školní věci.

Co jste tedy nyví jmenovali? Co jest tabule? stůl? stupeň atd. O čem jsme mluvili? Co jsou tedy tabule, stůl, stupeň? a t. d. Jména ta napišeme na tabuli a, aby každý věděl, o čem psát budeme, napišeme si doprostřed na tabuli:

Školní věci:

Přečti, co jsem napsal na tabuli? Proč jsem to napsal na tabuli? Pozor! Pouěvadž „Školní věci“ (učitel ukazuje prstem) nám udává, o čem psát budeme, nazýváme to nadpis. Jak nazýváme to, co nám udává, o čem psát budeme? Co jest tedy „Školní věci“? (Učitel ukazuje.) Nyní budeme opět jmenovati školní věci po sobě a psát na tabuli.

Poznámka: Slova, jež žákům psátí jest, vysloví nejdříve učitel a po něm některí žáci tak, aby z vyslovení zřejmo bylo, je-li ta která slabika a dle hledi krátká, tvrdá či měkká. Jenom tím způsobem umožní se, že žáci, ač pravopisně psátí neumějí, přece bez chyby psát budou. Tím evití se i sluch pro pravopis. Proto pravidlo toto budíž přísně zachováváno na všech nižších stupních škol oboecných.

Žáci piší:

Školní věci.

Tabule podstavec stupeň stůl židle lavice kalamář skříň kamna kříž křída kniha kniha tabulkář písanka pero tužka kamínky (a t. d.).

Dejte pozor! Napsali jsme „Tabule“ správně? Proč? Napsali jsme podstavec — stupeň — stůl — židle — a t. d. správně?

Vidíte, všecka slova na tabuli napsali jsme správně, ale přece jsme se dopustili chyby veliké. Co jest tabule? stupeň? podstavec? stůl? a t. d. Tabule, podstavec, stupeň, stůl, židle, skříň, lavice atd. jsou tedy jména věcí. Pamatuji si: Pišeme-li jména věcí po sobě, musíme za každým jménem učiniti čárku. Co tedy učiníme za jménem tabule? — podstavec? — stupeň? — a t. d. Čárka se dělá takto: Na dolní linku přiložíme křídu, přitlačíme, trhneme křídou dolů a rychle přestaneme tláčení.

Učíme za každým jménem čárku! Učiníme za posledním jménem také čárku? (Ne.) Proč? (Poněvadž jsme přestali psáti.) Jaké znaménko činíme; přestaneme-li psát? Učinili jste všickni tečku?

Kdy činíme čárky? — Činili jsme z počátku čárky za jmény věcí?

Nečinili jsme a to byla chyba; podruhé se té chyby nedopustíme, dáme pozor — vidíte?

2. Čtvernožci.

Dnes budeme psát jména zvířat čtvernohých. Zvířata čtvernohá nazýváme také jedním slovem čtvernožci. — Jak nazýváme jedním slovem zvířata čtvernohá? — O čem budeme dnes psát? — Jaký tedy napišeme nadpis? — Jmenujte čtvernožce! — Včera psali jsme o školních věcech. Kdo si pamatoval, co jsme činili za každým jménem? Píšeme-li jména věcí po sobě, co učiníme za každým jménem? Dnes budeme psát jména čtvernožců po sobě — co tedy učiníme za každým jménem zvířete?

Jména zvířat budeme po sobě psát tak, že počneme zvířetem nejménším a skončíme zvířetem největším. — Žáci na otázky učitelovy určení postup zvířat dle velikosti. Na př.: Kdo jest větší: Kočka či pes? Které jméno napišeme tedy dříve na tabuli: pes či kočka?

Čtvernožci.

Myš, potkan, krtek, kočka, pes, jehně, oves, beran, koza, kozel, tele, jalovice, kráva, býk, vůl, kůň.

3. Ptáci.

Slepice, kachna, husa, krocan, perlička, páv, vrabec, vlaštovka, jiřička, pěnkava, strnad, stehlík, čížek, skřivánek, sýkora, drozd, kos, ostříž, krahujec, sova, výr (a t. d.).

Jiná cvičení: Napiši se jména ptáků po sobě tak, že počne se ptákem největším a skončí se nejmenším.

Úkol: Napište jména ptáků po sobě tak, že počnete ptákem nejménším a skončíte největším. (Tento úkol žáci na základě předehlázejícího cvičení snadně sami provedou.)

4. Stromy.

Dub, buk, lípa, kaštan, habr, topol, akát, smrk, jedle, borovice, vrba, jabloň, hruše, třešně, višně, švestka, ořech, slíva (a t. d.)

5. Květiny.

Růže, karafiát, jiřinka, lilie, tulipán, maceška, žvonek, pivoňka, Italka, chudobka, petrklíč, měsíček, chrpa, konkel, čekanka, svlačec (a t. d.) —

6. Plodiny.

Žito, pšenice, oves, ječmen, proso. Brambory, řetkov, mrkov, řepa. Kukurice, pohanka.

7. Ovoce.

Jablko, hruška. Švestka, sliva, malinule, broskov, třešně, višně. Jahodu, malinu, černice. Rybíz, angrešt. Ořech, bukvice.

8. Pokrmy.

Chléb, koláč, buchta, vdolek, svítek, nákypr (atd.) Maso hovězí, telecí, vepřové, skopové, zvěřina, kuře, husa, kačena, kapoun (atd.) Brambory, zeli, kapusta, špinát (atd.)

9. Nápoje.

Voda, mléko, pivo, víno, koňalka, káva, čokoláda, limonáda, čaj, thé (atd.)

10. Budovy.

Škola, kostel, fara, radnice. Pivovar, papírna, přádelna, vinopalna, malýn, továrna. Dům, dvůr, chalupa, myslivna, hostinec, stodola, chlév.

11. Časy.

Ráno, poledne, odpoledne, večer. Pondělí, úterý, středa, čtvrtok, pátek, sobota, neděle. Leden, únor, březen, duben, květen, červen, červenec, srpen, září, říjen, listopad, prosinec. Jaro, léto, podzim, zima.

12. Osoby.

Otec, matka, dědoušek, babička, strýc, teta, syn, dcera, vnuk, vnučka. Tesař, zedník, řvec, krejčí, zámečník, nožíř, kovář, klempíř, provazník, tkadlec (atd.) Farář, kaplan, učitel, soudce, správce, myslivec, starosta, radní (atd.)

13. Křestní jména.

Práavidlo: Jména křestní píšeme velkým počátečním písmenem.

Karel, Josef, Ludvík, Vladimír, Jindřich, František, Cyrill, Stanislav, Alois, Bedřich, Otakar, Marie, Anna, Berta, Cecile, Josefa, Františka, Olga, Marta, Karolina, Anežka, Aloisie, Magdalena (atd.)

14. Příjmení.

Práavidlo: Příjmení píšeme velkým počátečním písmenem.

Svoboda, Veselý, Studený, Vorel, Vlček, Krejčí, Popek, Vitula, Zelinka, Pavlík, Veselá, Svobodová, Morávková, Vojtová, Stehlíková, Dvořáčková, Vitulová, Hanáková, Dolejská atd.

Poznámka: Žáci at jmennují příjmení svá nebo svých známých.

IV. Části pojmu složitých.

15. Části světnice.

Stěny, podlaha, strop, okna, dvěře.

16. Části stromu.

Kořen, peň, větve, haluze, listy, pupeny, květy, ovoce.

17. Části domu.

Základy, sklepy. Stěny, chodby, světnice, kuchyně, komora. Půda, krov, střecha, vikýře, komín.

18. Části hlavy.

Vlasy, čelo, uši, obočí, oči, nos, tváře, rty, zuby, jazyk, brada.

19. Části těla.

Vlasy, čelo, uši, obočí, oči, nos, tváře, rty, zuby, jazyk, brada. Krk, prsa, břich, záda, boky. Rameno, loket, dlaň, palec, ukazováček, prostřední, prsteník, malík, nehty. Stehno, koleno, lýtko, chodidlo, prsty, nehty.

20. Části ptáka. — Části péra.

Hlava, oči, zobák, jazyk. Krk, hřbet, prsa, břich, křídla, ocas. Nohy, prsty, drápky. — Brk, duše, ostenka (osten), prapor (pápeř).

Jiné úkoly: 1. Části čtyvernožce.

2. Části ryby.

II. třída.

- Obsah:**
1. Opisování krátkých článků z čítanky.
 2. Podřaďování pojmu nížejšího pojmu vyššemu dle udaného postupu.
 3. Srovnávání částí dvou věcí.
 4. Prosíčká věta.
 5. Ověření založené na postupu děje.

I. Opisování krátkých článků z čítanky.

- Hodi se zvláště tyto články: 17. Veľká písmena (na osmkrát). 20. Brada — řada (na dvakrát). 22. Vrána — brána — džbán — páni (na tříkrát). 25. Led — med (na čtyřikrát). 29. Tisk — zisk (na dvakrát). 34. Bríza — miza (na tříkrát). 40. Růže — kůže — důl — půl (na dvakrát). 65. Co říkáme o věcech noživých (na pětikrát). 75. Jaké jsou věci dle míry a tvaru (na dvakrát). 81. Jaké jsou věci dle chuti, čichu a himatu člověka (na tříkrát). Odpovědi ku čl. 90. Jiskry (na dvakrát). 103. Milé věci.

II. Podřaďování pojmu nižších pojmu vyššímu dle udaného postupu.

1. Čtvernožci.

Žáci jmenují známé čtvernožce; jména jíčí pře jeden z žáků na tabuli, ostatní do sešitův, na př.:

Pes, kočka, kůň, králík, krtek, myš, potkan, slon, jelen, jehně, ovec, býk, kráva, koza, beran, tele, vůl, srnec, zajíc, lasice, jezovec, ježek, kuna, medvěd, vlk atd.

Na to dá se žákům některý z následujících úkolů, aby jej samostatně vypracovali.

Úkol 1. Napište na tabuli napsaná jména čtvernožců po sobě tak, že nejdříve napišete jména čtvernožců domácích, potom lesních a polních a skončíte čtvernožci dravými.

Úkol 2. Napište na tabuli napsaná jména čtvernožců po sobě tak, že nejdříve napišete jména čtvernožců dravých, potom polních a lesních a skončíte jmény čtvernožců domácích.

Poznámka: Učitel dá arcis k úkolům těmto a jiným, jim podobným návod, kterak si žádkém počítati jest při rozlišování čtvernožců a p., aby rychle, správně a bez nesnází úkol svůj provedli.

Úkol 3. Napište o každém čtvernožci, jaký jest.

Poznámka: Nutná jest ústní příprava. Učitel dává žákům o každém čtvernožci, jaký je. Na př.; Pes jest věrný. Pes jest silný. Pes jest bdělý. Pes jest malý atd. Sam upozorňuje žáky na vlastnosti jednotlivých čtvernožců. Tím způsobem udají žáci o každém čtvernožci dostatek jeho vlastnosti, tak že úkol pak snadno provedou. Provedení toho bude dosti samostatné; téměř každý žák podá jiné vypracování. Úkol bude znít na př.:

Vlastnosti čtvernožců.

Pes jest věrný. Kočka jest mlsná. Kůň jest silný. Králík jest plachý. Krtek jest krátkozraký. Myš jest škodlivá. Potkan jest čeradný. Slon jest ohromný. Jelen jest krásný. Jehně jest tiché. Ovec jest trpělivá. Býk jest divoký. Kráva jest užitečná. Koza jest strakatá. Beran jest tvrdohlavý. Tele jest slabob. Vůl jest loutavý. Srnec jest rychlý. Zajíc jest bázlivý. Lasice jest svižná. Ježek jest nemotorný. Kuua jest krvežíznivá. Medvěd jest mrzutý atd.

Úkol 4. Převeďte předcházející úkol do minulého času.

Úkol 5. „ „ „ „ do budoucího času.

Úkol 6. Napište o čtvernožcích, co dělají.

Úkol 7. „ „ „ „ dělali.

Úkol 8. „ „ „ „ budou dělati.

2. Ptáci.

Slepice, kachna, vrabec, ostříž, havran, husa, perlička, páv, kos, stehlík, slavík, sup, orel, jiřička, vlaštovka, pěnkava, strnad, sokol, kúně, skřivan, krahujec, čížek atd.

Úkol. Napište na tabuli napsaná jména ptáků po sobě tak, že nejdříve napišete jména ptáků domácích, potom jména ptáků zpěvavých a skončíte jmény ptáků dravých.

Poznámka: Další úkoly podobně jako ve cvičení „Čtvernožci“. Totéž platí i při následujících cvičeních, ač všechny druhy této úkolu se provést nedají; výběr je snadný.

3. S t r o m y.

Švestka, hruše, dub, jabloň, habr, ořech, lípa, buk, topol, třešně, višně, slíva, akát, smrk, jedle, borovice atd.

Úkol. Napište na tabuli napsaná jména stromů po sobě tak, že nejdříve napišete jména stromů zahradních, potom lesních a polních.

4. K v ě t i n y.

Růže, karafiát, lílie, tulipán, pivoňka, maceška, petrklíč, chudobka, měsíček, zvonek, fialka, chrpa, koukol, čekanka, sylačec atd.

Úkol 1. Napište na tabuli napsaná jména kytiček tak, že pojene květinami polními a lučními a skončíte květinami zahradními. Napsavše jména květin polních a lučních, učiňte tečku.

Úkol 2. Napište na tabuli napsaná jména květin tak, že pojene květinami vonnými a skončíte květinami nevonnými. Napsavše jména květin vonných, napište tečku.

5. B u d o v y.

Škola, kostel, fara, radnice, pivovar, vinopalna, papírna, přádelna, mlýn, myslivna, zámek, dvůr, továrna, chalupa, stodola, chlév, srotčinec, nemocnice atd.

Úkol. Napište na tabuli napsaná jména budov tak, že napišete nejdříve jména budov soukromníků, potom jména budov obecních a skončíte jmény budov průmyslových. Jména budov soukromníků, obecních a průmyslových oddělité tečkou.

6. O s o b y.

Otec, matka, dědoušek, babička, tesař, zedník, učitel, farář, kaplan, syn, dcera, strýc, myslivec, starosta, zámečník, radní, klempíř, soudce, vnuček, teta, krejčí atd.

Úkol. Napište jména osob na tabuli napsaná po sobě tak, že nejdříve napišete jména úředníků, potom jména řemeslníků a skončíte jmény osob příbuzných. Jména úředníků, řemeslníků a osob příbuzných oddělité tečkou.

7. Křestní jména.

Karel, Josef, Anna, Vladimír, Olga, Markéta, Alžběta, Josefka, František, Jan, Berta, Oskar, Ludmila, Alois, Marta, Stanislav, Cyril, Marie, Žofie atd.

Úkol 1. Napište křestní jména na tabuli napsaná tak, že napišete nejdříve křestní jména osob mužských a potom jména osob ženských.

Úkol 2. Napište nejdříve křestní jména svých spolužáků, potom křestní jména svých spolužaček.

8. Jména spolužáků.

Poznámka: Žáci piší jména křestní i příjmení svých spolužáků. Není ani nutno, aby každý žák napsal jména všech spolužáků; dostačí, napiše-li jich 10–20. Je-li mnoho žáků ve třídě, může učitel počít tento stanoviti, říka: Na- pište jména křestní i příjmení 10 (15, 20, 25) spolužáků. Provedení:

Jména spolužáků.

Karel Novotný, Jakub Žák, Leopold Novák, Jaroslav Dolenský, Kašpar Nesvačil, Václav Studený, Jan Dlouhý, Oskar Veselý, Stanislav Křivý, Jan Kružík, Vladimír Kočí.

9. Jména spolužaček.

Marie Dolejská, Anna Nováková, Julie Studená, Ludmila Veselá, Olga Charvátová, Ida Dvořáčková, Zdeňka Páralová, Milada Virtíková, Anastasie Bílá, Hedvika Zelená, Růžena Prášilová, Božena Plachá.

10. Pokrmy.

Maso, polévka, zelí, hrách, brambory, buchty, koláče, jelita, jaternice, klobásy, lívance, vďolky, kapusta, čočka, houby, pečeně, chléb, kuřata, vepřovina, skopovina, knedlík, telecí atd.

Úkol 1. Napište na tabuli napsaná jména pokrmů tak, že napišete nejdříve jména pokrmů masitých, potom moučných a skončíte jmény pokrmů rostlinných. Jména pokrmů masitých od moučných a moučných od rostlinných oddělte tečkou.

Úkol 2. Napište na tabuli napsaná jména pokrmů po sobě tak, že napišete nejdříve jména pokrmů pečených a smažených a potom jména pokrmů vařených. Jména pokrmů pečených a smažených oddělte od jmen pokrmů vařených tečkou.

11. Rostliny.

Růže, žito, akát, pšenice, petrklič, buk, habr, fialka, zeměžluč, šípek, angrešt, třešeň, vrba, broskev, topol, tulipán, tráva, řepa, líská, rybíz, hloh, myrta a t. d.

Úkol. Napište na tabuli napsaná jména rostlin tímto pořadem:
a) jména bylin, b) jména keřů, c) jména stromů. Jména bylin oddělte od jmen keřů tečkou; rovněž tak jména keřů od jmen stromů.

12. Bylinky.

Hrách, oves, čočka, kmín, nareis, hyacint, cibule, žito, kapusta, rulík, blín, rýže, rákos, ječmen, chmel, bob, řepa, chudobka, růže, pomněnka, sasanka, kukuřice, zelí, svlačec, proso, zvonek, pryskyřník, měsíček, jiřinka, pšenice, křen, meloun, mrkev, karafiát, lilio, petržel atd.

Úkol. Napište na tabuli napsaná jména bylin po sobě tímto pořadem: a) jména květin, b) jména zelin, c) jména travin (obilí). Jména květin oddělte od jmen zelin tečkou; rovněž tak jména zelin od jmen travin.

13. Nerosty.

Křemen, hlína, železo, křída, pískovec, vápenec, břidlice, měď, zlato, démant, olovo, stříbro, žula, mramor, tuha, uhlí, cín a t. d.

Úkol. Napište na tabuli napsaná jména nerostů tímto pořadem:
a) jména kovů, b) jména ostatních nerostů.

III. Srovnávání částí dvou věcí.

I. Části krávy. — Části koně.

Hlava, rohy, čelo, uši, oči, nozdry, huba, zuby, jazyk. Krk, hřbet, prsa, břicho, ohon. Nohy, paznehty. — Hlava, čelo, uši, nozdry, huba, zuby, jazyk. Krk, hříva, hřbet, prsa, břicho, ohon. Nohy, kopyta.

V prvé polovici tohoto cvičení jmenovali jsme části krávy. Budeme jednotlivé ty části zvolna číst po sobě a vy dávejte pozor, má-li i kůň všecky ty části.

Kterých částí kůň nemá, ty části podtrhneme.

Hlava — má kůň hlavu? (Má.) Rohy — má kůň rohy? (Nemá.) Slovo rohy tedy podtrhneme, protože kůň rohů nemá — a t. d. až po paznehty. Má kůň paznehty? (Nemá.) Paznehty tedy podtrhneme.

V druhé polovici jmenovali jsme části koně. Dejte pozor! Podíváme se, má-li kráva všecky části jako kůň. Kterých částí kráva nemá, ty rovněž podtrhneme. Hlava — má kráva hlavu? (Má.) Čelo a t. d. až po hřívou. Má kráva hřívou? (Nemá.) Poněvadž kráva hřívou nemá, slovo hříva podtrhneme. Hřbet — má kráva hřbet? (Má.) Prsa — má kráva prsa? a t. d. — až po kopyta. Má kráva kopyta. (Nemá.) Slovo kopyta si podtrhneme.

Pozor! Co má kráva a kůň nemá? Co má kůň a kráva nemá?
 Čím liší se kráva od koně? Čím liší se kůň od krávy?

Poznámka. Podobně proberou se i následující členění.

2. Části čtvernožce. — Části ryby.

Hlava, čelo, uši, oči, huba, zuby, jazyk. Krk, hřbet, prsa, břich, ohon. Nohy, prsty. Srst. — Hlava, oči, huba. Ploutve, hřbet, prsa, břich, ploutev ocasní. Šupiny.

3. Části ptáka. — Části ryby.

Hlava, oči, zobák, jazyk. Krk, hřbet, prsa, břich, ocas. Nohy, prsty, drápkы. Peří. — Hlava, oči huba. Ploutve, hřbet, prsa, břich, ploutev ocasní. Šupiny.

4. Části pšenice. — Části růže.

Kořen, stéblo, listy, klas, zrůna, pléva, osina. — Kořen, kmínek, listy, květ, šípky.

5. Části květiny. — Části stromu.

Kořen, stonek, listy, květ, plody. — Kořen, kmén, větve, ratolesti, listy, květ, plody.

6. Části školy. — Části kostela.

Základy, zdi, střecha, sklep, síně, byt, učírny, kabinety, ředitelna, dvůr. — Základy, zdi, střecha, věž, loď chrámová.

IV. Prostá věta.

I. Hlasy zvířat.

Kůň řehtá. Osel hyká. Vôl řve. Kráva bučí. Ovese bečí. Koza meká. Zajíc vřeští. Myš piští. Pes vrčí. Kočka mňonká. Vlk vyje. Liška skolí. Medvěd mručí.

Husa kejchá. Kachna káchá. Kohout kokrhá. Slepice kdáče. Kvočena kvoká. Kuře piští. Kukačka kuká. Vlaštovice šveholí. Vrabec švihlá. Vrána kráká. Výr huhlá. Sová houká. Slavík klokočá. Holub vrká.

Had syčí. Žába skřehotá. Ovrček evrčí. Včela bzučí.

Jiné úkoly:

- Napište tyto prosté věty v čísle možném.
- Napište tyto prosté věty v čase minulém.

c) Napište tyto prosté věty v čase budoucím.

1. v čísle jednotném;
2. v čísle množném.

d) Proměňte tyto prosté věty v tázačí věty.

Hlasy zvířat.

Řehtá-li kůň? Hýká-li osel? Řve-li vůl? Bučí-li kráva? Mekáčko koza? Vřeští-li zajíc? Pišti-li myš? Vrčí-li pes? Mňouká-li kočka? Vyje-li vlk? Skolí-li liška? Mručí-li medvěd?

Zda kejchá hnsa? Zda káchá kachna? Kohoutí-li kokrhá? Kdáče-li slepice? Zda piští kuře? Kokáčka-li kuká a t. d.

e) Proměňte tyto prosté věty ve věty rozkazovací.

Koni, řehtej! Osle, hýkej! Vole, řvi! Krávo, buč! Ovce, beč! Kozo, mekej! Zajíci, vřešti! Myši, piští a t. d.

Kejchej, huso! Káchej, kachno! Kokrhej, kohoute! a t. d.

f) Neřehtá-li kůň? Nehýká-li osel? Neřve-li vůl? Nebučí-li kráva? Nemekáčko koza? Nevřeští-li zajíc? a t. d.

g) Koni, neřehtej! Osle, nehýkej! Vole, neřvi! Krávo, nebuč! Nebeč, ovce! Nemekej, kozo! Nevřešti, zajíci! a t. d.

2. Zvuky věcí.

Píštala píská. Oheň práská. Bič práská. Vůz rachotí. Okna drnčí. Šavle řinčí. Nohy dupají. Ruce tleskají. Dvěře vrzají. Potok hrčí. Listí šustí. Voda hučí. Vítr říčí. Hrom burácí. Podkova ciuká. Les šumí. Zvon zvoní. Trouba hlaholí. Basa bručí. Kosa řinčí.

Jiné úkoly: a) b) c) jako u předešlého cvičení: „Hlasy zvířat.“

3. Práce lidí.

Švec šije. Kovář kuje. Zedník staví. Zámečník piluje. Klempíř spájí. Pekař peče. Stolař hobluje. Hrnčíř hněte. Komínář vymetá. Mlynář mele (a t. d.).

Písář píše. Žák se učí. Kněz káže. Rolník oře. Kupec prodává. Vozka jede. Hostinský nalévá. Voják bojuje. Celník dohlíží. Ponočený hlídá.

Švadlena šije. Pradlena pere. Kuchařka vaří. Služka posluhuje. Chůva chová (a t. d.)

Jiné úkoly: a) b) c) jako u cvičení: „Hlasy zvířat.“

d) Napište úkol tak, že udáte nejdříve, co činí ženy, potom, co činí řemeslnici a konečně co činí jiní lidé.

4. Co dělají osoby a věci.

Doplňte prosté věty slovesem označujícím, co podmět činí:

Růže —. Fialka —. Strom —. Tráva —. Káň —. Vůl —.
 Koza —. Lev —. Zajíc —. Kočka —. Pes —. Pták —. Kanárek —.
 Vrabec —. Měsíc —. Slunce —. Hvězdy —. Vánek —. Děšť —.
 Rosa —. Mráz —. Východ —. Les —. Ryba —. Potok —. Slavík —.
 Kukačka —. Obilí —. Květina —. Kolo —. Vůz —. Tabule —.
 Holub —. Žák —. Lípa —. Švadlena —. Truhlář —. Zámečník —.
 Voják —. Dřevo —. Klasy —. Kámen —. Kamna —. Koza —.
 Zvonky —. Nůž —. Nůžky —. Listí —. Květ —. Půda —. Led —.
 Vítr —. Koráb —. Zlato —. Děšť —. Jetel —. Bič —. Polnice —.
 Sklo —. Lonka —. Dívka —. Hoch —. Dítě —. Oheň —. Obloha —.
 Puška —. Kůň —. Ovce —. Rána —. Nemocný —. Pocestný —.
 Ponocný —. Poklasný —. Plody —. Motýl —. Včela —. Cukr —.
 Vlasy —. Zeď —. Komár —. Řezník —. Jelen —. Železo —. Kry —.
 Jezero —. Tráva —. Mračno —. Pekař —. Tesař —. Brouk —.
 Kněz —. Král —. Slepice —. Kohout —.

Jiné úkoly: a) b) c) d) e) f) jak u cvičení „Hlasy zvířat“.

5. Jaké jsou osoby. (Vlastnosti osob.)

Poznámka: Žáci jsou naváděni, aby sami věty podobné tvořili. Některé z těch vět píší se pak jako cvičení na tabuli a do sešitův.

Žák jest pilný. Žákyně jest zdvořilá. Otec jest laskavý. Matka jest starostlivá. Strýc jest dobrativý. Teta jest milosrdná. Babička jest pobožná. Voják jest udatný. Soudce jest spravedlivý. Řemeslník jest pracovitý. Dělník jest svědomitý. Kovář jest silný. Maliř jest dovedný a t. d.

Úkol 1. Převeďte věty tyto a) do čísla množného, b) do času minulého, c) do času budoucího.

Úkol 2. Proměňte věty tyto v tázací: Je-li žák pilný? Je-li žákyně zdvořilá? Laskav-li jest otec? a t. d.

Úkol 3. Proměňte věty tyto v rozkazovací: Žáku, buď pilen! Žákyně, buď zdvořilá! a t. d. — anebo: Buď pilen, žáku! Zdvořilá buď, žákyně! a t. d.

Poznámka: Podobná cvičení budetež probrána i u následujících cvičení a to ústně i písemně.

6. Jací jsou čtvernožci. (Vlastnosti čtvernožců.)

Kůň jest ušlechtilý. Pes jest věrný. Kočka jest čistotná. Koza jest mlsná. Kráva jest užitečná. Ovce jest trpělivá. Osel jest loudavý. Vůl jest netečný. Býk jest silný. Zajíc jest bázlivý. Jelen jest rychlý. Vlk jest dravý a t. d.

7. Jací jsou ptáci. (Vlastnosti ptáků.)

Poznámka: Zde nutno, aby učitel otázkami naváděl žáky k patřičným odpovědem.

Vlaštovka jest čistotná. Kohout jest udatný. Slepice jest pečlivá. Husa jest štěbetavá. Páv jest pyšný. Perlička jest kropenatá. Vrabec jest nesuášenlivý. Žluva jest žlutá. Žluna jest zelená. Špaček jest učenlivý. Straka jest laková. Ostříž jest krvelačný. Holubice jest skromná. Osel jest smělý. Sup jest žravý a t. d.

8. Jaké jsou věci dle rozměrů.

Strom jest košatý. Vôž jest vysoká. Sloup jest nízký. Řeka jest hluboká. Potok jest mělký. Niť jest tenká. Lano jest tlusté. Silnice jest široká. Stezka jest úzká. Meč jest dlouhý. Nůž jest krátký. Moře jest ohromné. Rybník jest malý a t. d.

9. Vlastnosti věcí co do barvy.

Fialka jest modrá. Nebe jest blankytiné. Mračno jest šedé. Inkoust jest černý. Papír jest bílý. Růže jest červená. Tráva jest zelená. Obilí jest žluté. Kaštan jest hnědý a t. d.

10. Vlastnosti věcí co do tvaru.

Koule jest kulatá. Tabule jest čtverhranná. Stůl jest okrouhlý. Jehla jest špičatá. Nůž jest ostrý. Had jest válecovitý. Válec jest oblé a t. d.

V. Cvičení zasnovaná na postupu děje.

1. Co činím za dne.

Co činíš ráno nejdříve? — Probudím se. — Co činíš potom, když jsi se probudil? — Vstanu. — Co činíš, když vstaneš? Modlím se — a t. d. Podobnými odpovědmi vypoví žák, co činí za den. To, co činíš za dne, napíšeme na tabuli. O čem tedy budeme psát? Jaký bude tedy nadpis tohoto cvičení? Jaká jest věta: Probudím se? Jaké znaménko činíme po každou větě?

Co činím za dne.

Probudím se. Vstanu. Modlím se. Obleku se. Snídám. Připravuji knihy. Jdu do školy. Dávám pozor. Učím se. Jdu domů. Obědvám. Jdu do školy. Učím se. Jdu domů. Svačím. Piši úlohy. Hraji si. Večeřím. Syleku se. Modlím se. Lehnu. Spím.

Jiné úkoly:

- a) Co činil jsem včera za dne.
- b) Co budu činiti zítra za dne.
- c) Co činíme za dne.
- d) Co činili jsme včera za dne.
- e) Co budeme činiti zítra za dne.

2. Co činí zedník.

Probudi se. Vstane. Pomodlí se. Obleče se. Snídá. Připravuje své náčiní. Jde do práce. Zdí. Jde domů. Obědvá. Jde do práce. Zdí. Jde domů. Večeří. Modlí se. Spi.

Jiné úkoly:

- a) Co činil zedník včera.
- b) Co bude zedník činiti zítra.
- c) Co činí zedníci.
- d) Co činili zedníci včera.
- e) Co budou zedníci činiti zítra.

Poznámka: Podobných cvičení budíž několik probráno.

3. Co činí učitel ve škole.

Pomodlí se se žáky. Učí žáky počítati. Učí žáky čísti. Učí žáky psáti. Ukazuje žákům obrazy. Vypravuje pěkné příběhy. Dává žákům dobrá naučení. Vytazuje se žáků. Pilné chváli. Nepozorných napomíná. Nedbalé trestá. Dává domácí úkoly.

Úkoly: a) Co činil učitel ve škole.
b) Co bude činiti učitel ve škole.

4. Co činí rolník v den žni?

Časně ráno vstane. Pomodlí se. Obleče se. Nakrmí koně. Spraví vlnu. Připraví si kousu. Zapřáhne koně. Jede s čeleďi na pole. Žne. Váže. Nakládá snopy. Veze obilí do stodoly. Skládá obilí. Večer vypráhne koně. Uklidí náčiní. Děkuje Bohu za úrodu. Odpočívá. Spi.

Jiné úkoly:

- a) Co činil rolník v den žni?
- b) Co bude činiti rolník v den žni?

5. Co činí kněz v kostele?

Obléká se v mešní roucho. Vystupuje na kazatelnu. Káže slovo Boží. Napomíná k mravnosti. Poučuje lid. Slouží mše svatou. Žehná lidu. Modlí se za věřící. Křtí nemluvňata. Zpovídá hříšníky. Uděluje

odpuštění hříchů každém. Podává nejsvětější svatosť oltářní. Modlí se za mrtvé.

III. třída.

- O b s a h:**
1. Opisování krátkých článků z čítanky.
 2. Rozšiřování vět prostých přívlastky.
 3. Nápodobení bajek v čítance obsažených.
 4. Zaměňování slov jinými souznačnými.
 5. Obsah článků dle daných otázek.
 6. Popisy založované na postupu děje.
 7. Průprava k popisu dle daných otázek.
 8. Popisy dle otázek.
 9. Dopisy dle určité vymezeného obsahu.

I. Opisování krátkých článků.

Hodi se zvláště tyto články: 1. Modlitba ranní. 3. Matičee. 5. Co bylo, jest a bude. 8. Řada přísloví. 9. Vosk a cihla. 10. Kdy, kde a jak? 11. Ječmen a pšenice. 12. Slunečnice. 15. Nová řada přísloví. 16. Měna časův. 35. Můra. 41. Straka laková. 47. Mrak. 49. Pyšný páv. 57. Slunce a vítr. 70. Vyvýšeniny a sníženiny. 99. Kterak eisař učil stav selský. 100. Práce nehanobí člověka. 101. Nežistnost. 104. Teplo. 106. Vodní pára a vzduch. 107. Proudní vzdachu čili vítr. 124. Ptáčkové u stodoly. 135. Lilije.

II. Rozšiřování vět prostých přívlastky.

Rozšiřujte následující věty příhodnými přívlastky:

- a) — otec pracuje. — žák se učí. — rolník oře. — matka vaří. — vojín bojuje. — kůň utíká. — myslivec střílí. — voda teče. — dům jest druhý. — práce jest výžena. — syn byl trestán. — dělník bývá odměněn. — lidé jsou milování. — člověk roste. — člověk naříká. — slunce svítí. — tabule jest průhledná — věci jsou drahé. — pocestný spí. — pole jest užitečné. — les jest tmavý. — žito se vlní. — zbraň se leskne. — páv si vykračuje. — krocán hudruje. — vůl bučí. — stařec umírá. — nebo jest blankytuá. — voda jest slaná. — ovoce jest trpké. — hřišník se kaje. — rosa se třpytí — mouka jest nejhlejší. — hoch byl chválen. — prst jest nejdělsší. — kniha jest vzácna. — hruška jest sladká. — pero jest pružné. — koule jest těžká. — dům se srátil. — listí opadává. — květ jest červený. — pes kousá. — křesťan bude spasen. — Bůh neopouští. — víno jest nákladné. — slovo se libí. — hoch zpívá. — květ voní. — měch jest těžký. — teta postonává. — ovoce padá. — vítr duje. — muchomůrka jest jedovatá. — dřevo puká. — seno

voní. — měsíc září. — mech jest zelený. — hrdina zvítězi. — fialka jest skromná. — liška byla polapena. — člověk bude vítězem. — víra nezanikne. — voda zahnívá. — železo rezaví. — niš se přetřhne. I — skála se rozpadne. — úroda těší. — věci se lesknou. — skvost jest nejdražší. — lesy šumí. — provaz jest nejpřevnější. — soudce jest vážen. — obili se kosí.

b) — jméno jest poklad —. — voda jest — nápoj. — rádce jest přítel —. — slon jest zvíře —. — tigr jest dravec —. Bůh jest — soudce. Růže jest — květina. Karel jest — žák. — Žižka byl — vojevůdce. Stůl jest — náradí. Lípa jest — strom. Bratr jest — řemeslník. Liška jest — zvíře. Páv jest — pták. Střídmost jest — lékař. Hlad jest — kuchař. Železo jest — kov. Zlato jest — kov. Démant jest — kámen. Čítanka jest — kniha. Blíž jest — bylina. Rybíz jest — keř. Kostel jest — budova. Lichotník jest — přítel. Žkušenosť jest — rádce. Kovář jest — muž. Dunaj jest — řeka. Praha jest — město. Morava jest — země. Pivo jest — nápoj. Radnice jest — stavení. Jablko jest — ovoce. Džber jest — nádoba. Oves jest — krmivo. Kámen jest — stavivo. Housle jsou — nástroj. Svědomí jest — soudce. Svědomitost jest — vlastnost. Moudrost jest dar. Lenosť jest — neštěstí. Kreslení jest — práce. Vánoce jsou — svátky. Neděle jest — den. Žebrák jest — člověk. Strýc jest — obchodník. Dub jest — strom. Uhlí jest — topivo. Kapusta jest — zelina. Maso jest — pokrm. Led jest — voda. Štika jest — ryba. Zlatohlávka jest — brouk. Pokora jest — enosť. Nesvornost jest — vada. Bůh jest — duch. Sůl jest — nerost. Dělo jest — zbraň. Sová jest — dravec. Andělé jsou — služebníci. Lež jest — hřich. Pýcha jest — vlastnost. Mléko jest — nápoj.

III. Nápodobení bájek v čítance obsažených.

Nápodobení zakládá se na zaměně pojmu podobných v témaže článku, tak že článek jinak i formou i obsahem skoro nezměněn zůstává. Učitel vyloží nejdříve žákům obsah článku, na to dá si honěkolikráté žáky vypravovat a když žáci obsahu dobře porozuměli, dá pojmy zaměňovat nejprve ústně, na to podle čítanky písemně.

I. Vosk a cihla.

(Článek 9. z III. dílu.)

Vosk záviděl cihle, že je tak tvrdá.

„Kde a jak nabyla jsi takové tvrdosti?“ otázala se jí.

„V ohni!“ odpověděla cihla.

„Toho mohu také zkusit,“ veče vosk, skočil do plamene a horkem se rozplynul.

Co jednomu jest na prospěch, může jinému být na škodu.

Úkol: Podle bájky „Vosk a cihla“ napište bájku nadepsanou „Sádlo a mísa“, kladoucí místo slova vosk slovo sádlo a místo slova cihla slovo mísa.

Vypracování.

Sádlo a mísa.

Sádlo závidělo míse, že je tak tvrdá.

„Kde a jak nabyla jsi takové tvrdosti?“ otázalo se jí.

„V ohni!“ odpověděla mísa.

„Toho mohu také zkoušet,“ veče sádlo, skočilo do plamene a horkem se rozplýnulo.

O jednomu jest na prospěch, může jinému být na škodu.

2. Ječmen a pšenice.

(Čl. 11. z III. dílu.)

Přimlouval se ječmen ku pšenici: „Pojďme tam, kde zlato rodí se, však nám dobře k radosti hodí se.“ Pšenička pravila: „Tobě, ječmeni, dlouhé jsou vousy a krátký rozum. Nač nám medle za zlatem jít? Nechmež je samo pro nás přijít!“

Úkol: Podle bájky „Ječmen a pšenice“ napište bájku nadepsanou „Lenoch a dělník“, kladoucí místo slova ječmen slovo lenoch, místo slova pšenice slovo dělník, místo slova zlato slovo peníze, místo dlouhé vousy velká lenost a místo krátký rozum malá píle.

Vypracování.

Lenoch a dělník.

Přimlouval se lenoch ku dělníku: „Pojďme tam, kde peníze rodí se, však nám dobře k radosti hodí se.“ Dělník pravil: „Tobě, lenochu, veliké je lenost a malá píle. Nač nám medle za peníze jít? Nechmež je samy pro nás přijít. Plného sami lidé hledají!“

3. Slunečnice.

Kopřiva velice jasné slunečnice krásn sobě libovala: „I proč, květina ozdobná, jsi tak slunci podobná?“ plna podivu se ptala. „Divno-líš, proč tak vyhlížím? Vždyť pak ve slunci se zhližím!“

Úkol: Podle bájky „Slunečnice“ napište bájku nadepsanou „Enostný člověk“, kladoucí místo kopřiva člověk bezbožný, místo jasné slunečnice a květiny ozdobné — enostný člověk, místo krásy — nevinná tvář a místo slunce — Bůh.

Vypracování.

Bezbožný člověk velice cnoстného člověka něvinnou tvář si liboval: „I proč, člověče cnoстný, jsi tak Bohu podoben?“ pln podivu se ptal. „Divno-lit, proč tak vyhližím? Vždyť pak v Bohu se zhližím!“

4. Velká štika.

Štika nesmírné velikosti, která pro přepych svůj v celé řece nenáviděná byla, chlubila se jednou cestováním svým, svými půtkami a vítězstvími, konče následovně řeč svou: „Vše, co v řece žije, jest proti mně jako komár malé a jako ustřice hloupé!“

„A přere,“ odslovil malý okoun, „pokud se ti bude skromnosti nedostávat, bude tebou vše, cokoli ve vodě žije, z celého srdece opovrhovati.“

„Tak mluvíš ty ke mně?“ rozdurdila se štika a vyřítila se na okounka. Okounek zajel do sítě rybářské a ujel skrze její mřížoví; štika pak hnala se za ním a byla chycena.

Úkol: Podle bájky „Velká štika“ napište bájkou „Dravý sup“, vkládající místo:

štika —	dravý sup,
„ —	řeka — kraj,
„ —	ustřice — hejl,
„ —	okoun — střízlík,
„ —	sít rybářská — sít ptáčníkova.

Vypracování.

Sup nesmírné velikosti, který pro přepych svůj v celém kraji nenáviděn byl, chlubil se jednou cestováním svým, svými půtkami a vítězstvími, konče následovně řeč svou: „Vše, co v kraji žije, jest proti mně jako komár malé a jako hejl hloupé.“

„A přece,“ odslovil malý střízlík, „pokud se ti bude střídmosti nedostávat, bude tebou vše, cokoli v kraji žije, z celého srdece opovrhovati.“

„Tak mluvíš ty ke mně?“ rozdurdil se sup a vyřítil se na střízlíka.

Střízlík zaletěl do sítě ptáčníkovy a uletěl skrze její mřížoví; sup pak hnal se za ním a byl chycen.

Budeme skromními, abychom nepřišli k pádu.

5. Kozlové na lávce.

(Čl. 26. z III. dílu.)

Na dlouhé, úzké lávce právě uprostřed potkal se starý, mrzatý kozel s kozlíkem mladším, velmi vzdorovitým.

„Ustup!“ osupil se starý na mladého.

„Ustup ty!“ odsekł młody, „ja jsem tu byl dříve, právo jest moje.“

„Právo tvoje neplatí,“ odbýval ho prvný; „ja jsem starší tebe.“

„Můj otec jest ještě starší,“ hájil se młody; „on tady vždy chodival, a my, děti jeho, chodíme tu po něm. Cesta je naše.“

„Cože blabolíš?“ durdil se starý. „Jen vy že máte právo choditi po lávce? Lávka že je vaše? Jaká to hloupost! Který kozel ti to napískal? Kdoby se při takové věci nezlobil? Počkej, ukáži ti teď, či vlastně lávku jest, kdo má právo po ní choditi!“

A rozpáliv se, jal se vši silou dorážeti na mladšího rohy svými. Ale ten neměškaje obratně odrážel útoky soupeře svého. Potýkajíce se velmi urputně, spadli konečně oba do hlboké řeky, kde pro prehlivosť svou notně se ochladili.

Úkoly: Napište podle bájky „Kozlové na lávce“ bájku nade-psanou „Berani nad propasti“, vkládajíce:

místo kozele — beran,

„lávka — stezka, která nad propastí vedla

Vypracování.

Berani nad propasti.

Na dlouhé, úzké stezce, která nad propastí vedla, potkal se právě uprostřed starý, mrzutý beran s beránkem mladším, velmi vzdorovitým.

„Ustup!“ osupil se starý na mladého.

„Ustup ty!“ odsekł młody, „ja jsem tu byl dříve, právo jest moje.“

„Právo tvoje neplatí,“ odbýval ho prvný; „ja jsem starší tebe.“

„Můj otec jest ještě starší,“ hájil se młody; „on tady vždy chodival, a my, děti jeho, chodíme tu po něm. Cesta je naše.“

„Cože blabolíš?“ durdil se starý. „Jen vy že máte právo choditi po stezce? Stezka že je vaše? Jaká to hloupost! Který kozel ti to napískal? Kdo by se při takové věci nezlobil? Počkej, ukáži ti teď, či vlastně stezka jest, kdo má právo po ní choditi!“

A rozpáliv se, jal se vši silou dorážeti na mladšího rohy svými. Ale ten neměškaje obratně odrážel útoky soupeře svého. Potýkajíce se velmi urputně, spadli konečně oba do propasti, kdo pro prehlivosť svou notně se poranil.

6. Mrák.

(Článek 47. v III. dílu.)

Nad vyprahlou od vedra krajinou veliký mrák se přenesl. Ani kapkou jí neosvěživ, hojným deštěm nad mořem se rozlil, a štědrostí svou vychloubal se před horou.

„Co's učinil dobrého štědrostí svou?“ pravila hora, „a jak hleděti na to nebylo by bolestné? Celou krajinu zachovati jsi mohl od hladu, ale v moři i bez tebe je vody dosti.“

Štědrost nemá pravé ceny, není-li bližním ku prospěchu.

Úkol: Napište podle bájky „Mrak“ jinou bájku nadepsanou „Nerozumný bohatec“. Vypravujte o nerozumném bohatci, kterak jel rychle povodní stíženou krajinou ani krejcarem ubohé nepodaroval a kterak ve vzdáleném bohatém městě množství peněz rozdal a tím před starostou se honosil.

Nerozumný bohatec.

Povodní stíženou krajinou jel rychle veliký bohatec. Ani krejcarem ubohé nepodaroval, množství peněz rozdal ve vzdáleném bohatém městě a štědrostí svou vychloubal se před starostou. „Co's učinil dobrého štědrostí svou?“ pravil starosta, „a jak hleděti na to nebylo by bolestné? Celou krajinu zachovati jsi mohl od hladu, ale v bohatém městě i bez tebe je chleba dosti.“

Štědrost nemá pravé ceny, není-li bližním ku prospěchu.

7. Osel ve květnici.

(Čl. 52, III. dílu.)

Osel nejednou slýchal, že květnice hospodářova ku podivu jest krásná. I chtěl přesvědčiti se, zdali tomu tak jest. Náhodou našel dvěře otevřené; i vkročil tam a všecko kvítí okousal. Vyšel pak ven; i potkal ho jiný osel a tázal se řka: „Vskutku-li, bratře, v té zahrádě plno jest rozkoše a útěchy?“

„Ba není,“ odpověděl ušatý bratr. „Divím se, že lidé tu květnici tak velebil. Všechno kvítí jsem okusil, ale ani jedno nebylo mi po chuti. Bodlák, bratře, bodlák mnohem jest chutnější!“

Ušlechtilých radostí tupý člověk ani nechápe.

Úkol: Napište podle bájky „Osel ve květnici“ jinou nadepsanou: „Nedbalý žák ve škole.“ Vypravujte, kterak nedbalý žák slýchal, že ve škole žáci krásným a užitečným věcem se učí. Náhodou našel dvěře otevřené; i vkročil tam a poslouchal všem předmětům, jimž pan učitel vyučoval. Když vyšel ven, byv tázán, odpověděl, že toulati se jest lepší.

Nedbalý žák ve škole.

Nedbalý žák nejednou slýchal, že ve škole žáci krásným a užitečným věcem se učí. I chtěl se přesvědčiti, zda-li tomu tak jest. Náhodou našel dvěře otevřené; i vkročil tam a poslouchal všem předmětům, jimž pan učitel vyučoval. Vyšel pak ven; i potkal ho jiný

nedbalý žák a otázel se ho řka: „Vskutku-li, bratře, v té škole krásným a užitečným věcem se učí?“

„O nikoliv,“ odpověděl nedbalý žák. „Divím se, že lidé školu tak velebí! Všem předmětům jsem naslouchal, ale ani jeden nebyl mi po chuti. Toulati se, bratře, toulati se jest mnohem lepší!“

Ušlechtilých radostí tupý člověk ani nechápe.

8. Slunce a vítr.

(Článek 57. z III. dílu.)

Slunce a vítr se hádaly, kdo by z nich dvou byl silnější. I shodly se v tom, že ten bude za silnějšího pokládán, který pocestného dříve přinutí, aby svůj plášt odložil.

Vítr počne hned bouřiti, déšť a kroupy mu pomáhají, ale pocestný se tím více do svého pláště zaobaluje a dále kráčí.

Nyní přijde řad na slunce. Obloha se vyjasňuje, povětrí se oteplí, a slunce vysílá mocně své paprsky tak, že se s pocestného pot jen líje.

Odhodi pocestný plášt svůj a posadí se do chladku pod strom; slunce však se těší svému vítězství.

Úkol: Napište dle bájky „Slunce a vítr“ jinou bájkou nadepsanou „Láska a nenávist,“ pišícem místo:

Slunce — láska,
vítr — nenávist,
pocestný — hříšník,
plášt odložiti — pokání činiti,
bouřiti — pronásledovati,
déšť a krupobití — opovržení a bída,
do pláště se zaobaluje — trvá ve hříších,
obloha se vyjasňuje — bída mine,
povětrí se oteplí — opovrhování přestane,
vysílá mocně paprsky — činí,
pot se líje — kajízenost jímá.
odhodi plášt — zanechá hříchu,
posadí se do chladku pod strom — činí pokání.

Provedení.

Láska a nenávist se hádaly, kdo by z nich dvou byl silnější. I shodly se v tom, že ta bude za silnějšího pokládána, která hříšníka dříve donutí, aby pokáni činil.

Nenávist počne hříšníka pronásledovati, opovržení a bída jí pomáhají, ale hříšník tím více trvá ve hříších a dále kráčí cestou hříchu.

Nyní přijde řad na lásku. Bída mine, opovrhování přestane, a láska činí, že hříšníka kajízenost jímá.

Zanechá hříšník hříchu a činí pokání, láska však těší se svému vítězství.

IV. Zaměňování slov jinými souznačnými.

Poznámka: Souznačná slova, jimiž jest zaměňovati slova ve článcích, jsou umístěna v závorkách. Veledležitější čvičení toto, jímž zvláště rozumnožuje se zásoba slovní a hotovost slova vybavovati a jimi vlasti, budíž prováděno — arei toliko ústně — pokud možno na každém článku.

Velká štika.

(Čl. 18. z III. dílu.)

Štika nesmírné (ohromné) velikosti, která (jež) pro přepych (nadušť) svůj v celé (vší) řece nenáviděna byla, chlubila se (honosila se, pyšnila se, vynášela se) jednou (kdysi) cestováním (cestami) svým, svými půtkami (boji, zápasy) a vítězstvími, končíc (uzavírajíc) následovně (takto, tím způsobem) řeč (vypravování) svou: „Vše (všecko), co v řece žije (jest, dýše), jest proti mně (přirovnáno ke mně, srovnáno se mnou) jako komár malé (nepatrné) a jako (jak) ustřice hloupé (blbé).“

„A přece (přes to)“ odslovil (odvětil, odpověděl) malý (nepatrný) okoun, „pokud se ti (tobě) bude skromnosti nedostávat (nebudeš mít s dostatek), bude tebou vše, cokoli ve vodě (řece) žije (pluje), z celého (všeho) srdeč opovrhovati (pohrdati).“

„Tak (takto, tím způsobem) mluvíš (hovoříš) ty ke mně?“ rozdurdila (rozhněvala, rozlítala) se štika a vyřitila se (vyrazila) na okounka.

Okounek zajel (vplul) do sítě rybářské (rybářovy) a ujel (unikl, prchl) skrze její mřížoví (pletení); štika pak hnala se (řitila se) za ním a byla chycena (lapena).

Buďme skromními (uskromňujme se), abychom nepřišli k pádu (nepadli).

Kozlové na lávce.

(Čl. 26.)

Na dlouhé, úzké lávce právě uprostřed (v samém prostředku) potkal se (sešel se) starý (letitý), mrzutý (novrlý) kozel s kozlíkem mladším, velmi (tuze) vzdorovitým (svéhlavým).

„Ustup!“ (uhni) osupil se (obořil se) starý (letitý) na mladého.

„Ustup ty!“ odsekł mladý, „já jsem tu byl dříve (spíše), právo jest moje (iné, já mám právo, při mně jest právo).“

„Právo tvoje (ty), neplatí (nemá ceny),“ odbýval (odmítal) ho (jej) první (první); „já jsem starší (letitější) tebe (než ty).“

„Můj otec (tatinek) jest ještě starší,“ hájil se (bránil se) mladý; „on tudy (zde) vždy (vždycky, vezdy) chodíval (kráčival), a my, děti (dítky) jeho, chodíme tu (zde) po něm. Cesta jest naše (náleží nám).“

„Cože bláboliš (plkáš)?“ durdil (zlobil) se starý. „Jen (toliko) vy že máte právo (vaše je právo) choditi (krájeti) po lávce? Lávka že je vaše (patří vám)? Jaká to (kteraká) hloupost (blbost, nerozum)! Který kozel (rarách) ti (tobě) to napískal (namluvil)? Kdo by se při takové věci (záležitosti) nezlobil (nehněval)? Počkej (poshov), ukáži (vyjeví) ti teď (nyní), či vlastně lávka jest (komu náleží), kdo má (či jest) právo po ní choditi!“

A rozpáliv (rozlitiv) se, jal se (počal) vší (celon) silou (moci) dorůžeti (napadati) na mladšího rohy svými. Ale ten (ten však) neměskaje (neotáleje) obratně (dovedně) odrážet (odbitjel) útoky (výpady) soupeře (soka) svého. Potýkajice se (zápasíce, bojujice) velmi (tuze) urputně (neústupně, vzdorovitě), spadli (sítili se) konečně (posléz) oba do hluboké řeky, kde (v níž) pro prehlivost (náhlost) svou (svoji) notně (velmi, náležitě) se ochladili.

Medvěd polapil zloděje.

(Čl. 29.)

Pozdě večer přišel (dorazil) medvědář s medvědem do vesnice (vsi) a v hospodě (hostinci) požádal (poprosil) za (o) nocleh.

Hospodskému (hostinskému) zbyl prázdný chlév (krmík) po velikém (těžkém) krmném veprí, jejž (kterého) právě (nedávno) byl prodal. Tam zavřel teď (nyní) medvěda.

Ale vepré (vepré však) vyhlídl si již dávno zloděj ze sousední (vedlejší) dědiny (osady), že jej (ho) přiležitě (za vhodné chvíle) z chléva (krmíku) ukradne (odcizí).

I vplížil (vkradl) se za tmavé (temné) noci tiše (bez hluku) do dvora a opatrně (pozorně) bral se (šel) k zavřenému chlévu (krmíku). Měl za to (myslil, domnival se), že tam (v něm) vepré posud (ještě) jistě (zajisté) najde (nalezne). Otvírá zlehka (pomalu) a hmatá (sáhá) všude (kolkolem) po veprí. Ale náhle (z nenadání však) se cítí ve drápech (pazourech) zvříto strašlivého (hrozného), které (jež) hrozně (strašlivě) mumlajíc (bruče), zuby své do něho (do těla mu) zatíná. Bídník (dareba) křičí (volá) úzkostně (uděšeně, strachem, pln strachu), volaje (křiče) pronikavě (přehlasitě), aby mu (jemu) ku pomoci přispěli (pomohli).

I sběhli se kvapem (rychle) všickni z celého (všeho) domu (stavení) a divili se (podivovali se) nemálo (velice), že zloděj (krádeč) tak nenadále (neočekávaně) se polapil (chytil). Pomáhali (přispěli) mu sice všemožně (podle možnosti), ale jen nesnadno (jen těžce, obtížně) podařilo (povedlo) se jim, ztrýzněného (zmrčeného) zloděje (krádeče) z drápů (pazourů) medvědich (medvěda) vyprostiti (vysvoboditi).

A když (jakmile) zloděj poněkud (trochu) z ran (poranění) svých se vyléčil (vyhojil), byl odevzán (dán, odveden) soudu (spravedlnosti).

M ú r a.

(Čl. 35. z III. čít.)

Múra u večer (večer) se vloudila (vkladla) do příbytku (obydlí, bytu) lidského a v tmavém (temném) se koutku (koutě) ukryla (schovala). Aj, tu vidí (spatří) cosi lesklého (třpytného). „Oo to?“ na myslí přemítá (uvažuje, přemýší), snadně (chtivě) kolem (okolo) toho líta (poletuje). „Jaká to (kteraká) krásota (spanilosf)! Jaká to (kteraká) jasnota (záře, světlo)!“ Chvíltá (spěje, pospíchá) do lesku (světla, třpytu) toho milého (mileného), požiti (zakusiti) chtic (si přejíc) jasna (světla) přelibého (přelibezného). V oheň (plamen)vlitne (vrazí) — mrťva (bezducha) slítne (padne).

Vězte (pamatujte), že co krásné (spanilé, sličné) se nám zdá (jeví), často (zhusta) záhubu (zkázu) jen (toliko) v sobě (nitru) má (chová).

Straka lakomá.

(Čl. 41. z III. čít.)

Straka, kde (kdekoliv) co (něco) našla (nalezla), sbírala (shromažďovala); stříbro, zlaté prsteny, drahé kameny (drahokamy) na hromadu skládala (rovnala).

Oož (to) když kohout uhlídal (spatřil): „Proč (za jakou přičinou) to snášíš (shromažďuješ)?“ povídal (pravil). „Nač je tobě toho třeba (potřebuješ)? Koupíš snad si za to chleba?“

Straka jemu (mu) povíděla (řekla): „Abych hodně (tuze) mnoho měla (byla bohatá).“

* * *

Po mnohu (množství) vždy (vezdy) lakomec (lakomý) jen (toliko) baží (touží); čím více má, tím více žádá (chce), o statky (jmění, majetek) se nejvýš (nejvíce) snaží (pílí), v bohatství (nadbytku) jen (toliko) blahost (blaženosť) skládá.

M r a k.

(Čl. 47. z III. čít.)

Nad vyprahlou (vysušeným) od vedra (od parna, parnem) krajinou (krajem) veliký (ohromné) mrak (mračno) se přenešl (přeletělo). Ani (ni) kapkou (krůpějí) ji neosvěživ (neobčerstvivši), hojným (bohatým) deštěm (lijákem) nad mořem (okeanem) se rozlil (se rozteklo) a štědrostí (štědroton) svou (svojí) vychloubal (honosil) se před horou (kopcem).

„Oo's učinil (vykonals) dobrého (ký dobrý skutek) štědrostí (štědroton) svou (svojí)?“ pravila (řekl) hora (kopec), „a jak (kterak) hleděti (patřiti) na to nebylo by bolestné (by nebolelo)? Celou (všecek)

krajinu (kraj) zachovati (spasiti, zachrániti) jsi mohl (bylo ti možno) od hladu (bídy), ale v moři (v okeanu však) i bez tebe je (jest) vody dosti (hojnost)."

Štědrost (štědrota) nemá pravé ceny (není skutečně cenna) není-li bližnímu ku prospěchu (neprospívá-li).

Osel ve květnici.

(Čl. 52. z III. čít.)

Osel nejednou (často) slýchal, že květnice (zahrada) hospodářova (domácího pána) ku podivu (na podiv) jest krásná (lepá, sličná, spamilá). I chtěl (přál si) přesvědčiti se (jistoty nabysti), zda-li tomu tak jest (pravda-li to jest). Náhodou (maně) našel (nalezl) dvéře otevřené (uezavřené); i vkloučil (vstoupil) tam (dovnitř) a všecko (veškeré) kvítí (květiny) okousal (oškubal). Vyšel pak ven (ze zahrady); i potkal ho (setkal se s ním) jiný osel a otázal se (ptal se) řka (pravě): „V skutku-li (opravdu-li), bratře, v té zahradě (květnici) plno jest rozkoše (radosti) a (jakož i) útěchy (potěšení)?“

„Ba není (Nikoliv),“ odpověděl (odvětil) ušatý bratr (ušák). „Divím se (podivuji se), že (proč) lidé tu květnici (zahradu) tak velebí (velmi chválí)! Všechno kvítí (květin) jsem okusil (ochutnal), ale ani jedno (ni jediná však) nebylo mi po chuti (nechutnala mi, nelahodila mé chuti). Bodlák, bratře, bodlák mnohem jest chutnější (chutná mnohem lépe).“

Ušlechtilých radostí (radovánkání) tupý (hloupý) člověk ani nechápe (neprozumí).

Slunce a vítr.

(Čl. 57. z III. čít.)

Slunce (slunko) a vítr (vichr) se hádaly (přely), kdo by z nich dvou byl silnější (větší silák). I shodly (dorozuměly) se v tom (na tom), že ten bude za silnějšího (většího siláka) pokládán (považován, jmén), který (jenž) pocestného (cestujícího) dříve (spíše) přinutí (přiměje), aby svůj plášt odložil (sundal).

Vítr (vichr) počne (jme se) hned bouřiti (burácti), děšť (liják) a krupobití (kroupy) mu (jemu) pomáhají (jsou nápomoeny), ale pocestný (cestující) se tím více (úze) do svého pláště zaobaluje (hali) a dále (vpřed) kráčí (postupuje).

Nyní (ted) přijde řad (dojde) na slunce (slunko). Obloha (nebe) se vyjasňuje (vyčasuje, jasní), povětrí (vzduch) se oteplí (ohřeje) a slunce (slunéčko) vysílá (sálá) mocně (silně) své (svoje) paprsky tak (tou měrou), že se s pocestného (cestujícího) pot jen leje (teče).

Odhodí (odvrhne) pocestný (cestující) plášt svůj a posadí se (sedne) do chládku (stínů) pod strom; slunce však (ale slunko) se těší (raduje) svému vítězství.

Křivdy napraviti neodkládej.

(čl. 58. z III. čí.)

Roku (léta Páně) 1055. dosedl (vstoupil) na otcovský (otecký) stolec (trůn) v Čechách kníže Spytihněv II. O něm čteme (dočítáme se) v letopisech (dějinách) tento (následující) příběh (událost):

Když jednoho času (jednou, kdysi) táhl s lidem válečným (vojskem) proti nepříteli do pole (boje), prodrala (protlačila) se k němu chudá (chudobná, nuzná) vdova, jež (která) pláče (slzy roníc) a bědujíc (nařikajíc), nohy jeho ve třímenu objala a libala (celovala) volajíc: „Pane můj, (velitel, vladař) smiluj se (ustrň se) nade mnou chudou (ubohou) ženou (vdovou), učin spravedlnost (rozsud po právu) a zastaň (haj, chrán) mne před mými protivníky (nepřátely)!“ A on řekl (pravil): Učiním (vykonám) rád (s radostí, ochotně), až se z boje (války) vrátím.“ A ona (vdova) dí (praví): „Ale kdybys nenavrátil se (v boji padl, zabynul), komu mne (mě) poručíš (odkážeš), aby mne ochránil (obhájil)? Lid ten bojovný (bojovníci titu) tebe (tě) dnes (dnešního dne, nyní) nepotřebuji (bez tebe se obejdou), ale já (já však) smutná (truchlivá) žena potřebuji (je třeba s dát.) od tebe spravedlnosti (práva); to jestliže učiníš (to-li vykonáš), před Pánem Bohem (Stvořitelem, Hospodinem) milost obdržíš (dojdeš s gen.) a nad to hojnou (velikou, značnou) odplatu (odměnu) tobě (ti) dá (poskytne)!“ I řekl (děl) kníže: „Milá (miléná) ženo, kdybych já tobě (ti) neučinil za spravedlivé (po právu), dříve (spíše) než bych se navrátil (z boje příjem), moji (mí) úředníci by tobě (ti) učinili.“ — A ona poklonivší se, řekla (pravila): „Proč na jiné ukazuješ, a proč svou odplatu (odměnu), kterouž od Boha za každý dobrý skutek (čin) máti (obdržet) žádáš (chees, si přeješ), zmařit cheeš a jinému ji dátí (přepustiti)?!“ Kníže Spytihněv vseďl (sestoupil) tedy s koně (oře) a povolav soudečův (sudích), i toho, na koho (kterého) vdova žalovala (si stěžovala), k soudu se posadil (usedl) a tu při (žalobu) vyslyšel (vyslechl). A seznay (poznav, přesvědčív se), že žaloba (stížnost) její jest spravedlivá (podle práva), kázel (poručil) potrestati toho, jenž (který) vdovu ze statku (majetku, jmění) oloupil (okradl) a dal (kázel) jí navrátit, což jí náleželo (patřilo).

Lid (národ) Spytihněva pro spravedlnost a dobročinnost nazval (pojmenoval) otcem i ochráncem (obhájecem) vdov a srotků.

Poznámka: Podobná evičení budtež provedena i na jiných článcích; zvláště mrvavoučné k tomu dobrě se hodí.

V. Obsah článků dle daných otázek.

Ovičení tato prováděna býti mohou teprve tehdy, když žáci obsah článku výborně znají a ústně ho vypravovat dovedou. — Učitek

se tāže, žáci odpovídají a odpovědi piší a opakují, až dovedou obsah článků bez pomoci také dle napsaných otázek reprodukovati. Na to může následovati úkol domácí.

J a h o d y.

(Čl. 2. z III. dílu.)

Čeho přála si nemocná matka?
Co učinila dcera její Liduška?

Co chtěla tam (v háji) činiti?
Natrhalo jich (jahod) mnoho?

Koho potkala Liduška na zpáteční
cestě?

Co chtěla paní?

Dávala Lidušce mnoho peněz?
Chtěla Liduška jahody prodati?
Co činila paní?

Ohtěla Liduška za zlatý peníz
jahody prodati? Co učinila?

Co činila paní?
Co tu uviděla?

Co se tak dovdědla paní?

Nemocná matka přála si jahod.
Dcera její Liduška rychle vytratila
se z pokoje a chvátala do blízkého
háje. Chtěla tam matince jahod
natrhati. Natrhalo jich velikou
kytici.

Na zpáteční cestě potkala Li-
duška vzdálenou paní s chlapečkem.
Paní chtěla těch jahod koupiti pro
svého synáčka. Dávala Lidušce
stříbrný peníz. Liduška nechtěla
jahod prodati. Paní nabízela ji
zlatý peníz. Liduška ani za zlatý
peníz nechtěla jahod prodati. Po-
zdravila paní a spěchala domů.
Paní šla za ní a vstoupila do chudé
světničky. Tu uviděla, jak Liduška
nemocenou matinku objímá a jí
jahody podává. Tak dovdědla se
paní, proč jí Liduška jahod pro-
dati nechtěla.

Když jest člověku neštíze,
pomoc Boží bývá nejbližše.

(Čl. 14. z III. dílu.)

Jak živil se bednář Kloudný?
Co činil jednon v lese?
Co se mu tu přihodilo?

Co činil potom?
Proč nemohl okráti?

Co učinili z hladu?
Jakého stupně dostoupila nouze?
Co se tu stalo?

Co učinila manželka Kloudného?

Bednář Kloudný živil se po-
ctivě. Jednou v lese štípal dříví.
Tu smekla se mu sekera s poleva
a hlubokou ránu do nohy mu
udělala. Potom dlouho stonal,
chrádl a chystal se k smrti. Ne-
mohl okráti, protože neměl lékaře
a nemohl si kupiti sílicí potravy.
Z hladu prodali všeckou nábytek
a šaty. Nouze dostoupila nejvyš-
šího stupně. Tu vkročil do světnice
cizinec a ptal se po Kloudném.
Manželka Kloudného ukázala na

Co učinil cizinec a jak nazýval Kloužného?

Kde byl po mnoho let?

Co si umínil nyní?

Jak staral se hned o nemocného?

Co dělo se s bednářem?

Měli potom ještě bídu?

nemocného. Cizinec objímal nemocného a nazýval ho svým bratrem. Byl po mnoho let v cizině a tam zbohatl. Nyní umínil si u bratra svého žít. Hned poslal pro lékaře a nakoupil nemocnému sýlicích pokrmů. Bednář rychle okříval a po čase opět mohl pracovati. Potom již bídy neměli.

Řepa.

(Čl. 19. z III. čít.)

Jaká řepa vyrostla chudému nádenníkovi v zahrádce? Co učinil nádenník s řepou?

Oo učinil hrabě?

Kdo o tom slyšel?

Co měl?

Oo umínil si s tím teletem učiniti?

Co myslil?

Co učinil pan hrabě?

Koho trestá lakomec?

Chudému nádenníkovi vyrostla v zahrádce velmi veliká řepa. Nádenník daroval ji panu hraběti. Hrabě pochválil jej za pilnosť a daroval mu pět dukátů.

O tom slyšel bohatý, ale velmi lakomý občan v též vesnici. Měl velmi pěkné tele. Tele to umínil si také panu hraběti darovati. Myslil, že pan hrabě mu dá za tele mnohem více než dal za řepu. Pan hrabě přijal tele a dal mu za ně tu velikou řepu.

Lakomec trestá sám sebe.

Jedna a dvě jsou tři.

(Článek 28. z III. dlu.)

Kam šla matka se svými čtyřmi dětmi? Co daroval děd dětem?

Jaké byly ty broskve?

Kdo se měl o ně rozdělit?

Kdo převzal úkol ten na sebe?

Jak počítala?

Kolik broskví měla dostati matinka a kolik čtyři dítky?

Byly dítky s dělením spokojeny?

Co však učinila matka?

Matka šla se svými čtyřmi dětmi navštívit děda. Děd daroval dětem čtyři broskve. Broskve ty byly žluté jako zlato a veliké jako vejce. O ně měly se rozdělit matka a čtyři děti. Úkol ten převzala na sebe malá Karolinka. Počítala: Jedna broskev a my dvě sestry jsou tři. Jedna broskev a dva bratři jsou také tři. Jedna matinka a dvě broskve jsou také tři. Matinka měla dostati dvě broskve a čtyři dítky také dvě.

Dítky byly s dělením spokojeny. Matka však nepřijala žádných

Kolik broskví mělo potom každé dítě?

broskví a dala všecky čtyři dětem svým. Potom mělo každé dítě jednu broskvě.

Divotvorná skřinka.

(Čl. 29. z III. dílu.)

Co dělo se jisté hospodyně?
Kam šla jednou na radu?
Co jí dal poustevník?

Co měla s tou skřínkou činiti?

Co měla potom se skřínkou činiti?
Poslechla-li hospodyně poustevníka
a co činila?

Co viděla první den?
Koho stihla druhého dne?

Co shledala čtvrtého a pátého dne?

Co činila od té chvíle čeládka?

Vzmáhal se tím majetek?
Jakou byla hospodyně po roce a
co činila se skřínkou?
Co učinil poustevník se skřínkou?
Co bylo ve skřínce? Co bylo na
tom papírku napsáno?

Jistá hospodyně pozbyvala majetku. Jednou šla do lesa ke starému poustevníkovi na radu. Poustevník jí dal zamčenou skřinku. S tou skřínkou měla po třináct měsícův a sedm dní nejméně třikrát za den a dvakrát za noc po domě choditi. Potom mu ji měla vrátili. Hospodyně poslechla poustevníka a nosila několikrát za den a za noc skřínku po domě.

První den viděla dívky chutné jídlo na zítřek si strojiti. Druhého dne stihla pacholka odnášeti ze sýpky pytel obilí. Čtvrtého dne shledala nepořádek ve stodole a pátého dne škodu v zahradě. Od té chvíle čeládka jala se pilněji pracovati a neokrádala hospodyně. Tím majetek velice se zmáhal. Po roce byla hospodyně opět bohatou a skřínu vrátila poustevníkovi. Poustevník skřínu otevřel. Ve skřínce byl kousek papíru. Na tom papírku bylo napsáno:

Lenost zlá je kouzelnice,
která hospodářství škodí;
pořádek a dobrý pozor
ku prospěchu všecko vodi.

Medvěd polapil zloděje.

(Čl. 29. z III. dílu.)

Kdy přišel jednou medvědář s medvědem do vesnice?
Kam šel a zač prosil?
Kam dal hostinský medvěda na noc? Kdo býval ve chlévě tom ještě před chvílí?
Kdo chtěl toho vepře ukrásti?

Medvědář s medvědem přišel jednou pozdě večer do vesnice. Šel do hospody a prosil za nocleh. Hostinský dal medvěda na noc do prázdného chléva. Ve chlévě tom býval ještě před chvílí tlustý vepř. Vepře toho chtěl ukrásti zloděj

Co učinil?

Co tu medvěd učinil?

Co činil zloděj?

Co se stalo na volání jeho?

ze sousední dědiny. I vplížil se za tmavé noci tiše do dvora a opatrně bral se k zavřenému chlévu. Otevřel dvěře a hmatal po vepři. Tu medvěd náhle vstal a popadl zloděje tlapami svými. Zloděj křičel úzkostlivě o pomoc. Na volání jeho sběhlí se lidé a osvobodili ho. Na to odevzdali ho soudu a zloděj byl přísně potrestán.

Z Ledajáčka Ledaják.

(OJ. 81. z III. dílu.)

Jaký žák byl Ledajáček?

Míval své věci v pořádku?

Jak se choval ve škole?

Pomohlo napomínání učitelovo
a otcovo?

Co učinil Ledajáček, když vychodil
školu? Polepšil se tu Ledajáček?

Jaká byla vždy jeho práce?

Čím se stal konečně?

Jak ho nazývali pro jeho netečnost?

Kdo objednal u něho první vše-
chen nábytek? Jak vykonal
Ledaják objednanou práci?

Byl hostinský s prací spokojen?

Chválili druží občané Ledajáka?

Co činil nyní Ledaják?

Co říkali o něm sousedé?

Ledajáček byl žák velmi nedbalý. Do školy nechodíval nikdy v pravý čas a často bez knih. Věcí svých neměl nikdy v pořádku. Ve škole nedával pozor a nerad se učil. Napomínání učitelovo a otcovo nic nepomohlo.

Když vychodil školu, dal se na řemeslo. Ani tu se nepolepšil, chodil od mistra k mistru a nikde nemohl vydržeti. Práce jeho byla vždy ledajácká.

Konečně stal se truhlařským mistrem. Pro jeho netečnost nazývali ho mistrem Ledajáčkem. Nový hospodský první objednal u něho všechn nábytek. Ledaják vykonal objednanou práci ledabyle. Hostinský nebyl s prací spokojen a nikdy již nic u Ledajáčka dělati nedal. Také druží občané Ledajáka nechválili.

Ledaják sedával nyní bez práce a díval se z okna. Sousedé o něm říkali:

Tamto bydlí mistr Ledaják,
dělá práci ledaják
a daří se mu ledaják.

Pozlacené ořechy.

(Článek 32. z III. dílu.)

Čeho žádal na štědrý večer Petříček na maminec?

Na čem visely ty ořechy?

Chtěla mu je matka dáti?

Proč?

Oo činil Petříček?

Oo umínila si tu niatka?

Oo učinila?

Měl Petříček radost?

Oo myslil si?

Bylo to pravda?

Z čeho a jak udělal je otec?

Na štědrý večer žádal Petříček na maminec pozlacených ořechů. Ořechy ty visely na větvičkách zeleného smrčku. Matka nechtěla mu jich dáti. Zdobily tří stromek překrásně. Petříček plakal a vzdoroval. Tu matka si umínila Petříka potrestati. I rozdělila hnědé ořechy mezi ostatní dítky a Petříkovi dala ty pozlacené. Petříček měl velikou radost a hned jal se ořechy louškat. Myslil si, že zlaté ořechy budou chutnější než hnědé. To však nebylo pravda. Všecky ořechy byly prázdné. Otec slepil je z prázdných skořápek a polepil pozlatkem.

Podle zevndějšku o oeně kdo soudí,
velmi často ke své škodě zbloudí.

Pruty Svatoplukovy.

(Čl. 8. — čt. děj. — z III. dílu.)

Koho povolal k sobě Svatopluk před smrtí svou a co rozkázal přinést?

Co učinil potom?

Oo činil nejstarší syn?

Zlomili ho druhý a třetí syn?

Oo učinil potom Svatopluk?

Podařilo se jim to nyní?

Použil Svatopluk příkladu toho a k čemu?

Zachovali se synové dle napomenutí otcova a co stalo se s jich říší?

Před smrtí svou povolal k sobě Svatopluk své tři syny a rozkázal přinést tři svázané pruty. Potom podal svazek ten nejstaršímu synovi, aby jej zlomil. Nejstarší syn namáhal se ze vši sily, ale svazku toho zlomiti nemohl. Ani druhý a třetí syn ho nezlomili.

Potom Svatopluk rozvázal pruty i dal každému po jednom, aby je nyní lámali. To podařilo se jim nyní velice snadno. Svatopluk použil příkladu toho a napomínil syny k svornosti.

Synové nezachovali se dle napomenutí otcova a říše jejich byla od Maďarů zničena.

Kterak císař uctil stav selský.

(Článek 28. z III. dílu.)

Kdy navštívil císař Josef II. Moravu? Co viděl u Slavíkovic? Co učinil tu císař?

Co učinil sedlák?
Oral císař mnoho?
Co učinil potom?

Kde chová se památný pluh?

Císař Josef II. navštívil roku 1769. Moravu. U Slavíkovic viděl sedláka orati. Tu kázal zastavit, slezl s kočáru a žádal sedláka, aby mu dovolil trochu poorati. Sedlák rád mu učinil po vůli a sám koně vedl. Císař vyoral několik brázd. Potom obdaroval sedláka a odejel.

Památný pluh chová se v Brně v museu.

VI. Popisy zosnované na postupu děje.

1. Co děje se z jara?

1. Postup myšlenek: Slunce — sníh — led — řeky — kry — země — stromy — fialky — stromy — rolník — ptáci — chlapci — děvčata — dobytek — radost.

Slunce hřeje tepleji. Sníh taje. Led puká. Řeky se rozvodňují. Kry plují. Země se zelená. Stromy raší pupence. Fialky kvetou. Stromy kvetou. Rolník zasévá. Ptáci se vracejí. Chlapci si hrají. Děvčata vijí věnce. Dobytka jde na pastvu. Vše se raduje.

- Jiné úkoly: a) Co se dělo z jara?
b) Co se bude dítí z jara?

2. Co se děje v létě?

2. Postup myšlenek: Slunce — dni — noci — stromy — květiny — obilí — ovoce — země — déšť — třešně — ranní ovoce — jahody — dozrání obilí — žně — práce na poli — husy na strnisku — prázdniny.

Slunce hřeje mocně. Dni jsou dlouhé. Noci jsou krátké. Stromy odkvétají. Květiny kvetou. Obilí se vlní. Ovoce se zelená. Země puká. Prší. Třešně se zapalují. Ranní ovoce zraje. Děti hledají jahody. Obilí dozrálo. Rolníci žnou. Váží snopy. Dělají mandele. Obilí sváží do stodol. Na strnisku pasou se husy. V lese ptáci zpívají. Žáci mají prázdniny.

- Jiné úkoly: a) Co dělo se v létě?
b) Co se bude dítí v létě?

3. Co děje se na podzim?

3. Postup myšlenek: Slunce — teplota — dny — rolník — ovoce — práce na poli — ptáci — listí — větry — smutek.

Slunce hřeje mírně. Teploty ubývají. Dni se krátkí. Rolník sklizí plodiny. Ovoce se čese. Rolník hnojí. Oře pole. Ptáci odletují. Listí sechné. Opadává se stromů. Chladné větry vanou. Krajina truchlí.

Jiné úkoly: a) Co dělo se na podzim?

b) Co se bude dítí na podzim?

4. Co se děje v zimě?

4. Postup myšlenek: Slunce — dny — sníh — větry — mráz — hry hochů — zábavy dívek — sv. Mikuláš — vánoce — těšení se na jaro.

Slunce nehřeje. Dni jsou krátké. Sněží se. Sníh leží na krajině. Vísi na stromech. Studené větry vanou. Mrzne. Vody zamrzají. Chlapeči se klouzají. Dělají panáky ze sněhu. Dívky sedí doma. Vykládají si pohádky. Přijde svatý Mikuláš. Jsou vánoce. Děti mají vánoční stromek. Radují se. Zimy přibývá. Vše se těší na jaro.

Jiné úkoly: a) Co se dělo v zimě?

b) Co se bude dítí v zimě?

5. Co se děje v čas bouře?

5. Postup myšlenek: Dusno — země — květiny — mráček — mrak — větrík — prach — rolník — dobytek — nebe — vítr — déšť — hrom — blesk — potoky — konec bouře — všude čerstvo.

Před bouří je dusno. Ticho. Země je rozpuškaná. Květiny jsou zvadly. Objeví se na nebi mráček. Mráček roste. Zavane větrík. Prach se zvedá. Rolník prchá s pole. Dobytek utíká domů. Nebe je černé. Burácí vítr. Prší. Hřímí. Blesky se křížují. Potok se rozvodňuje. Přestává pršetí. Nebe se vyjasňuje. Všude jest čerstvo.

Jiné úkoly: a) Co dělo se v čas bouře?

b) Co se bude dítí v čas bouře?

Co děje se při východu slunce?

Postup myšlenek: Šero — červánek — okraj slunce — slunce — dny se — ptáci — rosa — zvonění — výkony lidí — výkony pastýře.

Jest šero. Na východě objeví se červánek. Okraj slunce objeví se nad vrcholem. Slunce stoupá. Vysýlá paprsky. Dny se. Ptáci se probouzejí. Zpívají. Na trávě třpytí se rosa. Zvoní. Lidé se modlí. Snídají. Jdou do práce. Pastýř troubí. Shání dobytek. Žene ho na pastvu.

Jiné úkoly: a) Co dělo se při východě slunce?
b) Co se bude dítí při východě slunce?

Co se děje při požáru?

Postup myšlenek: Kouř — plamen — výkony lidí — zvonění — výkony hasičů — krov — kouř — hasnutí — polévání spáleniska — nárek — dary vyhořelým.

Ze střechy vyrazi kouř. Vyšlehne plamen. Lidé utíkají ze stavení. Vynášeji věci. Vyhádějí dobytek. Zvon duní. Hasiči troubí. Sbíhají se. Zapáhnou do stříkače. Jedou k ohni. Stříkají. Lezou na střechy. Chrání jich. Strhují hořící krov. Krov se řítí. Kouř vyrazi k nebi. Oheň hasne. Hasiči polévají spálenisko. Odjízdějí domů. Vyhořelí naříkají. Lidé jim dávají dárky.

Jiné úkoly: a) Co dělo se při požáru?
b) Co se bude dítí při požáru?

VII. Průprava k popisům dle otázek.

A. Co jsou osoby a věci?

Co jsou Boh, andělé a člověk?

Bůh jest pouhý duch. Bůh jest nejdokonalejší bytosť. Bůh jest stvořitel světa. Bůh jest zachovatel světa. Bůh jest ředitel světa. Bůh jest stvořitel, zachovatel a ředitel světa. Bůh jest soudce lidí. — Andělé jsou pouze duchové. Andělé jsou nejdokonalejší tvorové boží. Andělé jsou boží sluhy. — Člověk jest rozumný tvor boží. Člověk jest obraz boží. Člověk jest pán země. Člověk jest syn boží.

Co jsou osoby dle zaměstnání?

Učitel jest úředník. Soudce jest úředník. Kněz jest sluha Páně. Kněz jest duchovní otec. Kněz jest pastýř věřících. Rolník jest obdělavatel půdy. Sadar jest pěstitel stromů. Myslivec jest pěstitel lesa. Krejčí jest řemeslník. Kovář jest řemeslník. Kupec jest obchodník. Ovsář jest obchodník. Malíř jest umělec. Sochař jest umělec. Hudebník jest umělec. Kočí jest služebník. Komorník jest služebník. Voják jest bojovník. Voják jest obránci vlasti, atd.

Co jsou zvířata?

Kráva (ovce) jest dvoukopytník. Kůň jest jednokopytník. Prase jest mnohokopytník. Pes jest domácí zvíře. Kočka jest šelma. Krtek jest hmyzožravec. Zajíc jest hlodavec. Myš jest hlodavec. Veverka

jest blodavec. — Vrabec jest pták. Orel jest dravý pták. Husa jest vodní pták. Slepice jest domácí pták. — Had jest plaz. Žába jest obožívelník. Brouk jest hmyz. Motýl jest hmyz. Kapr jest ryba atd.

Co jsou rostliny?

Strom jest rostlina. Lípa jest strom. Hruška jest ovoený strom. Javor jest lesní strom. Růže jest keř. Tráva jest bylina. Karafiát jest květina, atd.

Co jsou věci?

Dům jest budova. Škola jest budova. Chrám jest stánek boží. Kámen jest nerost. Kámen jest stavivo. Křída jest školní náčiní. Tabule jest školní náčiní. Širočina jest tesařský nástroj. Stříkač jest stroj. Stůl jest nábytek. Hrnec jest nádoba. Kabát jest oděv. Oděv jest výrobek, atd.

Poznámka: Cvičení toto (poněkud i předcházející) učitel arci rozšíří co nejvíce a dle podřaděnosti pojmu rozvrhne na více cvičení. Proto úmyslně nezachovánu tu logický postup a vše podána eo nejistrueněji. Rovněž hleděno budě, aby týž pojem pokud možno rozmanitě definován byl.

B. Části osob a věcí.

1. Části člověka.

Části člověka jsou: tělo a duše. — Člověk skládá se z těla a duše. — Člověk pozůstává z těla a duše. — Člověk má tělo a duši. — (Z čeho se skládá tělo? — Z čeho jeho části?)

2. Části koně.

Části koně jsou: hlava, trup a končetiny. — Kůň skládá se z hlavy, z trupu a z končetin. — Kůň pozůstává z hlavy, z trupu a z končetin. — Kůň má hlavu, trup a končetiny. — Na koni pozorujeme hlavu, trup a končetiny. — Na hlavě jsou (vidíme): čelo, uši, oči, nozdry a hubu. V hubě vidíme (jsou, nalézájí se) jazyk a zuby. Trup pozůstává z krku, hřbetu, prsou, břicha a z ocasu. Na krku jest hřívá. Ocas jest žíněný. Končetiny jsou nohy. Skládají se ze stehna, lýtku a kopyta. Celé tělo pokryto jest srstí.

Podobně: Části krávy. Části psa. Části kočky a p. Části ptáka. Části ryby atd.

Části stromu.

Strom skládá se z kořene, z pně a z koruny. Na koruně pozorujeme větve, haluze, listí, pupence, květy a ovoce. Strom má kořen, kmén a korunu, atd. (viz části koně).

Podobně části jiných bylin.

Části domu.

Dům skládá se ze základů, z hlavních stěn a ze střechy. V základech jsou sklepy. Mezi hlavními stěnami nalézají se světnice, kuchyně, komory a síně. V nich jsou okna a dvěře. Pod střechou jest umístěna půda. Na střeše vidíme vikýře a komíny.

Podobně části jiných budov, na př. kostela, hospodářského stavení atd.

Části kamen.

Kamna skládají se z podnože, popelníku, roště, ústí, kachlů, dymníku a zámyčky, atd. (viz části koně).

Části hodin.

Hodiny pozůstávají z pouzdra, ciferníku, kyvadla, závaží, koleček, péra a kladívka běžného (vyjádří se různým spůsobem jako ve cvičení „Části koně“).

Části kabátu.

Kabát má tyto části: život, šosy, rukávy, límec, výložky, dírky zapínací, knoflíky, kapsy, podšívku.

Podobně určí se části mnoha jiných, žákům z názorného vyučování známých včetně částečně ústně (při podobných pojmech), částečně písemně (při nových pojmech).

C. Jaké jsou věci?

a) Dle rozmeru.

Cesta jest dlouhá. Nůž jest krátký. Věž jest vysoká. Chaloupka jest nízká. Řeka jest široká. Potok jest úzký. Muž jest veliký. Chlapec jest malý. Hůl jest tlustá. Špendlík jest tenký. Studně jest hluboká. Bažina jest mělká.

Cvičení 1.: Jmenujte a) několik věcí dlouhých, b) krátkých, c) vysokých, d) nízkých, e) širokých, f) úzkých, g) velikých, h) malých, i) tlustých, j) tenkých, k) hlubokých, l) mělkých.

Cvičení 2.: Jaké jsou věci dle rozměrů?

Cvičení 3.: Jaký (-á, -é) dle rozměrů jest dům? — strom? — keř? — lávka? — tužka? — kniha? — sešit? — pták? — slon? — propast? — kupec? — sláma? — potok? — lavice? — atd.

b) Dle形 (tvary).

Tabule jest čtyhranná. Klíč jest kulatý. Had jest válcovitý. Terč jest okrouhlý. Válec jest oblé. Jehla jest špičatá. Hůl jest tupá.

Nůž jest ostrý. Meč jest břitký. Sklo jest hladké. Pilník jest drsný. Kámen jest tvrdý. Máslo jest měkké. Sádlo jest mastné. Oheň jest teplý. Slunce jest žhavé. Voda jest studená. Krev jest vlažná.

Cvičení 1.: Jmenujte a) několik věci hranatých, b) kulatých, c) válcovitých, d) okrouhlých, e) oblých, f) špičatých, g) tupých, h) ostrých, i) hladkých, j) drsných, k) tvrdých, l) měkkých, m) mastných, n) teplých (horkých), o) žhavých, p) studených, r) vlažných.

Cvičení 2.: Jaké jsou věci dle hmatu?

Cvičení 3.: Jaký (-á, -é) dle hmatu jest hrnec? — skříň? — vidlička? — špendlík? — kalamář? — kolo? — míč? — kladka? — motyka? — topůrko? — rosa? — zreadlo? — pero? — kniha? — atd.

c) Dle barvy.

Cvičení 1.: Jaký (-á, -é) dle barvy jest růže? — lilia? — list? — kaštan? — jablko? — švestka? — voda? — fialka? — pomeranč? — citron? — měď? — hliná? — květnatá louka? — kůra břízy? — duha? — tabule? — atd.

Cvičení 2.: Jaké jsou věci dle barvy?

Cvičení 3.: Jmenujte a) několik věci bílých, b) červených, c) modrých atd.

d) Dle chuti.

Cukr jest sladký. Ocet jest kyselý. Pelyněk jest hořký. Mořská voda jest slaná. Nezralé jablko jest trpké. Žluč jest hořká. Voda jest bezchutná. Víno jest náklivé. Hrozen jest násladlý. Pivo jest náhořklé, atd.

Cvičení 1.: Jaké jsou věci dle chuti?

Cvičení 2.: Jmenujte různé věci a napište, jaké jsou chuti?

e) Dle látky.

Stůl jest dřevěný. Hrnec jest hliněný. Kladivo jest železné. Víč jest slaměný. Plátno jest lněné. Kabát jest soukenný. Nůž jest ocelový. Provaz jest konopný. Prsten jest zlatý. Náušnice jsou stříbrné. Broky jsou olověné atd.

Cvičení 1.: Jaké jsou věci dle látky?

Cvičení 2.: Jmenujte různé věci a napište, jaké jsou dle látky.

f) Dle povahy (dle duševních vlastností).

Jaké jsou osoby nebo věci dle povahy, pravíme toliko o tvorech živých.

1. Člověk dle povahy.

Člověk jest rozumný, moudrý, rozšafný, rozvážný, chytrý, spravedlivý, upřímný, svědomitý, pilný, udatný, veselý atd.

Člověk jest také nerozumný, nerozvážný, nemoudrý, nespravedlivý, falešný, nesvědomitý, nedbalý, bázlivý, smutný atd.

2. Zvířata dle povahy.

Pes jest věrný. Kočka jest lichotivá. Liška jest chytrá. Vlk jest žravý. Kůň jest přítulný. Koza jest mlsná. Tele jest hloupé. Osel jest trpělivý. Ovce jest tichá. Srnec jest plachý. Lev jest udatný. Zajíc jest bázlivý, atd.

Ověření 1.: Jaká jsou zvířata dle povahy?

Ověření 2.: Jmenujte a) několik zvířat věrných, b) lichotivých, c) chytrých, atd.

Poznámka: Tato ověření (Jaké jsou věci?) dlužno důkladně a všeobecně probrati; ověření ta buděž pro úsporu času probrána s největší částí ústně. Nakonec pak buděž připojena ověření písemná, kde o téžem předmětu všecky jeho nejdůležitější vlastnosti po sobě uvedeny buděž, na př.:

Jaký jest kůň?

Kůň dle povahy jest věrný, přítulný a udatný. Dle těla jest buď vysoký nebo nízký, dlouhý nebo krátký, tlustý nebo vyzáblý. Podle barvy rozeznáváme koně bílé (bělochy), černé (vraníky), hnědé (hnědky), žlutavé a strakaté.

Jaká jest liška?

Liška (dle povahy) jest lstitivá a chytrá. Dle těla jest nízká a podlouhlá. Podle barvy jest na hřbetě a na bocích rezavá, pod břichem bílá. Ocas má dlouhý a huňatý.

Jaký jest had?

Had jest lstitivý a ošemetný. Tělo má podlouhlé, válcovité, slizké. Barva kůže jeho jest rozličná.

Jaká jest včela?

Včela jest pilná, pracovitá a šetrná. Tělo má útlé, malinké, válcovité. Podle barvy jest mědožlutá s tmavšími skvrnami.

Jaké jest jablko?

Jablko jest dle tvaru kulaté, hladké. Podle barvy bývá žluté a červené. Chut má buď násladkovou neb nákylosou.

Jaký ještě cukr?

Cukr dle tvaru jest drsný. Barvu má bílou. Chut' jeho jest sladká.

Poznámka: Podobných evídení budíž vypracováno co nejvíce, při čemž hledeno budíž, aby žák tutouž myšlenku rozmátnitým způsobem vyjadřoval. Nejlépe vyjádřená myšlenka budíž na tabuli a do sešítu napsána. Kde žák nestáčí, učitel napomáhaje otázkami. Radno i totéž evídení několikerým způsobem napsati, rá pí:

Jaká jest liška?

1.

Liška dle povahy jest lstitivá a chytrá. Podle tvaru těla jest nízká a podlouhlá. Na hřbetě a na bocích jest barvy rezavé, pod břichem bílé. Ocas má dlouhý a huňatý.

2.

Liška jest lstitivé a chytré zvíře. Tělo má nízké a podlouhlé. Hřbet a boky její jsou rezavé, břich bílý. Ocas její jest dlouhý a huňatý.

3.

Liška jest lstitivá a chytrá. Tělo její jest nízké a podlouhlé. Srst na hřbetě a na bocích jest rezavá, na bříše bílá. Ocas má dlouhý a huňatý.

4.

Liška jest lstitivé a chytré zvíře těla nízkého a podlouhlého. Srst na hřbetě a bocích jest rezavá, na bříše bílá; ocas její jest dlouhý a huňatý.

Poznámka: Učitel vyloží žákům, proč v tomto případě užíváme středníku.

VIII. Popisy dle otázek.

Popisování předmětů ve III. třídě obmezujž se toliko na odpovědi k následujícím otázkám:

1. Co jest (předmět popisovaný)?
2. Které jsou jeho části?
3. Jaký jest předmět co do povahy, rozměrů, dle hmotu (dle těla), barvy, chuti a látky?

U největší části předmětů nelze zodpovídati všecky otázky tyto; tu arcič otázka vynechána budíž. Otázky některé vynechají se i tam, kde jsou zbytočné — což žák sám posouditi se naučí.

I. Č l o v ě k.

Co jest člověk? Z čeho se skládá? Z čeho skládá se tělo jeho? Co vidíme na hlavě? Co má v ústech? Co rozeznáváme na trupu? Co jsou okončiny? Z čeho skládá se páže? V co dělí se noha? Jaký jest člověk dle povahy? Jaký jest podle těla?

P r o v e d e n í .

Člověk jest rozumný tvor boží. Pozůstává z těla a duše. Tělo jeho skládá se z hlavy, z trupu a z okončin. Na hlavě vidíme vlasy, čelo, dvě uši, dvě oči, nos, dvě lice, ústa a bradu. V ústech má člověk zuby a jazyk. Na trupu rozeznáváme krk, prsa, břicho a záda. Okončiny jsou páže a nohy. Páže skládá se z ramena, lokte, dlaně a prstů. Noha dělí se v stehno, lýtko a chodidlo. Člověk jest dobrý neb zlý. Podle těla jest buď veliký neb malý, tlustý nebo hubený, silný nebo slabý.

2. K ū ř.

Co jest kůň? Z čeho se skládá? Co vidíme na hlavě? Co jest v hubě jeho? Z čeho se skládá trup? Co jest na krku? Jaký jest ocas? Co jsou končetiny? Co rozeznáváme na nich? Jaký jest kůň dle povahy? Jaký jest dle těla? Jaké koně rozeznáváme dle barvy?

P r o v e d e n í .

Kůň jest jednokopytník. Skládá se z hlavy, z trupu a z okončin. Na hlavě vidíme čelo, dvě oči, dvě uši, nozdry a hubu. V hubě jsou zuby a jazyk. Trup jeho skládá se z krku, hřbetu, prsou, břicha a z ocasu. Na krku jest hřívá. Ocas jest žíněný. Končetiny jsou nohy. Na nich rozeznáváme stehna, lýtku a kopyta. Celé tělo pokryto jest srstí. Dle povahy jest kůň věrný, přítlulný a udatný. Dle těla jest buď vysoký nebo nízký, dlouhý nebo krátký, tlustý nebo vyzáblý. Podle barvy rozeznáváme koně bílé (bělochy), černé (vraňany), hnědé (hnědky), žlutavé a strakaté.

3. P t á k.

Co jest pták? Které části těla má? Co vidíme na hlavě? Co jest v zobáku? Z čeho se skládá trup? Co jsou končetiny? Co má na nohou? Čím jest tělo pokryto? Co rozeznáváme na péru? Jací jsou ptáci dle povahy? Jací jsou dle těla? Jaká jest barva jejich peří?

P r o v e d e n í .

Pták jest zvíře. Má hlavu, trup a končetiny. Na hlavě vidíme dvě oči, dvě ušní dírky a zobák. V zobáku jest jazyk. Trup skládá

se z krku, hřbetu, prsou, břicha a z ocasu. Končetiny jsou dvě křídla a dvě nohy. Na nohou má prsty s drápy. Celé tělo pokryto jest peřím. Na péru rozeznáváme hrk, ostónku a praporku. Ptáci jsou buď draví, nebo zpěvaví, bahenní a vodní, neb i krotečí, domácí. Dle těla jsou buď velcí nebo malí, silní nebo slabí. Barva peří jejich jest rozmanitá.

4. Strom.

Co jest strom? Které jsou části jeho? Co pozorujeme na koruně? Jaké jsou stromy co do podoby? Jaké stromy známe co do místa?

Provedení.

Strom jest rostlina. Části jeho jsou: kořen, peř a koruna. Na koruně pozorujeme větve, haluzo, listy, pupence, květy a ovoce. Stromy jsou buď veliké nebo malé, vysoké nebo nízké, listnaté nebo jehličnaté. Známe stromy lesní, polní a zahradní.

5. Kabát.

Co jest kabát? Co na něm rozeznáváme? Jaké jsou kabáty co do velikosti? Jaké jsou dle látky? Jaká jest jich barva?

Provedení.

Kabát jest oděv. Rozeznáváme na něm život, šosy, rukávy, límec, výložky, dírky zapínací, knoflíky, kapsy a podšívku. Kabáty dle velikosti jsou rozdílné. Dle látky jsou kabáty plátené, soukenné a hedvábné. Barva jich jest velmi rozličná.

6. Dům.

Co jest dům? Z čeho se skládá? Co jest v základech? Co se nalézá mezi blavními stěnami? Co jest umístěno pod střechou? Co vidíme na střeše? Jaké jsou domy dle velikosti? Jaké jsou dle staviva?

Provedení.

Dům jest budova. Skládá se ze základů, z hlavních stěn a ze střechy. V základech jsou sklepy. Mezi hlavními stěnami nalézají se světnice, kuchyně, komory a síně. V nich jsou okna a dvěr. Pod střechou umístěna jest půda. Na střeše vidíme vikýře a komín. Dle rozměrů jsou domy velké, malé, přízemní, jedno-, dvou- i vícepatrové. Domky jsou buď dřevěné, nebo kamenné, neb i z cihel vystavěné.

7. Hodiny.

Co jsou hodiny? Z čeho se skládají? Jaké jsou hodiny dle rozměrů? Jaké jsou dle látky? Jaká jsou kolečka co do látky?

Provedení.

Hodiny jsou stroj na ukazování času. Skládají se z pouzdra, ciferníku, kyvadla, závaží, koleček, péra a kladívka bicího. Dle rozměrů jsou hodiny věžní, nástenné a kapesní. Podle látky jsou dřevěné, zlaté, stříbrné a ocelové. Kolečka jsou buď mosazná nebo železná.

8. Hrnec.

Co jest hrnec? Co rozeznáváme na něm? Jaké jsou hrnce dle velikosti? Jaká jest jejich barva? Jaké jsou hrnce podle látky?

Provedení.

Hrnec jest nádoba. Rozeznáváme na něm dno, stěny postranní a jedno nebo dvě ucha. Dle velikosti jsou hrnce rozličné, velké i malé. Barva jich jest rozmanitá. Mnohé jsou i květované. Podle látky máme hrnce kamenné, hliněné, železné, měděné a plechové.

9. Třetí čítanka.

Co jest třetí čítanka? Z čeho se skládá? Jak jest dlouhá. široká a tlustá? Jaká jest barva desek? Jaká jest barva hřbetu? Jaké jsou části dle látky?

Provedení.

Třetí čítanka jest školní kniha. Skládá se z desek, ze hřbetu a 77 listů. Jest $20\frac{1}{2}$ centimetru dlouhá, 14 centimetrů široká a asi 1 centimetr tlustá. Barva desek jest buď hnědá, nebo namodralá neb i jinaká. Barva hřbetu jest červená neb černá. Desky jsou lepenkové, listy jsou papírové a hřbet jest plátěný.

Poznámka: I při sestavování a psaní popisů bledivě učitel bedlivě na to, aby žáci každou větu vždy jinými slovy, jiným obratem a spůsobem vyjadřovali. Tím nabudou žáci velikého cviku u vyjadřování svých myšlenek a majíce pak sami něco popisovat, nebudou nikdy na rozpaciích a užijí vždy správných obratův a formy rozmanité.

IX. Dopisy dle určité vymezeného obsahu.*)

1. Josef piše Františkovi.

Josef obdržel včera psaní od Františka. František ho prosí o hádanku. Josef si ihned na pěknou hádanku vzpomněl. Ona zní: „Sedí to na střeše, kouří a nekřeše.“ Josef těší se na odpověď. Má již druhou hádanku uchystánu. Se srdečným pozdravem

V Brně, dne 8. prosince 1885.

Josef Kleveta.

P r o v e d e n í.

Milý Františku!

Včera obdržel jsem Tvé psaní. Prosíš mne o hádanku. Ihned jsem na pěknou hádanku vzpomněl. Ona zní: „Sedí to na střeše, kouří a nekřeše.“ Těším se na odpověď. Mám již druhou hádanku uchystánu. Se srdečným pozdravem

Josef Kleveta.

V Brně, dne 8. prosince 1888.

2. František piše Josefovì.

František včera hádanku obdržel. Dlouho přemýšlel, ale hádanky rozluštiti nemohl. Konečně se mu to poštěstilo. Jest to komín. Komín sedí na střeše, kouří a nekřeše. František prosí o druhou slíbenou hádanku. Na ni se těší

František.

V Tišňově, dne 10. prosince 1888.

P r o v e d e n í.

Milý Josef!

Včera jsem hádanku obdržel. Dlouho přemýšlo jsem, ale hádanky rozluštiti jsem nemohl. Konečně se mi to poštěstilo. Jest to komín. Komín sedí na střeše, kouří a nekřeše. Prosím Tě o druhou slíbenou hádanku. Na ni se těší

Tvůj upřímný

František.

V Tišňově, 10. dne měs. prosince r. 1888.

*.) Psaní dopisů předeházejí náležité poučení, co dopisy jsou, jaký mají účel, kterak je pišeme, co jest oslovení, obsah, závěrek, datum, obálka, addressa, kterak addressu pišeme, kterak psaní počteme a kterak se dopisy na žádané místo dopravují.

3. Karla píše Anně.

Milá matinka koupila Karle čerstvé broskve a dovolila jí, nejmilejší přítelkyni na ně pozvat. Anna jest její nejmilejší přítelkyně. Proto prosí Annu, aby Anna ji potěšila návštěvou. Budou mítí kávu, cukrové rohlíky a na konec broskve. Karla doufá, že Anna její přání vyplní.

Datum.

Jméno.

Provedení.

Drahá přítelkyně!

Milá matinka koupila mi čerstvé broskve a dovolila mi, abych na ně nejmilejší přítelkyni pozvala. Ty jsi má nejmilejší přítelkyně. Proto prosím Tě, abys mne potěšila svou návštěvou. Budeme mítí kávu, cukrové rohlíky a na konec broskve. Doufám, že přání mé vyplníš.

Tebe srdečně zdraví

Tvá věrná přítelkyně

Karla.

V Ivančicích, 1. dne měs. prosince r. 1888.

4. Marie píše Elišce.

Otec Mariin bude za měsíc své jmeniny slaviti. Marie by mu za dar ráda uháčkovala podušku. Eliška má pěkné vzorky. Marie prosí, aby jí Eliška ten nejpěknější z nich půjčila. Otec Mariin bude mítí velikou radost. Až Marie práci dokončí, odevzdá Elišce s díkem vzorek neporušený. Zatím ji pozdravuje a líbá

Marie Dvořáčková.

V Kuřímě, dne 1. ledna 1882.

Provedení.

Milovaná Eliško!

Otec můj bude za měsíc své jmeniny slaviti. Ráda bych mu za dar uháčkovala podušku. Ty máš pěkné vzorky. Prosím Tě, půjč mi ten nejpěknější z nich. Otec můj bude mítí velikou radost. Až práci dokončím, odevzdám Ti s díkem vzorek neporušený. Zatím Tě pozdravuje a líbá

Tvá věrná

Marie Dvořáčková.

V Kuřímě, dne 1./I. 1888.

5. Theodor píše Valdemarovi.

Otec koupil Theodorovi síť na motýle. Theodor bude nyní pilně motýle chytati a celou sbírku si pořídí. Theodor ví, že by Valdemar

také rád měl sbírku motýlů. Proto Theodor mu dá vždy jednoho z každého druhu, jen aby ho navštívil. Budou chytati spolu. Prvý motýl bude Theodorův, druhý Valdemarův. To bude radost. Teď je krásný čas a motýlů hojně.

Na Valdemara těší se

Theodor.

Datum.

Provedení.

Milý Valdemare!

Otec koupil mi sít na motýle. Budu nyní pilně motýle chytati a celou sbírku si pořídím. Vím, že bys také měl rád sbírku motýlů. Proto dám Ti vždy jednoho z každého druhu, jenom navštiv mne. Budeme chytati spolu. Prvý motýl bude můj, druhý Tvůj. To bude radost! Teď je krásný čas a motýlů hojně.

Na Tebe těší se

Tvůj přítel
Theodor.

V Litomyšli, 15. února r. 1889.

6. Olga piše Žofii.

Žofie byla dlouho nemocna. Nemůže dosud choditi a proto jistě se nudí. Matinka koupila Olze dvě obrázkové knihy s četnými bajkami. Jedna bajka je krásnější než druhá. Nejvíce líbí se Olze bajka o Popelušce. Olga posýlá obě knihy Žofii, aby se jimi ve své samotě potěšila. Kéž má ze čtení toho tolik radostí jako měla Olga.

Co nejdříve Žofii navštíví

věrná *Olga.*

Datum.

Provedení.

Drahá Žofie!

Byla jsi dlouho nemocna. Dosud nemůžeš choditi do školy a proto jistě se nudíš. Matinka koupila mi dvě obrázkové knihy s četnými bajkami. Jedna jest krásnější než druhá. Nejvíce líbí se mi bajka o Popelušce. Posílám Ti obě knihy, abys se jimi ve své samotě potěšila. Kéž máš ze čtení toho tolik radostí jako jsem měla já.

Co nejdříve Tě navštíví

Tvá věrná
Olga.

V Praze, 8. dne měs. září r. 1888.

IV. třída.

- O b s a h :**
1. Napisování kratších článků.
 2. Proměňování řeči přímé v nepřímou a naopak.
 3. Rozšiřování vět různými částmi věty.
 4. Zaměňování slov jinými souznačnými. Nápodobení bajek.
 5. Nápodobení článků vzdělávacích; jich obsah dle otázek a dle návodu.
 6. Popisy zosnované na postupu děje.
 7. Popisy dle daného postupu myšlenek.
 8. Převod básní v řeč prostou.
 9. Dopisy dle daného postupu myšlenek.

I. Napisování kratších článků.

Napisování záleží v tom, že žák, naučiv se článku na paměť, z paměti jej opisuje. Pro uvarování větších chyb tudíž nutno jest, aby dotyčný článek dříve se stanoviska pravopisného probrán byl, aby učitel žáka na všecky zvláštnosti pravopisné upozornil a žáka vedl, aby pravopisu každého slova si všiml a si osvojil, kde a jakých znamének rozdělovacích (dělidel) užito jest. Když pak žák článek z paměti napsal, jiný žák, srovnávaje napsané se článkem v čítance, poznačí všecky chyby, jichž se onen dopustil; na to každý svůj úkol podle čítanky opraví.

K napisování hodí se všecky kratší články ze IV. čítanky; zvláště však:

Čl. 1. Světa Pán. Čl. 4. Poklad. Čl. 6. Potrestaný osel. Čl. 7. Vůz sena. Čl. 8. Tělocvičná. Čl. 10. Sluneční hodiny. Čl. 11. Nejlepší lékařové. Čl. 12. Pes a kus masa. Čl. 13. Červ a skopec. Čl. 15. Mnoho bázní a málo. Čl. 16. Přílišná bázeň škodí. Čl. 21. Vlk a kamzík. Čl. 30. Zelené ptactvo. Čl. 32. Čermáček. Čl. 36. Oběť za vlast. Čl. 39. Olásky. Čl. 43. Řepa. Čl. 47. Žertovná, povídání. Čl. 48. Všeho s měrou. Čl. 53. Dvě jabloní. Čl. 55. Páv. Čl. 57. Fa-lešný tolar a člověk. Čl. 67. Kniha přírody.

II. Proměňování řeči přímé v nepřímou a naopak.

A.

Ovičení 1.: Opište bajku „Dvě kamenů“ (čl. 5.), proměňujice řeči přímé v nepřímé.

Provedení.

Dvě kamenů.

Bohatý kupec vychloubal se sousedu svému mlynáři překrásným diamantem. Mlynář se kámen libil i otázal se, jaký užitek by kupci nesl. Kupec odpověděl, že žádný, že prý kámen ten za veliké peníze koupil toliko pro své potěšení. Na to řekl mlynář, že si opatřil kámen mnohem laciněji a ten kámen že ho netoliko těší, ale i mnoho mu vynáší.

Ovičení 2.: Opiště čl. 6. „Uhlíř a bělič,“ proměňujíc řeči přímé v nepřímé.

Provedení.

Uhlíř a bělič.

Bělič stěžoval si jednou, že neví, kam by se zbožím svým se přestěhoval. Uhlíř se mu nabízel, že by v uhlírně jeho měli oba místa dosti. Bělič odpověděl, že věří, ale že co by on vybilil, uhlíř by mu začernil.

Ovičení 3.: Opiště čl. 15. „Včela a čmel,“ proměňujíc řeči přímé v řeči nepřímé.

Včela a čmel.

Včelce řekl čmel, že ona hned z rána z oule vylétá a shromážduje mnoho, velmi mnoho. I tázal se jí, co ji činí tak snažnou a bedlivou. Včelka odvětila, že neshromážduje jen pro sebe, ale i pro sestry své a že sestry její také pro ni med snášeji. Na to řekl čmel, že u včel jeden o druhého se stará a čeho každý zvláště dobývá, že jest obecným jméním. Toho obyčeje prý čmel nechválí. To čmelové prý jsou mnohem mondréjsi, u nich žádný nehledí na druhého; každý pečuje sám o sebe. Včela řekla, aby nenazýval mondrostí, co jest pramenem psoty a býdy jejich. Čmelové prý nemají obecného skladu a zásobení, proto jest mezi nimi tolik zlodějův a loupežníků; v podzim trpí nedostatek a málo který z nich trvá přes zimu.

Poznámka 1.: Podobným způsobem budtež opsaný nebo i jen ústně probrány též jiné čládky, na př.: „Falešný tolar a člověk.“ „Vlk a kamzík.“ „Holubice a straka.“ „Dobrá jablka a zkažená.“ „Dívčera v lásku mateřskou.“ „Tak svět odplácí.“ a p.

Poznámka 2.: Učiteli naskytá se tu velmi výhodná přiležitost, poučit žáky, kterak řeč přímo vypravování zdobí a oživuje.

B.

Ovičení 1.: Proměňujte následující řeči nepřímé v přímé:

Chlapec řekl, že nepřejde do vody, pokud se plovati nenaučí. („Chlapec řekl: „Nepřejdu do vody, pokud se plovati nenaučím.“)

Vlk volal na kamzíka, aby sestoupil sem dolů na rovinu. (Vlk volal na kamzíka: „Sestup sem dolů pa rovinu!“)

Kamzik řekl, že je mu život milejší než nejtučnější pastva. (Kamzik řekl: „Mně je milejší život než nejtučnější pastva.“)

Kuň tázal se osla, proč vzdychá, třízli ho tak velice ten mizerní soudek vody. (Kuň tázal se osla: „Proč vzdycháš, osle? Což tě ten mizerní soudek vody tak velice třízí?“)

Koza řekla, že bude tichá, ale roh že to přece poví. (Koza řekla: „Budu tichá, ale roh to poví přece.“)

Straka se ptala holubice, jak se jí líbil páv u snídání. (Straka ptala se holubice: „Jak se ti líbil páv u snídání?“)

Otec pravil Jaroslavovi, aby ta jablka nechal několik dní ležeti, potom že budou chutnější. (Otec pravil Jaroslavovi: „Tato jablka nech několik dní ležeti, potom budou chutnější.“)

Poznámka: Podobných příkladů probeď a na tabuli psati dej učitel tolik, až žáci dobře dovedou řečí přímou myšlenky cizí vyjadrovati. Příkladů jest hojnost v čítance, kdež učiteli třeba toliko řeči přímé v nepřímé si proměnití a zákum opět řečí přímou vyjádřiti dátí, což zvláště, aby z počátku činěno bylo, se doporučuje.

Úkol: Proměňte ve čl. 13. „Vlk a kozlátko“ řeči nepřímé ve přímé a naopak.

Provedení.

Vlk a kozlátko.

Koza umínila sobě, že na pastvu vyjde ven, napomínila kozlátko: „Neotvírej nikomu, aniž k sobě koho pouštěj; neboť mnoho svobodné zvěři chodí a okolo ovčinek obchází, aby co sobě mohla uhoniti.“ A učinivši to napomenutí, šla na pastvu, kde by se posloužit mohla a nechala kozlátko ve chlévě zavřené. Potom hned jak odešla, přišel vlk. Ten stojí přede dveřmi, přetvářel se a hlas svůj přeměňoval, jakoby koza mečela, a žádal kozlátko: „Prosím, otevři mi dvéřel!“ Ale kozlátko hledíc skulinou, porozumělo tomu, že by mítě jeho nebyla, a řeklo, že dobré slyší hlas matky své, ale vlk že je nepřítel jeho a hledá je podvěsti a oklamati a že pod tím vymyšleným hlasem mateře jeho žádá krve jeho; protož ať klusá, neboť ono prý ho nepustí.

III. Rozšiřování vět různými částmi věty.

Rozšiřování vět prostých předmětem (doplňkem).

1. Rozšiřujte následující prosté věty předmětem ve čtvrtém pádě. a) v jednotném čísle, b) v. čísle množném: Oráč oře. Kněz káže. Kuň táhne. Vozka řídí. Drvoštěp řeže.

Děvečka nosí. Bůh vidí. Hospodář vyplácí. Žák kreslí. Děvče pleše. Vojín cídí. Otec čte. Matka vaří. Krtek ryje. Kupec prodává. Krejčí šije. Myslivec střílí. Rybák loví. Vlaštovka lapá. Kočka hubí. Stolař lesní. Žedník oklepává. Slunce oteplouje. Rosa osvěžuje. Strom stíní. Pán najímá. Řemenář kráji. Dozorce prohlíží. Kovář kuje. Ryba má. Král spravuje. Metář odmetá. Rov kryje. Voda žene. Vichr odnáší. Kristus spasí. Ježek požírá. Nepřítel obléhá. Matka miluje. Tkadlec tká. Břemeno tíží. Cesta unavuje. Vlci přepadli. Pták rozpíná. Pěvec zapěl. Sondeček odsoudil. Služka myje. Hospodyně kupuje. Požár zničil. Krupobití potlouklo. Žebrák dostal. Lékař vylečil. Čistota zachovává. Hmyz ožírá. Povodeň vyvrátila. Dřevorubec poráží. Koškář pleše. Hrnčíř hněte. Četník zatkli. Rolník seje. Karel odříkává. Děšť občerstvíl. Zajíc ohlodává. Včela ssaje. Spánek posilňuje. Had uštkl. Hladový jí. Žiznívý pije. Chůva chová. Veverka louská. Úroda obohačuje. Šad těší. Zabradník češe. Nožíř brousi. Dítky obklekly. Nemoc trápí. Jestřáb pronásleduje. Kuna zadávila. Slepice snáší. Oheň taví. Sníh pokryl. Bratr napsal. Hoch ztratil. Napomenutí polepšuje. Chléb sytí. Malíř maluje. Pálíme. Slyším. Vidíte-li? Poznali jste? Oslovil jsi a t. p.

2. Věty předešlého cvičení rozšířené předmětem [a) v čísle jednotném, b) v čísle množném] rozšířujte případnými přívlastky ku všem podstatným jménům. Na př.: Pilný oráč oře úrodné pole. Horlivý kněz káže svaté evangelium. Silný kůň těžce těžký vůz. Opatrný vozka řídí bujně koně atd.

3. Rozšířujte následující prosté věty předmětem ve druhém pádě (s přívlastkem): Vojín chopil se. Pes hlidá. Nemojený pozívá. Vinař okouší. Chudák zakouší. Řemeslník potřebuje. Stolař užívá. Dítě bojí se. Pouťník chybí. Hřišník spouští se. Mravný hoch zdržuje se. Hřišník lituje. Varujte sel. Moudrý vystříhá se. Vojíni zbavili se. Kajíci dosáhli. Ponočený strží. Vojsko brání. Matka opatruje. Rozumný šotří. Dělník víži si. Kupec hledí si. Dítě poslouchá. Svědomitý zasluhuje. Žebrák prosí. Tonoucí drží se. Nepřítel zinečnuje se. Rolník čeká. Bohatec ujal se. Lékař dotknul se. Pták doletěl. Poezestní došel. Spravedlivý chrání se. Učitel všímá si. Děd pamatuje. Rybář nachytal. Otec napomínl. Vinník zapíral. Dívka nažala. Hospodyně nakoupila. Myslivec nastřílel. Šetrný nashromázdí. Rolník navozil. Dělník jest hoden. Jsem blízek. Buděte pamětliví. Karel neumí. Požár nezníčil. Zajíci neohlodali. Slepice nenanesla. Slepec novidí. Žák ne-napsal. Bůh nemiluje. Nepřítel neobléhl. Hospodář nonajal. Vozka nedovezl. Bratr nepoznal. Dívka nedopletla. Čhudobný nenastřádá. Vosa neshromažďuje atd.

4. Rozšířené věty předešlého cvičení rozšířujte případnými přívlastky ke všem podstatným jménům. Na př.: Bdělý pes hlidá našeho domu. Bedlivý ponočený strží všech obilných stohů. Udatné vojsko brání naši milé vlasti atd.

5. Rozšířujte následující věty předmětem ve třetím pádě: Nevěřme. Učte se! Křesťan důvěruje. Buď věren. Mrazy škodí. Bůh odpustí. Císař pán vládne. Zbožný rám slouží. Mravný hoch vyhýbá se. Udatný vojín neustoupí. Domácí zvířata poskytují veliký užitek. Pohané klání se. Rozumný člověk přivyká. Kristus žehnal. Apoštolové divili se. Vzdávejte čest. Jelen nemohl uniknouti. Přejeme štěstí. Pole poskytuje výživu. Pán vyplatil mzdu. Židé nevěřili. Hrabě odkázal své statky. Strídmost prospívá. Hospodář nasypal. Bůh vzpomene zlých skutků. Skromný člověk nepřekáží. Syn nemohl na cestě stačit. Každý řemeslník rozumí. Odvykejte. Pokorný člověk koří se. Vladar slíbil milost. Dobrodinec učinil mnoho dobrého. Vysloužilec vypravoval zkušenosti své. Matka chystá večeři. Učitel ukazoval obrazy. František Josef I. panuje. Velice se stýskalo. Veliké neštěstí se přihodilo. Buď milosrden! Kristus bude milostiv. Přejte odpočinek. Dlužní jste pokoru. Nedostává se chleba. Milosrdný rozdal vše. Matka je laskava. Děšť poskytl dosti vláhy. Rodiče nejlépe radí. Nevytvázej chyby. Housenky jsou škodlivy. Nepřítel hrozí záhubou. Soudce vyměřil trest. Sněžka vévodí. Lidé střídají a čistotní těší se. Sytý nerozumí. Kristus učil své učedníky. Hlíšník neuje. Zajíček utekl do lesa. Anděl zabránil vstupu do ráje a t. p.

6. Rozšířujte následující věty předmětem v sedmém pádě: Brusič točí. Hoch třese. Pták pohybuje. Kývali na nás. Král pokynul. Vánek chvěje. Vichr zmítá. Nemocný bolestí kroutí. Jezdec zatočil nad hlavou. Rozpustilý hoch házel po spolužáku. V květnu nesmíte klátiti. Saul mrštil po Davidovi. Bouře otřásala. Důstojník kynul k pochodu. Vitr kolébal. Nepřítel vrhl po nás a p.

7. Rozšířujte následující věty určením místa a) na otázku kde?: Videň leží. Praděd strmí. Propast Macocha nalézá se. Kamzíci žijí. Spravedlivý dojde spasení. Kněz káže slovo Boží. Všickni shledáme se po smrti. Orel staví hnizdo své. Kníže pán chová daňky. Morava pramení se. Ježíš Kristus vypustil duši. Romulus vystavěl Řím. Sázava vlévá se do Vltavy. Za parna nejmileji dlíti. Pomněnka roste. Réva daří se výborně. Král Jan Lucemburský zahynul. Karel IV. pochován jest. Žižka zemřel na úplavici. Husité založili město Tábor. Mistr Jan Hus narodil se. Prokop Veliký dobyl nejskvělejšího vítězství nad Němcí. Vltava nejšíře se rozlévá. Roudnice leží. Vyšehrad vypíná se. Kající dosáhne odpustění hřichů. Čápi nejradiji hnizdí. Ranní rosa třptyila se. Každému nejlépe se líbí. Švarcava spojuje se se Svitavou. Otakar II. založil město Královec. Jaroslav porazil Tatary na hlavu. Ryby nejlépe chytají se. Město Neapol rozkládá se. Slunce vychází. Půl roku trvá den. Hospodář v létě nejradiji dlívá. Všichni zatracení věčně trápeni budou. Nejlepší piva vaří se. Jmelí roste. Velbloud jednohorbý má domov svůj. Kupec má zboží své vyloženo. U nás dobývá se nejvíce stříbra. Lišky mívají svá doupata. Nejlepší moravská pšenice daří se. Bořivoj a sv. Ludmila

pokřtěni byli od sv. Methoděje. Kovy rozpouštějí se. Mozek umístěn jest. Zelezo i jiné kovy rezavějí. Kristus byl od dábla pokoušen. Bílé Karpaty pozvedají se. Věčný sníh trptytí se v záři sluneční. Labe opouští Čechy. Nejvýtečnější chmel pěstuji. Císař Josef II. oral. Císař náš nejvíce bydlí. Sném českého království schází se.

b) na otázku kam?: Včely snášejí med. Dunaj ústí se. Kristus nesl kříž svůj. Vlaškovky na podzim odlétají. Josef byl prodán od bratří svých. Synové Jakubovi odstěhovali se. Duše spravedlivých přijdou po smrti. Bůh hřišníky odsoudí. Rolníci svážejí všecko obilí. Vynálezené obilí dovážejí rolníci na prodej. Téměř všecky řeky české stékají. Nestav se nikdy. Obchodník zapisuje všecky zakázky. V neděli každý katolik povinen jest jít. Ukládejte sčesané ovoce! Ježíš po slavném z mrtvých vstání vstoupil. V poledne padá stín. Hospodyně nasypala soli. Pronásledovaný jelen ukryl se. Myslivec střelil orla. David udeřil Goliáše kaménkem. Žižka byl u Rabí raněn. Otakar II. táhl pokorit polenských Prnsů. Napoleon byl jako zajatec odvezен. Vozka zapřáhá koně. Schovej sváteční oblek! Nalij vody! Křesťané ve středověku podnikali křížové výpravy. Jordán ztrácí se. Vesničané ze strachu před nepřitelem zakopali cenné věci. Vojsko zahnoalo nepřitele. Pastýř žene dobytek. Nemoudro jest nositi dříví a vodu. Josef a Marie utekli s Ježíškem. Nespůsobno jest strkat ruce. Těleso do výše vržené padá opět. Ovočník přistavuje žebříky. Za jasného počasí vystupuje kouř. Hospodář odváží na podzim řepu. Tyto schody vedou. Přebytek naší úrody vyváží se. Obchodníci jedou se zbožím. Ježíš jel na oslátku.

c) na otázku odkud?: Labe stéká. Světlo víry naši přišlo. Dunaj teče směrem jižním. Rozverný hoch spadl. Kněz káže slovo Boží. Mojžíš vyvedl lid israelský. Uvadlé listí padá. Z jara stékají bystřiny. Pomeranče přicházejí k nám do obchodu. Nejstudenější vítr vane. Lidé již vycházejí. Z jara ptáci vracejí se. Srnce vyběhl rychlým skokem. Medvěd huňatý vylezl. Kávnu přivážejí k nám obchodníci. Utírejte prach! Lidé i dobytek prehali před bouří. Brzo bude všecko seno odvezeno. Ramponchy ledové visí. Vítr strásá sníh. Sv. Jan Nepomucký byl vržen do Vltavy. Hunnové přišli do nížin uherských. Svatí apoštoli slovanští Cyril a Methoděj pocházeli. Vypřáhl jsem koně. V Karlových Varech vyráží horké zřídlo. Jarní sluněčko usmívá se na naši zemi. Dnes přišel prudký lijavec. Právě nyní přijel vlak. Labe jest splavné i pro lodě. V zimě sjízdějí hoši na sánkách. V soudný den hvězdy budou padati. Klikatý blesk vyšlehl. Praotec Čech poprvé uviděl vlasť naši. Tataři v divokém útěku prehali. Sv. tři králové přišli do Betléma. Velkolepý jest rozhled. Z rána stříbrná pára vystupuje. Tlukot slavíka ozývá se. Písklata vystřkuje hlavinky. Prameny prýší.

d) na otázku кудy?: Myslivec chodí. Procházíme se nejraději. Mojžíš vedl Israely do země zaslíbené. Pocestný bloudil. Had plazí se. Jezdec oháněl. Napoleon táhl do Ruska s ohromným vojskem.

Plujeme do Ameriky. Nebezpečno jest plouti. Vltava vine se. O velkonočích ubírá se průvod. Čechové přišli do vlasti naši. Těžko se chodí. Z Dolních Rakous do Štýrska musíme jeti. Cestuj přímo z Moravy do Bavor. Po bouři kalná voda proudem tekla. Do hradu vcházíme. Nepřítel vnikl do města. Ptáci letí do Egypta. Kouči brodily se na druhý břeh. Do sousední vesnice musíme jít. Kouč z kamen vychází.

8. Rozšíříte následující věty určením času a) na otázku kdy?: Měsíc osvěcuje zemi. Učení nejsnadněji v paměti se vstěpuje. Všecka tělesa vrhají nejkratší stín. V našich končinách bývá rovnodennost. Příroda jest nejkrásnější. Růže kvetou. Sněženky pučí ze země. Zpěvaví ptáci oponštějí krajiny naše. Největší parno sužuje rolníka. Třesně dozrávají. Řepu dobýváme ze země. Každý člověk pozbývá sil. Karel IV. slavně panoval nad Čechami. Náš císař pán narodil se. Potoky a řeky nejvíce se rozvodňují. Na venkově bývá nejveselejší. Pastýř nemůže dobytek hnati na pastvu. Deštňíky nosíváme. Odpočinek jest nejsladší. Každý křestan povinen jest slyšeti celou mši svatou. Žáci chodívají ke sv. zpovědi. Spravedliví spatří Boha svého tvář v tvář. Kristus Pán vstoupil na nebesa. Červánky nejvíce rádi se na obloze. Stromy nejlépe jest štěpovati. Vinař ořezuje révu. Réva se potí. Katolíci slaví svátek sv. tří králů. Nejvíce poutníků přijíždí do Prahy. Na louce třpytí se miliony rosných perliček. Slavík nejlíbeznější klokotá. Zajice nejlépe jest stríleti. Slunce nejvýše vystupuje na obloze nebeské. Prázdniny začínají. Rod Přemyslův vymřel po meči Václavem III. Voda tuhne v led. Nový rok počíná. Nejsikměj dopadají u nás paprsky sluneční. Modlitba nejvíce potěšuje a posilňuje člověka. Srst plachých zvířat bývá nejhustější. Luky a pole odívají se svěží zelení. Osení bujně se zmáhá.

b) na otázky: dokud? jak dlouho? od které doby?: V dubnu přešlo. Náš strýc churavěl. Každý hoch povinen jest choditi do školy. Mše sv. trvá. Do hlavního města jedeme od nás. Rok trvá. Den kráti se stále a pak opět ho přibývá. Dne 21. března putuje slunce nad obzorem našim. Sníh u nás nikdy neleží. Zpěvaví ptáci nás potěšují zpěvem svým. Fialky kvetou. Žák psal své úlohy. Odpoledne býváme ve škole. Náš císař pán panuje nad našimi zeměmi. Blesky se křížovaly a hromy rachotily. Sníh pokryval krajinu rouchem bělostným. Svátky vánoční trvají. Zachovávej všechn přikázání Božích věrně. Pochválen bať Pán Ježíš Kristus! Nebyli jste u nás návštěvou. Na vysokých horách leží často sníh. Rod Přemyslovečů panoval nad Čechami. Všecky kvety pomrzly. Dělnici pracují již na poli. Nechval dne. Nenazývej nikoho šťastným. Pozdržíme se v městě. Karel chodil do školy. Nebylo u nás již úrody. Seděli jsme před domem. Čeledin zoral pole. Rychlý chodec ujde kilometr cesty. Země otočí se kolem své osy. Země oběhne slunce. Den a noc vystřídají se. Jaro začíná. Tahé mrazy nikdy nevydrží. Bolí mne hlava. Náš milovaný otec slabne. Žádný skřivan nezpívá. Stromy jako kostlivci pozvedají holá ramena k nebi. Hrob kryje naši matku. Ubožák ničeho nejedl.

9. Rozšiřujte následující věty určením spůsobu
 a) na otázku jak? jakým způsobem?: Žáku, piš úlohy své! Vojín bojoval. Oisař přijal prosebníky. Bůh bude nás souditi. Z jara vody valí se. Jezdec ujízděl po silnici. Lidé valili se z města. Vojáci dobyli pevnosti. Nikdo nejí koláče. Žižka byl slep. Toto zboží koupil kupec. Hrom rachotil. Lesy šuměly. Žáci, podejte si ruce a postavte se! Vojáci jdou na pochodě. Po kamenité silnici děla drnčela. Medvěd zabručel. Jízda hnala na nepřitele. Hodný hoch jde ze školy domů. Posel dorazil k nám se šťastnou zprávou. Strýc prodal zahradu. Národní píseň zpívejte! Vlaštovka proletuje vzduchem. Stařec pozbývá bystrosti smyslů. Snášeš všecka protivenství. Neštěstí hledí v oči. S ohněm zacházej. Rozšafný rolník oře půdu. Jelen nese parohy. Babička vypravuje dětem pohádky. Hošek zpíval si. Jez a pij a vydou ti na plno léta. Po dešti obilí roste. Tonoucí volal o pomoc. Hladoví prosili Boha o chléb. Pán daroval nemocné ženě dukát. Lékař lečí nemocného. Odpovídajice mluvte! Pomáhej vždy přítelům svým. K lidem starým slušno jest se chovati. Pozdravuj starší a vznešenější lidi. I chndák ať se strojí. Vlasti své bud oddán. Křesťané oslavují Kristovo z mrtvých vstání. Mši svaté obeuj. I dobrých věcí požívej! Řev lva rozléhá se pouští. Nad všecky květiny voní fialka. Braň proti každému mateřského jazyka svého.

b) na otázky: kolik? za kolik? kolikrát? zač? po čem?: Kupec koupil cukru a kávy. Nebyl bych se hříchu toho dopustil. Pekař prodává rohlíky. Na náměstí stálo lidí. Tento kůň má výšky. Od nás do nejbližšího města jest daleko. Žáci chodívají do kostela. Otec koupil si nový kabát. Dnes prodávali hektolitr žita. Kristus nesa kříž upadl. Petr zapřel Krista Pána. Člověk se narodí. Žáci chodí do školy. V postní den smíme se najísti. Jidúš za zrádu obdržel. Země naše byla obepluta. Do roka bývá rovnodennost. Týden má dnů. Země naše otočí se za rok okolo své osy. Za dvacet čtyry hodiny vystřídá se den a noc. I spravedlivý hřeší denně. Na louce kvete pestřich květin. Pekaři dávají jedenáct rohlíků. Dukát platí. Nestřídmý člověk jí a pije. Sněžka jo vysoká. Litr vody váží. Ani kuře nehrabe. Peníze jest vždycky lépe přečitati. Stolař zhotovil panu správci psací stolek. V létě bývají jablka. Menší rafise oběhne orloj za den a noc. Esau prodal prvorozentví. Lidé vycházeli ze hřbitova. Nepřítel hnal útokem na pevnost. Ďábel na poušti pokoušel Krista. Stromy sázíme od sebe. Délka školní lavice obnáší.

10. Rozšiřujte následující věty určením příčiny
 a) na otázku proč?: Vlasy se mu ježily. Hoch dal se do zpěvu. Pocestný na dva kroky neviděl před sebe. Nemohl jsem ani slova pronést. Nemocný svíjel se na loží. Stařec ani na nohou udržeti se nemohl. Kristus zemřel smrtí potupnou. Dítky šly do lesa. Žák nemohl dnes přijít do školy. Žitra nepůjdeme na procházku. Koně jen s velikou obtíží táhli vůz. Rolniči dlouho letos nemohly seti. Hladoví svadí se.

Bážlivec všecky zesinal. Nad žertem tím mohl bych se popukati. Všecky květiny povadly. Velká část ovoce byla zničena. Vdova omdlela nad hrobem jedináčka svého. Jidáš zradil Krista. Petr třikrát zapřel Krista. Mistr Jan Hus byl na hranici upálen. Palič bídny vypálil tři stavení. Mnohý nadaný žák nemůže prospívat. I bohač chudákem se stane. Mnohý již nezhojitelný neduh si přitáhl. Otec přísně potrestal syna. Domácí zvířata pěstíme. Husy chováme. Stromy sázíme. Dívka miluje květiny. Bůh vyhnal Adama z ráje. Myši hubíme. Zajice střílíme. Nemohl jsem psáti. Na vysokých kopcích nic se nedáří. Někdy není slunce viděti. Oheň nehoří. Kain usmrtil bratra svého. Na sv. Štěpána chodí hoši. Bůh potrestal člověčenstvo potopou.

b) na otázky: ký m? čím (skrze koho? co? od koho? čeho? — z čeho? a p.) [prostředník, prostředek, nástrój, látka, původce]: Desatero přikázání ohlásil Bůh lidu israelskému. Israelité prchajíce z Egypta byli stíháni. Ježíš Kristus byl zrazen. Obuyník krájí kůži. Kovář kuje žhavé železo. Sv. Štěpána kamenovali Židé. Šavel jeda do Damašku byl omráčen. Ryby nejlépe chytáme. Kočka brání se. Vojin tal nepřitele do hlavy. Silnice zdobíme po obou stranách. Hoši z jara nejraději si hrávají. Každému jest dobré i zlé souzeno. David zabil Goliáše. Naplnil sklenici. V zimě jsou všecky doliny zasypány. Bůh člověku stvořil. Hospodářské stroje bývají zhrotovovány. Rytíř proti ranám chránili se. Ve středověku všecka města byla obehnána. Noty nejrychleji se piší. Husité byli k vítězství voděni. Střechy bývají obijeny. Srdece naše bylo naplněno. Nádoba přetékala. Krajinu se běli Chodník zaroste. Houba nabubřela. Švadlena umí hbitě zacházeti. Playci řídí se na moři. Nechtěj zdi prorážeti. Pilní nezanepřažduje se. Mysl zbožného zanáší se nejraději. Sochy bývají tesány. Všeliké ozdobné věci lijí se. Svět tento stvořen byl. Lidstvo bylo spaseno. Eva byla k hříchu svedena. Kněz křtí novorozenátko. Kristus potil se na hoře Olivetské. Za války mnozí lidé zahynou. Rolníci nejvíce trestání bývají. Půda v lese bývá na podzim pokryta. Z jara pole zárodníujeme. Mlátec bije do klasů. Zahradník osil některé záhony. Chromý tělo své podpirá. Plátno se tká. Po bitvě bylo všecko bojiště pokryto. Za velkých paren bývá úroda často zničena.

IV. Zaměřování slov jinými souznačnými.

I. Všeho s měrou.

(Čl. 4.)

Po cestě neujeté a hrbolaté prudec ujízděl vozka se svým vozem. Potkal poutníka, otázal se ho: „Dorazím-li ještě před večerem do města?“ — „Pojedeš-li volněji — ano,“ odpověděl pocestný. —

„Divná to rada,“ pomyslil si vozka a pobádal koně ku běhu ještě rychlejšímu. Ale za malou chvíli silným otrásáním zlomilo se u vozku kolo, a vozka byl nucen přenocovati v širém poli.

Ovičení 1.: Zaměňujte v bajce „Všeho s měrou“ slova pokud možno jinými souznačnými.

Provedení.

Dráhou neujetou a kamenitou rychle jel kočí se svým vozem. Setkav se s cestujícím, ptal se ho: „Dojedu-li ještě do tmy do města?“ — „Nebudeš-li tak rychliti — ano.“ odvětil poutník. — „Divná to rada,“ myslil si kočí a poháněl koně ku trysku ještě prudějmu. Za krátkou dobu však mocným drneováním prasklo u vozku kolo, a kočí chtěj nechtěj musil ztráviti noc venku v roli.

Ovičení 2.: Napište podle bajky „Všeho s měrou“ jinou nadepsanou „Práce kvapná málo platná“ s obsahem tímto: Žák chtěl být s úkolem brzo hotov, aby směl navštíviti tetu; proto spěchal. Ptal se otce, bude-li s úkolem za hodinu hotov. Otec řekl mu, že, bude-li pomalu psáti, ano. Žák psal ještě rychleji, a za malou chvíli na úkol kaňku udělal. Proto musil zůstati doma a úkol ještě jednou praceovati.

Provedení.

Žák chtěl být s úkolem brzo hotov, aby směl navštíviti tetu. Proto psal velmi rychle. I ptal se otce: „Budu-li za hodinu s úkolem hotov?“ — „Budeš-li psát volněji — ano,“ odpověděl otec. — „Divná to rada,“ pomyslil si žák a psal ještě rychleji. Ale za malou chvíli velikým spěchem udělal na úkol kaňku a byl nucen zůstati doma a úkol ještě jednou psát.

2. Dvě kamenův.

(Čl. 5.)

Bohatý kupec vychloubal se sousedu svému mlynáři překrásným diamantem. Mlynář se kámen líbil, i otázal se, jaký užitek by kupečnec nesl. — „Žádnuý,“ značla odpověď, „kámen ten za veliké peníze koupil jsem toliko pro svó potěšení.“ — Na to řekl mlynář: „Já jsem si opatřil kámen mnohem laciněji, a ten mne netolikо těší, ale i mnohem vynáší.“

Ovičení 1.: Zaměňujte v bajce „Dvě kamenův“ slova pokud možno jinými souznačnými.

Provedení.

Velmi zámožný obchodník honosil se sousedu svému mlynáři velmi spanilým briliantem. Mlynář byl drahokam k oku, i ptal se,

kteraký prospěch by obchodník z něho měl. — „Ni nejmenší,“ byla odpověď, „drahokam ten za ohromnou summu zaopatřil jsem si jen sobě na radost.“ — Na to odpověděl mlynář: „Já jsem si koupil kámen za mnohem méně peněz, a ten jest mi nején na potěchu, ale i veliký mi vynáší užitek.“

Ovičení 2.: Napište podle bajky „Dvě kamenův“ jinou nadepsanou „Dvě knih“ s obsahem tímto: Syn bohatých rodičů chlubil se chudému žáku německou knihou s překrásnými obrazy. Chudý žák měl toliko školní čítanku.

Provedení.

Syn bohatých rodičů vychloubal se chudému žáku německou knihou s překrásnými obrazy. Chudému žáku kniha se líbila, i tázal se, jaký by užitek (syn bohatých rodičů) z ní měl. — „Žádný,“ zněla odpověď, „knihu tu za veliké peníze koupil jsem toliko pro své potěšení.“ — Na to řekl chudý žák: „Já jsem si opatřil školní čítanku mnohem lacinají, a ta mne netolikou těší, ale i veliký užitek mi přináší.“

3. Pes a kus masa.

(čl. 12.)

Pes maje kus masa v hubě, běžel skrze tekutou vodu. I zdálo se mu, že ve vodě ještě jiný kus masa vidí, a chtěl i ten pochytit. A tak otevřev hubu, upustil ten, kterýž měl. Voda ten kus hned zanesla, a tak on jistý kus za nejistý ztratil.

Ovičení 1.: Zaměňujte v bajce „Pes a kus masa“ slova pokud možno jinými souznačnými.

Provedení.

Hafan drže kus masa v tlamě, utíkal potokem I jevilo se mu, že v potoce ještě jiný kus spatřuje, a přál si i ten polapiti. A tak rozevřev tlamu, pustil ten, jejž držel. Potok ten kus okamžitě odplavil a tak on jistého kusu pro nejistý pozbyl.

Ovičení 2: Napište volně a rozšířeněji podle bajky „Pes a kus masa“ jinou nadepsanou „Hoch a hruška“ s tímto obsahem: Hoch měl jablko. Šel zahradou. Viděl hrušku na stromě. Chtěl ji míti. Lezl na strom. Jablko své upustil do vody a hrušky nedosáhl.

Provedení.

Jistý hoch měl velmi krásné jablko, jež od své matky byl obdržel. Šel zahradou a tu viděl na stromě, který nad potokem stál, na nejvyšším vrcholu překrásnou hrušku. I zachtělo se mu hrušky

té. Proto rychle lezl na strom a již byl téměř u samého vrcholu. Tu upustil jablko své, jež byl od matky obdržel. Jablko padlo do potoka, a potok odnesl je do dálky. I chtěl si hoch ztrátu hruškou nahraditi. Lezl tedy co nejvýše mohl, — ale hrušky, ač se namáhal vší silou, dosíci nemohl. Tak pozbyl jistého jablka za nejistou hrušku.

4. Vlk a kozlátko.

(Čl. 18.)

Koza umínila sobě, že na pastvu vyjde ven, napomínala kozlátko, aby žádnému neotvíralo, ani k sobě koho pouštělo; nebo mnoho svobodné zvěři chodí a okolo ovčinek obchází, aby co sobě mohlo uhnouti. A učinivši to napomenutí, šla na pastvu, kde by se poživiti mohla, a nechala kozlátko ve chlévě zavřené. Potom hned jak odešla, přišel vlk. Ten stojí přede dveřmi, přetvářel se a žádal kozlátko, aby mu dvěrce otevřelo. Ale kozlátko hleděc skulinou, porozumělo tomu, že by matči jeho nebyla, a řeklo: „Já dobře slyším hlas matky své, ale ty jsi nepřítel můj a hledáš mne podvésti a oklamati, a pod tím vymyšleným hlasem máteče mé žádáš krve mé; protož klusej, neboť tebe sem nepustím.“

Takť kdo poslouchá rodičů svých, nemůž než sebon bezpečen býti.

Cvičení 1.: Zaměňujte v bajce „Vlk a kozlátko“ slova jinými souznačnými, proměňujíce i vazby větné.

Provedení.

Koza usmyslila si, že se půjde past. I napomenula kozlátko, aby nikomu neotvíralo a nikomu k sobě nedovolilo. Touží prý se kolem mnoha divoká zvířata obcházejíce ovčince, aby si molila něco ulovit. Na to šla na pastvu, aby se nasytila a zůstavila kozlátko uzamčené. Sotva odešla, přiběhl vlk. Stojí před vrátky, přetvářoval se a měnil hlas, jakoby koza mečela, a prosil kozlátko, aby mu vrátku otevřelo. Kozlátko však vykukovalo dírkou a poznalo, že to není matka jeho. I řeklo: „Já dobře poznám meket své matinky, ty však jsi nepřítel můj a chceš mne oklamati a ošiditi. Mluv, jako bys byl mou matkou, toužíš po mó krvi. Proto odpal; k sobě tě nepustím!“

Kdo rodičů poslušen jest, jest vždy před noštěstím jist.

Cvičení 2.: Napište volně podle bajky „Vlk a kozlátko“ jinou nadepsanou „Cikánka a dítě“, nedržete se věnuč slov a vazeb větných v bajce té obsažených.

Provedení by asi takové:

Cikánka a dítě.

Matka chtěla jít do lesa na trávu. Než odešla, napomenula dcerušku svou, aby se zavřela a nikoho do domu nepouštěla. Chodí prý

dnes kolem cikánky, a ty rády děti kradou. Na to odešla a deeruška se zavřela. Brzo na to skutečně přišla cikánka. Stojíc přede dveřmi, proměňovala hlas svůj, aby mluvila jako matka deeruščina a prosila za vpuštění. Deeruška však byla opatrná. Dříve než otevřela, podívala se skulinou ven a tu viděla, že to není její matka, ale cikánka. I řekla: „Já dobře poznám hlas matky své. Ty však jsi má nepřítelka a chečeš mně ukrásti. Proto jdi ihned pryč, já ti neotevru!“

Kdo ráží si napomenutí svých rodičů, jest před každým neštěstím bezpečen.

5. Sluneční hodiny.

Sluneční hodiny velmi se honosily vznešenou hodností a důstojností svou, řkouce:

„My se spravujeme královnou oblohy, věkostálým sluncem; vás lidí spravuje pouhý náš stín.“ V tom slunce vstoupilo za černé mraky, a všickni se jali posmívat hodinám, i slunce zbaveným i stínu.

Nechlub se svou vzácností; nestojíš vůli tvou, i můžeš být náhle nevzácným.

Ovičení 1.: Zaměňte v bajce „Sluneční hodiny“ slova jinými souznačnými, proměňujíc i vazby větné.

Provedení.

Slunečné hodiny chlubily se převlice vznešeným postavením a důstojenstvím svým. I pravily: „My řídíme se vládkyní nebes, věčným sluncem; vás lidí řídí pouhý náš stín.“ Tu zašlo slunce za tmavá mračna. I počaly všickni smáti se hodinám, které nyní zbaveny byly i slunce i stínu.

Nehonos se svou vzácností; nezávisíš ona na tobě, neb ty nedále můžeš nevzácným se stát.

Ovičení 2.: Napište podle bajky „Slunečné hodiny“ jinou nadepsanou: „Hraběcí dohližitel.“

Hraběcí dohližitel.

Hraběcí dohližitel velice vychloubal se svou důstojností a svým úřadem. Pravil: „Já jsem úředník jasného pana hraběte, vašeho pána, a řídím se takto jeho vůli; vy však musíte poslouchati rozkazů mých a činiti, co já chci.“ — Tu potkalo hraběte neštěstí a on schudnul, byl nucen dohližitele ze služby propustiti. Nyní mohli lidé jemu se smáti, že zbaven jest i úřadu i důstojenství svého. Ale neučinili toho, spíše litost měli s jeho neštěstím.

Nechlub se svou vzácností; nestojíš vůli tvou, i můžeš být náhle nevzácným.

6. Včela a čmel.

(Čl. 15.)

Včelce řekl čmel: „Ty hned z rána z oule vylétáš a shromáždjuješ mnoho, velmi mnoho. Co tě činí tak snažnou a bedlivou?“

„Neshromážďuji jedno pro sebe,“ odpověděla včelka, „ale i pro sestry své, a sestry mé také pro mne med snášeji.“

„U vás tedy,“ vece čmel, „jeden se stará o druhého, a čeho každý zvláště dobývá, obecným jest jméním. Já toho obyčeje vašeho nechválím. My čmelové jsme mnohem mondréjší; u nás žaduý nehledí na druhého; každý pečeje sám o sebe.“

„Nenazývej moudrostí,“ dí mu včela, „co jest pramenem psoty a bídys vaši. Nemáte obecného skladu a zásobení; proto jest mezi vás tolik zlodějův a loupežníků; v podzim trpíte nedostatek, a málo který z vás trvá přes zimu.“

Zření na všeobecnost jestiš základem všeliké dobroty a všeho blaženství.

Ovičení 1.: Zaměňujte v bajce „Včela a čmel“ slova jinými souznačnými, proměňujice zároveň i vazby větné a rozšiřujice obsah jinými myslénkami.

Provedení znělo by asi takto:

Jednou v létě setkal se bujný čmel s pilnou včelou na květnaté louce. I řekl jí: „Ty již za nejrannějšího úsvitu z oule vylétáš, spěcháš od květiny ku květině a snášíš medu mnoho, velmi mnoho. Rei, co tě pudi, abys byla tak pilnou a snažlivou?“

Včela odvětila: „Proto jsem tak pilnou, poněvadž nesnáším med jen pro sebe, ale i pro své sestry a pro svou matku, která z úle nevylétá. Také moje sestry pro mne med snášeji. A já přes nenechám se jimi zahanbiti.“

Na to čmel: „Vy tedy pečujete druh o druhu a co každý z vás nashromáždí, patří vám všem a vy všickni toho požíváte v lásku a svornosti. To se mi nelibí. Já chválím naše zařízení. My čmelové staráme se každý o sebe a co si kdo snese, toho si také požije. Nač bych já snažil se pro druhého a ze svého mu dával? To nejste moudré.“

Tu ho včela poučila: „My staráme se družka o družku a máme společné skladiště; proto nikdy k nám nouze nezavítá a my hladu neznáme. Ale vy čmelové nemáte společných zásob, jeden z vás má více, druhý méně medu a některý nemá ničeho a proto je u vás tolik zlodějův a loupežníkův. Když pak přijde jeseň a nemůžete vylétneti, máte všickni bídus a nouzi, a zimu málo který z vás přežije.“

Práce a užitek společný jsou pramenem blahobytu.

Cvičení 2.: Napište volně podle bajky „Včela a čmel“ jinou nadepsanou: „Dívka a nedbalec“.

Provedení znělo by asi takto :

Dívka a nedbalec.

Nedbalec, procházeje se, šel kolem dívky, která na poli pilně pracovala. I zastavil se a řekl jí: „Skutečně divím se tvé pilnosti. Sotva slunce vyjde, již jdeš po práci a pracuješ až do setmění. Rei, co tě čini tak pilnou a pracovitou?“

Dívka odvětila: „Pracuji proto tak pilně, poněvadž nepracuji jen pro sebe, ale i pro své rodiče, pro své bratry a sestry a pro celý náš dům. Mí rodiče a moje sestry i bratři také pilně pracují pro mne — a já bych měla nedbalou být?“

Tu řekl nedbalec: „Vy tedy pracujete druh pro druh a co vyděláte, to jest vaším společným majetkem. S tím já nesouhlasím; v tom není rozumu. To já a moji soudruzi jsme mnohem chytřejší; my pracujeme jen pro sebe a co vyděláme, sami užijeme. Nač bychom ještě na jiné pracovali a se soužili?“

Na to řekla dívka: „Nechlub se svou chytrostí, neboť ta jest přičinou vaší nouze. Pracujete každý pro sebe, co máte, utratíte a nemáte pak ani svého ani společného majetku. Proto je mezi vásmi taklik zlodějův a loupežníků. Sotva práce přestane, třete bídu a nouzi, a v zimě nemáte co jísti ani čím se odíti. Podivej se, jak chodiváto roztrhaní!“

7. Falešný tolar a člověk.

(Čl. 16.)

Falešný tolar řekl ke člověku: „Nedělim se nikterak od tolaru dobrého; nebo tak jsem bílý, tak okrouhlý, takovým rázem znamenaný jako on; proč tedy mnou pohrdáš?“ — „Máš do sebe všecko, co má dobrý tolar,“ odvece člověk, „jenom se ti nedostává jeho podstaty.“

Nemáš li ušlechtile mysli a ctné povahy, nižádný tebe v pravé vážnosti míti nebude.

Cvičení 1.: Zaměňujte v bajce „Falešný tolar a člověk“ slova jinými souznačnými, proměňujice zároveň i vazby větné a rozšiřujice obsah i jinými myslénkami.

Provedení by asi znělo:

Padělaný tolar a člověk.

Kdysi stěžoval si padělaný tolar, jejž mrzelo, že jest tak pohrdán, člověku takto: „Pozoruj mne! Liším-li se něčím od tolaru dobrého?

Nejsem-liž tak bílý, tak okrouhlý jak on? Není-liž tyž obraz císařův na mně jako na něm vyražen? Proč tedy mnou pohrdáte?" Tu odvětil mu člověk: „Vím, že máš podle zevnější podoby úplně tytéž vlastnosti jako tolar dobrý. Což to však platno, nemáš-li i jeho podstaty? Tolar dobrý jest stříbrný a ty jsi jen olověný. Kterak tedy nezhrdati tebou?"

Komu sechází mysl ušlechtilá a povaha čestná, ten nikdy pravé vážnosti mítí nebude.

Cvičení 2.: Napište volně podle bajky „Falešný tolar a člověk“ jinou nadepsanou „Zpanštělý rolník a úředník“.

Zpanštělý rolník a úředník.

Rolník, jenž za svůj stav se styděl a panský mrav i šat si osvojoval, stěžoval si úředníku, že jím neprávě pohrdají. I pravil: „Nejsem-li celý jako vy? Nenosím-li kabát i kalhoty z též látky a dle téhož střihu jako vy? Je-li pak můj klobouk a mé boty špatnější než jsou vaše? Proč tedy mnou pohrdáte?" — Úředník mu odvětil: „Arcif nosíš kabát i kalhoty takové jako všickni páni, rovněž i klobouk i boty tvé vyrovnejí se našim. To však málo tobě platno, neboť jen dle zevnějšku se nám podobáš, ale naše vzdělanost, naše vědomosti, naše učenost sechází tobě do cela. Bud raději skutečným, pořádným rolníkem, tak si tě vážiti budeme. Budeš-li však ehtíti něčím jiným být, nežli skutečně jsi, jen posměchu dojdeš.“

8. Červ a skopec.

Červík založil se s rohatým, bujným skopcem, že spíše než on v dubových vratech díru udělá.

Usmívaje se přijal skopec podání červíkovo, i neměl za jiné, než že hned vrata protkne. I rozbíhal se a vrážel úsilně ve tvrdá vrata. Nic neprospívaje, zlobil se velice; a když potom veškerou mocí a silou do vrat trknul, aby jediným rázem je prolamil, přerazil si oba rohy.

Na to malý červík počal vrata hrýzti. V tichosti dělal krušnou práci svou, že ani toho viděti nebylo. A jakkoli zvolna díla mu ubývalo, on nieméně nepřestal vrtati, až do dubových vrat dírku provrtal.

Povolnou a stálou prací více spůsobiš, než prudkým namáháním a urputným hněvem.

Cvičení 1.: Zaměňujte v bajce „Červ a skopec“ slova jinými, proměňujíc se zároveň i vazby větné a rozšiřujíc se i obsah jinými myšlenkami.

Provedení znělo by asi takto:

Červ a beran.

Jednou vsadil se červík s rohatým beranem, že dříve než on v dubové bráně díru provrtá. Beran souhlasil; v duchu však posmíval se malému červíkovi. Myslil, že není možno, aby červík zvítězil a že on jedinou ranou vrata protrkne. I rozběhl se a vrazil do vrata vší silou. Do vrata sice dírku udělal, ale neprorazil jich. Rozběhl se po druhé, po třetí, po čtvrté — opět marně. I rozlobil se z nezdaru svého a chtěl jedinou ranou vrata protknouti. Rozběhl se a vrazil do tvrdých vrat takovou silou, že oba rohy zlomil — ale vrata zůstala celá.

Tu malý červík počal práci svou. Tiše a bez řeči hryzl vrata, hryzl bez ustání. Práce sice pomalu ubývalo, leč tím červík se nedodstrášil, hryzl, hryzl, ač konečně přece do vrata dírku provrtal. Tak zvítězil nad beranem.

Budeš-li povolně a vytrvale pracovati, více dokážeš, než prehlivostí a hněvem.

Ovičení 2.: Napište podle bajky „Červ a skopec“ jinou nadepsanou „Hlemýžď a zajíce“ s tímto obsahem: Hlemýžď založil se se zajícem, že dříve do lesa dorazí než zajíc. Zajíc uběhl kousek cesty a usnul. Hlemýžď mezi tím se pomalu doplazil lesa.

Bajka zněla by asi takto:

Hlemýžď a zajíce.

Kdysi založil se loudavý hlemýžď se svízným zajícem, že dříve do lesa dorazí než on. Zajici bylo tvrzení hlemýžďovo směšno a jen ze žertu přijal sázku. I rozběhl se a když doběhl do polovice cesty, ohlédl se. Hlemýžď za tu dobu sotva pohnul se z místa. I myslil si zajic: „Nač bych se namáhal? Lehnu si. Než loudavý hlemýžď uplazí dvě píď, stokrát se vyspím.“ Na ta slova lehl a spal.

Mezi tím hlemýžď plazil se zvolna dál. Dlouho trvalo, než uplazil píď cesty. Leč neustál. Plazil se vytrvale dál a dál, cesty pomalu ubývalo, a než se zajíc vyspal, byl již u samého lesa.

Tu probudí se zajíc a ohlíží se, aby viděl, kolik mezi tím hlemýžď cesty uplazil. Leč nevidí ho za sebou. Podívá se v před — a aj, hlemýžď již z lesa se mu posmívá.

Pomalá a vytrvalá práce vede nás k vítězství.

9. Tíže.

(Oč. 21.)

Za parného odpoledne ubíral se příkrou cestou osel, vleka za sebou vozík se soudkem vody. Náležel hospodáři, jemuž za letního

vedra vysýchaly studně; neboť statek jeho stál na strmém a slunném vrchu. Osel kráčeje statečně, chvilkami vesele příkusoval bodlák, který podél cesty na kamenitých stráních se zelenal. Brzo dohonil starého známého, konika ze sousedního statku, jenž všechn jsa upachtěn, zvolna se klopotil vzhůru; hospodář naložil mu tolik sena, že je kůň sotva utáhl. Cesta byla úzká, osel nemohl konč předejít; klusal tedy polehoučku za těžkým povozem, ale veselost jeho byla tam. Oddychoval z hluboka a bolestně pohližel na seno.

„Co vzdycháš, osle?“ omrzače tázal se kůň, když osel hekati neustával. „Což tě ten mizerní soudek vody tak velice tíží?“

„Ach ne!“ žalostným hlasem odpověděl osel, „mne tíží ty krásné otýpky sena, které přede mnou táhneš.“

Cvičení 1.: Zaměňujte v bajce „Tíže“ slova jinými souznačnými, proměňujíce zároveň vazby větné a rozšiřujíce obsah novými myšlenkami.

Provedení znělo by asi takto:

Byla parná odpoledne; plamenné slunce žhavé paprsky vysýlalo na vedrem vypráhlu zemi. V tu dobu vlek loudavý osel po příkré cestě vozík se soudkem vody. Mělk hospodář jeho statek na samém vrcholu kopce a jelikož tu slunce nejvíce pružilo, vyschla mu mělká studně a on byl nucen z údolí vodu si dovážeti. Osel vykračoval statečně; chvilkami sklonil hlavu, ukousl bodlák podél cesty rostoucí a s veselou myslí ho žvýkal. Takto kráčejo, dohonil za malou chvíli konč, který před ním táhl těžký náklad sena. Kůň z těži oddychoval; byl velmi unaven obtížnou cestou. Osel nemohl konč předejít, neboť cesta byla velice úzká. Kráčel tedy zvolna za vozem, ale veselost ho pominula. Oddychoval z hluboka a bolestně pohližel na seno. Mělk na ně velké laskominy.

I řekl mu kůň: „Co hekáš, osle? Snad ti není ten malinký soudek vody těžký. Styd se! Pohled na mne, jak se klopotím a přece nevzdychám.“

Osel odvětil: „Ach, mne netíží soudek vody, ten snadně na horu vytáhnu, ale, bratře, tíží mne to seno, jež přede mnou táhneš, poněvadž nemohu se ho nažrat. Ach, kdybys věděl, jaké mám laskominy!“

Cvičení 2.: Napište podle bajky „Tíže“ jinou kratičkou bajku nadepsanou „Chut“ s tímto obsahem: Za parného odpoledne psal žák úlohu. Byl pilen a vesel. Tu matka donesla koláče. Žák dostal na ně chuť a vzdychal.

Provedení znělo by asi takto:

Chut.

Za parného odpoledne psal žák domácí úlohu. Byl pilen a vesel, poněvadž práce se mu dobře dařila. Tu donesla matka do světnice

mísu koláčů a postavila je před žáka na stůl. Od té chvíle tam byla veselost žákova, ani psaní se mu nedařilo. Vzdychal ustavičně a díval se po chutných koláčích, které tak libě voněly.

I ptala se ho matka: „Proč tak vzdychaš? Což ta úloha je tak těžká?“

„Ach ne, matinko, ta úloha mne netíží, ale ty chutné koláče; tak rád bych jeden snedl. Mám převelikou chut,“ odpověděl žák.

Cvičení 3.: Napište podle bajky „Tíže“ jinou nadepsanou „Hra“ s tímto obsahem: Za krásného odpoledne psal žák domácí úlohu. Byl pilen a vesel. Tu viděl z okna své spolužáky si hráti. I zachtělo se mu taktéž si hráti.

Provedení znělo by as takto:

H r a.

Byla krásné odpoledne; slunce svítilo jasně s blankytné oblohy. Doma seděl žák a psal domácí úlohu. Práce se mu dařila a on byl myslí veselé a s tím větší chuti pracoval. Tu vyhlédl z okna, a viděl na louce své spolužáky si hráti. I zachtělo se mu být mezi nimi. Od té chvíle minula ho veselost a on byl smuten. Z hluboka vzdychal a díval se často z okna ven. Práce se mu nedařila.

I tázal se ho otec: „Proč jsi tak smuten? Což tak tě tíží ta úloha? Vždyť před chvílí jsi pravil, že jest snadná!“

„Ach, milý otče, úloha jest snadná a netíží mne, ale mne tíží, že se musím divati, jak moji spolužáci na louce si hrají a já musím doma seděti.“

V. Nápodobení článků vzdělávacích; jich obsah dle otázek a dle návodu.

I. Přílišná bázeň škodí.

Mlynář poslal čeledína do města. Měl tam koupiti koňské náčiní. Čeledín domu nespěchal. Chodil od krámu ku krámu. Těšily ho věci za sklem vyložené. Teprv zapadající slunce upomenulo ho na návrat. — S večerem přichází k lesní pěšině. Z houštiny proti němu vystupuje komínk. Čeledína zmocní se bázeň veliká. V hlouposti své má komínka za čerta. Odhodi věci. Dá se na útek. Doma s hrůzou vypravuje o své příhodě. — Kominík byl muž poctivý. Sebral odhozené náčiní. Druhého dne donesl je do mlýna. — Bázlivému čeledinovi dostalo se notného výsměchu.

Cvičení 1.: Zaměňujte v povídce „Přílišná bázeň škodí“ slova jinými, souznačnými, spojující zároveň věty jednoduché ve složené a rozšiřující obsah svými myšlenkami.

Provedení znělo by asi takto:

Jistý mlynář poslal svého pacholka do města, aby tam koupil koňské náčiní. Pacholek do města sice rychle došel, ale domů nikterak nespěchal. Loudal se krám od krámu a prohlížel důkladně věci za sklem vyložené. Měl z nich velikou radost. Pak nachytilo se k večeru a teprv zapadající slunce mu připomnělo, že čas jest domů se vrátit.

I šel. Bylo šero. Když přicházel k lesní pěšině, vystoupil proti němu náhle z houštiny černý komíník. Pacholek velice se ho ulekl a po celém těle se trásl, neboť považoval v nerozumu svém komíníka za čerta. I odhodil náčiní a dal se na útěk. Utíkal, co mu síly stačily. Konečně bez dechu doběhl domů a tu s hrůzou hospodáři vykládal, co se mu přihodilo.

Na štěstí byl komíník člověk poctivý. Zdvihl odvržené náčiní a zanesl je druhého dne do mlýna. Tak vysvětlilo se, kdo onen čert byl a pacholek stržil za svou bojácnost náležitý posměch.

Ovičení 2.: Napište dle cvičení prvého jinou povídku nadepsanou „Bázelice“ s tímto obsahem: Matka poslala hocha večer ke kupci (proč?). Vraceje se, šel hoch kolem rybníka. Tu viděl černou postavu ve vodě stojící a z vody cosi vytahující. Byl to rybář, který pral sitě. Hoch myslil, že to vodník.

2. Smělost bez opatrnosti neprospívá.

Jako veverka vysoukal se Dětřich na vysoký strom. Soudruhové jeho neuměli tak lézti. Neodvážili se za ním. Napomínali ho k opatrnosti. Dětřich se jim smál. Počal po větvích všelijak se proplíhati. V tom větev pod ním se zlomila. Dětřich spadl dolů a pádem poranil se nebezpečně.

Ovičení 1.: Zaměňte v povídce „Smělost bez opatrnosti neprospívá“ slova pokud možno jinými souznačnými, spojujíce věty jednoduché ve složená a rozšiřujíce obsah svými myšlenkami.

Provedení znělo by as takto:

Dětřich byl lezec výborný. Jednou vyšplhal jako veverka na vysoký strom a zval své spolužáky, aby za ním vylezli. Ti však neuměli tak splhati a neosmělili se za ním lézti. Divili se jen jeho dovednosti a napomínali ho, aby byl opatrným. Dětřich se jim vysmál, a aby dokázal, že se nebojí, jal se všelijak haluzemi se proplétati. Tu stoupil náhodou na suchou větev, větev pod tíží jeho se zlomila a on spadl s výše na zem a velice se poranil na celém těle.

Smělost nestačí, třeba i opatrným býti.

Ovičení 2.: Napište dle předešlého cvičení „Smělost bez opatrnosti neprospívá“ jinou povídku nadepsanou „Buď opatrný“ s tímto

obsahem: Karel uměl výborně plovati. Jednou ploval ve značné hloubce a ve velké vzdálenosti od břehu. Přišel do víru a utopil se.

Provedení znělo by as takto:

Buď opatrny.

Karel byl plavec výborný. Jednou ploval jako ryba ve značné hloubce a ve veliké vzdálenosti od břehu a zval své spolužáky, aby plovali za ním. Ti však neuměli tak plovati a neodvážili se do hlubiny. Divili se jen jeho dovednosti a napomínali ho, aby se vrátil. Karel se jím vysmál a aby dokázal, že se nebojí, jal se všelijaké sprýmy ve vodě provozovat. Tu přišel do víru, vír ho uchvátil a on se utopil.

Bez opatrnosti vede smělost k záhubě.

Cvičení 3.: Napište podle předešlého cvičení „Buď opatrny“ jinou povídku nadepsanou „Opatrnost jest nad smělost“ s tímto obsahem: Jindřich uměl se výborně klouzati. Jednou klouzal se na tenkém ledě. Počal na ledě skákat, led se prolamil a on utonul.

3. Šlechetnost.

(Oč. 31.)

Jistý zámožný pán chtěl jednou do hlavního městajeti, aby tam užil zábavy. I vydal se na cestu. Ale tu přijde do malé vesnice, která nedávno celá vyhořela. Neštastní vesničané přebývali téměř pod šírym nebem, nemajíce ani potřebné potravu.

Vida bidu takovou a nouzi, změnil bohatý onen muž hned svůj úmysl. Nemyslil více na radovánky, nýbrž rozdělil všecky peníze, které na zábavy a vyražení v hlavním městě byl ustanovil, mezi neštastné vesničany, kteří ohněm všecko své jmění ztratili.

Šlechetný člověk rád si vyražení odepře, udá-li se mu příležitost, aby neštastným pomohl.

Cvičení 1.: Napište dle povídky „Šlechetnost“ jinou nadepsanou „Šlechetní přátelé“ s tímto obsahem: Pán daroval čeleďi padesát zlatých na zábavu (proč?). Radost služebníků. Den před zábavou jeden ze služebníků zlomil si nohu (kde a jak?). Jeho spoluслužebníci odrekli se zábavy a darovali mu obdržené peníze (proč?).

Provedení znělo by asi takto:

Šlechetní přátelé.

Jistý pán slavil své jmeniny a chtěje, aby i služebníci jeho s ním se radovali, daroval jim padesát zlatých, za něž si měli odpoledne zábavu pořídit. I chtěli služebníci tak učiniti a již těšili se,

jak veseliti se budou. Tu však vzpomněli na nešťastného druhu svého, jenž včera jda za rozkazem pánovým spadl a nohu zlomil. Ihned pominula je radost a změnili úmysl svůj. Nemyslili více na radovánky, nýbrž dali všecky peníze, jež na zábavu určeny byly, nešťastnému příteli svému, aby si za ně v nemoci všeliké občerstvení koupiti mohl.

Šlechetný rád si vyražení odspře, aby nešťastnému pomohl.

Obsah delších článků dle otázek.

I. Poctivost na věčnost.

(Čl. 28.)

Otázky: Čím živil se Marek? Jaký byl jeho výdělek? Co však činil ve své chudebě? Jaké neštěstí stihlo jednou jeho rodinu? Co tu musil učiniti Marek? Jaká byla jeho nouze? Co stalo se v době té? Co učinil Marek a zač prosil pána? K čemu se tu nabídl bohatec? Jak přijal Marek nabídnutí a co učinil se šatmi? Co učinil Marek doma a co nalezl v podšívce? Co učinil Marek s nalezenými dukaty? Co učinil bohatec? Co stalo se brzo na to? Nač vzpomněl si tu Marek a jak projevil dobrodinci vděčnost? Co učinil bohatec?

Povědení. Marek živil se obchodom vetešnickým. Výdělek jeho byl velmi skrovny. On však nereptal v chudobě své a děkoval Bohu. Tu onemočnely dvě dítka jeho a za nedlouho i jeho manželka. Marek musil všecko prodati a obsluhovati i nemocné. Nouze jeho byla veliká. V době té zavolal ho bohatý muž k sobě a chtěl mu prodati něco obnošeného šatstva. Marek smluvil cennu a prosil pána, aby mu těch včerí nechal u sebe, až si peníze zaopatrí. Tu nabídl se bohatec, že mu dá ty šaty na dluh. Marek s radostí nabídnutí přijal a odnesl si šaty domů. Doma je prohlížel a hle! tu nalezl v podšívce zašité tři dukaty. Ihned odešel a vrátil je bohatci. Bohatec dejat jeho poctivosti daroval mu dukaty i šaty. Brzo na to okrála manželka Markova i jeho dítka, ano i v obchodě se Markovi lépe dařilo. Tu vzpomněl si na svého dobrodince a dal mu udělati stříbrnou skřínnu s nápisem: „Na díkaz vděčnosti od chudobného Marka.“ Pán přijal s radostí dar ten a dlouho vyprávoval o Markově poctivosti.

2. Spravedlivý nález mezi bohatým a chudým.

(Čl. 30.)

Otázky: Co přihodilo se bohatému měšťéninu? Kdo nalezl peníze ty a co učinil s nimi? Co učinil měšťénin druhého dne? Co slíbil poctivému nálezci? Co učinil chudý? Jak zachoval se bohatec?

Co tvrdil? Co chtěl na chudém a co mu zároveň sliboval? Co učinil chudák? Jak zachoval se bohatec? Jak rozsoudil je soudce králův? Jak dlouho měl král těch tisíc zlatých nechat u sebe? Co však měl chudák obdržet za poctivost svou? Co tu učinil bohatec? Zač prosil a co slíbil? Jak skončen spor ten?

P r o v e d e n í. Bohatý měšťánín ztratil tisíc zlatých. Peníze ty nalezl chudý člověk a dal je manželce schovati. Druhého dne rozhlásil měšťánín, že ztratil vak s tisícem zlatých. I slíbil poctivému nálezezi, že dostane sto zlatých odměny. Chudý zanesl vak s penězi na úřad, a žádal určenou odměnu. Ale bohatec mu ničeho dáti nechtěl. Tvrdil, že prý ztratil čtrnáct set zlatých. Zároveň sliboval, že mu rád slíbenou stovku vyplatí, až mu ta čtyři sta vrátí. Chudák šel žalovati ke králi a přisahal, že všecky peníze vrátil. Bohatec stál však na svém, že ztratil čtrnáct set zlatých. Tu rozsoudil je soudce králův, aby král těch tisíc zlatých nechal u sebe. Měl jich nechat u sebe tak dlouho, až se přihlásí ten, kdo jen tisíc zlatých ztratil. Chudák však měl obdržet sto zlatých za svou poctivost. Tu teprv přiznal se bohatec, že ztratil jenom tisíc zlatých. I prosil úpěnlivě, aby mu vráceny byly a sliboval, že chudákoví rád sto zlatých vyplatí. I učinili mu po vůli a tak i chudák dostal svých sto zlatých.

3. Heřmánek — rozrazil.

(Čl. 37.)

O t á z k y: Co rozbil Heřman? Co učinil ze strachu? Kam šel potom? Co tu učinil? Kdo přišel k němu? Co učinil Heřman? Jaká byla ta kvítečka? Co chtěl Heřman? Co učinil otec? Co myslil Heřman? Co učinil? Odpustil mu otec?

P r o v e d e n í: Heřman rozbil skvostnou sklenici. Ze strachu, aby nebyl bit, uschoval střepy na skrytém místě. Potom šel do zahrady a jal se pleti ze záhonků sprostší květiny. Tu přišel k němu otec. Heřman vstal a ukazoval otcovi dvě kvítečka. Jedno bylo modré a jedno žluté s bílými lístky po kraji. Chtěl, aby mu otec řekl jejich jména. Otec podíval se na kvítky a řekl: „Aj, heřmánek — rozrazil!“ Tak jmenovaly se ty květiny. Ale Heřman myslil, že otec již zná jeho vinu. I přiznal se s pláčem k činu svému a prosil za odpuštění. Otec mu odpustil.

4. Dobrá jablka a zkažená.

(Čl. 40.)

O t á z k y: Co pozoroval otec? Co proto učinil? Co tu poznal? Co si umínil? Co učinil? Co učinil Jaroslav? Co tu vyndal otec? Co poručil Jaroslavovi? Co řekl otec Jaroslavovi po několika dnech? Co učinil Jaroslav? Jaká byla všecka jablka? Jak poučil otec syna?

P r o v e d e n í: Otec pozoroval, že syn jeho Jaroslav se kazí. Proto pátral po příčině. Tu poznal, že Jaroslav tovaryší s hochy rozpustilými. I umínil si ho na dobrou cestu přivésti. Vzal šest krásných jablík a daroval je Jaroslavovi. Jaroslav poděkoval otcí a chtěl si jablka uschovati do komory. Tu vyndal otec ještě dvě nahnilá jablka. I poručil Jaroslavovi, aby je přiložil k oněm zdravým jablkům. Po několika dnech řekl otec Jaroslavovi, aby přinesl jablka z komory. Syn poslechl a donesl jablka. Všecka jablka byla zkažená. I poučil otec syna, že od hochů rozpustilých pokazil by se tak, jako ta dobrá jablka od oněch špatných.

5. Důvěra v lásku mateřskou.

(Oč. 42.)

O t á z k y: Jaké neštěstí stalo se r. 1866. jednomu rakouskému vojínu? Jak snášel vojín osud svůj? Čím se těšil? Kdo tomu nechtěl věřiti? Co pravil? Jak zachoval se vojín? O co řekl? Dočkal se matky? Co se s ním stalo? Co stalo se po boji?

P r o v e d e n í: R. 1866. roztříštila rakouskému vojínu dělová koule obě holeně. Klidně snášel vojín osud svůj. Těsil se, že matička ho po boji navštíví. Lékař jej ošetřující nechtěl tomu věřiti. „Vždyť všici lidé z okoli utekli,“ pravil. Ale vojín nedal si říci. „Vím jistě, že přijde si pro mne. Ona mi vždycky pomohla, ona mne ani tentokrát neopustí.“ Chudák nedočkal se matky své. Za hodinu zemřel. Po boji však skutečně přišla matka, aby vyhledala a zlíbala syna svého mrtvolu.

6. Vhodné místo pro stánek boží.

(Oč. 51.)

O t á z k y: Co chtěl král Šalamoun vystavěti? Co poručil pro roku Jeremiášovi? Jak dařilo se Jeremiášovi? Co učinil jednou v noci? Co učinil na cestě? Komu náleželo pole to? Jaký byl jeden bratr a co měl druhý? Co stálo na poli? Komu náležely stohy ty? Co pozoroval tu Jeremiáš? Co stalo se, sotva starší bratr odešel? Co věděl churavý bratr? Čemu divili se bratři druhého dne? Kolikrát opakoval se div tento? Co řekl Jeremiáš? Kde vystavěn byl chrám?

P r o v e d e n í: Král Šalamoun chtěl vystavěti chrám. Poručil proroku Jeremiášovi, aby prozpěvoval žalmy. Na cestě zastavil se na úrodném poli. Pole to náleželo dvěma bratřím. Jeden z nich byl churav, druhý měl mnoho dětí. Na poli stály dva stohy obilí stejně velikosti. Jeden náležel staršímu, druhý mladšímu bratru. Tu pozoroval Jeremiáš, kterak starší bratr přišel na pole a vzay ze svého stohu několik snopů, přidal je na stoh bratra churavého. Sotva odešel, přišel churavý bratr. Vzal opět ze svého stohu několik snopů

a dal je na stoh bratra ženatého. Druhého dne divili se tajně oba bratři, že stohy jejich opět stejně veliky jsou, ač několik snopův ubrali. Div tento opakoval se po dvě noci. Tu řekl prorok Jeremiáš: „Toť místo vhodné pro stánek boží, v tomto místě se Hospodinu zalibilo.“ I vystavěn chrám na poli těchto bratrů.

VI. Popisy zosnované na postupu děje.

1. Co se děje z jara? (Jaro.)

Postup myšlenek: Slunce. Délka dní. Tání sněhu; led. Rozvodnění řek. Kry. Zelenání se země. Listnatění stromů. Jarní květiny. Květ stromů — vůně. Setí. Přibývání teploty. Přilet ptáků — hnízda. Zpěv ptactva. Hry hochů. Dívky — kytice a věnce. Pastýř — stádo. Všeobecná radoš.

Provedení.

Slunce hřeje tepleji. Dne přibývá a noci se krátí. Teplem slunečním taje sníh a led puká. Voda v pramenech stéká s hor a rozvodněné řeky mocnějším proudem valí se k moři. Na vodách pluje kry a lesknou se v záři sluneční. Země sněhu pozbavená počíná se zelenati. Stromy raší pupence a odívají se listím zeleným. Tu a tam kvetou sněženky, petrklíče ano i fialky. Později kvetou i stromy a líbeznou vůni plní vzduch. Rolník vychází na pole a zasévá semeno. Vzduch se oteplouje více a více. Již i ptáci přilétají k nám z jižních krajin a stavějí si hnízda. Zpěvem jejich rozléhá se celá krajina. Hoši vybíhají z domů a hrají si v boží přírodě. Dívky chodi po lučinách a lesích a trhají rozmanité kvítky. Víjí z nich věnce a kytice pro sebe a své rodiče. Ano i pastýř vyhání již stáda na pastvu. Vše se raduje a těší se z krásného jara.

2. Co se děje v létě? (Léto.)

Postup myšlenek: Slunce. Délka dní. Odkvět stromů — zelené plody. Tráva — louky — kvítí. Vzrůst obilí — vlnění. Parno. Vypráhlost půdy. Děšť — osvěha. Jahody — třešně. Bouře. Dozrání obilí — příprava na žně. Práce ve žnich. Strnisko. Husy na strnisku. Prázdniny.

Provedení.

Slunce hřeje mocně. Dni jsou dlouhé a noci krátké. Poslední stromy odkvétají a místo květů objevují se na nich malé zelené plody. Tráva bujně se zelená a louky posety jsou pestrým kvítím. Obilí vůčihledě roste a vlní se v mírném vánku. Tepla stále přibývá.

Jest parno. Půda jest vypráhlá a rozpukaná. Tu padne déšť s nebe a vše se opět občerství. V lesích zrají jahody a na stromech zapalují se třešně. Časem i bouře zaburáci. Konečně dozraje obilí a rolníci připravují se na žně. Pole jsou plna lidí. Všickni žnou, váží obili do snopů a svážeji je do stodol. Za krátký čas místo obili jest všude strnisko. Hoši vyhánějí na ně husy a pasou je. Místo řinčení kos slyšetí tu nyní rozpustilé štěbetání hus. V ten čas i žaci mají prázdniny a užívají letních radostí.

3. Co se děje na podzim? (Podzim.)

P o s t u p m y šl é n e k: Slunce. Délka dnu. Poslední sklizeň — česání ovoce. Práce na poli. Ubyvání tepla. Odlet ptáků. Smutno v polích a zahradách. Opadávání listí. Větry. Děti. Zima se blíží.

P r o v e d e n í.

Slunce hřeje mírněji. Dni se krátkí a noci jsou delší. Rolník sklizí s pole poslední úrodu a češe se stromů poslední ovoce. Vyváží hnůj, hnojí pole a zaorává je. Teploty stále ubývají. Tažní ptáci v lejnech odlétají na jih. Jest pusto na polích i v zahradách. Listí selme a opadává so stromů. Po krajině vanou studené větry. Děti málo vychází z domů. Zima kvapně se blíží.

4. Co se děje v zimě? (Zima).

P o s t u p m y šl é n e k: Slunce. Délka dní. Obloha. Sněžení. Krajinu ve sněhu. Větry. Mráz. Led. Hoši na ledě. Sněhový panák. Práce dívek. Vánoce. Radost dětí. Vánoční stromek. Krutší zima. Těšení se na jaro.

P r o v e d e n í.

Slunce smutně svítí na nebi a novydává tepla téměř žádného. Dni jsou krátky a noci čím dálé tím delší. Obloha jest šedá. Časem sněží se nejdříve zřídka a slabě, později hustě a po delší dobu. Za krátký čas jest celá krajina sněhem pokryta jako bílým rubušem. Snih visí i na stromech pokrývaje větve. Studené větry tálou krajinou. Mrzne. Voda zamrzá a pokrývá se ledem. Tu hoši vybíhají z domů a veselé se klouzají na ledě. Jiní všíli snihu a stavějí sněhového panáka s očima, nosem a dýmkou v ústech. Dívky sedí doma, pletou a vykládají si pohádky. Konečně přiblížují se vánoce. Všecky děti těší se na Ježíška. Ježíšek donesl jim vánoční stromek s mnohými dary. Po vánočích nastává zima ještě krutší. Všecko těší se již na jaro — ale do jara ještě dlouho.

VII. Popisy zvířat dle daného postupu myšlének.

Popisující zvířata udáváme:

1. Co zvíře jest? (Druh.)
2. Jaké jsou rozměry těla? (Velikost.) *)
3. Z kterých částí se skládá a jaké jsou? (Popis těla.)
4. Jaké jest povahy? (Povaha.)
5. Kde a jak žije? } (Spůsob života.)
6. Čím se živí?
7. Čím prospívá, čím škodi? (Užitečnost, škodlivost.)
8. Zakončení: Dá se o něm ještě něco pamětihodného říci?

Poznámka: Následujícím popisům předcházejí opakování popisů ve třídě třetí probraných, jakož i náležitý názar v hodinách přírodopisných zjednaný.

I. Kůň. **)

Kůň jest jednokopytník. Má hlavu skoro kuželovitou s velikými chřívými, s nálevkovitými, pohyblivými bolci a velikýma, velmi bystrýma očima. Krk jeho jest se stran sploštělý a dlouhou hřívou ozdoben. Trup jest válcovitý, porostlý srstí hladkou, přiléhavou, rozličně zbarvenou. Noby koňské jsou štíhlé, mají po jediném prstu. Prst ten jest na špičce své pokryt rohovitým kopytem. Ocas jest hned od kořene dlouhými žíněmi porostlý. Dle barvy rozeznáváme koně bílé (brány), hnědé (lišky), černohnědé (vraníky) a strakaté. Kůň jest povahy mírné, jest přítulný, učelivý, udatný a věrný. Žije ve všech dílech světa, buď s člověkem, věrně jemu slouže, neb divoce ve stádech na rozsáhlých rovinách zvláště ve střední Asii a v jižní Americe. Potravou jsou koni toliko látky rostlinné, nejvíce tráva a zrní. Člověku jest buď dobrým tahounem, aneb užívá se ho k rychlé jízdě. Maso koňské jest sice jedlé, ale méně chutné. Sádla koňského potřebujeme natírajíce jím kůže a dělajíce mydlo. Z vydělané kůže shotovují se řemeny, sedla a chomouty. Žíněmi potahuji se smyče a vyepávají se podušky. Větších kostí užívají soustružníci na střenky k nožům a vidličkám a na násadky k holím. Mrvou hnojíme záhony a paříště.

Kůň jest zvířetom nejušlechtilejším a vedle psa i nejvěrnějším a nejučelivějším. Vyžaduje však zvláštní čistoty a ošetřování. On jest pro užitečnost a dobré vlastnosti miláčkem lidí. Proto lidé o ušlechtění jeho velmi se starají.

*) U zvířat známých netřeba číslicemi udávat rozměry těla; u zvířat neznámých nejlépe jest srovnati je co do velikosti se zvířaty známými.

**) Látka k témtoto popisu vzata jest z Pokorného přírodopisu pro školy měšťanské.

2. Kráva.

Kráva jest dvoukopytník čili přežívavec. Má hlavu širokou. Na čelních pahýlech jsou zahnuté hladké rohy a mezi nimi delší kadeřavá srst. Nos jest lysý a vlnký. Krk jest silný a lalokem opatřený. Široký trup porostlý jest srstí krátkou, hladkou, k tělu přiléhající a rozličně zbarvenou. Nohy mají po čtyřech prstech a na každém je kopyto. Prostřední dva prsty jsou mnohem větší nežli krajní. Tyto stojí na zad a přídy se nedotýkají. Ocas jest jenom na konec chvostnatý. Kráva jest povahy mírné, jest londavá a nevšímavá. Žije s člověkem ve všech dílech světa a živí se toliko látkami rostlinnými. U nás hledají krávy ve chlévích a jen občas je vyhánějí na pastvu. V Alpách a na stepích uherských chovají krávy po větší části roku pod širým nebem a toliko na zimu do stájí je vhánějí. Za živa slouží krávy k tahání nebo poskytuji člověku výborné mléko. Maso kravské jest velmi chutné a výživné. Též tuku, kůže, kosti a paznehtů člověk velmi dobře zužitkuje. Mrvou hnojíme pole. Kráva jest zvířetem nejužitečnějším a proto od člověka velmi hleděna a pěstována bývá. Trýzniti dobytek jest tedy proviněním velikým a svědčí o srdeci surovém a nevděčném.

3. Krtek.

Krtek jest hmyzožravec. Jest asi 13 cm. dlouhý a má hlavičku v rypáček prodlouženou. Očka jeho jsou malá a v srsti skrytá; boltečů nemá. Trup krteků jest válcovitý, hustou, modravě černou, lesklou a velmi jemnou srstí pokrytý. Na kratičkých nohou má po pěti prstech. Přední nohy mají podobu ruky a slouží ku hrabání. Ocas jest krátký. Krtek žije v zemi a hrabe si od brlohu svého dlouhé chodby na všecky strany. Živí se červy, hmyzem, ano i myšmi, ještěrkami a jinými menšími živočichy. Látek rostlinných nežere. V zimě sestupuje hlouběji do země. Zimy nepřespává jako některá jiná zvířata. Člověku užitečným jest hubením škodlivého hmyzu. Jenom v záhonech zahradních škodi sazenicím, překusuje jich kořínky a vyhazuje je ze země. Nerozumno jest krtnka pronásledovati a o jeho život státi. Toliko zelinářům dá se vina tato prominouti.

4. Slavík.

Slavík jest pták zpěvavý. Jest 15 cm. dlouhý a má skoro rovný, šídlolitý zobálk, jenž jest kratší hlavy; očka má malá, veselá. Peří jeho jest narezavěle šedé, na bříše poněkud světlejší. Křídla dosahují až na konec trupu. Ocas jest dlouhý, nohy štíhlé, nárudlé. Slavík staví si hnizdo nejradiji v kroví blízko země. Nejmilejším místem jest mu háj. Z jara přiletá do krajin našich a překrásným zpěvem svým oživuje krajinu. Nejluzněji zpívá na večer a časně z rána. Živí se hmyzem. Na podzim odlétá do krajin teplejších.

Slavík jest nejlíbeznějším přečcem našim. Zpěv jeho hluboce jímá srdeč citlivé. V zajetí nevydrží a záhy hyne. Proto zakázáno jest slavíky chytati. Jenom nevzdělaný a surový člověk běže jemu zlatou svobodu.

5. Čáp bílý.

Čáp bílý jest ptákem bahenním. Jest 1 metr vysoký. Má velmi dlouhý, silný, žlutočervený zobák, hlavu malou s lesklýma očima, krk dlouhý a trup štíhlý, bílým peřím porostlý. Křídla jeho jsou dlouhá, bílá; koliko letky má černé. Nohy čapí jsou velmi vysoké, červené, nad ohbím patním lysé a hodí se dobře ku brodění v bahnech. Čáp žije nejraději v krajinách, kde jest hojně vod. Hnízdo staví si na stromech a na staveních lidských. Živí se žabami, ještěrkami, hady, hmyzem. Vybírá i písklata z hnizd a chytá myši a mladé zajíce. Do Evropy přilétá z jara a na podzim stěhuje se do Afriky.

Čáp velmi miluje mláďata svá. Čápice raději v plamenech zhyne, než by opustila mládě své.

6. Ještěrka obecná.

Ještěrka obecná jest plaz. Jest asi 16 cm. dlouhá. Hlava její jest malíčká s malýma očima klapkami opatřenýma. Za očima jsou uši. Tyto podobají se mělké, blánkou pokryté jamec. V ústech má četné špičaté zoubky a rozeklaný, vsunutelný jazyk. Trup její jest válcovitý, táhlý a ocas dlouhý, do špice se sužujici. Trup i ocas pokryti jsou rohovitou, šupinkatou pokožkou barvy šedozelené s hnědými skvrnami. Nohy jsou krátké a mají po pěti prstech. Na prstech mají po silném drápku. Ještěrka zdržuje se na místech kamenitých a ráda zhýřívá se na slunci. Běhá velmi rychle a nážže i na strom vylezti. Živí se hmyzy a pavouky. Na zimu zalézá do dří a zimu přespává.

Ještěrka není jedovatá. Proto nikdo se jí báti nemusí. Nerozumno však jest ji pronásledovati. Jestí velmi užitečná a nikomu neškodí.

7. Moucha domácí.

Moucha domácí jest hmyz dvoukřídlý. Má hlavu malou, jen tenkým článkem s hrudí spojenou. Na hlavě rozumnáváme dvě křatická tykadla, dvě veliké, složené a červeným barvivem naplněné oči a v ústech sosák na konci rozšířený. Na hrudi přirostla jsou dvě průhledná křídla; místo druhého páru křidel má pod šupinkou na boku kyvadélko. Zadek mouchy jest obly a chloupky pokrytý. Nožiček jest šest. Mají na chodidlech vlnké žlázky, jimiž se moucha i na hladkých, kolmých stěnách udržeti může. Moucha žije v příbytech lidských a stavá se dotěrností svou člověku velmi obtížnou. Rozmno-

žuje se vajíčky. Z těchto lhnou se bělavé, beznohé larvy, červům podobné. Když larvy dorostly, zalézají do země a promění se v kukly, hnědým soudečkům podobné. Po čtyřech dnech otvírají se víček a z nich vylézají mouchy dospělé. Na zimu mouchy skoro všecky hynou. Největším nepřítelem much jsou ptáci a pavouci. Též lidé je pro dotérnost jejich pronásledují.

Poznámka: Podobným spůsobem vypracovávají se i jiné popisy zvířat. Látky dosť obsahuje přirodopis. Názor předcházejí!

VIII. Převod básní v prostomluvu. *)

A. Převod básní kratších.

I. Světa pán.

(Čl. 1.)

Bůh je všeho světa Pánem,
dobrého nám uděluje,
a ty slabé naše kroky
na všech cestách opatruje.

Že jen On má všecky dary,
že jsme při všem v Jeho moci,
prosme Ho svou modlitbičkou,
by nás chránil ve dne v noci.

Postup myšlenek: Bůh jest Pán všeho světa. Uděluje nám vše dobré. Opatruje slabé kroky naše na všech cestách. On má všecky dary. My jsme v moci jeho. Proto ho prosme za ochranu.

Provedení.

Bůh jest Pánem všeho světa. On vládne vším, co na nebi i na zemi jest a vše řídí dle nejsvětější vůle své. On jest i pánum nejdobrotivějším. Uděluje nám vše dobré v míře nejhojnější. On jako laskavý otec peče o nás a opatruje slabé kroky naše na všech cestách. V jeho moci jsou veškeré dary: zdraví, spokojenosť, štěstí i život náš. Jsme úplně v moci jeho a od něho závisí osud náš. Proto prosme ho, by nás chránil ve dne v noci ode všeho zlého a byl nám milostiv.

*) Převodu básní v prostomluvu předcházejí vysvětlení pojmu: rým, verš, sloha, báseň, básničká, umění básnické, prostomluva či prosa. Při každé pak básni, dřívěj než ji budeme v prosu převádati, určtež žáci a) rýmy, b) délku verše, c) objem sloh, d) počet sloh.

2. U d i c e.

Ve vodě té čisté, zdravé
rybička, hle, čerstvě plave!
Hoši dva ji uhlídali,
udici hněd uchystali.
Pozor! sic tě chlapec chytí;
bude po tvém živobytí!
Ryba pozor nedávala:
na udici dokonala.

Postup myšlenek. Rybička plove ve vodě. Hoši ji uhlídali. Uchystali udici. Napomenutí rybky. Nepozornost rybky. Její smrť.

P r o v e d e n í.

V čerstvé a zdravé vodě plavala svižná rybička rychle sem a tam. Na břehu stáli dva hoši a dívali se do vody. Voda byla průhledná. Bylo viděti skoro až na dno. Tu spatřili hoši rybičku a hněd si umínili ji polapiti. Uchystali udici, navlékli na háček hlístu a pustili ji pozorně do vody. Potom sedli na břeh a pilně pozor dávali, až brček potápěti se začne.

Ubohá rybičko! Dej pozor, sic tě chlapci chytí! Nedej se myliti v nadidlem, sic omyl svůj zaplatíš životem!

Rybička však nedávala pozor. Hned hnala se po hlístě a polkla jí, a s ní ostrý háček. Hoši rychle vytáhli udici a na ní třepetalá se ubohá rybka.

3. Ř e p a.

(Čl. 22.)

Kulhavý, hluchý, starý a slepý
náhodou našli záhonek řepy;
hladovi jsouče, chtěli ji míti,
ale šlo o to, jak jí dobyti.

Na špatné starý naříká zuby,
chromý, že každý krůček jej hubí;
slepý řee: „Zda mé oko ji spatří?“
hluchý: „A já vás neslyším, bratří!“

Jako tu s řepou, s námi tak bývá,
výmluvu každý po ruce mívá;
zisku si leckdo sobě by žádal,
kdyby jen klopot též neukládal.

Postup myšlenek: Najítí řepy. Hlad nálezců. Jich výmluvy. Poučení.

P r o v e d e n í.

Kdysi kráčeli pospolu čtyři mužové. Jeden byl kulhavý, druhý byl hluchý, třetí byl vetchý stařec a čtvrtý neviděl. Všickni měli veliký hlad. Tu spatřili záhonek řepy a hned zatoužili řepou se nasytit. To bylo dobré míněno — ale kdo jí vydobude ze země? Žádnému se do té práce nechtělo. Stařec vymluoval se na špatné zuby, kulhavý, že nemůže chodit, že každý krůček jej hubí, slepý prý nevidí a hluchý dělal chytrého a řekl: „Já vás neslyším, bratří!“ Tak snášeli raději hlad, než by se byli té práce podjali.

A jak oni bývají často lidé. Každý jest žádostiv zisku, ale málokterý rád pracuje. Většina hledí se práci výmluvou vyhnouti.

4. Zlomený roh.

(Čl. 23.)

Hnal pasáček kozy domů;
nehoda tu chtěla tomu,
že se jedna opozdila,
hocha k zlosti popudila.
Zdvihne kámen. — Proč je líná?
Roh je ve dví — ona vinna.
Mine prchlost — přijde bázeň,
zná pasáček přísnou kázeň
svého pána, hospodáře,
že ho málo nepokáče.
„Odpust, odpust, kozo milá,
čím se prchlost provinila.“
„Budu ticha,“ — koza veče,
„ale roh ten poví přece.“

P o s t u p m y š l é n e k: Pasáček žene kozy domů. Jedna se opozdila. Hoch se na ni rozlobil. Udeřil ji kamenem a přerazil roh. Bázeň hochova před trestem. Hoch prosí kozu za odpuštění. Koza odpustila — ale roh to poví.

P r o v e d e n í.

Zlobivý pasák hnal jednou kozy s pastvy. Na neštěstí jedna se mu opozdila. Z toho hoch se rozhněval. Zdvihl kámen a hodil po koze. Kámen přerazil ji roh ve dví. Tu hned přešla hocha prchlivost. On počal se báti. Vědělt, že přísný hospodář náležitě ho potrestá. I jal se kozy prositi za odpuštění. Koza mu odpustila, ale řekla: „Což ti platno mé odpuštění. Hospodář podle rohu pozná, cos učinil. Já budu mlčeti, ale zlomený roh bude na tebe žalovati.“ A skutečně! Roh vše vyzradil a hoch byl přísně potrestán.

5. Holubice a straka.

(Čl. 24.)

Vedle hostinského práva
navštívila straka páva
s holubicí,
společnicí.
„Jak se libil jemnost paní
krásný páv dnes u snídání?“
straka slovo začala,
když se domů kasala.

„Já div nezhynula zlostí
nad tou sprostou nádherností.
Ani viděti ho nemohu!
K tomu — pohlédla's mu na
nohu?“

pukla bys tu smíchy —
přeceť tolik pýchy!
O hlasu — to hanba mluviti! —
„Nevím, pozoru jsem nedala,“
holubice jemně zvolala;
„byloť mi se velmi diviti
hlavy vznešenosti,
barev velebnosti!“

*
Tak to skoro bývá:
zlostný na zlosti,
enostný na enosti
u jiných se divá.

Postup myšlenek: Návštěva u páva. Návrat domů. Hana stračina. Chvála holubičina. Naučení.

Provedení.

Kdysi straka a holubice navštívily páva. Když se domů vracealy, jala se straka k holubici takto mluviti: „Milosť paní, jak libil se ti dnes páv? Já div jsem nezhynula zlostí nad takovou sprostou nádhерou. Tak se mi ten páv zošklivil! Ani viděti ho nemohu! A — podívala jsi se na jeho nohy? Ty jsou ohyzdny! Tak ohyzdných nohou jsem dosud neviděla. Člověk by věru pukl smíchy, vídi-li ty nohy a tu hloupou pýchu. A jeho hlas — to věru hanba mluviti. Kráčí hůr než vrána.“ Na to odvětila jemná holubice: „Nevím, nedávala jsem pozoru na jeho nohy a hlas. Byla jsem tak zaujata jeho krásou, že jsem se nemohla dosti nadiviti vznešenosti jeho hlavy a sličnosti jeho barev. Jak krásný jest ten páv! Dosud ho vidím před očima.“

Tak to bývá: Zlý člověk hledá na blížním vady, aby haněti mohl, a dobrý opět se dívá na ctnosti, aby mohl chváliti. Dle toho již člověka poznáme.

6. Vrabec a kůň.

(Čl. 21.)

Nad úvozem na roštině
švitořivý vrabčík seděl,
vůkol sebe po krajině
potutelným očkem hleděl.
Vrtěl sebou, poskakoval,
na pocestné pokřikoval

pronikavým hlasem svým:
„Čimčarara, čím, čím, čím.“

Úvozem tu kůň jde starý,
přijde k vrabci, mluví k němu:
„Uleť, vrabče, chutě varil
Kocourí se ženou k sněmu;“

již se blíží tehle dolem,
co nevidět půjdou kolem;
prchni, sice hned tě sklidí —
víš, co kocour nevyslídí!“

Vrabčík naří se podívá,
usmívá se, usmívá,
pak mu pyšně odsekne:
„Dobře, dobře — vyřídíme,
my se u nás nebojíme,
našinec se nelekne;
ať se každý o svou kůži stará.
Čím, čím, čím, čím, čimčarara,
čimčarara, čím, čím, čím,
co mám dělat, to já vím.“

Kůň jde volným krokem dále,

vrabec svou však vede stále:

„Hlehle pána rozumného
z kraje trochu loudavého,
s hlavou k zemi sklopenou,
jak mi s tyáří učenou
moudré dává naučení!
Vždyť má uši,
které oslu jenom sluší
ať mne luňák — když to osel není!
Nebojím se sedláků,
jiných přece jonáku,
nehrozím se“ — však ble! šust —
kocour divě z roští vyletí,
vrabce lapi — chňap a chrust —
naučí ho věčně mlčetí.

Postup myšlenek: Vrabec na roštině. Jeho rozpustilost
a pokřik na pocestné. Rada koňova. Vysmívání vrabceovo. Vrabceova smrť.

Provedení.

Nad úvozem ve křovisku seděl kdysi švitořivý vrabčík a rozhlížel se potutelným okem po krajině. Vrtěl sebou, neposedá, jakoby byl na drátkách a na kolemjedoucí ustavičně pokřikoval. Tu šel kolem starý kůň a napomínil ho, aby odletěl, za chvíli prý tudy kocouři poženou se na sněm. Vrabčík ho vyslechl, ale potom dal se do smíchu: „Dobře, dobře, děkuji ti za radu, ale starej se sám o sebe. Já se o sebe již postarám.“ A když kůň šel dále svou cestou, doprovázet ho vrabčík posměchem: „Hlehle, podívejte se na mudrcę, on mi dává naučení! Jen se podívejte, jaké má uši! Ať mne luňák — není-li to osel! Mne poučovať! Nebojím se sedláků a to jsou jiní chlapci!“ Tu šustlo cosi ve křoví, divoký kocour vyskočil a než se vrabec nadál, byl již v drápech kocoura.

7. Vlk a pes.

(Ol. 26.)

Byl ve vsi dvůr a ve dvoře
chovali psa si Okoře,
a byl to hafan silný:
ač ve dne býval uvázán,
však v noći chodil jako pán,
jsa hlídač bystrý, pilný. —
I koná jednou patrolu,
obchází stáje, stodolu,
též ku plotu zabočí;

než sotva že učinil krok,
tu z křoví šust a hupky! skok —
a s hrůzou vlka zočí.
Jest sice trochu příbuzen,
nieméně tím byl popuzen,
že vlk se neohlásil.
„Co dnes tě, šelmo, vede k nám,
to, věř mi, dávno dobře znám —
však zle jsi sobě zasil!“

„Mé cesty pravým účelem
je shledatí se s přítelem,“
vlk chytře na to praví.
„Slyšel jsem, že se dobře máš,
že masem denně oplýváš,
jdu ptát se po tvém zdraví.
Mne ubohého souží hlad,
a v lese nemám krytých zad,
ty v bezpečí máš kvasy.“
„Služ lidem věrně jako já,
ihned se skončí bída tvá,
a zlaté počnou časy.“ —
Přemýšlí vlk, i zdá se mu,
že rada vede k dobrému. —
„U ovec k stráži státi?
To bude výhra! Do stájí
se vkrádat budu potají“ —
a již chee slovo dáti.

Postup myšlenek: Ve dvoře měli silného hasana, jenž ve dne byl uvázán, v noci volný. Návštěva vlkova. Hněv hasanův. Řeč vlkova; jeho stížnost na hlad. Rada psova. Úmysl vlkův a jeho podnět. Obojek. Účel obojku. Řeč vlkova a jeho útek.

Provedení.

Na jednom dvoře měli silného hasana, jménem Okoře. Ve dne býval uvázán, v noci však směl se toulati po dvoře hlídaje zboží pánova.

Jednou navštívil ho vlk. Z nenadání přeskočil plot a stanul před hasanem. Hafan se naň obořil: „Tak, ty jdeš k nám na loupež — počkej, já ti posvítim!“ A již chtěl se rváti. Tu řekl vlk: „Nepřišel jsem na loupež. Jdu tebe jen navštívit, milý příteli. Slyšel jsem, že se ti dobře daří. Proto přicházím k tobě na radu. Mám veliký hlad a k ničemu dostatí se nemohu. V lese všude číhá myslivec — jsou to bídné časy, bratře!“ Pes řekl: „Služ lidem jako já a hned budeš miti po nouzi!“ Vlkovi líbila se ta rada a již chtěl slovo dáti. Myslil, že bude ve dne vkrádati se do stájí a ovce dáviti. Tu vyšel měsíc z mraků a ve světle jeho zaleskl se psu na krku obojek. Vlk to uviděl. I ptal se: „Nač ten obojek máš, příteli?“ — „Za ten mne ve dne uvazují,“ odvětil hasan. „Tak ty ve dne nejsi svoboden, ty nesmíš chodit po dvoře, jsa přivázán? Och, bratře, to smutný otrocký život, to s tebou měnit nebudu. Stokráté lépe jest volným býti, třebas o hladě.“ A vlk dopověděv to, přeskočil plot a zmizel.

Tu měsíc z mraku vybleskne,
psu na krku se zaleskne
obojek jasnou září:
„Hle! kroužek pěkný z ocele,
proč pak jej nosíš na těle?“
vlk ptá se chtivou tváří.
„Jakmile počne svítat den,
tu uváže mne kroužek ten, —
jen v noci volně žiji!“ —
„Jak! ve dne jsi ty připoután,
a nechodiš si jako páni,
v okovech míváš šíji?“
Mně hrůza běží po těle,
bojím se kroužku z ocele,
nevidím já v něm krásy.
Tvé hody, brachia, ve dvoře
nezměním za hlad v prostoře —
hop! přes plot hledal spásy.

8. Našel jsem to: Pán Bůh na mne vzpomněl!

S Lukášem kráčel Jakub,
kde cesta běžela;
tu spatřil, kterak stranou
tobolka ležela.

Již chvátá Jakub k místu,
napříhá rameno:
i sezná, že v ní mnoho
je peněz vloženo.

Jsa z nalezení vesel,
radostně zaplesal:
„Teď Pán Bůh na mne vzpomněl,
že mně to najít dal.“

Jak šťastný jsem, že poklad
ode mne nalezen;
pojd, hned si uděláme
rozkošný, dobrý den!“

Nechválil toho Lukáš,
že takovou řeč měl;
a v lepším přesvědčení
tak jemu povíděl:

Po stup myšlenek: Procházka Jakubova s Lukášem. Nález peněz. Radosť Jakubova a jeho úmysl. Napomenutí Lukášovo. Vrácení peněz. Hlas dobrého svědomí.

„Pravíš, že Pán Bůh vzpomněl
na tebo pečlivý:
ba vzpomněl, by tě zkoumal,
jak budeš poetivý.“

Kdo na cestě to ztratil,
je smutný v duši své;
že's náhodou to našel,
není to ještě tvó.“

Pojď, oznam to a ptej se,
kdo jmění ztratil as,
bys jemn, co jsi našel,
jak slušno, vrátil zas.“

Ta slova Lukášova
si Jakub k srdeci vzal,
a zvěděv, kdo to ztratil,
vše věrně odevzdal.

Tu v tichém srdeci jemu
hlas pravil příznivý,
že jmění nalezené
navrátil poetivý.

Provedení.

Kdysi procházel se Jakub s Lukášem. Tu spatřil na cestě tobolku ležet. Rychle ji zvedl a podíval se do ní. Byla plna peněz. Radosť Jakubova byla nevyslovna. Ihned chtěl těch peněz užít a s Lukášem dobrý den si udělati. Ale Lukáš nesouhlasil s ním a řekl: „Ne proto ti dal Pán Bůh penize najít, abys za ně se veselil, ale proto, aby tě zkoumal, budeš-li poetivý. Penize nejsou tvé a ty jsi povinen je vrátiti. Pojd, oznam úřadu, co jsi našel.“ I vzpamatoval se Jakub a učinil podle rady Lukášovy. Brzo přihlásil se vlastník ztracené tobolky a děkoval Jakubovi za jeho poetivost. Radosť, kterou z toho Jakub v srdeci cítil, byla mu nejlepší odměnou.

9. Mateří douška.

(Čl. 35.)

Zemřela matka a do hrobu dána,
sirotý po ní zůstaly;
i přicházely každičkého rána
a matičku svou hledaly.

I szelelo se matec milých dítěk,
duše její se vrátila
a vtělila se v drobnolistý kvítek,
jímž mohylu svou pokryla.

Poznaly dítky matičku po dechu,
poznały ji a plesaly;
a prostý kvítek, v něm majíc útěchu,
mateří — douškou nazvaly.

Postup myšlenek: Smrť a pohřbení matky. Návštěva sirotků na hrobě. Lítost mrtvé matky. Její vtělení se v kvítek. Dítky matičku poznaly. Pojmenování kvítku.

Provedení.

Před dávnými časy zemřela matka a byla slavně pochována. Sirotkové, kteří po ní zůstali, každičkého rána chodili na hrob matčin, matičku hledali a volali. Bylo jím po ní nevyslověně smutno. Matička v hrobě slyšela je. I szelelo se jí nebohých dítěk. Nemohouc oživnouti, vyslala aspoň svou duši, aby se vtělila v drobnolistý kvítek a sirotky těšila. Druhého dne přišli opět sirotkové a tu užřeli na hrobě krásný drobný kvítek. Kvítek ten přelíbeznou vůni vydával. Ihned poznaly dítky duši matičky své a radovaly se velmi. Kvítek ten nazvaly na památku mateří duškou, čili mateří douškou.

10. Čekanka.

(Čl. 36.)

Umřela Lidce matinka —
Na hrob si sedla chudinka.

matinko moje, tys v hrobě,
mně se tak stýská po tobě!

Plakala, hořce plakala,
na matku stále čekala:

„Matinky více nezbudíš,
hrobníka spíše popudíš.“

„Matinko moje, probud' se,
at' se veselí mé srdce;

Lidunka sedí, bojí se,
z daleka hrobař blíží se:

„Děvče, již ustaň v kvílení,
v hrobě kdo — došel spasení;

Kam padla s oka rosička,
vyrostlo kvítko — slzička.

neruš mi klidu hřbitova,
k odchodu hned bud' hotova!“

Umdlená sedla, čekala,
až by ji matka volala.

Lidunka vstala, plakala:
„Kéž bych tu byla skonala!“

Modrého oka hasne zář,
Liduše krásná bledne tvář:

Smutně odchází chudinka
od hrobu, v němž spí matinka.

matka ji volá! Lidka jde,
kam drahé matky hlas ji zve!

Nemůže býti pod střechou,
slova jí nejsou potěchou:

Uvadlo kvítko na poli —
Lidku již srdce neboli!

po mezích kráčí ubohá,
střechou jí Boží obloha!

Vyrostlo jiné kvítečko,
kde hořem svadlo srdcečko:

Kde na hlas matky čekala,
čekanka kvéstí počala.

Provedení.

Liduše umřela matinka. Ubohá Liduška ani tomu uvěřiti nemohla. Po celý den pro slzy ani neviděla a pro pláč ani jisti nemohla. I seděla na hrobě a čekala od rána do večera. Myslila, že matinka k ní se vrátí. Leč marně. Sli tudy lidé, těšili ji a napomínali ji, aby odešla, sice že hrobníka ještě k zlosti popudí. A skutečně přišel hrobník a zahnal ji od hrobu matčina. I šla Liduška domů. Ale doma nic jí netěšilo. Všude jí matinka scházela. I vyšla do polí, chodila po mezích a hořce plakala. Kam padla perlička s oka jejího, tam vykvetl červený kvítek. Kvítek ten lidé nazvali slzičkou, protože ze slzy povstal. Konečně byla Liduška tak umdlena, že nemohla dále jít. I sedla si na mez. Tu zdálo se jí, že ji matka volá. Radostí zachvěla se dívka a zemřela. Šla za matičkou. Na místě, kde vypustila duši svou, vyrostl druhého roku kvítek modrý. Lidé jej čekankou nazvali, protože Liduška umírajíc na matku čekala.

II. Z domu otcovského.

(Čl. 41.)

Hoch uzlíček svůj chudý
již sobě upravil,
by z otcovského domu
se do škol vypravil.

Je u srdeč mu těžko
v tom truchlém loučení,
a slzička mu z oka
se mnohá pramení.

Hle, otcova již ruka
jej žehná laskavá:
v tom blahém požehnání
bohatství velké má.

A matička mu dobrá
tvářinky pohladí,
převroucím ulibáním
ten rozchod osladí.

„O synáčku ty milý,
to v srdci zachovej:
at kudy koli kráčíš,
před sebon Boha měj.“

Postup myšlének: Hoch chystal se na cestu do škol. Jeho smutek. Žehnání otcovo. Loučení s matkou. Matčino poučení. Návrat hochův.

„Při práci třeba těžké
se pilně přičinuj;
to bude nejbohatší,
nejlepší statek tvůj.“

„Vždy pravda tebe spravuj
a mysl veselá,
to vše ať tobě září
co hvězda přeskvělá.“

Již vážné naučení
hoch na cestu si vzal:
při návratu byl šťasten,
že vše to zachoval.

Provedení.

Hoch maje do města na studie jít, svázel si uzlíček a loučil se s milými rodiči svými. Bylo mu velmi teskno u srdce a slza po slze mu padala s očí. Tu přistoupil k němu otec, políbil ho a dal mu požehnání své na cestu. Jestli požehnání otcovo pro syna největší bohatství. Na to matička hladila ho po tváři a vroucím polibky oslavovala mu trpké loučení. I napomínali syna svého ještě před odchodem, aby stále Boha měl na paměti a pilně se učil. Vždyť, čemu se člověk naučí, to nejlepší jest statek jeho. Hoch vzal si napomenutí toto k srdci. Když po roce na prázdniny se vrátil, radoval se, že řídil se dle rady rodičů, neboť výborné vysvědčení obdržel.

12. Staroměstská věž.

(Čtení děj. čl. 17.)

Tam u mostu nad Vltavou
se vážně věž vypíná
a Čechá na seč udatnou,
na starou slávu, lásku etnou
ke vlasti upomíná.

Byl truduý den, kdy Švédů pluk
se přes most k věži tlačil,
a divý křik a zbraně zvuk
a střelby válečný to hluk
jich vítězství již značil.

Tu srdce Čechů zplanula,
udatných vlastí synů;
smrt s věže zhoubně litala
a krutě řady vitala
nepřátelských vojínů.

I rozjitřil se Švédů hněv.
že most pod nimi trnul;
ku předu vlála korouhev:
na bílém poli černý lev,
a za ním dav se hrnul.

Již již se krutí Švédové
až k věži protlačili;
než tu se statní Čechové
ze brány jako orlové
na zhoubec vyřítili.

Byl Plachý to se sborem svým
se studenty statnými:
„Ku předu, döti!“ zvolal k nim,
a oni hnali se za ním,
kdež jistá smrť před nimi.

Postup myšlenek: Věž u Karlova mostu. Dobývání Prahy. Statečný odpor Čechů. Vítězný útok Švédův. Slavné obhájení města studenty. Ustup Švédův.

Švédská se tlupa ulekla
těch mladých bohatýrů
a jako by se povztekla,
na Malou Stranu utekla,
již hotova jsoue k míru.

Tam u mostu nad Vltavou
se vážně věž vypíná
a Čecha na seč udatnou,
na starou slávu, lásku etnou
ke vlasti upomíná.

Provedení.

Na Starém Městě Pražském poblíž Karlova mostu vypíná se stará mohutná věž. Věž ta je dosud ctihodným památníkem české slávy a statečnosti.

Bыло то r. 1648 ke konci války třicetileté. Švédové zmocnivše se Nového Města Pražského i Malé Strany, učinili útok na Staré Město po mostě Karlově. Krutý roznítil se boj a již již Švédové vítězili. Neodolatelně až k samé věži postupovali za korouhví svou, již zdobil černý lev v bílém poli. Tu vyřítili se na ně studenti, vedeni Jiřím Plachým. Boj rozprázdnil se znova a moeněji. Po krátké době nuceni byli Švédové ustoupiti na Malou Stranu. I bylo jim velevitáno, že právě tou dobou učiněn jest mír a válka skončena.

IX. Dopisy dle daného postupu myšlenek.

1. Karel zve Jakuba, aby k němu přišel na jožka se podívat.

Postup myšlenek: Karlovi přivezl strýček z města ježka. Radost Karlova jest veliká. Popis ježka a spisob jeho života. Jakub ježka ještě neviděl. Pozvání Jakuba. Karel se těší na jeho návštěvu.

Provedení.

Milý Jakubo!

Včera přijel k nám strýček z města na návštěvu a dovezl mi mladého ježka. Má m z něho radosť velikou. Jest veliký as jak kotě a celý šedými ostny porostlý. Hlavíčku má zašpičatělou; krku pro ostny neviděti. Očka má malá, trochu vzdálená od sebe a vidí jimi

i v noci. Po celý den spává v koutku. Večer vylézá a hledá si potravy. Žere skoro všecko, ale nejraději myši a šváby. Zvláště myši umí výborně chytati. Tys, milý Jakube, dosud ježka neviděl. Nyní máš příležitost dokonale ho poznati. Přijď tedy co nejdříve k nám a prohlédni si ho. Na návštěvu Tvou těší se

Tvůj věrný
Karel.

Datum.

2. Olga prosí Hedviku o vzorek vyšívané peněženky.

Postup myšlének: Otec slaví za šest neděl jmeniny. Olga chce ho jako každoročně nějakým darem překvapiti; letos chce mu vyšitи peněženku. Popis: jedna polovice modrá, druhá červená; na straně modré moravská orlice, na straně červené český lev. Hedvika má takový vzorek. Olga ho u ní viděla. Žádost za půjčení. Slib. Závěr.

Provedení.

Milá Hedviko!

Za šest neděl bude milý otec můj slaviti své jmeniny. Jako každoročně míním ho i letos nějakým dárkem překvapiti; chci mu vyšitи peněženku. Shotovím ji z červeného a modrého hedvábí tak, aby jedna strana byla modrá, druhá červená. Modrou polovicí ozdobím bílo a červeně kostkovánou orlicí a polovicí červenou bílým českým lvem. Ty, milá Hedviko, máš takový vzorek. Viděla jsem jej nedávno u Tebe. Buď, prosím, tak laskava a půjč mi ho na několik dní. Slibuji, že dám pozor a opět Ti ho neporušený navrátim.

Doufajíc, že splníš žádost mou, již předem tobě děkuje

Datum.

Tvá upřímná Olga.

3. Matěj prosí strýce o zprávu, jsou-li rodiče jeho nemocni.

Postup myšlének: Matěj dověděl se od jisté ženy, že jeho rodiče onemocněli. Zpráva ta velice ho pobouřila. Má strach. Hned by jel domů. Na nejistou zprávu nemůže žádati o dovolenou. Žádost na strýce. Závěr.

Provedení.

Milý strýčku!

Včera dověděl jsem se od jisté ženy, že prý milí rodičové moji náhle onemocněli. Můžete si snadno představiti, že zpráva ta mne velice pobouřila. Obávám se toho nejhorského. Hned bych jel domů, ale na nejistou zprávu nemohu žádati o dovolenou. Obracím se tudíž na Vás, milý strýčku, s prosbou, abyste mi laskavě sdělil, co na

věci té pravdy jest a jak se mým rodičům daří. Očekávaje tonžebně
milý list Vás, jsem Vás vděčný synovec

Datum.

Matěj.

4. Marie prosí Annu o sdělení, které úlohy jim dány byly za její nepřítomnosti.

Postup myšlének: Anna se jistě diví, že Marie již několik dní nebyla ve škole. Příčina. Marie může se učiti; myšlenka, že něco zanedbá, nedá jí pokoje. Žádost. Milejší byla by Marii návštěva Annina. Závěr.

Provedení.

Milá Aninko!

Ty se jistě divíš, že jsem již po několik dní ve škole nebyla. Odřela jsem si předešlou neděli na procházce nohu, tak že mi otekla, a já se dosud obouti nemohu. Proto však přece možu se učiti; myšlenka, že něco zanedbám, nedá mi pokoje. Buď tedy tak laskava milá Aninko, a sděl se mnou, které úlohy vám za mé nepřítomnosti dány byly a čemu jste se učily. Milejší však by mi bylo, kdybys mne, Aninko, navštívila. Tu bys mi nejlépe mohla poraditi. Těšíc se, že prosbu mou vyplníš, pozdravuju a líbám Tě upřímně.

Datum.

Tvá věrná Marie.

5. Jindřiška přeje babičce ku jmeninám.

Postup myšlének: Dnešní den uvádí Jindřišce na paměť všecka dobrodiní babiččina. Cít lásky a vděčnosti ji pudí (k čemu?) Přání. Závěr. (Prosba za lásku.)

Provedení.

Přemilá babičko!

Dnešní slavný den uvádí mi na paměť všecka dobrodiní, která jsem již od nejútlejšího mládí z ruky Vaši přijala. Cít lásky a vděčnosti pudí mne dnes Vám nejsrdečnější díky vzdáti a prositi Boha, aby Vám hojně odplatal, co jste mi dobrého prokázala. Zvláště pak ráčíž Vám uděliti stálé zdraví a mysl spokojenou, abyste dlouho ještě radovala se s námi. Na konec prosím Vás ještě, přemilá babičko, abyste mi i na dálé zachovala lásku svou.

Zůstávám Vaše

vděčná vnučka

Datum.

Jindřiška.

V. třída.

Obsah: 1. Nápodobení a rozšiřování bajek *a) čtených, b) vypravovaných*.
 2. Obsah povídek *a) čtených, b) vypravovaných* dle postupu myšlenek.
 3. Převod básní v prostomluvu.
 4. Popisy věcí.
 5. Popisy zosnované na postupu děje.
 6. Dopisy dle daných vzorů.

I. Nápodobení a rozšiřování bajek čtených a vypravovaných.

A. Nápodobení a rozšiřování bajek čtených.

I. Lampa.

(Úl. 4.)

Opice jsouc jednoho večera v nepřítomnosti hospodářově sama doma, a nechtic býti po tmě, rozžehla si třeci sirku a rozsvítila lampa. Avšak lampa svítila špatně; mdlým plaménkem ohořel knot a zhasl. Opice tedy, jak to vídala při hospodářovi, ostříhla ohořelý knot a na novo zapálila. Ale lampa zhasla opět. I divíc se, proč lampa nesvítí, umínila si opice, že dobrý pozor míti bude, kterak hospodář vrátě se, s lampou učini. Ten přišed, nalil do lampy oleje, a lampa svítila pěkně. I řekla si opice: Ó já bloud! Měla jsem za to, že dosti jest na zapálení knotu. Nyní vidím, že jest lampě také oleje třeba, aby dávala světlo jasné.

Chceš-li ku blahu lidstva platně přispívat, hled' se z mládí opatřiti olejem vědomostí a zásad mravných, abys nestrašil tmou, a duch tvůj, aby světlo moudrosti vydával kolem sebe.

Ovídění 1.: Zaměňujte v bajce „Lampa“ slova jinými souznačnými, proměňujice zároveň vazby větné.

Provedení.

Svítilna.

Jistý opičák zůstal kdysi večer za nepřítomnosti pána svého samoten v obydlí. I zapálil si třeci zápalku a rozžehl svítilnu. Ale svítilna špatně dávala světlo. Knot matným plaménkem opáliv se, zhasl. Tu opičák, jak to spatřoval při pánu, nůžkami odklidil opálenou část knotu a opět zapálil. Svítilna však zhasla zase. I podivuje se, proč svítilna nehoří, umyslil si opičák dobrý pozor míti, co pán,

přijda domů, se svítlnou udělá. Když pán se vrátil, naplnil svítlnu olejem a svítlna vydávala jasné světlo. Tu pravil k sobě opičák: „O mne hlupáka! Myslil jsem, že stačí zapáliti knot. Teď poznávám, že ve svítlině i olej býti musí, má-li svítiti jasně!“

Toužíš-li lidstvu užitečen býti, dbej, aby's za mladosti své zásobil se olejem vědomostí a pravidel mravnosti, aby's nestrašil temnosti, ale aby duch tvůj vysýlal paprsky moudrosti po okolí tvém.

Ovičení 2.: Rozšířujte bajku „Lampa“ myšlenkami svými, volně obsah její podávajíce.

Provedení znělo by asi takto:

L a m p a.

Kdysi hospodář odešel na procházku a nechal opici samotnou doma. Byl večer a tma rozkládala se po krajině. Tu začalo opici býtí smutno a teskno. Aby se rozveselila, chtěla rozsvítit lampu. Myslila, že ve světle se báti nebude. I sundala lampu se skříně, oddělala sklo, rozžehla sirku a zapálila knot. Knot sice chytíl, ale hořel velmi špatně, ano po chvíli ohořev, zhasl. Tu napadlo opici, že pán ostříhuje knot, aby lampa lépe svítila. I vzala nůžky, ostříhalo opálenou část knotu a opět zapálila. Leč lampa opět zhasla. I divila se opice, nevědouc příčiny, proč lampa hořeti nechce. Umínila si, že bude pilně hleděti na pána, až vrátě se, lampu rozžíhati bude. Za nedlouho pán přišel. Vida, že v lampě není oleje, vzal olejnici a naplnil lampu. Potom rozsvítil a lampa hořela jasně. Tu řekla k sobě opice: „Ó já bloud! že toho jsem si nevšimla! Já myslila, že stačí zapáliti knot, ale nyní poznávám, že knot bez oleje nevydává světla. Ku světlou oleje třeba!“

Opatř se v mládí olejem vědomostí, aby duch tvůj zářil světlem moudrosti.

Ovičení 3.: Napište podle bajky „Lampa“ jinou nadepsanou „Kamna“ s tímto obsahem: Opice za nepřítomnosti hospodyně chtěla maso uvařiti. Oprala je, dala do vody, přistavila na kamna, míchala a přikládala pilně dříví do kamen, ale masa uvařiti nemohla. Voda zůstala studená. I umínila si opice pozorovati, co paní učiní. Paní přišla a zapálila dříví — maso se uvařilo. Poučení: Nestačí jenom učiti se a přikládati do paměti vědomosti jako dříví do kamen; třeba i všemu rozuměti, aby ohněm rozumnosti vědomosti užitečnými se staly, jako dříví teprve zapáleno byvší, v kamenech užitečným se stává.

2. Kámen broušený a nebroušený.

(Čl. 5.)

Broušený granát honosil se krásným leskem svým a posmíval se neúhlednému oblásku, který právě u Jizerý byl nalezen a do dílny brusičovy donesen. Ale potupený kámen odpověděl: „Nebyl-lis jednou právě tak sprostý na pohled jako já teď? A zda-li sám jsi se vybrousil a vyleštíl? Nebyla-li to spíše pilná ruka obratného brusíře, která tě učinila drahocenným? Ruce té oddám se i já a jsem té naděje, že se ti brzo vyrovnám.“

Cvičení 1.: Zaměňujte v bajce „Kámen broušený a nebroušený“ slova jinými souznačnými, proměňujíc současně i vazby větné.

Kámen hlazený a nehlazený.

Hlazený granát chlubil se spanilým leskem svým, smích maje z neladného oblásku, jenž nedávno u Jizerý nalezen byl, do pracovny hladíčovy dodán byl. Leč pohaněný nerost odvětil: „Zda-li pak jsi nebyl kdysi rovněž tak sprostého vzhledu jako já nyní? Ty-li sám jsi se vyhladil a vyleštíl? Zda to nebyla přede vším bedlivá ruka dovedného hladíče, jež tě udělala vzácným? Ruce té odevzdám se i já koje se tou nadějí, že tobě za krátko roven budu.“

Cvičení 2.: Rozšířujte bajku „Kámen broušený a nebroušený“ myšlenkami svými volně obsah její podávajíce.

Provedení znělo by asi takto:

Kámen broušený a nebroušený.

Kdysi ležel u Jizerý neúhledný oblásek, jenž hoden byl vyleštěn býti, aby zdobil věci drahocenné. I šel tudy jednou znatel nerostů, zdvihl oblásek a zanesl ho brusířovi, aby mu ho uhladil. Brusíř položil oblásek vedle krásného broušeného granátu. Ihned jal se granát chlubit svým leskem a svou barvou, vysmívaje se neúhlednému oblásku: „Kterak ty ohyzdný a sprostý vedle mne smíš ležeti? Hle jak jsem vznešený, lesklý a vzácný? Ty v kalu jsi se válel, já pak zlato zdobiti budu.“ Na hann tu odvětil mu oblásek: „Nechlub se svou vzácností. Býval's druhdy rovněž tak jako já nyní neúhledný a sprostý. Tyou to zásluhou není, že's nyní tak drahocenný, ale zásluhou brusířovou, jehož pilná a dovedná ruka z tebe učinila kámen krásný a vzácný. I já svěřím se ruce jeho a bohdá za krátko vyrovnám se tobě.“ Tu vzal brusíř oblásek do rukou a pilně leštíl ho, tak že za nedlouho netolikový vyrovnal se granátu, ale i předčil ho leskem a tvarem krásnějším.

Ovičení 3.: Napište podle bajky „Kámen broušený a nebroušený“ jinou nadepsanou „Žák starší a mladší“ s tímto obsahem: Starší žák chlubil se svými vědomostmi a vysmíval se mladšímu, že nic neumí. Mladší odpověděl, že to není zásluhou žáka staršího, nýbrž učitelovou.

3. Hradba a dělo.

(Oč. 18.)

Synu můj, přivedou-li někdy hrozdila nebo mučidla poctivost a šlechetnou mysl tvou na rozpaky, pomni, co hradba pravila jedenkráte k dělu.

„Pusť mne branou do města, sice tě rozbiji,“ volalo nepřátelské dělo ku hradbě pevnosti.

„Máš-li k tomu vůle a síly, rozbij mne,“ odvětila hradba. „Což bys mne samo neztupilo, kdybych povinnosti jsouc nevérna, zradila, čeho mám hájit?“

Tu dělo počalo bouravou práci, a když hradba místy jsouc pobořena, sesouvala se, obnovilo svůj výzev. Hradba však ani tu se ještě nepoddala, ale pravila: „Docela vybořiti mne můžeš násilím, ale ke zradě mne nesvedeš. Sloužím k ochraně, pokud jsem pevnou hradbou; ale přestanu-li obrany poskytovati, nezasluhuji býtí zachována.“

Ovičení 1.: Opište bajku „Hradba a dělo“ a) proměňujíc řeči přímé v nepřímé a b) zaměňujíc pak slova jinými souznačnými.

Provedení.

Synu můj, přivedou-li jednou hrozby nebo muky počestnost a ušlechtilou duši tvou na rozcestí, vzpomeň, co hradba řekla kdysi k dělu.

Nepřátelské dělo volalo jednou ku hradbě pevnosti, aby je puštelo branou do města, sice že ji rozbije. Hradba odvětila, zda-li by prý jí dělo samo nepohanělo, kdyby úloze své nevérna jsouc, zradila, čeho má bránit.

Tu dělo počalo bouravé dílo a když hradba tu a tam jsouc poškozena, řítila se, opětovalo vyzvání své. Ale hradba ani tu se nepokořila, nýbrž řekla, že ji může zničiti násilím, ku zradě však že ji nesvede. Slouží prý k ochraně, pokud jest silnou hradbou; ale přestane-li obrany poskytovati, není hodna býtí zachována.

Pozušmek: Učitel upozorní žáky, kterak mnohem lépe a srozumitelněji zní bajka ta, jsou-li slova děla a hradby uvedena řečí přímou. Řeč přímá zdobí vypravování a oživuje je.

Ovičení 2.: Napište podle bajky „Hradba a dělo“ jinou nadepsanou „Stráže a zloděj“ s obsahem tímto: Zloděj volal na strážce, aby ho pustil do domu, jinak že ho zabije. Stráže nechtěl a konaje povinnost, byl usmrcen.

4. Vlk a jeřáb.

(Cl. 25.)

Vlk pohltiv kost, měl muku velikou, neb mu ve chřtánu na příč vězela. Vysoce se zakazoval, že zaplatí a se odmění, kdo by mu koli od toho zlého pomohl. I povolán jest k tomu jeřáb s dlouhým krkem, aby vlkovi pomoc učinil. Strčiv krk svůj vlkovi do chřtánu, vytáhl mu kost ven a zdravého učinil; a již od zdravého vlka, aby mu připověděnou mzdu dal, žádal. Ale vlk na to odpověděl: „O té nevděčnosti od toho jeřába! Tak hluboko v mé chřtáně jako ta kost byl a ještě žádá ode mne odplaty! Což jsem mu mohl lepšího udělati, než že jsem ho při životě zachoval, ježto mně to k veliké potupě a lehkosti jest.“

Kdo zlému dobré činí, řídko odplaty dobré od něho dochází.

Ovičení 1.: Zaměňujte v bajce „Vlk a jeřáb“ slova jinými souznačnými.

Provedení.

Vlk a jeřáb.

Vlk, polknut kost, trpěl bolest náramnou, neboť mu v hrdle na příč trčela. Velice se zapřísáhal, že zaplatí a se odmění, kdo by ho koliv toho zlého zbavil. I vyhlídnut jest k tomu jeřáb s táhlým hrdlem, aby vlkovi pomohl. Strčiv krk svůj vlkovi do chřtánu, vydal mu kost a uzdravil jej; a hned od okřálého vlka chtěl, aby mu slíbenou odměnu vydal. Vlk však takto odvětil: „O toho nevděku od toho jeřába! Tak hluboko v mé hrdle jako ta kost vězel a ještě chce ode mne mzdy! Mohl-li jsem mu cos vzácnějšího učiniti, než že jsem ho nechal na živu, poněvadž mně to k veliké hanbě a lehkosti jest.“

Kdo špatnému dobré dělá, málokdy odměny dobré od něho se dočká.

Ovičení 2.: Napište volně dle bajky „Vlk a jeřáb“ jinou nadepsanou „Zločinec a lékař“ rozšiřující ji svými myšlénkami. Obsah: Zločinec onemocněl. Sliboval lékaři hory doly. Lékař ho uzdravil a žádal odměny. Loupežník se mu vysmál, že má být rád, že z jeho skryše zdrav a neokráden odchází. Té cti se dosud nikomu nedostalo. Poučení: Od zlých vděčnosti nečekej!

B) Nápodobení a rozšířování bajek vypravovaných.

Následující bajky vypravuje učitel žákům a pomáhaje dává vypravované tak dlouho opakovat, až žáci sami bez pomoci učitelovy dobré a plynne je reprodrukuji. Na to žáci úkol vypracují písemně.

I. Dvě radlice.

Dvě radlice byly z téhož železa v téže dílně a touž dobou zhotoveny. Jednu kupil sedlák a oral jí po celý rok pole svá. Radlice den ode dne byla lesklejší a pěknější. Mezi tím druhá radlice ležela v dílně kovářově a všecka zrezavěla. I setkaly se náhodou obě radlice. Pohleděvše na sebe, divily se. „Kterak jsi ty lesklá a krásná,“ pravila radlice, která po celý rok v koutě ležela, „ani tě nepoznávám! Hleď na mne, kterak jsem rezavá a škaredá! Sám Bůh ví, od čeho to pochází. Měla jsem se přece tak dobré, po celý rok jsem klidně odpočívala.“ „Klid a odpočinek,“ odvětila druhá radlice, „jsou právě přičinou, že's tak zrezavěla a zohyzděla. Bys byla pracovala po celý rok tak pilně jako já, byla bys i ty tak lesklá a čistá jako já jsem.“

Práce šlechtí člověka.

Úkol 1.: Vypravujte bajku „Dvě radlice“ písemně.

Úkol 2.: Napište podle bajky „Dvě radlice“ jinou nadepsanou „Dva bratři“ s tímto obsahem: Byli dva bratři stejně staří, silní a zdraví. Jeden po několik let pracoval, sesílel a byl zdrav a čil. Druhý mezi tím lenošil, seslábl a byl churav.

2. Dvě řečníkův.

Mezi ptactvem hrozná se strhla vojna. Již stály obě strany na bojiště proti sobě, ale mezi řečníky k udatenství vzbuzujícími veliký byl rozdíl. Vystoupila husa, řkouc: „Mužně bojujte, rekove!“ Ale mužné slovo její nikoho nevzmužilo a zůstalo marným hlaholem. Po ní vystoupil orel řka: „Mužně bojujte, rekove!“ Na to slovo jeho všickni se vzmužili, všickni se rozpálili k pobití nepřátel.

Mnoho záleží na tom, co se mluví; ale mnohem více, kdo mluví. V ústech některých lidí zní moudrost jako bláznovství, oheň hasne, krása mizí, a síla ve mladlobu se proměňuje.

Úkol 1.: Vypravujte bajku „Dvě řečníkův“ písemně.

Úkol 2.: Napište podle bajky „Dvě řečníkův“ jinou téhož jména s tímto obsahem: Bylo krásné odpoledne. Hoši si hráli a byli rozpustili. Řekl jeden hoch: „Nedovádějte, raději jděte se učit.“ Stržík smích. Táž slova řekl starý soused. Hoši poslechli.

3. Husa a housátko.

Malé, nezkušené housátko spatřivši v podlaze chlívku díru řeklo k matece:

„Jaká to díra v podlaze, máti?“

„Tu krysa v noci udělala, aby nám některému ublížila. Nechoď k ní, povídám ti, sice ti krysa ublíží.“

„A já se tam přece podívám,“ odpovědělo zvědavě housátko, „což mi může taky ta krysa udělati, vždyť jsem jí ani neviděla.“ A již bylo u díry, a sehnuvši hlavičku a natáhnuvši krček, do díry se dívalo.

V tom však, jakoby na zavolání, již tu byla krysa a popadnouvši všečeňné a neposlušné housátko za krk, pod podlahu je zatáhla a tam sežrala.

4. Zahradník a plži.

Zahradník, zpozorovav na podzim, že mu plži v jeho zahradě němalé škody spůsobují, nalámal lupeny v zeli a přikryl jim záhony, věda že plži v noci pod lupeny se slezou a že je pak ráno pohubí. Sotva byl na ně políčil, pravili plži: „Ó jak hodný ten nás zahradník! Víš, že dnes bude chladná noc a proto se o nás stará, abychom nezahynuli. Zalezme honem pod lupeny, ať se zahřejeme!“

A slezli se všechni pod lupeny, které zahradník na ně byl políčil, a libovali si pod nimi. Ale sotva bylo ráno, přišel zahradník a sebrav plže do hrnce, kachnám je na potravu vyhodil.

„Ach my pošetili,“ naříkali plži, „že jsme byli tak lehkovážni a lehkověrní!“

5. Vlk a beránek.

Vlk a beránek žízniví jsouce přišli k potoku, aby pili. Vlk pil z potoku daleko na hoře, a beránek dole. Spatřiv vlk beránka, řekl k němu: „Vždycky mi, když pijí, kališ vodu.“ Trpělivý beránek řekl: „Kterak bych já tobě kalil vodu, poněvadž od tebe ke mně teče?“ Vlk jakoby se zarděl, že mu beránek pravdu pověděl i řekl: „A co mi laješ?“ Odpověděl beránek: „Já tobě nic nelaji.“ Tu opět řekl vlk: „Před půl letem jsi mi též lál.“ Beránek řekl: „Já jsem ještě toho času ani na světě nebyl, aniž jsem ještě se byl narodil.“ Opět řekl vlk: „Pole mé jsi mi tak pokazil a pohubil svým pasením, že spustlo.“ Beránek řekl: „Jakž to může být, však ještě nemám žádných Zubův!“ I rozhněvav se vlk, řekl: „Ačkoliv já tvých důvodův zrušiti nemohu, přeco vůli svou si provedu.“ A pochytit tichého beránka, roztrhal a snědl ho.

U nepravých a křivdomluvných žalobníků rozum a pravda žádného místa nemají.

6. Železo, stříbro a zlato.

Na stole bohatčově ležely rozmanité zlaté, stříbrné a železné věci.

I chlubilo se zlato i stříbro, že jsou nejvzácnější a nejdražší kovy na světě a že by bez nich svět ani tak krásným nebyl, a opovrhovaly železem, z něhož prý jen nejsprostější nářadí se zhotovuje.

Železo odpovídalo: „A kdo medle pomáhá vám z hlubin matky země na tento svět? Kdo dlabí, vrtá a kopá v horách, skalách a ve vnitru země, aby vás učinil, čím jste? Zdaž nejsem já to železo vámí opovrhované? Reote, co bez mne byste byly? A proto budete spravedlivými!“

7. Bázlivé dešťovky.

Hošik sázel si na svém záhonku v zahradce květinky. Stará dešťovka, spozorovavši, že někdo zemí hýbe, donnívala se, že to krtek, hlavní její nepřítel. A veliký strach se jí ihned zmocnil.

„Sestry,“ volala, „krtek, krtek tu! Utečte kde která, sice všecky zahynete!“

A všecky dešťovky, co blízko ní byly, ihned strachy ze záhonu vylézaly, aby jim krtek neoblížil. A sotva že na záhonku se ukázaly, schytal je honem hošik a hodil kachnám u plotu čekajícím, které je s chutí lapaly. „O běda,“ volali dešťovky smrt jistou vidouce, „běda nám, že jsme byly tak bázlivy! Ze strachu před krtkem, kterého v záhonu ani nebylo, upadly jsme v jistou záhrobnu.“

8. Lev, kanec, býk a osel.

Lev pro mnohá svá léta již jsa nestatečný, byl na své síle velmi zemulen. Tu přišel k němu kanec, slině se a zuby klapaje, a těmi škodou sobě učiněnou jemu oplacuje. Býk trkal ho rohy a poranil ho. Osel pak vida ho již zemuleného a an k ničemuž není než ležeti, věda, že prve nepřítel jeho byl, udeřil ho velmi tuze nohou v čelo. Lev vzdechl a řekl: „Když jsem jú při své síle a mocí byl, tu jsem živ byl u veliké cti, všem hrozný jsem byl a všecka zvířata se mně bála, a kdož jen na mne vzpomenul, každý se mne zhrozil. Zase jsem mnohým dobrotvůr byl, kterýchž jsem ničimi neurazil, ale pomoc jsem jim učinil, ti již všickni proti mně se zakyselili. A jakž mé sily a mocí zbaven jsem, tak všecka má čest s ní pominula!“

Moc kdož potratí, tent také má vysokomyšlnost svou s sebe složiti, aby ode všech trestán nebyl.

III. Reprodukce povídek a) čtených, b) vypravovaných.

A) Reprodukce povídek čtených.

Učitel povídku vypravuje, žáci článek několikráté čtou, načež obsah článku vypravují nejprve ústně, později písemně. Při tom hle-

děti dlužno, aby nevypravovali žáci všickni týmiž slovy a vazbami větnými. Rovněž budiž dbáno, aby žáci vypravovali slovy svými a nikoliv slovy knihy.

Za tím účelem hodí se zvláště tyto články z V. čítanky: Žadatel. Kolo do kola se točí. Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem. Stokrát nic umořilo osla. Hrdina svého povolání. Jak jsme bohatí. Almužna. Závistivý soused. Boháč a chudák. Mojžíš a beránek. Láska synovská. Oběť za bližního. Petr Szapary. Kopřiva a zahradník. Rychlá rozvaha. Rada v nesnázi. Přítomnost ducha. Silný Otíbor. Láska bratrská.

B) Reprodukce povídek, anekdot a t. p. učitelem vypravovaných.

Učitel vypravuje (nebo přečepe) povídku, dá ji několikrát opakovat a pak napsati.

Vhodných povídek najde učitel v počtu dostatečném v čítankách a ve spisech pro mládež. Zde uvedeny budtež jen některé z různých spisů vybrané.

1. Svědomitý drvoštěp.

Jistý nádenník štípával v jistém domě po celé léto dříví. Jednou pracoval v též domě za zimního dne a pán vyplatil mu touž mzdu, jakou ho v létě za nejdélší den práce platíval. Brzo na to slyšel v noci za úplňku na dvoře svém dříví štípati. I vyhlédl z okna a spatřil onoho nádenníka. Na otázku, co by činil, odvětil drvoštěp: „Nedávno dal jste mi více mzdy, než jsem zasloužil; proto ehei vám dnes škodu nahraditi.“

2. Divotvorná bylinka.

Dvě služky, Anna a Marta, spěchaly do města, nesouce na zádech po těžkém koší ovoce. Cesta byla dlouha. Anna naříkala na své břemeno, ale Marta smála se a žertovala.

„Divím se, jak můžeš tak vesela býtí,“ pravila Anna, „koš tvůj není lehčí koše mého a ty nejsi silnější než já.“

Marta žertujíc odvětila: „Arcíř, ale já mám bylinku, která břímě mé lehkým čini.“

„Podivno,“ řekla Anna, „to musí divotvorná bylinka býtí. Rei, jak jí říkají a kde roste?“

„Všude roste,“ odpověděla Anna, „a všude dobře se jí daří, ač-li jest bedlivě pěstována. Bylinka ta jmenuje se — trpělivost.“

3. R y b í z.

Zahradník měl v zahradě několik rybízových keřů, které byly plny překrásných věnících rybízových s červenými zrnky. Kašpárek se vkradl na zahradu, chtěje rybíz mlsati. Právě když ruku již po jednou červeném věníku natáhoval, uslyšel náhle podivný vřesot z keře rybízového. I domníval se, že je to nebezpečné zvíře, ukryté mezi lupením. Proto dal se na útěk. I běžel zrovna proti zahradníkovi. Tento domluvil malému tomu zloději velmi ostře a doložil ku konei s úsměchem: „Strašlivé zvíře, před nímž jsi ty, nerozumný chlapče, utíkal, není nic jiného nežli — rosnice! Kdo má zlé svědomí, bojí se i malé žabky!“

4. Lakota sama se třese.

Hospodyně zavolavši na kachny, vysypala jim právě nachytané rybičky. I daly se kachny do milé potravy, zvolna si na rybkách pochutnávajice. Ale jedna z nich ostatním nepřejše, sama chtěla všecky rybičky pochlbiti. I polykala rychle rybku po rybce. V tom jedna z větších uvázla jí v hltanu. I počala sebou tlouci a třepotati. Hospodyně rychle k ní přiskočila, aby jí pomohla. Přišla však pozdě. Kachna lakotná v též okamžiku se začusila.

I řekla hospodyně: „Tak děje se všem lakotným. Všecko sobě získati chtějice, pozbyvají všeho i — života.“

5. Střelec bezruký i beznohý.

O jistém druhu ryb vypravuje se, že hází po své kořisti kapkami vody. Několik těchto ryb choval jistý boháč pro svou zábavnou. I chtěje jich zkoušet, dal několik mravenců na strom u vody rostoucí. Pojednou objevila se u samého povrchu vody rybka a mrštila po jednom mravenci kapkou vody tak dovedně, že mravenec ihned spadl do vody. Ihned byl rybou polapen a pochlcen. To opakovalo se několikrát za sebou, až ryba všecky mravence lapila a pochltila. Při tom ni jednou mravence nechybila. Znamenitý to střelec bezruký i beznohý.

6. Slepý slon.

Jistý slon oslepl na dobro. Lékař nejsa jist šťastným výsledkem svého léčení, natřel mu toliko jedno oko pekelným kamínkem.

Slon syčel bolestí, až se kolem něho všecko otrásalo. Ale prostředek pomohl, a slon na oko to prohlédl.

I umínil si lékař vyléčiti i druhé oko. Leč obával se, že slon po takové bolesti bude asi sotva držeti. Ale velice se zmýlil. Slon

spatřiv lékaře, ihned pokleknul a ochotně sám choré oko nastavil. Trpělivě snášel krutou bolest a jen z těžka oddychoval. Léčení zdařilo se a slon viděl opět na obě oči.

7. Zlatá tabatérka.

Jistý plukovník pozval k obědu několik důstojníků. Mezi jídlem ukázal jim novou zlatou tabatérku. Po chvíli chtěl šnupati. Sáhl po tabatérce do kapsy, ale běda! Tabatérky v kapse nebylo. I pravil k důstojníkům: „Pánové, tabatérka má se ztratila. Račte se podívat, nestrčí-li ji z vás někdo v roztržitosti do kapsy.“ Všickni důstojníci obrátili hned všecky kapsy, ale tabatérky nikde nebylo. Jen nejmladší z důstojníků nechtěl kapes svých obrátiti a pravil: „Mé čestné slovo musí dostačiti, že tabatérky nemám.“ Od té chvíle všickni měli ho za krádce zlaté tabatérky.

Druhého dne našel plukovník v kabátě svou tabatérku. Bylať padla za podšívku. Ihned zavolal onoho mladého důstojníka a tázal se ho: „Proč jediný jste se zpečoval kapsy obrátiti?“ Důstojník odvětil: „Mám chudé rodiče a těm dávám celé služné své. Sám živím se jen černým chlebem a slaninou. Černý chléb a slaninu měl jsem včera v kapso. Proto styděl jsem se kapsy obrátiti.“ K slzám pohnut dětinnou láskou jeho děl plukovník: „Jste šlechetný syn. Ode dneška budete vždy obědватi se mnou.“ Na důkaz své úcty daroval mu pak přede všemi důstojníky onu zlatou tabatérku.

8. Svědomitý Indián.

Indián prosil svého souseda o trochu tabáku. Soused s ochotou dal mu plnou hrst. Druhého dne přišel opět onen Indián k sousedu a vracel mu dolar. Nalezl ho v tabáku. Indián položiv ruku na srdeč pravil: „Zde v srdeci mám dobrého a zlého člověka. Dobrý člověk mi řekl: Vrať dolar, není tvůj. A zlý mne sváděl: Dolar je tvůj, byl ti i s tabákem darován. Dobrý však řekl: Tabák ti dal soused, ale nikoliv dolar. Vrať ho. I poslechl jsem dobrého a vracím ti dolar.“

9. Láska k vlasti.

R. 1809. vtrhli Francouzi válečně do našich zemí. Důstojník vedoucí předvoj jednoho oddělení vojska jsa nepovědom krajiny, zastavil jistého rolníka a tázal se ho na costu. Rolník cesty ukázati nechtěl. I sliboval mu důstojník hory doly. Marně. Mezi tím dorazilo i ostatní vojsko. Důstojník ohlásil generálovi, že jediný cesty znalý rolník nechce jim živou mocí cestu ukázati. I pravil generál k rolníku: „Buď ukážeš nám cestu, anebo tě dám na místě zastřeliti.“ Rolník

kliduě odvětil: „Tož zemru jako věrný poddaný. Zrádecem vlasti se nestanu.“ Tu generál všeck udiven tak mužnou láskou vlasteneckou, podal rolníkoví ruku a pravil: „Budiž zdráv, muži statečný! My i bez tebe k cíli se dostaneme.“

10. Nezištný vlastenec.

Císař František byl nucen vésti kruté a dlouhé války s Francouzi. Války ty vyžadovaly ohromné peněžní oběti. Vlastimilovní poddaní ochotně přispívali císaři peněžitými dary k účelům válečným. Z mnohých příkladů vlastenecké obětavosti nejdojemnější jest tento: R. 1793 přišel do císařského hradu prostý venkovan a prosil o audienci. Připuštěn byl k císaři, pozdravil uctivě a pravil: „Také Vám tuto něco přináším.“ I položil na stůl váček s tisícem zlatých. Císař podiven nad tak značným darem od prostého sedláka, tázal se ho po jméně. „Toho nedoví se nikdo!“ odvětil sedlák krátece a odešel. Prostnosť a nezištnost této libily se císaři velice. I poslal rychle několik sluhů za sedlákem, aby se ho ptali po jméně a bydlišti. Ale sedlák směje se jím odvětil: „Myslíte, že vám to povím, když jsem to neřekl císaři?“

11. Neobyčejná poctivost.

Za poslední války bylo jistému pruskému důstojníku poručeno, aby obstaral píci pro koně. I zajel důstojník do nejbližší vsi a zatlonkl na dvěrnu prvního domu. Vystoupil stařec eti hodného vzezření. Sněhobily vlas kryl hlavu jeho.

Důstojník pravil: „Starče, ukaž nám pole, kde by jezdceové moji píce pro sto koní nažali.“ „Hned, pane!“ odvětil stařec, vzal klobouk a hál a vedl důstojníka s jezdci do polí.

Po čtvrt hodině dorazili ku krásnému ječmeništi. Důstojník pravil: „Zde nažneme píce!“ Stařec odvětil: „Pojďte jen ještě dále. Nebudete toho litovati.“ Jeli tedy dále. Po čtvrt hodině dorazili opět k ječmeništi. Stařec pravil: „Zde nažněte si, co vám libo.“ Jezdeč všecken ječmen sežal. I pravil důstojník k starci: „Starče, nemusil jsi nás tak daleko vodit. Na onom poli byl ječmen lepší.“ Stařec odvětil: „Arcit, ale nebyl můj.“

Poctivý stařec raději sám škodu trpěl, než aby přičinou byl škody jiného.

12. Pytel země.

Bohatec chtěje zvětšiti zahradu svou, připravil chudobnou vdovu o jediný kousek pole. I přišla k němu oloupená vdova s pytlem v ruce a prosila ho: „Panu, dovolte, abych si z oteovského role tohoto pytel země odnesla.“ Bohatec blahosklonně k tomu svolil. Žena

naplnila pytel zemí a pravila: „Mám ještě prosbu. Pomozte mi ten pytel dát na záda.“ Pán nechtěl. Ale vdova prosila úpěnlivě a tak dlouho, až svolil. I chopil bohatec pytel, ale ani hnouti jím nemohl. „Nemohu ho nadzvednouti, jest příliš těžký!“ vzdychl konečně. Tu vztyčila se vdova a řekla s důrazem: „Vás již tento pytel země tíží. Jak teprve bude vás na věčnosti tížiti celé toto pole!“ Bohatec zalekl se řeči té a vrátil vdově pole uloupené.

13. Harunův sen.

Kalifovi Harunu zdálo se, že mu všecky zuby vypadaly. I tázal se vykladače snů, co by sen ten znamenal. Tento odvětil: Bůh zachej tě všeho neštěstí. Ale ty uvidíš všecky své příbuzné umírat.“ Kalif rozhněván z toho výkladu, dal mu vysadit sto ran holí na šlapky. Potom tázal se druhého vykladače. Tento pravil: „Bůh popřej tvým příbuzným dlouhého života. Sen znamená, že všecky příbuzné přežiješ.“ Kalif rozradostněn dal mu sto dukátů.

Oba totéž řekli, ale jinými slovy. Jak mnoho záleží na způsobu, jak vyjadřujeme své myšlenky!

14. Pomněnka.

Bůh stvořiv nebe a zemi, dával jména všem rostlinám. I přišly také květiny nejrozmanitějšího druhu a Bůh dal všem význačná jména. „Ale,“ pravil, „nezapomeňte jména, které vám dal vás Pán a Stvořitel.“

A hle, brzo na to přišlo kvítko oděné baryou blankytu nebeského a tázalo se: „Pane, jak jsi mne nazval? Zapomnělo jsem.“

I řekl Pán: „Pomněnka!“ — Tu zastydělo se kvítko a ukrylo se do kroví, na břeh tichého potoka a truchlilo v samotě té. Ale jede-li kolem někdo, tu volá naň: „Pomněnka!“

15. Polívka.

Malá Aninka jedla při obědě polévku. Najednou odložila lžici a pravila: „Nebudu již polévku jísti; nechutná mi.“

Matka řekla: „Nyní nemohu ti jiné polévky navařiti. Ale večer předložím ti lepší polévku.“

Na to šla s Aninkou na pole. Zde kopala Brambory a Aninka musila je sbírat a do pytlů dávat. Tak pracovaly do večera.

Když domů se vrátily, dala matka Anince slibenou polévku. Aninka ochutnala a řekla: „Ó ta je arcík stokrát lepší než byla polévka v poledne.“

Matka se usmála a řekla: „Je to táz polévka, která ti v poledne nechutnala. Nyní ti chutná, protože jsi po práci hladová. Práce činí hlad a hlad je nejlepší kuchař.“

16. Dobročinnost.

Do paláce francouzského arcibiskupa přišla jednoho dne stará chudá paní a prosila o slyšení. Chce prý panu arcibiskupovi vyličiti bídou svou a prositi o almužnu.

Sluha oznamil přání její.

„Kolik let jest staré té paní?“ ptal se arcibiskup.

„Sedmdesát!“

„Tož jí dejte dvacet franků.“

Služebník zarazil se a pravil: „To snad bude přes příliš mnoho. Vždyť jest paní ta židovkou!“

„Zidovkou?“ pravil živě a s pohnutím arcibiskup, „tož jí dejte padesát franků! Zaslouží toho za důvěru, kterou chová k lidumilnosti křesťanské.“

17. Spravedlnost.

Dva starí Švýcaři přeli se o louku. Oba tvrdili, že mají na louku tu neklamné právo. Konečně po letech povolal jeden z nich soudece a pravil odpůrce svému: „Dnes přijde soudeč při naši rozhodnouti. Přijdi tedy na úřad.“ Odpůrce odvětil: „Dnes nemohu, neboť musím seno odvézt, aby mi nezmoklo. Jdi sám a mluv i za mne.“ I stalo se tak. I vyličil starý Švýcar soudeci dle nejlepšího vědomí a svědomí všecken spor. Večer pak došel k odpůrce svému a pravil: „Soudeové rozhodli spor ve tvůj prospěch. Na tvé straně bylo právo Bohu díky, že spor nás jest u konce.

I žili dále jako nejvérnější přátelé.

IV. Převod básní v prostomluvu.

A) Převod a nápodobení bajek.

I. Víno Šampaňské.

(Čl. 58.)

Ne zlé bývá časem, co nás nutí. —
Víno v láhví převýborné chuti
naříkalo, že je dusí zátka.
Prudká začala se mezi nimi hádka.
Tekutina zpínala se, vřela,
až se tlaku pozavila zeela.

Aj, teď jásá víno rozpěněné,
proudem nestavným se z láhve žene.
Však co z něho? — nač ten jeho var?
Bídne hyne — nic než pouhý zmar!
V láhvi na dně zbytek větrá malý,
chuti, síly pozbyvá — i chvály,
až posléze přenáhleným činem
v ocet kysne, co dřív bylo vínem.

Postup myšlenek: Nárek vína. Spor se zátkou a vltzství vína. Vypěnění vína. Jeho záhuba. Poučení.

P r o v e d e n í.

Převýborné víno v láhvi pevnou zátkou jsouc uzavřeno, naříkalo na zátku, že ji ujařmuje. Brzo došlo mezi nima i k hádce. Víno se rozlítilo, zpínaло se a vřelo takovou silou, že konečně zátku přemohlo a z láhve ji vyrazilo. I zaplesalo uvolněné víno a nestavným proudem řítilo se z láhve. Co však z něho se stalo? Vypěněné víno vsákl se do země a zhynulo. Malý zbytek v láhvi zvětral, pozbyl chuti a proměnil se v ocet.

Nebývá vždy na škodu, co nás váže a poutá.

Cvičení 1.: Napište podle bajky „Víno Šampaňské“ jinou nadepsanou „Odpořili lodníci“ s tímto obsahem: Lodníci stěžovali si na přísnost kapitánu, že jim nedovolí dělati, co chtějí. Lodníci vzbouřili se a zavraždili kapitána. Některí posedali na lodi a chtěli doplouti k blízkému ostrovu. Zhynuli v moři. Ostatní nemajíce vůdce, bloudili po moři v bídě a psotě.

2. P á v.

(Čl. 61.)

Páv si v trávě vykračoval,
stocký chrost za ním ploval,
drůbež se mu divila,
krásu jeho chyálila.
To když páv jest uslyšel,
na pařez si povyšel,
pyšně ohon pozdvihoval,
na vše strany roztahoval,
naděje se větší pochvaly.
Ale jak se všickni chechtali,
an, co ohon yyzdvihuje,
hnusné nohy ukazuje!

Postup myšlenek: Vykračování pávovo. Podiv a chvála drůbeže. Pyšnění se pávovo. Naděje pávova. Posměch drůbeže.

Provedení.

Po dvoře ve svěží trávě vykračoval si krásný páv. Za ním ploval jeho stocký, pestrý chrost a nádhernými barvami leskl se v ranním slunci. Drůbež, vidouc tu krásu, obdivovala páva a do nebe vychvalovala sňanilosť jeho. To když páv uslyšel, pýchou naplnil srdece své. Aby drůbež ve vši velebnosti ho spatřila, vyskočil na pařez. Potom pozdvihl ohon a na vše strany ho roztahoval, tak že vypadal jako nádherný vějíř ze samých zářících drahokamů. I naděl se páv, že drůbež ještě více ho chváliti a vynášeti bude. Leč zmýlil se: Stržil jenom noční posměch. Neboť, co ohon pozvýdal, odhaloval své škaredé nohy a tím popudil drůbež ku smíchu.

Pýcha posměchu dochází.

3. Lakomý a závistivý.

(Čl. 28)

Opustivše domov i své děti
s závistným šel skoupý, Perun s nimi třetí,
Když svou cestu skončili:
„Já jsem Zeys,“ dí bůh, „a byste toho zkusili,
oč mne prosit budete,
toho dojdete;
dostane, co bude koli první chtiti:
druhý má to dvojnásobně míti.“
Nechce závistný být prvním, lakomec pobouzí;
lakomý však také prvním být se zpouzí.
Závistný, jsa rád, že skoupý toho pykne.
„Vylup mně, o bože, jedno oko!“ vzkřikne.
Štalo se. I tak, an získat měli v také době,
ztratil oko závistný, a skoupý — obě.

Postup myšlenek. Cestování s Perunem. Vyzvání Perunu. Závist závistného a lakomého. Zlost a žádost závistivého. Odměna obou.

Provedení.

Kdysi opustili závistný a skoupý domov a děti a vydali se na cestu. Brzo přidružil se k nim Zeys, jenž byl nejmocnější všech po-hanských bohů. Když svou cestu skončili, dal se jim Zeys poznati a řekl: „Já jsem Zeys a abyste věřili, proste o něco. Cokoli první bude chtiti, druhého týmž dvojnásobně obdaríš.“ Tu nikdo z nich nechtěl býti prvním, nepřeje druhému daru dvojnásobného. Tak do-

šlo k hádce. Konečně závistivý rozloben, chtěl se vymstít na lakovci. I zkřikl: „Vylup mně, o bože, jedno oko!“ Zevs učinil mu po vůli a vyloupl mu jedno oko a lakovému obě. Tak postrestali se sami za nectnosti své v době, kdy oba něco užitečného získati mohli.

4. Vůz sena.

(Čl. 44.)

Jednou koně fúru sena vlekli,
a že těžké bylo, sobě řekli:
„Práci věru sobě zkrátíme,
do vody-li seno zvrátíme.“
Tak se stalo. — Ale mokré seno
bylo vytaženo, naloženo,
a tak lenochům se za malo
většího břemene dostalo;
nad to nežli seno vyschlo zas,
postili se koně po ten čas.

Postup myšlenek: Koně vezli fúru sena. Jich lenosť a úmluva. Zvrácení sena do vody. Mýlka koní. Jich potrestání.

Provedení.

Kdysi vezli lenošní koně fúru sena. Náklad zdál se jim být těžkým; i řekli sobě: „Nač bychom tu tíži vlekli? Hle tu jest rybník! Až pojedeme kolem, zvrátíme vůz do vody. Tak si práci zkrátíme.“ A jak se umluvili, učinili. Jedouce kolem rybníka, zvrhlí všecko seno do vody. Leč mýlili se, myslíce, že tak se práce zbaví. Hospodář rychle seno z vody vytáhl, a opět na vůz naložil. Jelikož pak bylo mokré, ztěžil se náklad koňům velice, takže teprv potom těžce vléci musili. Na tom však nebylo dosti. Musili se ještě postit tak dlouho, dokud seno nevyschlo.

5. Lepší varuj se nežli neboj se.

„To vám pravím, milé děti,
na vísňové oné sněti
hrozného se něco kláti.
Ať tam více neletíte,
sice o nehodě zvíte.“
Takto stará vrabčů máti
deernšku a svého syna
opatrně napomíná.
Po té letíc po živnosti
myslí, že již řekla dosti.
Mlad se ještě trochu bála,

proto staré poslouchala;
na třešně sic chuti měla,
ale na strom neletěla.
Lapá mušku — broučka chytá,
nebo sbírá zrnko žita.
Ale třešně rdí se v kráse,
chutnou, sladkou býti zdá se;
vrabčata ji obletují,
švihlářím ji opěvují,
a co kolem krouží zdlohu,
stále roste jejich touha.

Touha roste — vich se kláti —
jistě je chce polapati.

Touha roste — bázeň brání,
od višní je odehnání.

„Bloud je stará vaše matka,
bloudi vy též, ubožátko!“

Fujl chceete se báti víchu,
čim, čim — to je věru k smíchu!

Vich ten lidé na strom dali,
by si višně zachovali;

lidé hrdí, lidé pyšní
nepřejí nám trochu višní!

Lidé závistiví, skoupí —
leč my vrabci nejsme hlepí:
vích že kousek slámy, víme,
více se ho nebojíme.“

Takto švihlá vrabčík číly,
švihlá — a již na strom letí;

letí za ním vrabci děti —
i velečí mu uvěřili.

Zob — zob ří klove havěť smělá,
jak by na vich zapomněla.

Vich se kláti — vich se chvěje,
ale hejno se jen směje.

Proč by hlásky byly smutné?

Třešně jsou tak sladké, chutné;
kdož by nechtěl do sytosti
užiti té blaženosti?

Radujme se, kamarádi,
dokud nouze nezavadí!

Však tu rána — drahá — třetí!

Hrr — jak leklé hejno letí!

Šlo to do živého, věru;
pět vrabčáků padá dolů
v těch pak viděti je spolu
zlého synáčka i dceru.

Postup myšlenek: Vich na višni. Napomenutí staré vrabice. Odlet matky. Bázeň mláďat. Oblétání višně. Krásá višní. Laskominy vrabčat. Svádění vrabce. Vrabci na třešni. Potrestání.

Provědení.

Jednou v létě, když višně dozrály, pověsil hospodář na višňovou sněť slaměný vích, aby vrabci jím zastrašení jsouce višní na pokoji nechali. Jistá vrabčice chystajíc se na strnisko za zrním napomínala svých dětí, aby vyhýbaly se višňovému stromu, jinak že je stihne záhuba. Na to odletěla. Dítky bály se z počátku slaměného víchu a jen z daleka višeň oblétaly. Višně krásně se rděly a zdály se chutnými býti. Nebýti víchu, hned by si vrabčata na ně zaletěla. Tu přiletěl rozpustilý vrabee a přemlouval je, aby se nic nebáli, že ten vích jest jenom ze slámy a aby dokázal, že se nebojí, sám první na višeň zaletěl. Jeho příkladem povzbuzeni, následovali ho i ostatní vrabci a vesele pochutnávali si na sladkých višních. V tom bácel — rána — pět vrabčů mrtvých padlo na zem. Ostatní odletěli. Mezi mrtvými byly i neposlušné dítky staré vrabčice.

Úkol 2.: Napište dle bajky „Lepší varuj se nežli neboj se“ jinou nadepsanou „Neposlušné dítky“ s tímto obsahem: Na rybníce byl tenký led. Matka zakázala dětem se klouzati. Pod tenkým ledem prý číha voďník. Děti z daleka obcházely rybník. Led se leskl a byl hladký jako sklo. Přišel rozpustilý chlapec a smál se jim, že věří ve voďníka. Sám první šel na led. Děti za ním. Klouzaly se. Led praskl. Děti utonuly.

B. Převod básní výpravných.

I. Muchomůrka.

(Článek 32. čt. přír.)

„Půjdeme, dítě, dnes
v panský les;
myslivec nám dovolil
v zeleném doublí
sbírat houby.
Bůh je chudým udělil.“
Dícecerušce vdova.
Dítě zaplesá
slyše její slova;
poprvé jde do lesa.

Tam jí ukazuje matka
hřiby, smrže a kuřátko,

houby chutné a zdravé,
hnědé, žluté, bělavé.

S matkou spolu dítě hledá
a hned muchomůrku zvedá:
„He, matičko, houba ta
krásná je, kropenatá!“

Zvolá dítě potěšené.
Matka praví nezkušené:
„Šálí tebe krásná tvář;
houba ta — jedovatá
líčený je ihář.“

Postup myslínek: Matka sděluje dceři, že půjdou na houby. Radost dcerina. Matka ji učí znáti houby. Dceera našla muchomůrku. Diví se její krásce. Poučení matčino.

Provedení.

V létě řekla chudá matka ku své dceři: „Dnes, milé dítě, půjdeme do lesa na houby. Myslivec dovolil nám v doublí sbírat.“ Jak radovala se dceruška na slova ta! Ona ještě nikdy v lese nebyla. Dnes půjde poprvé a s matinkou! I šly. V lese ukazovala jí matinka rozličné houby, hřiby, smrže, kuřátko a bůh ví jaké ještě a všecky jí je pojmenovala a řekla, která jest jedovatá a která jedlá. Jedovaté matka odhazovala. Tu dceruška chtějíc matece pomáhati, jala se sama houby hledati. Nehledala dlouho a spatřila krásnou houbu červenou s bílými skvrnami na klobouku. Všecka radostná z nálezu svého, rychle utrhla houbu a k matece ji donesla volajíc: „He, matinko, jakou krásnou houbu jsem našla! Ta musí být chutná.“ Tu pončila ji matka: „Ano, krásná jest ta houba, ale krásá její šálí tebe. Jest to houba jedovatá, kterou hubíme mouchy. Říká se jí muchomůrka.“

Ne vždy dobré, co jest krásné. Krásná tvář často nejhorší srdeč skrývá.

2. Dítě umírající.

(Čl. 31.)

Ponocuje chudá žena;
ku dítěti nachýlena
u lože potichu sedí,

a co asi tuší
ve bolavé duši
city její vědi.

„Běda, máti!“
volá choré dítě,
„milá máti,
oko moje nevidí tě;
ale vidí, vidí
samé divé lesy
a nijaké lidí!
Běda máti,
milá máti,
oko moje nevidí tě,
duše mň se děší.“
Na to máti ku milému
pacholíkovi chorému
ukojivě dí:
„Sen, ubohé dítě,
maně tebe děší.
Upokoj se
a neboj se.
Nejsou tuto lesy;
máť u tebe sedí.
I ve šeré noci době
není se co báti tobě.
Bůh o tebe vede péči,

pomoc udělí a tě uléčí.“
Ponocuje chudá žena;
ku dítěti nachýlena
u lože potichu sedí,
a co asi tuší
ve bolavé duši,
city její vědí.
„Máti, milá máti!“
Nebudu se báti.
Viz ej, pacholíka tady;
na peruti letí,
kyne mi a ukazuje
utěšené sady
a zelené háje
jako ráje.
Duše moje veselí se.“
Pacholíček utiší se.
Máti se dítěti
do náruče vine; —
lívá, rosí bílé čelo,
lívá fialové líce:
ale ledovité tělo
lívání necítí vice.

Postup myšlenek: Nocleh chudé ženy Její péče o choré dítě. Nářek chorého dítěte. Tišení matčino. Vídění hochovo. Jeho smrt.

Provedení.

V jistém hostinci ponocovala chudá žena. Cestou dítě se jí bylo roznemohlo a nyní chudinka leží celé jsouc rozpáleno horečkou. Ubohá matka kloní se nad jeho lůžko a bolest a strach o svého jedináčka, které v srdeci cítí, dovede jen ona sama zvážiti. Tu probudi se choré dítě a volá: „Běda, máti, nevidím tě! Kde jsi? Vidím samé pusté lesy, ale žádných lidí. Hrůza mne jímá — bojím se, bojím se!“ Matka těší dítě: „Neboj se, ubožátko, nejsou tu lesy, matička u tebe sedí a nedá ti ublížiti.“ Dítě na laskavá slova matiččina utišilo se, ale po chvíli opět vyrazilo se ze sna a volalo radostně: „Máti, milá máti, již se nebojím. Ejhle andělíček bílý stojí přede mnou a ukazuje mi krásné sady a háje. Jaká to krásá — jak jsem rád! Již jdu, andělíčku, již jdu za tebou!“ I zatleskal hošik ručičkama a bezvlády klesl na lože. Naklonila se matka k němu a líbala líce a ruce jeho, ale hoch necítil již polibků matčiných — byl mrtev. Andělíček odnesl dušičku jeho do ráje.

3. Barry.

(Čl. 37.)

Na hoře svatého Bernarda,
tam strmí klášter starý,
před lety žiltě v něm lidumil,
ten jmenoval se Barry.

Hle z dálky žene se bouře zlá,
v ní poutník slabý klesá:
tu Barry k pomoci pospíchá,
i krm i nápoj nesa.

A koho sněhový příkrov již
neb lavina ukrývá,
hle snímá s něho onu tíž
a z hloubi ho dobývá.

A sám nemá-li dosti sil
k té přenesnadvápné práci,
tu klášter pak bývá jeho cíl,
v něj pro pomoc se vraci.

Kdo byl ten Barry, který lidem
pomáhal v každé době?

Nebyl to člověk, nýbrž pes to byl; —
za příklad buď on tobě.

Postup myslének: Klášter na hoře sv. Bernarda. Barry. Jeho skutky. Zachránění chlapce. Doba jeho účinné činnosti. Počet zachráněných. Kdo byl Barry? Pes. Poučení.

Provedení.

Blízko hranic Švýcarsko-savojských na hoře svatého Bernarda stojí ve značné výši klášter téhož jména. Před léty žil v tomto klášteře lidumil jménem Barry. Kdykoliv rozrušila se po krajině bouře záhubná všem pocestným, vzal Barry nápoj i pokrm a chvátil do metelice, aby poskytl pomoci ubohým poutníkům. Často našel poutníka sněhem zavátého a tu ihned sníh odhrabal a nouzníka vysvobodil. Něstačil-li sám, běžel do kláštera o pomoc.

Jednou za hrozného větru a vánice seděli mniši v teplé světnici. Tu slyš! Kdosi klepe. Ihned jde mnich otevřít. Kdo přichází? Hle, Barry a nese na zádech chlapce zimou zkřehlého. Jistě by byl zahynul, kdyby mu byl Barry nepomohl.

Je mrazivý vítr, padá sníh,
jak teplo nám tu mile!

Slyš, venku kdosi klepá a již mnich
jde otevřít té chvíle.

Před fortinou čeká nás Barry zas,
na zádech hoch mu sedí;

je opuštěn, spěchá, drahý mu čas,
své břímě složit hledí.

A sotva že v teple skřehlý hoch,
již Barry v kraj zas pádí,

a pátrá, kde by pomoci moh',
nešťastné v klášter svádí.

Dvanácte let onen lidumil
v klášteře účinně pobyl,

čtyřicet životů zachránil,
soucit jej k trpícím zdobil.

A sotva mniši zkřehlého chlapce do ochrany přijali, již Barry opět vyběhl hledat nešťastných. Tak působil po dvanácte let a čtyřicet životů lidských zachránil. A kdo byl ten lidumil Barry? Byl to pes. O kéž mnozí lidé z něho příklad mají.

4. Tajemná hrana.

(Ól. 40.)

Podzimní večer v údolí se kloní,
a po údolí vichřice se honí,
a s vichřicí jako by sázku měl,
ku Karlštejnu jezdec uhánel.

Tam hlučno dnes je v jizbě zvoníkově:
ať venku mráz, tam jaro zkvětá nově,
tam mladá chasa slaví veselí,
až smích a žerty nocí hlaholí.

Tu starý zvoník vkročil do světnice,
a šprýmů hlučných neslyšeti více.
Jak k otci ihned všecko brne se,
zda dítkám nového eos nenese.

Usedl zvoník do lenošky svojí,
a cháska mléčky kolem něho stojí,
vždyť dnes tak smutně kolem sebe zří. —
Avšak již k chase takto hovoří:

„Ba smutné zprávy došly této noci,
že král náš skličen je těžkou nemocí.
Ó modlete se, děti, Otčenáš,
by uzdravil se dobrý Karel náš!

Jej zimnice již dlouhou moří dobu. —
Kéž lékař ukrotil by její zlobu;
ó, kéž by Bůh svou pomoc s nebe dal,
by pozdravil se dobrý Karol král.

A zbožný! — V kapli svaté Kateřiny
co rok své lidské oplakával viny,
a s Bohem ve všem dříve radu bral,
náš dobrý pán, náš dobrý Karel král!

A slavným on byl Čechů králem, děti,
vždy slávu Čechů svých měl na paměti
a lid svůj jak své dítčky miloval,
náš dobrý pán, náš dobrý Karel král!

Co to? — Slyšíte? — Klíč přec na polici —
a věž je zavřena — dejte sem svící! —
Slyšíte? — Jaký truchlivý to tón —
vždyť znáte svatokateřinský zvon?!" —

V světnici ticho, — poslouchají chvíli,
jak zvonek stříbrozvuký lká a kvílí,
a za ním zvony v jednom hlaholení. —
To tajemné je zvonů znění:
Již ho není — již ho není! —

„Podivná věc to, — klíč přec na polici, —
musím tam na zvonici — dejte svící!“ —
A zvoník spěchá, slchu nevěří,
až bezduch stane věže u dveří.

Však dvéře zavřeny! — Poslouchá chvíli,
jak zvonek stříbrozvuký lká a kvílí,
a za ním zvony v jednom hlaholení. —
To tajemné je hrany znění:
Již ho není — již ho není! —

Tu zvoník rychle otevří ráz
a rychle vzhůru na zvonici běží;
však zarazil ho nový divní div,
jakého dosud nezřel jaktě živ.

Ráz na ráz zvon v železné srdce bije,
ze zvonu hlučí truchlá melodie;
však živé duše nelze viděti,
jež vyzvání mrtvému knížeti.

Poklekl zvoník a naslouchá chvíli,
jak zvonek stříbrozvuký lká a kvílí,
a za ním zvuky v jednom hlaholení. —
To tajemné je hrany znění:
Karla není — Karla není!

A dne druhého v polední hodinu
pádil jezdec z Prahy ku Karlštejnu,
v nádyoří stanul — zprávu dal,
a všechn lid kolem zaplakal.

Vždyť slyšel, že český národ včera
krále i otce ztratil za večera
že s Čechy na vždy se jest rozžehnal
ten dobrý otec, slavný Karel král.

P o s t u p m y š l é n e k: Čas a počasí. Jízda zvoníkova z Prahy. Veselost v jizbě zvoníkově. Návrat zvoníkův a zvědavost přítomných. Truchlivá zpráva zvoníkova o nemoci králově. Jeho vyzvání k modlitbě za krále a chvála králově zbožnosti a lásky k poddaným. Zaúvěření zvonku svatokateřinského. Chvat zvoníkův na věž. Zvon zvoní sám. Podivení zvoníkovo. Příchod jezdce z Prahy druhého dne a zpráva o smrti Karlově.

P r o v e d e n í .

Byl podzimní večer nepříjemný a mrazivý. Hrozná vichřice burácela údolím. V tu dobu úprkem uháněl jezdec z Prahy ku Karlštejnu. Byl to zvoník Karlštejnský.

Mezitím v jizbě zvoníkově bylo hlučno a veselo. Smích a žerty přítomných nocí hlaholily po širé krajině. Tu vstoupil zvoník do světnice. Ihned umlkly žerty a smíchy a všecko tlačilo se k němu, aby jím povíděl, co v Praze nového. Zvoník usedl do lenošky své a chasa mléčky ho obstoupila. Ticho a smutno bylo ve světnici, neboť i zvoník smutnen byl. Chvíli seděl tich, pak zahovořil smutným hlasem: „Truchlivou zprávu přináším dnes pro každého upřímného Čecha, neboť milý král náš Karel jest těžce nemocen a sám Bůh ví, vyvázne-li. O modlete se, dítky, za něho, aby všemohoucí Bůh ho uzdraviti ráčili! Vždyť jest to král tak zbožný! Každoročně v chrámě svaté Kateřiny oplakává své hríchy a cokoliv počne, vždy s Bohem počíná. A jak nás miluje! Právě jako otec. Bez oddechu stará se o nás a jméno naše učinil slavným přede všemi národy. O modlete se, modlete se!“ Tu umlkly starý zvoník — však slyš! Co to? — Na věži zvoní svatokateřinský zvon! — Kdo to zvoní? Věž jest zamčena, — hle, zde na polici leží klíč. Zvoník vyskočil a řekl: „Dejte mi světlo, podívám se na věž — to zvoní zrovna, jakoby hrany vyzváněli. A slyš, i druhé zvony zvoní do toho!“ I chvátil zvoník na věž, však ejhle — dvěře jsou zamčeny. Tu zvoník rychle otevřel věž a běžel ku zvonici. Nikoho tu neviděl a přece zvony zvonily. Srdeč zvonů sama se pohybovala a bušila do kovu. Pohnut tímto divem, poklekl zvoník a s bázní a podivem naslouchal, jak zvony zní: Karla není! Karla není! —

Druhého dne přicválal na hrad jezdec z Prahy a ohlásil, že král Karel skutečně v noci zemřel. Zvony tedy samy vyzváněly mu na pouť poslední.

P o z n á m k a: Jelikož báseň tuto prosou podati žákům obtížno bude a přece škoda by bylo tak neučiniti, dlužno, aby učitel sám nejdříve vyprávoval a neb

aspoň četl živým slovem obsah této krásné básně. Na to žáci za ustavičné pomoci učitelovy hledíte vypravování učitelovo pokud možno doslovne reproducovati. Na to budí úkol napsán na školní tabuli a žáky několikráté přečten. Pak teprve následuj samostatné písemné spracování žáky. — Učitel zvláště upozorní, kde třeba pomluk užiti. Užitek z tohoto slohového cvičení, ač-li dobré probráno bude, bude zvláště veliký.

V. Popisy věcí.

Popisujíce věci, udáváme:

1. Co věc jest? (Výměr.)
2. Z kterých částí se skládá? (Rozbor věci.)
3. Co jsou a jaké jsou části? (Popis částí.)
4. Jaká jest věc co do rozměrů, látky, barvy, chuti, účelu atd.? (Rozměry, látka, barva, chut atd.)
5. Nač jest? (Upotřebení, užitečnost, škodlivost.)
6. Kdo věc zhotovuje?

1. Strom.

Strom jest rostlina. Části jeho jsou: kořen, peň a koruna. Koruna jest buď košatá nebo štíhlá. Na ní pozorujeme větve, haluze, listí, pupence, květy a plody. Listí jest obyčejně barvy zelené, tvaru velmi rozmanitých. Květy jsou barev všelikých i plody jsou rozličné buď jedlé nebo ne. Stromy jsou vysoké nebo nízké, listnaté neb jehličnaté, lesní, polní nebo i zahradní čili ovoce. Stromy jsou rostliny užitečné. Dřeva upotřebujeme buď na zhotovování rozličných nádob, nábytku a p., nebo za stavivo a topivo. Ovoce mnohých stromů jest nám za pokrm. Též pěstujeme stromy pro stín a ozdobu.

2. Dům.

Dům jest budova. Skládá se ze základů, z hlavních stěn a ze střechy. V základech jsou sklepy. Mezi hlavními stěnami nalézají se světnice, kuchyně, komory a síně. V nich jsou okna a dvěře. Pod střechou umístěna jest půda. Na střeše vidíme vikýře a komín. Dle rozměrů jsou domy veliké, malé, přízemní, jedno-, dvou- i vícepatrové. Dle účelu rozděláváme kostely, školy, fary, radnice, dvory, mlýny, pivovary, továrny, myslivny atd. Domy vznecených zoveme paláce. Domu stavíme buď z cihel nebo z kamení, někdy i ze dřeva. Střecha může být pokryta taškami, břidlicí, křídlicí, šindelem, slamou, též mědi nebo železným plechem. Domu užíváme za obydlí a za místnosti k vykonávání všelikých řemesel a umění. Stavěny jsou zedníky a staviteli.

3. Hodiny.

Hodiny jsou stroj na ukazování času. Skládají se z pouzdra, z ciferníku, rafíji, koleček a péra; někdy mají i kyvadlo, závaží a bici kladívko. Pouzdro bývá u visacích hodin dřevěné neb kovové, u hodin kapesních zlaté, stříbrné, někdy i měděné a ocelové. Ciferník jest bílý nebo světle barevný terč označený čísla od 1—12, na nichž rafíje obíhajíce čas ukazují. Kolečka jsou zubovitá buď niklová, nebo mosazná, u větších hodin obyčejně železná. Rozesnáváme hodiny věžní, visací a kapesní. Tvar jejich a cena jsou velmi rozmanité. Hodiny, jak již podotčeno, slouží na ukazování času. Zhotovují je hodináři; kolečka vyrábějí se továrnicky.

4. Kabát.

Kabát jest oděv. Části jeho jsou: život, šosy, rukávy, límec, výložky, dírky zapínací, knoflíky, kapsy a podšívka. Mnohé kabáty nemají všech těch částí. Dle velikosti jsou kabáty velmi rozdílné: chlapcecké různých velikostí a mužské krátké i dlouhé. Zhotovují se ze sukna, z plátna, z hedvábí a z jiných látek. Barvy a ceny jsou velmi rozličné. Podle času, kdy je nosíme, rozesnáváme kabáty letní, podzimní a zimní. Kabáty chrání nás před vedrem a zimou. Zhotovuje je krejčí.

5. Voda.

Voda jest tekutina. Skládá se z kyslíku a vodíku; obyčejně nalézá se v ní i kyselina uhličitá a jiné hmoty rozpuštěny. Voda nemá barvy, ani chuti a vůně. Kyselina uhličitá dodává jí chuti občerstvující. Rozesnáváme vodu tvrdou a měkkou. Voda tvrdá obsahuje mnoho kyseliny uhličité a jiných látek rozpuštěných a slouží hlavně za nápoj. Voda měkká jest nechutná a užívá se jí ku vaření a praní. Obsahuje-li voda mnoho látek nerostných, zove se vodou minerální. Minerální vody jsou léčivé. Voda jest nezbytna člověku i zvířeti i rostlinstvu. Bez vody byl by svět mrty.

Poznámka: Látky ku popisování rostlin a nerostů nalezeň každý učitel v hojnosti v přírodopisných učebnicích; proto nebudeme zde zvláštních příkladů uváděti, ponechávaje učiteli volný výběr. Budíž totíkto pamatováno, že popisy na škole obecně nejsou vědecky, nýbrž totíkto povrchně, obsahujíce totíkto znaky zevnější, nejpatrnější a nejdůležitější.

VI. Popisy zosnované na postupu děje.

I. Bouře.

(Co se děje v čas bouře?)

Postup myšlenek: Dusný letní den — ticho — země rozrukana — kvítí zvadlé — objevení mráčku — vzrůst mráčku — vítr

— prach — útěk s polí — nebe zatažené — vichr buráci a utichne
 — lijavec — hrom — blesk — rozvodnění potoka — konec bouře
 — nebe jasno — všude čerstvo.

Provedení.

Jest dusný letní den. Hluboké ticho vládne po krajině. Země jest rozpukaná a kvítí jest zvadlé. Tu objeví se na nebi mráček. Mráček roste vůčihledě. Náhle zvedl se vítr a kotouče prachu pozvedly se na cestách. Rolníci rychle utikají s pole domů. I pastýř žene stádo s pastvy. Nyní jest již celé nebe potaženo černými mračeny. Vichr buráci a ztichne. Hustý lijavec spustí se s nebe. Hrom duní ve mračích a blesky ráz na ráz se křížují. Po cestách proudem voda teče a potoky se rozvodňují. Konečně utichá bouře a po chvíli ztichne zcela. Nebe se vyjasňuje. Vzduch jest čerstvý a svěží; venku vše se krásně zelená.

2. Východ slunce.

(Co se děje při východu slunce?)

Postup myšlenek: Šero — objevení červánku — okraj slunce — stoupání slunce — paprsky sluneční — ptáci — zpěv — rosa — zvonění — modlitba — příprava k práci — pastýř — stádo — veselé hlasy stáda — všude život a ples.

Provedení.

Jest šero. Tu na východě objeví se ruměnný červánek. Za nedoruho viděti již vrchní okraj slunce nad horou. Slunce stoupá výše, již viděti půl kotouče slunečního. Konečně vyvalí se celá sluneční koule nad vrchol hory. Zlaté paprsky sluneční osvětlují celou krajinu. Ve křovinách a po stromech poskakují ptáci a vesele zpívají. Na trávě třpytí se rosa jako lesklé perlíčky. Tu zavzní s věže zvon a zvuky jeho velebně nesou se krajinou. Lidé poklekají a modlí se vrouceně, aby Bůh jich chránil po celý den od zlého. Na to činí přípravy ku práci a vypravují se zvolna z domu do polí. Na návsi troubí pastýř a shání dobytek. Když se dobytek sešel, žene ho na pastvu. Veselé bučí krávy a kozy mekotem jím přizvukují. Všude viděti veselý život a ples.

3. Letní večer.

Postup myšlenek: Západ slunce — červánky — šero na východě — příchod noči — návrat s pole — klekání — modlitba — slunce zapadlo — temnomodrá obloha — měsíc, hvězdy — ticho — zpěv slavíka — lidé jdou spát — Bůh bdí a chrání nás — pozdrav,

Pro v e d e n i .

Zlatoskoucí slunce zapadá a noří se do červánků, které rudě ozařují západní oblohu. Na východě již jest šero, neboť odtud přichází k nám noc. Tu rolníci stanou v práci a ubírájí se volným krokem domů. I pastýř dobytek veselé bučící žene s pastvou. Ve vsi zavzni zvony; zvoní klekání. Lidé křížují a modlí se. Vzdávají Bohu dík za ochranu.

Nyní zapadlo ohnivé slunce za hory a temnomodrá obloha rozklenula se nad zemí. Pomalu objevují se na ní měsíc a hvězdy. Ticho rozprostírá se krajinou a jenom libezný zpěv slavíka klokočá z houští. Lidé jdou spát, ale Bůh bdi na nebesích a chrání nás od zlého. Dobrou noc!

4. P o ž á r .

(Co se děje při požáru?)

P o s t u p m y šl é n e k : Krásný den — ze střechy vyrazí kouř — plamen — lidé utíkají ze stavení — vynášeji věci — vyuvádějí dobytek — zvon duní — hasiči troubí — přípravy k hašení — hašení — strhnutí krovu — krov se sřítí — kouř vyrazí k nebi — oheň hasne — hasiči polévají spálenisko — nářek vyhořelých — podpora sousedův.

P r o v e d e n i .

Jest krásný jasný den. Tu vyrazí ze střechy nízkého domku kouř a za ním vyšlebne plamen. Žděšení lidé vybíhají ze stavení, vynášeji věci a vyuvádějí smutně bučící dobytek ze chlévů. Náhle zduní zvon s věze na poplach, hasiči troubí a svolávají se. Rychle zapříhnujou koně do stříškaček a jedou k ohni. Stříkají do plamenův a lezou na střechy, aby jich chránili. Po delším namáhání strhnou krov hořicího stavení. Krov se sřítí a mohutný sloup dýmu vyrazí k nebi. Na to oheň seslabne a shasne. Hasiči polévají spálenisko. Vyhořelí bědují a naříkají. Tu milosrdní sousedé snášeji jim podporu, těší je, ano i peníze jim darují.

5. Požár v noci.

P o s t u p m y šl é n e k : Noč — hvězdy, měsíc — ticho po krajině — kroky ponocného — ponocný stane u kostela, ohlédne se — plamínek, kouř — ponocný zvoní na poplach — lidé vybíhají z domů — křik a nářek — oheň vyrazí a osvětluje krajinu — hasiči — stříkání, lezení na střechy — strhnutí krovu — kouř vyrazí k nebi — oheň hasne — hasiči polévají spálenisko — odjízdějí domů — nářek vyhořelých — podpora sousedův.

P r o v e d e n í .

Jest noc. Hvězdy jasně svítí a měsíc pluje tiše mezi nimi. Hrobové ticho rozprostírá se krajinou. Jenom kroky ponocného ruší klid noční. Tu ponocný stane u kostela a ohlédne se. I uzří na jedné střeše plamínek a kouř. Rychle jde na věž a zvoní na poplach. Lidé vybíhají zděšení z domů. Za krátko křik a nářek plní ves. Tu vyrázi plamen ze střechy a osvětluje celou krajinu rudou září. Hasiči přijíždějí. Stříkají do plamenův a lezou na střechy, aby jich chránili. Po delším namáhání strhnou krov hořícího stavení. Krov se sřítí a mohutný sloup dýmu vyrázi k nebi. Na to oheň seslabne a hasne. Hasiči polévají spálenisko. Vyhořelí bědují a naříkají. Tu milosrdní sousedé snášeji jim podporu, těší je, ano i penize jim darují.

6. O b ž i n k y .

P o s t u p m y š l é n o k : Poslední snopy jsou svezeny — žnečky vijí věnec hospodáři — hospodyně připravují hostinu — ženci se scházejí — řadí se v průvod — napřed jede mládenec na koni — za ním hudebníci, družičky s věncem, mládenci, panny, ženatí — příchod k domu hospodářovu a vítání hospodářem — děkování a blahopřání hospodáři a hospodyně — odevzdání věnce — pozvání hospodářovo — hostina — tanec.

P r o v e d e n í .

Již svezeny jsou poslední snopy do stodol. Znečky sbírají polní květy a vijí z nich krásný, veliký věnec hospodáři a hospodyně. Hospodyně pilně šuká po domě a připravuje ženčkám na oslavu hostinu. Peče buchty, koláče a pečení a připravuje i jiná jídla, aby všickni měli do sytosti. Mezi tím scházejí se ženci a řadí se v průvod. Napřed jede mládenec na vyšnořeném koni, za ním volným krokem kráčejí hudebníci a za hudebníky pořadem jdou družičky s věncem, mládenci a panny. Ženatí ženci uzavírají průvod. Všickni jsou svátečně oblečeni. Tak přijdou k domu hospodářovu. I vyjde jim hospodář vstříce a srdečně je vítá. Tu předstoupí družičky a děkuji a blaho přejí hospodáři i hospodyně a odevzdávají jím krásný věnec. Oba děkují a zvou všecky žence do domu k hostině. Veselé baví se ženci, neboť jídla a pití mají do sytosti. Po hostině spustí hudba a tu mládež vesele žene se do kola a tančí až do tmy.

VII. Dopisy nápodobené dle daných vzorův.

1. Milý Edvardel!*)

Karel mi vypravoval, že máš novou knihu s překrásnými vyobrazeními motylův a broukův. Pod každým vyobrazením jest prý

*) Žákyně mohou dopis tento, jakož i jiné podobné dopisy, psáti své přítelkyni a podepsati se.

české a německé jméno dotčeného hmyzu. Jak Tobě povědomo, pořídil jsem si letos malou sbírku broukův a motýlův, ale dosud ne-podařilo se mi všecky určiti. Z té příčiny obracím se na Tebe se žádostí, abys mi zmíněnou obrázkovou knihu na několik hodin půjčil, abych si podle ní své brouky určiti mohl.

Koje se nadějí, že žádosti mé vyhovíš, jsem

Datum.

Tvůj upřímný
Josef.

Ovičení 1.: Vštěpte si předcházející dopis dobré do paměti a napište ho pak do sešitu.

Ovičení 2.: Napište z paměti (zaměňujice současně slova jinými souznačnými) podle dopisu toho jiný s tímto obsahem: Karel prosí Františka o půjčení knihy, v níž jsou poštovní známky vyobrazeny, a udány země, v nichž se jich užívá, aby některé známky ve své sbírce si určil.

Ovičení 3.: Vštěpte si do paměti následující závěrky a napište je z paměti: 1. Buď zdrav a chovej v příjemné paměti svého atd. 2. Těše se, že přání mému vyhovíš, jsem atd. 3. Těše se na brzkou odpověď, zůstávám atd. 4. Koje se nadějí, že prosbu mou neoslyšíš, trvám atd. 5. Nabízaje se Ti k podobné ochotnosti, znamenám se s pozdravem Tvůj atd. 6. Buď zdrav a žij blazel Tvůj atd. 7. Tebe srdečně pozdravuje a libá Tvůj atd.

2. Ctěný pane mistře!

Chei si dáti zhotoviti novou vestu a nové kalhoty. Přátelé moji sdělili mi, abych se na Vás obrátil, jelikož všecky zakázky dovedně a svědomitě vyřizujete. Z té příčiny rozhodl jsem se, že vči ty u Vás štíti dám. Doufám, že během týdne mne svou návštěvou poctíte a míru si vezmete. Za té příležitosti můžete i látku převzít. O ostatním, jako o střihu, podšívce, knoflíkách a pod., vyjednáme spolu ústně.

S úctou

Datum.

Matyáš Blažek,
Červená ulice čís. 15., I. posch.

Ovičení 1.: Vštěpte si dopis tento do paměti a napište ho pak do sešitu.

Ovičení 2.: Jakub Veselý objednává u stolače skříň, stál, židle atd.

Ovičení 3.: Zakázky obuvníkovi.

Ovičení 4.: Zakázky zámečníkovi.

3. Nejdražší otče!

Konečně zasvitl opět radostný den narozenin Vašich, na který vždy tak upřímně se těšívám. Den ten jest pro mne dnem nevýslovného blaha a radosti. Dnes vděčněji než kdy jindy uvodím si na paměť otcovskou Vaši lásku a péči, kterou jste mně vždy prokazoval. O drahý, dobrý otče, čím bych byl bez Vás, bez Vaši lásky, bez Vaši starosti? Bůh zachovej Vás ještě dlouhá léta zdráva ku dobru a štěstí mému! Mně pak jedinou bude radostí, abych dobrým chováním dokázal Vám, že jsem stále Váš upřímný a vděčný syn

Datum.

N.

Cvičení 1.: Vštěpte si v paměť předcházející přání a zaměňujícé slova jinými souznačnými, opištěte je do sešitu.

Cvičení 2.: Napište podle daného vzoru přání poručníku k jmeninám a připojte jiný příhodný závěrek.

Cvičení 3.: Napište podle daného vzoru přání matce k novému roku a připojte jiný příhodný závěrek.

Díl II.

Slohová cvičení

pro školy měšťanské a pro vyšší oddělení škol obecných.

Část I.

D o p i s y.

I. T e l e g r a m y.*)

I. Poučení.

Často stává se, že nám velmi o to běží, abychom co nejrychleji nějakou důležitou zprávu s osobou, která od nás velmi vzdálena jest, sdělili. Povím příklad: Panu Veselému v Praze zemřela dnes ráno matka; v pozitří bude mít pohřeb. I eheo pan Veselý tuto smutnou zvěst sděliti se svým bratrem, který tou dobou v Kynicích u Brna mešká. Bylo by mu velmi milo, aby bratr pohřbu se súčastnil a tak matece poslední čest prokázal. Kdyby okamžitě sedl a psal bratru, obdržel by bratr list teprve v pozitří, právě v den pohřbu matky. Proč? Poučadž list teprve dnes v noci by z Prahy dojel do Brna, zítra jel by po poště do Kuříma a teprve v pozitří po poslu bratru v Kynicích by dodán byl.**) Zda mohl by bratr ten na pohřeb přijeti, N.? Kdy musil by se dověděti o smrti matky své, aby na pohřeb přijeti mohl? (Dnes.) Kdo z vás ví, co asi učiní pan Veselý, aby bratr jeho ještě dnes zprávu zvěděl? Tak jest, bude telegrafovat, neboť, jak jste již slyšeli, po telegrafu možno rychlosť blesku zprávy i do nejvzdálenějších končin země naší posýlati. Zprávy po telegrafu dopravené nazývají se *telegramy*. Co jsou telegramy? Co jest telegram? Oo pošle pan Veselý bratru svému? Jaký obsah bude mítí telegram, jejž pan Veselý bratru svému pošle?

*) Viz trojdílné čítanky díl III. čl. 150 „Telegraf“. Nutno, aby žák, dříve než telegramy psátí učiti se bude, měl jakousi představu o telegrafu a telegrafování.

**) Tento příklad uzpůsob učitel dle svého bydliště, poněvadž tu žáci znají poštovní spojení.

List do Kynic můžeme poslati za 5 kr., ano, pišeme-li na lístku korespondenčním, stojí nás doprava nějaké zprávy na určité místo jen 2 kr. Telegramy však nejsou tak laciny; telegramy jsou dosti drahy. Kdo chce poslati telegram, musí zaplatiti: 1. *základní poplatek 24 kr.*, 2. *za každé slovo telegramu 2 kr.* Co musí zaplatiti ten, kdo chce telegram poslati? Vypočítejte, kolik musil by pan Veselý zaplatiti, kdyby jeho telegram obsahoval 10 slov? 15 slov? 20 slov? 25 slov? 50 slov?

Z toho zřejmě poznáváte, že telegramy jsou drahy. Posylám-li někomu list, může list ten být na celý arch dlouhý a může i 3000 slov obsahovati, aniž bych proto více než 5 kr. za dopravu zaplatiti musil. Vypočítejte, kolik bych musel platiti za telegram o 3000 slovech. Jest tedy pro zasylatele telegramu výhodno, je-li telegram dlouhý? Jaký telegram jest tedy pro zasylatele výhodný? Proč jest kratší telegram pro zasylatele výhodnější než telegram delší? Čeho jest nám tedy dbát, zasláme-li telegram? Poněvadž za každé slovo telegramu 2 kr. zaplatiti musíme, zda užijeme v telegramu slov nepotřebných? Pamatujte si: *Telegramy sestavujeme co nejstručněji a uvádíme v nich toliko slova, která jsou nutna, aby ten, jemuž telegram zasláme, zprávě naši porozuměl.* Jak sestavujeme telegramy, A! B! C!

Učíce se listy psátí, poznali jste, že každý list obsahuje: 1. adresu toho, komu pišeme, 2. vlastní list, jenž opět obsahuje: a) oslovení osoby, již pišeme, b) zprávy, které s osobou tou sdělit chceme, c) závěr a podpis. (Přemýšlejte, které z těchto částí musí i telegram obsahovati! (Adressu, zprávu, podpis.) Rekněte, které části každý telegram obsahovati musí, A! B! C!

Nyní zkrátka zopakujeme, co víme o sestavování telegramu. Jak sestavujeme telegramy, A! B! Přemýšlejte, jak asi pan Veselý sestavil telegram, jejž bratru svému do Kynic poslal, když telegramem tím zvěstoval mu, že matka dnes zemřela a že pozitří bude mítí pohřeb. Pamatujte, že nenalézá-li se v místě, kde addressát bydlí, poštovní stanice, musíme na adresse udati poslední poštovní stanici, která listy do místa toho dodává. Rovněž tak, není-li v místě tom, kde addressát bydlí, telegrafní stanice, musíme poslední stanici udati. Která jest poslední telegrafní stanice pro Kynice?

Poznámka: Nyní učitel vyptává se hlasitě se žáků, jak v myslí telegram sestavili. Zároveň navádí je, aby z telegramů zbytečných slov vynechali.

Konečně zní sestavený telegram takto:

Panu Veselému: Kynice, Brno.

Matka dnes zemřela. Pozitří pohřeb.

Praha.

Veselý.

Která jest poslední telegrafní stanice pro Kynice? Kam až tedy možno z Prahy telegrafovat, checeme-li, aby telegram do Kynic dodán byl? Z Brna telegram pošlou buď poštou nebo zvláštním poslem do Kynice. Poštou trvá to déle, než-li adressát telegram obdrží; jde-li nám tedy o to, aby telegram co nejrychleji došel na určené místo, musíme výslově podotknouti v telegramu, že si přejeme, aby poslem dodán byl. Posla toho musíme arcíf zvláště zaplatiti. Jak asi přál si pan Veselý z Prahy, aby telegram bratru jeho dodán byl, poštou či poslem? I to musíme na telegramě naznačiti.

Nyní napiše učitel telegram ten na tabuli:

Panu Veselému. Kynice. Brno.
(Poslem.)

Matka dnes zemřela. Pozitíř pohřeb.

Praha.

Veselý.

Co znamená poznámka „poslem“ v telegramu tomto? Komu má telegram tento dodán být? Kde mešíká Veselý? Proč za jménem „Kynice“ uvedeno jest jméno „Brno“? Kdo posylá telegram tento? Odkud poslán jest telegram?

2. Různé telegramy.

P o z n á m k a: Telegramy tyto žáci návodem učitelovým podobně sestaví jako před tím sestavili telegram pana Veselého. Každý telegram budíž pak po částech rozebrán a vysvětlován; rovněž budíž vypočítán poplatek.

1. Panu koželuuhovi Vrtílkovi. Vyškov.

Pošlete hned pět telecích kůží.

Královo Pole.

Zahradník.

2. Panu Karlu Krejčímu. Deblín. Tišnov.

Zítra Vás navštívím. Pošlete ráno vůz do Tišnova.

Přerov.

Rohan.

3. Slečně Drtilkové. Brno. Nová ulice 25.

Přijedte. Otec se roznemohl.

Příbram.

Možný.

3. Úkoly.

1. Čipera telegrafuje otcí svému, aby mu posal ihned 20 zl., poněvadž dříví, jež koupiti má, jest o 20 zl. dražší. Otec Čiperův bydlí v Neuburgách. Poslední telegrafní stanice jmenuje se Maribor.

2. Obchodník Novický telegrafuje Šalkovi, obchodníku v Novém Městě, že v Brně bude druhého dne výhodná lieitace na nábytek.

3. Svátek zvěstuje Karlu Novotnému, soudnímu adjunktovi ve Vyzovicích, že tento povýšen byl za sudího v Bohumíně.

4. Vojin Milota sděluje se svým otcem v Moštěnicích u Přerova, že Rakušané zvítězili nad Prušáky u Trutnova a jemu že prst ustřelen byl. Telegram má poslem dodán býti.

II. Návěští.

(Pomůcky: Plakát, inserční část novin, oběžník, lístek adresní.)

I. Poučení.

Velmi často v životě svém si přejeme, aby nějaká věc našeho prospěchu se týkající co nejvíce známou se stala, aby, tak řikaje, skoro každý o ní se dověděl. Tak na př. měl bych zde veliký dům. Dům ten bych rád prodal. Zde není kupců, kteří by dům ten kupili. Nemaje kupců, mohu-liž dům prodati? Abych dům prodal, koho musím naleznouti? Čím více kupců se přihlásí, tím lépe dům prodám, neboť mohu s nimi smlouvat. Kdyby mnoho lidí vědělo, že dům prodati chci, snad by se některý z nich přihlásil. Ví však mnoho lidí o tom? Oč se tedy musím postarat, chci-li, abych dům prodal? Dobře, musím se postarat, aby mnoho lidí o tom se dovědělo. Leč kterak to učiním? Snad rozešlu posly po dědinách a po městech, aby to rozhlašovali? Nikoliv, to by stalo mnoho peuče, dlouho by to trvalo a konečně přece snad bych kupců nenašel. Kdo však ví, odkud se denně dovídáme, co důležitého se na celém světě děje? (Z novin.) Kdo z vás již se dovtípil, kde oznárním veřejnosti, že dům prodati chci, aby se o tom mnoho lidí dovědělo? (V novinách.) Ano, dobré pravíš, v novinách to oznámním. Pošlu oznámení na př. do „Moravské orlice“, zaplatím za to určitý poplatek a „Moravská orlice“ oznámení to vytiskne na zadní straně a rozešle do světa. A tak každý na Moravě, v Čechách, ve Slezsku, v Uhrách a v Rakousích, kdo „Moravskou orlici“ čte, může se dočísti, že míním dům prodati. Mezi tolika tisíci čtenářů snad přece naleznou se někteří, kteří by dům zde koupiti chtěli. Ti přihlásí se u mne a já, smluviv cenu, jednomu z nich dům prodám. Z toho vidíte, že chci-li něco rozhlašiti velikému množství lidí, nemusím běhati a každému to říci, nýbrž že napíši toliko

několik řádků do novin, zaplatím za uveřejnění jakýsi poplatek a již tisíce lidí o tom, co chci, dověděti se mohou.

Rovněž tak většimu obchodníkovi, řemeslníkovi a živnostníkovi často jde o to, aby o jeho obchodě neb o jeho živnosti svět zvěděl. Proč asi, N? — Dejme tomu, že obchodník koupil množství výborné a velmi laciné kávy a chce, aby obecenstvo v celém okolí, ano snad v celé zemi se dovědělo, že má výbornou a lacinou kávu na prodej. Co učiní, N? Proč přeje si obchodník, aby veliké obecenstvo o jeho kávě se dovědělo? — Remeslník chce přijmouti učně a dobré tovaryše. Zdaž bude choditi světem a hledati jich? Co učiní, aby se mu učňové a tovaryši přihlásili? — Rolník, na př. v Borovanech, chce pronajati někomu statek svůj. V celém okolí není nikoho, kdo by statek ten si pronajati chtěl. Co učiní rolník, aby přece nájemce našel? — Z toho vidíte, jak výborné služby noviny obecenstvu prokazují — nám jenom třeba oznamení dátí do novin a hned tisíce lidí mohou se dověděti o přání našem. Tímto způsobem můžeme v novinách oznámiti všecko, cokoliv si přejeme. Zde mám jedno číslo novin (učitel ukáže noviny); pohledte na zadní stranu. Vidíte, že rozdělena jest přímkami na množství menších dílů. V každém tom díle jest nějaké oznamení. Dejte pozor, přečtu vám jich několik. (Učitel předčítá některé inseráty, vyptávaje se při tom, co kterým inserátem se oznamuje.)

Někdy však nejde nám tak o to, aby oznamení naše po celé Moravě, Čechách a t. d. se rozhlásilo, jako spíše o to, aby všickni obyvatelé jednoho místa zprávy naší se dověděli. Dejme tomu, že by do malého města přijela divadelní společnost, která v městě tom několik dní hráti chce. Společnosti té velice jde o to, aby všickni obyvatelé města toho se o její představeních dověděli. Zdaž všickni obyvatelé čtou noviny? Kdyby společnost ta dala oznamení do novin, zdaž by se dověděli o tom všickni obyvatelé? Nikoliv, jenom ti, kteří noviny čtou. Co tedy učiní?*) Pomohou si opět tiskem. Dají natisknouti oznamení na velikých arších a menší oznamení na malých lístkách papíru. Oznamení na velikých arších přilepí na rohy ulic, na radnici, na hostince a pod. veřejná místa. Proč asi? Menší oznamení rozvášeji pak po vzdálenějších rodinách. Proč asi?

Podobným způsobem může i obchodník i řemeslník i živnostník ve své obci svůj obchod, své řemeslo nebo živnost, své zboží nebo výrobky všem obyvatelům oznamovatí.

A nyní pozor! Z veřejného takového oznamení chce miti prospěch ten, kdo oznamení to uveřejňuje, ale i obecenstvo má z oznamení těch prospěch — — proč? Kdo tedy má prospěch z veřejných oznamení? — Pamatujte si: Veřejná oznamení týkající

*) V některých větších městech žáci to věděti; tu může učitel žádati na otázku ta odpovědi.

se prospěchu našeho nebo prospěchu obecenstva, nazývají se *návěští*. Co jest tedy návěští, A! B! C!

Slyšeli jste, že návěští můžeme rozmanitým způsobem ve známost uváděti, buď novinami, nebo přilepením na rohy, a veřejná místa, neb i rozesýláním po domech. Jakým způsobem můžeme návěští ve známost uváděti, A! C! D! Dle toho rozeznáváme trojí druh návěští: *inserty*, *plakáty* a *oběžníky*. *Inserty* jsou návěští uveřejněná v novinách. Co jsou *inserty*, A! B! C! *Plakáty* jsou návěští vyvěšená nebo přilepená na rozích ulic a na veřejných budovách. Co jsou *plakáty*? *Oběžníky* jsou návěští rozesýланá na ty, jichž se týkají. Co jsou *oběžníky*? Co jest *insert*? — *plakát*? — *oběžník*? Kolikero návěští rozeznáváme? Vyjmenej druhy návěští! Co jest návěští vůbec?

2. Cvičení ve skládání lehčích návěští.

František Lavický z Ivanovic u Brna chce prodati dům za 20.000. Kdo chce prodati dům, A! B! C! Zač chce Lavický prodati dům, A! B! Dům ten stojí v Brně na Nové ulici a jest o 2 poschodích. Kde stojí dům ten? Kdo ho prodává? Zač ho Lavický prodává? I chce o prodeji tomto učiniti oznamení v novinách. Insertu tomu dá nadpis „Prodej domu“. Proč asi? Přemýšlejte, jak asi napiše František Lavický insert ten? (Po nějaké chvíli tázce se učitel hlásí, abych žáků, aby povíděli, kterak insert ten složili. Učitel opravuje a doplňuje, je-li třeba. Konečně napíše se na tabuli:)

P r o d e j d o m u .

Prodám dům o dvou poschodích, stojící v Brně na Nové ulici, za 20.000 zl.

František Lavický v Ivanovicích u Brna.

Jiný způsob:

P r o d e j d o m u .

Prodám dům o dvou poschodích za 20.000 zl. Dům ten stojí v Brně na Nové ulici.

Frant. Lavický v Ivanovicích u Brna.

Opět jiný způsob:

P r o d e j d o m u .

Prodám v Brně na Nové ulici stojící dům o dvou poschodích za 20.000 zl.

Fr. Lavický v Ivanovicích u Brna.

Ještě jiný způsob:

Prodám v Brně na Nové ulici dům o dvou poschodích. Cena 20.000 zl.

Frant. Lavický v Ivanovicích u Brna.

Další cvičení: 1. Sestavte insert o prodeji hostince o jednom poschodi v Brně na Nové ulici. K hostinci náleží zahrada tři hektary veliká. Cena 45.000 zl. Majetník jmenuje se Josef Ryba. Nadpis budiž „hostinec“.

2. Sestavte insert o pronájmu hospodářského statku v Králově Poli u Brna. Ku statku tomu náleží 300 hektarů pšeničné půdy a 50 hektarů luk. Roční nájemné 3000 zl. Majetník jmenuje se Pavel Křička.

3. Sestavte insert, že koupíte hospodářský statek asi se stěm hektarů polí. Cena 10—15.000 zl.

4. Sestavte insert, že přijmete do učení učně, který s prospěchem vychodil školu obecnou a podepište se jako mistři stolařství.

5. Sestavte insert, že přijmete od 15. září 1886 dva dovedné tovaryše do stálé práce a podepište se jako mistři kovářství.

Poznámka: Ovězení tato probrána budete ve škole týmž způsobem jako nahoru uvedené inserty o prodeji domu.

3. Cvičení ve skládání téžších návěstí.

Těžší návěstí učtež se žáci skládati dle vzorů. Vzor budiž napsán, rozebrán a pak nápodoben.

Příklad 1.: Hodinář Karel Klika přesídlil se z Tišňova do Předklášteří. Aby o tom své zákazníky zpravil, uveřejní v novinách následující návěstí.

P. T.

Kladu si za čest et. obecenstvu oznámiti, že jsem svůj
závod hodinářský

přeložil z Tišňova do Předklášteří.

Děkuji za vzácnou přízeň dosud mi prokazovanou a slibuji, že bude mi příjemnou povinností, abych si spokojenosť et. svých zákazníků ještě u větší míře získal.

Ve vši úctě oddaný

Karel Klika, hodinář.

Kdo dává tento insert do novin? Co oznamuje hodinář Klika v tomto insertě? Proč asi oznamuje Klika, že závod svůj přeložil? Zač děkuje Klika v tomto insertě? Proč asi děkuje za přízeň? Co slibuje Klika? Proč slibuje, že se bude snažit, aby ještě větší přízeň si získal?

Další cvičení: 1. Sestavte insert, v němž Pavel Šídlo, stolař, oznamuje, že přeložil svůj závod z Ivanovic do Vyškova.

2. Sestavte insert, v němž Josef Vrtilek, krejčí, oznamuje, že přeložil svůj závod z Prostějova do Olomouce na Horní náměstí čís. 25.

Příklad 2. Mikuláš Trnka postoupil hostinskou živnost svému zeti Karlu Smutnému. Aby to ve známost uvedli, ohlašují událost tu v novinách. Nejdříve oznamuje Mikuláš Trnka své odstoupení a pod tím Karel Smutný své nastoupení. Insert, jejž uvádějí, zní:

P. T.

Dovolují si tímto et. obecenstvu oznámiti, že jsem svou
živnost hostinskou

v Brně, ve Veselé ulici čís. 25, dnešním dnem postoupil svému
zeti, panu

Karlu Smutnému.

Děkuje za vzácnou přízeň mi vždycky prokazovanou z hloubi
srdece svého, doporučují nástupce svého do přízeň všech hostů svých.

S úctou veškerou

Mikuláš Trnka.

V Brně, dne 1. října 1890.

P. T.

Odvolávaje se na hořejší návěští, kladu si za čest et. obecenstvu
oznámiti, že jsem od svého tchána, pana

Mikuláše Trnky

dnešním dnem převzal a nastoupil

živnost hostinskou

v Brně, ve Veselé ulici čís. 25.

Prose, aby et. obecenstvo mi touž přízeň jako mému předchůdci
laskavě věnovati ráčilo, slibuji, že vynasnažím se všemožně, abych

dobrými nápoji a chutným, laciným jídlem spokojenosť v plné míře si získal.

V Brně, dne 1. října 1891.

S veškerou účtonou
Karel Smutný,
hostinský.

Z kolika částí skládá se toto návěští? Kdo dává prvnou část tohoto návěští na veřejnost? Co oznamuje Mikuláš Trnka v této části návěští? Komu postoupil M. T. živnost hostinskou? Zač děkuje Trnka ku konci svého návěští? Proč děkuje za přízeň mu prokazovanou? Koho doporučuje Trnka do přízně hostů svých? Proč asi doporučuje Trnka zetě svého do přízně hostů svých? Kdo dává druhou část tohoto návěští na veřejnost? Co oznamuje Karel Smutný ve druhé části návěští? Zač prosí Smutný ve svém návěští? Co slibuje Smutný na konci svého návěští? Proč slibuje, že se bude snažit, aby si spokojenosť hostů získal?

Cvičení.*)

1. Složte návěští, v jehož první části Josef Kohout oznamuje, že postoupil synovci svému Karlu Kohoutovi živnost uzenářskou v Praze na Károlově náměstí č. 15; ve druhé části oznamuje Karel Kohout nastoupení této živnosti a prosí za přízeň odběratelův.

2. Složte návěští, v jehož první části oznamuje Petr Klika, že postoupil svůj krajčovský závod v Přerově, na Horním náměstí čís. 5, svému švagru Janu Kopeckému; ve druhé části oznamuje Jan Kopecký převzetí závodu toho a prosí o přízeň, slibuje, že snažit se bude, aby dobrou jakostí a láci výrobků kovolitických všeobecnou spokojenosť svých zákazníkův a odběratelův si získal.

3. Složte návěští, v jehož první části oznamuje Ondřej Zapletal, že postoupil Karlu Krátkému, jenž u něho po patnáct let pracoval, svůj závod kovolitický; ve druhé části oznamuje Karel Krátký převzetí závodu toho a prosí o přízeň, slibuje, že snažit se bude, aby dobrou jakostí a láci výrobků kovolitických všeobecnou spokojenosť svých zákazníkův a odběratelův si získal.

Úkoly.**)

Látky k úkolům nalezne učitel v každém čísle novin u velikého hojnosti a pestrosti; proto zde žádných neuvádíme.

*) Veškerá cvičení budetež probrána a složena ve škole.

**) Úkoly vypracujtež žáci doma sami.

III. N a b í d k y.

I. Poučení.

Slyšeli jste, že obchodníkům i řemeslníkům velmi jde o to, aby širší obecenstvo o jejich obchodě nebo o jejich výrobcech se dovědělo. Čím jest obchodník nebo řemeslník známější, tím více má odběratelův a zákazníků, tím lépe se mu daří. Jeden z prostředků, kterým obchodníci a řemeslníci obchod anebo výrobky své obecenstvu oznamují, již znáte. Který jest tento prostředek? Dnes naučíme se novému způsobu, jehož obchodníci a řemeslníci užívají, aby nové odběratele nebo zákazníky získali. Činí to zkrátka: oni přímo některé osobě nabídnou své výrobky, anebo nabídnou se jí ku práci. Učiní tak buď ústně nebo zvláštním listem. Příklad: Josef Pelikán, mistr truhlářský, čte noviny. Obráti poslední stranu, na níž jsou inserty. Tu čte, že pan farář v Loučkách chce dátí dělati nové lavice do kostela. Josef Pelikán, dobře věda, že práce takové výnosné jsou a že z nich pěkný výdělek býti může, ihned rozhodne se, že se o práci tu ucházeti bude. I sedne a píše panu faráři následující list:

Důstojný pane faráři!

Na základě insertu uveřejněného v Mor. Orlici ze dne 15. t. m., že ráčíte do kostela v Loučkách nové lavice dátí dělati, osměluji se Vaší Důstojnosti co nejuctivěji nabídnouti služby své.

Jak z přiložených doporučení vysvítá, prokázal jsem již několikrát svou způsobilost na úplnou spokojenosť et. p. zákazníků. Pročež zaisté s nejlepším svědomím mohu Vaši Důstojnost ubezpečiti, že, poctíte-li mne důvěrou svou, všemožně se vynasnažim, abych i Vašnosti spokojenosť prací dobrou a lacinou plnou měrou si získal.

Znamenám se Vaší Důstojnosti k službám nejochotnější

J o s e f P e l i k á n,
mistr truhlářský.

V Předklášteří, dne 16. října 1891.

Nyní dopis ten si napišeme. (Učitel diktuje, jeden žák píše na tabuli, ostatní do sešitů. Na to následuje rozbor.)

Jak oslovouje Pelikán pana faráře? Jaký titul dáváme farářům? Co píše Pelikán v první větě? Kde dověděl se Pelikán o úmyslu farářově? Kdy bylo návštěví páne farářovo v Mor. Orlici uveřejněno? Proč píše Pelikán p. farářovi? Rekni obsah první věty jinými slovy, A! B! C! Přečti druhou větu! Co píše Pelikán ve druhé větě? Co přiložil Pelikán listu svému? Od koho asi obdržel Pelikán tato doporučení? Co asi obsahuji ta doporučení? Proč asi Pelikán je přikládá k listu svému? Jest výhodné, má-li řemeslník doporučení od zákaz-

níků svých? Proč jest to výhodné, má-li řemeslník doporučení? Co má tedy řemeslník činiti, provede-li nějakou lepší práci ku spokojenosti zákazníkové? Řekni obsah druhé věty jinými slovy, A! B! C! Řekni obsah obou prvních vět jinými slovy, A! B! C! Přečti třetí větu! Co piše Pelikán p. faráři ve třetí větě? O čem ubezpečuje Pelikán p. faráře? Jak oslovuje p. faráře v této větě? (Vaše Důstojnosti, Vašnosti.) Cím chce si Pelikán získati spokojenosť p. farářovu? Řekni obsah této třetí věty jinými slovy. A! B! C! Jak zakončuje Pelikán psaní své? Proč piše „k službám nejochotnější“? Smaž list na tabuli! Rákej z paměti svými slovy list, jež Pelikán psal p. farářovi, A! B! C!

V listě tomto nabízí truhlářský mistr Pelikán p. farářovi svou práci a službu. Pamatujte si: Listy, kterými někomu nabízíme práci a služby své, slovou *listy nabízecí*.

Co jsou listy nabízecí?

Co psal Pelikán p. faráři v prvé větě? Co ve druhé větě? Ve třetí? Z toho poznáváte, že kratičký obsah listu toho jest tento: 1. Pelikán po krátkém úvodě nabízí své služby; 2. nabídku svou podporuje doporučenimi svých zákazníků, a 3. slibuje, že se vynasnaží, aby práci ku spokojenosti provedl.

Opakuj, jaký jest krátký obsah listu Pelikánova? Jaký má býti obsah listů nabízecích, A! B! C!

Druhý vzor.

V e l e c t ě n ý P a n e l

Mám v zásobě 400 hl. ječmene a 80 kgr. chmele výtečné jahodostí; i dovoluji si po doručiteli tohoto dopisu Vašnosti vzorek ječmene i chmele na ukázkou poslati. Zamělouvali se Vašnosti jakosť jich, jsem ochoten Vašnosti buď celou zásobu neb i jen část za běžnou cenu prodati. K tomu podotýkám, že bych dovoz svou příležitostí zdarma obstaral. Račte se mnou tudíž laskavě sdíleti rozhodnutí své o této mé nabídce.

Znamenám se

Vašnosti

k službám ochotný

Místo a vročení.

N. N.

Poznámka: Vzor tento rozeběr se podobným způsobem jako předešlý.

2. Cvičení a úkoly.*)

1. Sestavte list nabízecí, v němž Jakub Mástný nabízí se správě velkostatku ku pracím kolářským. Úvod budíž libovolný.

*) Cvičení snadnější mohou sloužiti též za tiché zaměstnání žáků.

2. Sestavte list nabízecí, v němž Jiří Malý, stavitel, nabízí se obci Křetínnu ku provedení stavby školy a podporuje nabídku svou doporučenimi z obcí Ivanovic a Topolan, kdež také školy stavěl. Úvod budiž libovolný.

3. Sestavte list nabízecí, v němž Karel Stříška, malíř, nabízí se hostinskému Frant. Oratorovi ku vymalování tanečního sálu. Přikládá pochvalné listy od desíti hostinských, jímž rovněž sály maloval. Úvod budiž libovolný.

4. Sestavte nabízecí list, v němž Josef Navrátil, kovář, nabízí se hraběti ku pracim kovářským. Za úvod budiž, že Karel Krupica, jenž dosud hraběti pracoval, zemřel a protože se J. Navrátil osměluje služby své nabízeti.

5. Sestavte nabízecí list, v němž Leopold Vávra, sochař, nabízí se hraběnce zhotoviti sochy apoštolů slovanských do kostela v Novém Městě. Na ukázku svých prací připojuje výkresy soch, které pro hrabata Černína a Kolovrata zhotovil. O přání hraběnině dověděl se z insertu v Uměleckých listech.

5. Strojník Mikuláš Vojta nabízí se ředitelství cukrovaru ku správě strojů. Přikládá doporučení pěti cukrovarů.

IV. Z a k á z k y.

I. Poučení.

Obuvník, aby řemeslo provozovati mohl, potřebuje rozmanité kůže, dratve, evoky, lep a jiné věci; krejčí, aby oděv hotoviti mohl, potřebuje různé látky, podšívky, knoflíky a t. p.; stolař potřebuje rozličné druhy dříví; tesař trámy rozličné jakosti a velikosti; kupec eukr, kávu, mouku, koření a jiné věci, jež prodává, a tak každý řemeslník potřebuje rozličné věci, aby z nich anebo jimi výrobky své hotoviti mohl, každý obchodník potřebuje zboží, aby je prodávati mohl. Obuvník bez kůže, krejčí bez látky a kupec beze zboží se neobejde. Leč hotoví-li si obuvník kůže sám? Hotoví-li si krejčí sukna a jiné látky? Hotoví-li si kupecké zboží? Mohl by však obuvník, nemaje kůže, provozovati řemeslo své? Co tedy musí obuvník učiniti, aby měl potřebnou kůži? Od koho koupí obuvník kůži? (Od koželuha anebo v obchodech kůžemi.) Co učiní krejčí, aby si opatřil potřebné látky? Od koho koupí krejčí potřebné látky? (Od obchodníků, soukeníků, z továren.) Kterak zaopatřuje si kupec zboží své?

Řemeslníci, kupec a obchodníci, kteří na venkově bydlí, musí si potřebné věci v městech kupovati, poněvadž na venkově jen zřídka jich ku koupi dostati mohou. Leč vždy, když něco potřebují, do

města jíti, jest jim často velmi obtížno. Proto objednávají potřebné zboží zvláštními listy. Vypíší, čeho si přejí a list buď zvláštním poslem anebo poštou pošlou tomu, od něhož zboží kupují. Tento zašle jim pak žádané zboží buď po témnž poslu, aneb není-li posla, poštou.

Na příklad: V N . . . jest kupec Karel Špička, který zboží své kupuje od Josefa Sýkory, velkoobchodníka v Praze. Náhle potřebuje 5 centů cukru, 4 centy rozličné kávy, 2 centy rýže a 50 kg petroleje. Sám do Prahy jetí nemůže, aby zboží si koupil. Proto sedne a napíše Josefovi Sýkorovi do Prahy list tohoto znění:

Panu Jos. Sýkorovi, velkoobchodníku v Praze.

Račte mi poštou poslati naznačené zboží za touž cenu, jak obyčejně od Vás kupuji, a sice:

3 centy cukru lepšího druhu,
2 centy cukru špatnějšího druhu,
2 centy kávy lepšího druhu,
1 cent kávy špatnějšího druhu,
2 centy rýže nejlepší jakosti,
50 kg petroleje.

Peníze za zboží to zašlu, jakmile zásylku obdržím.

Naděje se, že mi jen dobrým zbožím posloužíte, znamenám se
s úctou

Karel Špička, kupec.

V N . . ., dne 28. ledna 1892.

List ten napíši na tabuli. (Učitel napíše list ten na tabuli a žáci ho opíší do sešitů. Na to následuje rozbor listu.)

Kdo napsal tento list? Komu napsal Karel Špička tento list? Proč psal Špička Sýkorovi tento list? Jak začíná Špička list svůj? Pamatujte si: Píše-li obchodník nebo řemeslník list v záležitosti obchodní, neoslovuje obchodníka v čele listu svého, ale napíše jeho adresu. Co si budete pamatovat, A! B! C! Přečti úvod listu Špičkova? Co praví Špička v úvodu tom? Proč asi píše Špička: za touž cenu, jak obyčejně od Vás kupuji? Kdyby chtěl Špička zboží za jinou cenu, než obyčejně kupuje, co by musil učiniti, aby Sýkora věděl, jak drahé zboží mu poslati má? Přečti, jaké zboží objednává Špička? Proč asi píše Špička 3 centy cukru lepšího druhu, 2 centy cukru špatnějšího druhu a nikoliv zkrátka 5 centů cukru? Proč píše 2 centy kávy lepšího druhu a 2 centy kávy špatnějšího druhu a nikoliv zkrátka 4 centy kávy? Pamatujte si: Objednáváme-li zboží, musíme zevrubně udati, jakého druhu zboží si přejeme, aby obchodník věděl, co nám poslati má. Co musíme činiti, objednáváme-li zboží, A! B! C! Co musímc činiti, neví-li ten, od něhož kupujeme, za jakou

cenu zboží si přejeme, A! B! O! Udává Špička v objednávce své ceny? Proč neudává Špička ceny zboží? Co by však musil učiniti, kdyby Sýkora nevěděl ceny zboží, jehož si Špička přeje? Přečti další větu! Co píše Špička ve větě té? Jak končí Špička list svůj?

Pozor! Listy, jimiž zboží objednáváme, sluší zakázky. Co jsou zakázky, A! B! O! Co poslal Špička Sýkorovi? Přečti zakázku, již Špička poslal Sýkorovi!

Druhý vzor.

Panu Ludvíku Malému, obchodníku v Litomyšli.

Vyslovuje Vám úplnou svou spokojenosť za pečlivost a přesnost, se kterou jste mne minulého těhotné výborným zbožím obsloužili, objednávám tímto opětně dle vzorníku mi posланého za ceny ve vzorníku udané:

20 tuctů hrubších tužek č. 2 v černém dřevě,

50 tuctů jemných tužek č. 5 v rudém dřevě,

70 tuctů sprostých tužek ve dřevě rozličně zbarveném.

Zboží to rače poslati poštou co nejdříve; patřičný obnos zašlu obratem, jakmile zboží obdržím.

Přesvědčen jsa, že zakázku tu na úplnou mou spokojenosť vyřídíte, znamenám se

s úctou

Místo a vročení.

N. N., kupec.

Cvičení a úkoly.

Podle vzoru na tabuli napsaného budete nyní sestavovati rozličné zakázky.

1. Pekař Ludvík Čapek v Komárově objednává u Karla Mámla, mlynáře v Nemanicích, 10 met. centů pšeničné mouky č. 0, 15 m. centů téže mouky č. 2 a 10 m. centů žitných otrub na směnu splatnou za tři měsíce.

Poznámka. Učitel vysvětlí, jaký jest rozdíl mezi moukou č. 0 a moukou č. 2; dále vyloží, co znamená, že L. Čapek objednává na směnu splatnou za tři měsíce. Když zakázka tato napsána jest, rozebírá se; podobně i následující zakázky.

2. Truhlář Josef Navrátil objednává na tříměsíční úvěr u lesníka Jakuba Smržického za obvyklé ceny: 25 smrkových prken ztloušť 1 cm., 19 jedlových prken ztloušť 2 cm., 15 borových fošen ztloušť 6 cm. a půl kopy latí. Objednaná prkna má poslati po jeho vozkoví.

3. Krejčí Jaroslav Smutný v Topolanech objednává u Roberta Vykysala, soukeníka ve Vyškově, dle zaslánoho jemu vzorníku za ceny

ve vzorníku udané: 8 metrů letní látky č. 75, 15 metrů letní látky č. 80, 4 metry černého peruvieno č. 25. Přeje si zásylku poštou.

P o z n á m k a. Učitel vyloží žákům, že velkoobchodníci rozesýlají na menší obchodníky a řemeslníky vzorníky svého zboží, a doloží několika příklady. Má-li učitel vzorníky některé, ukaž je žákům. Ne-li, znázorní všechno.

4. Kupec Josef Fišala v Olšanech objednává u majitele papírny Frant. Kopřivy v Olomouci dle zasláneho jemu vzorníku za ceny ve vzorníku udané:

- 5 rysů listovního papíru č. 3,
- 2 rysy " kancelářského" papíru č. 5,
- 4 " kancelářského" papíru č. 2,
- 4 " " " č. 4,
- 1 rys černého" papíru na " balení č. 2,
- $\frac{1}{2}$ rysu píjávěho papíru č. 1.

Peníze posýlá po poslu a přeje si, aby po témž poslu papír mu zaslán byl.

5. Knihař Ferd. Tulla v Přerově objednává u Ant. Čipery, majitele papírny v Turnově, dle vzorníku mu zasláneho za ceny ve vzorníku udané:

- 2 kopy lepének z látky konceptní č. 15,
- 3 " " " " č. 27,
- 1 kopu " " " slaměné č. 15.

Zásylku má vypraviti na dobírku po železnici.

P o z n á m k a. Učitel vyloží, kterak se zboží na dobírku zasýlá.

V. D o t a z y.

I. Poučení.

Dejme tomu, že byste všickni byli mistri. Dobře by se vám dařilo, měli byste hojnou práce. Sami byste nestačili, potřebovali byste každý nového tovaryše. V místě by se vám žádný tovaryš nehodil. Co byste učinili, aby se vám tovaryši přihlásili? (Dali insert do novin.) Dobře — jak bys napsal insert ten, N? Na insert vás přihlásilo by se vám několik tovaryšů. Nejvíce by se vám zamítlaval Jakub Studený, který dříve pracoval u p. Jana Teplého ve Slavkově. Rádi byste ho přijali, ale noznáte ho; nevíte, je-li mravný čili nic, je-li pilný nebo nedbalý a t. d. Nemravného nebo nedbalého tovaryše žádný rád nepřijme. Či přijal by z vás kdo, mestrem jsa, tovaryše špatného? Na čele však nikdo nemá napsáno, jaký je, a podle zevnějšku souditi, často klamno jest. Vy byste však přece rádi věděli, jaký jest tovaryš ten. Pan Teplý ze Slavkova, u něhož Studený pracoval, mohl by vám spolehlivou o něm zprávu dát. Co byste tedy

učinili, abyste se dověděli o Studeném, čeho si přejete, N? (Psal by mu.) Týž případ stal se mistru Janu Krejčimu. Potřeboval tovaryše, uveřejnil insert a na insert ten přihlásili se mu tři tovaryši. Jemu nejlépe zamlouval se Karel Kalina, který dříve pracoval u Jana Vozky v Přelouči. Opakuj, co víš o Janu Krejčím, A! B! — Ale Krejčí Karla Kalinu neznal — co tedy učinil, chtěje věděti, jaký Kalina jest? List, jejž Krejčí Vozkovi do Přelouče psal, si napišeme. (Učitel diktuje, žák píše na tabuli, ostatní do sešitů.)

Panu Janu Vozkovi, mistru truhlářskému v Přelouči.

Račte laskavě prominouti, že, ač neznámý, odvažuji se Vás prosbou obtěžovati.

Potřebuji věrného, spolehlivého a dovedného tovaryše, jenž by i za časté mé nepřítomnosti práce své svědomitě a na můj prospěch vykonával. Proto uveřejnil jsem příhodný insert v „Národních listech“. Přihlásil se mezi jinými též Karel Kalina, jenž u Vás po delší dobnu pracoval. I mímim jej do práce přijati. Z té příčiny dovoluji si tudíž Vás co nejslušněji žádati, abyste mi laskavě vylišil jeho povahu a sdělil, má-li ty vlastnosti, jichž od tovaryše svého žádati musím.

Koje se nadějí, že slušné prosbě mé laskavě vyhověti rádite, začež Vám již předem srdečně děkuji, jsem ku vzájemným službám

Vám ochotný

V Jimramově, dne 15. ledna 1886.

Jan Krejčí.

Kdo napsal tento list? Komu psal Jan Krejčí? Proč psal Krejčí Vozkovi? Co psal Krejčí Vozkovi v první větě? Proč prosil Vozku za prominutí? Pamatujte si, žádáme-li neznámého za nějakou službu, jest slušno, abychom ho předem prosili za prominutí, že si dovolujeme ho obtěžovati. Co jest slušno učiniti, žádáme-li na neznámém nějaké služby, A! B! C! Řekni obsah této věty jinými slovy, A! B! C! *) Přečti druhou větu, A! Co psal Krejčí Vozkovi ve druhé větě? Jakého tovaryše potřebuje Krejčí? Co měl činiti tovaryš ten za nepřítomnosti Krejčovy? Co učinil Krejčí, aby se mu tovaryš přihlásil? Řekni obsah této věty jinými slovy, A! B! C! Přečti třetí větu! Co sdělil Krejčí Vozkovi ve třetí větě? Řekni obsah této věty jinými slovy, A! B! C! Přečti čtvrtou větu, A! Zač žádá Krejčí Vozku ve čtvrté větě? Zde jasně poznáváte, kterak uctivě Krejčí prosí Vozku. Opakuj ještě jednou prosbu Krejčovu, A! B! C! Bylo by slušno, kdyby byl Krejčí psal: „Sdělte mi, má-li tovaryš ten vlastnosti, jichž na něm žádati musím?“ Jest Vozka povinen Krejčímu vyhledat vlastnosti tovaryšovy? A poněvadž Vozka není povinen Krejčímu odpověděti, kterak musí Krejčí žádat svou vysloviti? Pamatujte si: žádá-

*) Zde arcí učitel žákům, treba-li napomáhá. Žáci učtež se mysliti!

me-li na někom něčeho, čím on není nám povinen, musíme žádost svou nejslušnějšími slovy pronést. Co si budete pamatovati, A! B! C! Řekni obsah této věty jinými slovy, A! B! C! Přečti poslední větu, A! Jakou nadějí kojí se Krejčí? Proč asi může se Krejčí kojiti nadějí, že Vozka přání jeho vyplní? Co činí Krejčí proto již předem? Jest slušno za prokázané služby děkovati? Co psal Krejčí na konci této věty?

Pamatujte si: Žádáme-li v listě na někom něčeho, jest slušno, abyhom mu netoliko předem poděkovali, ale i slibili, že mu k podobné laskavosti ochoční jsme. Co si budete pamatovati, A! B! C! Řekni poslední větu jinými slovy, A! B! C!

Napište list tento jinými slovy!

Listy, jimiž se na někom něčeho dotazujeme, slovo u *listy dotazovací čili zkrátka dotazy*. Co jsou listy dotazovací čili dotazy, A! B! C!

2. Cvičení.

1. Složte následující dotaz: Jaroslav Tesař v Lulči hledaje učeného, uveřejnil insert. Přihlásil se mezi jinými i Karel Závada z Nosálovice. Jaroslav dotazuje se naň pana učitele N. N. z Nosálovice.

2. Složte následující dotaz: Frant. Dokoupila, obchodníka v Brně, žádá obuvník Tomáš Tesařík z Lelekovic za úvěr do 500 zl. Frant. Dokoupil dotazuje se Leopolda Krále z Lelekovic, může-li Tesaříkovi úvěr ten povolit a slibuje, že zprávu Královu v tajnosti zachová.

3. Složte následující dotaz: Antonína Fialu z Olomouce žádá krejčí Stanislav Dřeza z Hoštice za úvěr. Fiala dotazuje se Bartoloměje Raušara z Hoštice, jak veliký úvěr Dřezovi poskytnouti může.

3. Úkoly.

1. Kolář Antonín Tupy z Čebína dotazuje se Oskara Rypáčka v Tišnově na Josefa Kláska, jenž u Rypáčka dříve pracoval a nyní Tupého o práci prosí.

2. Jan Olsař, pekař z Troubek, dotazuje se Alberta Váňy, pekaře v Rousínově, na rodinu Karla Zháněla, stolaře v Rousínově, poněvadž syna svého ke Zhánělovi do učení dátí chce a prosí ho o radu.

3. Leopold Marek, obchodník v Lovčicích, dotazuje se Ferdinanda Drápalu, obuvníka v Říši, může-li Karlu Možnému, sklenáři v Říši, poskytnouti úvěr do 200 zl.

4. Felix Rozkošný, mlynář v Pavlovicích, dotazuje se pana faráře z Vápenek na Karla Psotu, jejž do učení přijati chce. Psota prosil Rozkošného zvláštním listem o přijetí.

5. Pokuste se na úkol čís. 1. dát odpověď. (Podobně i na ostatní úkoly. Nejdříve ústně ve škole, potom písemně buď ve škole, nebo doma.)

VI. Potvrzení.

I. Poučení.

Kupei, kteří spolu obchodují, stále druh druhu buď zboží nebo peníze zasýlají. Mezi nimi jdou peníze a zboží z ruky do ruky. Zboží nebo peníze zasýlají sobě buď po poštách nebo po zvláštních poslech. Zvláště při peněžních zásylkách třeba mnoho opatrnosti. Karel Svítek posal by na př. panu Bundálkovi 20 zl. po zvláštním poslu. Zdaž nemohlo by se snadno státi, že posel peníze ty ztratí anebo nějakou částku z nich odcizi a panu Bundálkovi pak buď ne nedá anebo ne všechno — A? Zdaž nemohlo by se státi, že pan Bundálek pro množství práce by zapomněl do knih si zapsati, že Svítek mu 20 zl. posal, B? Zdaž nezádal by pan Bundálek na Svítkovi ještě 20 zl., kdyby posel peníze ztratil a mu nic nedal, C? Kolik žádal by na Svítkovi pan Bundálek, kdyby mu byl posel místo 20 zl. jen 15 zl. odevzdal, D? Co činil by asi p. Bundálek, kdyby byl sice peníze správně obdržel, ale zapomněl to do knih zapsati, E? (Upomínal by Svítka o ně.) Kdyby pan Bundálek Svítka na oněch 20 zl. upomínal, zavolal by si Svítek posla toho a zeptal by se ho, zda panu Bundálkovi peníze odevzdal čili nic. Kdyby on tvrdil, že peníze ty správně odevzdal, psal by Svítek panu Bundálkovi, že mu peníze ty toho a toho dne po tom a tom poslovi poslal a že mu jich více nedluhuje. Pan Bundálek by se opět do knih podíval, ale tam by nenašel, že peníze ty obdržel — zdaž musí Svítkovi věřiti, že mu peníze poslal, anebo že mu je posel odevzdal? Tak mohl by mezi Svítkem a Bundálkem vzniknouti spor, on by Svítka mohl žalovati a nepříjemnost, mrzutost by byla hotova.

Aby takovým mrzutostem a omylům se předešlo zavedli kupei, obchodníci a mnozí řemeslníci mezi sebou ten zvyk, že pošle-li druh druhu peníze nebo zboží, ten druhý zvláštním dopisem mu potvrdí, že zboží to nebo peníze správně obdržel. Tím jest kupec nebo řemeslník před každým omylem zabezpečen a nikdo ho oklamati nemůže. Neboť kdyby ho ten druhý o peníze ty aneb o zboží opět upomínal, tvrdě, že ničeho neobdržel, tu ten první ukáže mu potvrzenku a řekne: „Vidíš, zde jsi mi vlastnoručně potvrdil, že jsi peníze ty aneb zboží obdržel.“ Tím způsobem nejlépe ho přesvědčí, že peníze nebo zboží

obdržel. Kdybych tedy zaslal panu Bundálkovi 20 zl. za zboží, jež jsem od něho koupil — čeho budu na něm žádati, aby mi dal? (Potvrzení.) Co tedy dáváme tomu, jenž nám peníze nebo zboží odevzdal, aby měl jistotu před každým nedorozuměním?

Jiný příklad: Byla by dnes velká bouřka; vichřice rozbila by nám zde ve školní světnici 5 tabul v okně. Po bouřce by šel kolem náhodou sklenář a já bych ho zavolal a dal mu rozbítá okna opět zasklíti. Zdaž já jsem povinen sklenáři platiti za tabule do školních oken? Kdo jest povinen nezaviněnou škodu ve školní budově nahrazovati? Od koho měl by tedy sklenář ten peníze za zasklení školních oken obdržeti? Sklenář šel by tedy k panu starostovi a žádal by na něm 4 zl. 50 kr. — zdaž musil by mu pan starosta věřiti? Čeho by na něm pan starosta chtěl, aby mu ukázal? Kdo by mu musil potvrzení napsati, že skutečně 5 tabul v ceně 4 zl. 50 kr. do oken školních zasklil? Zdaž věřil by mu potom pan starosta, že 5 tabul ve škole zasklil, kdybych mu dal toho potvrzení? Zdaž by mu vyplatil žádaný obnos? Z těchto dvou příkladů poznáváte, že jest dobré, vystavujeme-li jeden druhému potvrzení, že jsme buď peníze obdrželi anebo že nám nějakou práci vykonali, vždy kdykoliv by z toho nějaké nedorozumění nebo omyl vzniknouti mohly. Písemnosti, kterými někomu pojíškujeme, že jsme od něho něco obdrželi, anebo že nám něco vykonali, slují potvrzení. Co jest to potvrzení, A! B! C! Děje se to z opatrnosti, které ve věcech peněžních a obchodních nikdy nezbývá. Nyní napišeme si na tabuli potvrzení, jež by pan Bundálek panu Svítkovi poslal na dotvrzení, že skutečně 20 zl. od něho obdržel. (Učitel diktuje:)

Panu Karlu Svítkovi v Rokytnici.

Potvrzuji tímto listem, že jsem od Vás za odebrané zboží dnešního dne po zvláštním poslu dvacet zl. r. č. správně a s díkem obdržel.

S veškerou úctou

V Nivě, dne 15. října 1886.

J. Bundálek.

Kdo psal potvrzení toto? Komu vystavil pan Bundálek potvrzení toto? Co potvrzuje Bandálek Svítkovi v potvrzení tomto?

2. Cvičení.

Sestavte podle toho jiné potvrzení, v němž Kajetán Pálka z Prahy potvrzuje Josefu Čapkovi z Plzně, že dne 22. ledna 1886 od něho, 30 zl. na splacení dluhu poštou obdržel.

Sestavte potvrzení, v němž Josef Cihla z Blanska potvrzuje Jakubovi Zapletalovi z Olomouce, že u něho nechal v opatrování vak v ceně 50 zl. Vak ten jest označen známkou K. P. 14.

Sestavte potvrzení, v němž Engelbert Michálek potvrzuje, že od Jana Fialy 230 zl. obdržel a že tím obnosem jeho účet za rok 1892 úplně vyrovnan jest.

Sestavte potvrzení, v němž Karel Šťastný, správce školy, potvrzuje, že sklenářský mistr Jakub Závada z Kobylí dnes v učírně druhé třídy pět tabul v ceně 4 zl. 50 kr. zasklil, kterýž obnos z obecní pokladny jemu vyplacen býti má.

3. Úkoly.

1. Jan Milič, kupec, potvrzuje Richardu Jiříkovi, že od něho dnešního dne 35 zl. 75 kr. r. č. obdržel, čímž účet jeho za měsíc říjen 1886 úplně vyrovnan jest.

2. Sládek Matěj Skřivan v Třešti potvrzuje Vilému Šalkovi, chmelaři v Žatci, že obdržel 15 žoků chmele v ceně 1520 zl. r. č. a zavazuje se, že obnos ten do konce měsíce ledna 1887 zaplatí.

3. Mikuláš Jablíčko, koželuha, potvrzuje Karlu Tříslovi, obuvníku, že dnešního dne od něho 20 zl. obdržel. Podotýká však, že dluh Tříslův 75 zl. činí a že tudíž ještě 55 zl. dostati má. Žádá, aby obuvník účet svůj do dvou měsíců vyrovnal.

VII. Stížnosti.

I. Poučení.

Obchodníci i řemeslníci nevyřizují zakázky vždy na plnou spokojenosť těch, kteří u nich zboží nebo práci objednávají. Někdy dodají zboží špatnější, jindy čitají nám práci anebo zboží své příliš draho, jindy opět vyřídí zakázku zcela jinak, než si přejeme. Tím arcí obchodníci a řemeslníci nejvíce sami sobě škodí, neboť jenom ti obchodníci a řemeslníci jsou oblíbeni a hledáni, kteří nejvíce obecenstvo zbožím anebo prací svou uspokojují. Každý člověk byl by sám proti sobě, aby zakázky činil u osob, o kterých ví, že mu nedodají dobrého zboží nebo že zakázky nevyřídí podle přání jeho. Vím-li na př. o obuvníkovi, že nedělá dobré obuv, jistě u něho bot dělati si nedám; vím-li o kupci, že má na př. špatnou kávu, nebo dražší mouku než jiní, nepůjdu k němu kávy nebo mouky kupovat. Přední povinnosti každého obchodníka a řemeslníka jest, aby co nejvíce se snažil jen dobré zboží prodávat anebo dobré výrobky pořizovat, neboť dobrým zbožím vyhoví obecenstvu, získá si přízeň jeho a rozšíří živnost svou. Šije-li mi krejčí šaty vždy na úplnou spokojenosť, zajisté může bezpečen býti, že u něho opět šití dám, budu-li něčeho potřebovat, a že nebudu si jiného krejčího hledat. Dodával-li mi kupec vždy dobré zboží za

přiměřenou cenu, zajisté, jsa spokojen, i dále od něho kupovati budu a nebudu do jiného obchodu pro zboží posýlati. A tak je to při všem; kdo nám vyhovuje, ten jest od nás podporován, od toho zboží odebíráme, u toho zakázky činíme, toho také jiným doporučujeme. Někdy však přece přihodí se, že obchodník nebo řemeslník, který vždy na spokojenosť naší zakázky naše vyřizoval, špatnější zboží nám poše, nebo nějakým jiným způsobem nelibost naší vzbudí. To nám arcík nemůže být lhostejno, poněvadž tím škodu trpíme. Vším právem tedy můžeme si obchodníkovi nebo řemeslníkovi stěžovati, že nám nevyhověl, že vzbudil nespokojenosť naší; ano můžeme mu i pohroziti, že bychom od něho již ničeho nekoupili neb od něho ničeho již neobjednali, kdyby nás ještě jednou tak špatně obsloužil. Toho přece na nás obchodník nebo řemeslník žádati nemohou, aby bychom na jejich prospěch škodu trpěli. Oni jsou povinni nám vyhověti, my však nejsme povinni od nich kupovati. Nevyhoví-li nám ti, obrátíme se na jiné, kteří nás lépe obslouží.

Stěžujeme-li si obchodníku nebo řemeslníku, nutno nám dbát, aby bychom v rozmrzelosti své nebyli snad hrubými nebo nezdvořilými, neboť takový způsob jednání nebyl by nám na čest a nesvědčil by o slušnosti naší. Vážně, klidně a s rozvahou jest nám stížnosť svou přednášti, aby bychom nebyli urážlivými a snad i obchodníku nebo řemeslníku nekřivili. Slušnost a zdvořilost vždy zdobí člověka a jsou známkou jeho dobrého vychování a jeho dobré povahy. Slušností a zdvořilostí vždy snáze dojdeme cíle než-li hrubijanstvím anebo nezdvořilostí. Slušnými a zdvořilými ve slovích i skutečně máme i tehdy být, myslíme-li, že se nám křivda děje. Neslušnost a nezdvořilost boli každého citlivého člověka a jest zajisté svědomitěmu obchodníku nebo řemeslníku dosti nepříjemno a bolestno, vytýkáme-li mu něco. Proto šetřme, pokud možno jeho útloctu.

Abyste uměli stížnosti psáti, napišeme si některé vzory na tabuli a vy budete podle nich sestavovati jiné podobné stížnosti.

Karel Ježek, obchodník v Praze, posal Josefovì Navrátilovi, kupec v Bystřici, tak špatné a při tom i drahé zboží, že Josef Navrátil nemůže s dobrým svědomím zboží toho zákazníkùm svým doporučiti. Proto napsal Karlu Ježkovi do Prahy list, ve kterém si stěžuje a vyslovuje, že odjinud si zboží objednávatí bude, nepošle-li mu Ježek obratem pošty zboží takové, aby spokojen býti mohl. List ten si napišeme. (Učitel diktuje, žáci píší do sešitù, jeden na tabuli.)

Ctěnómu panu Karlu Ježkovi v Praze.

V Bystřici, dne 15. února 1892.

Byl jsem vždy toho mínění, že si mne jakožto vydatného zákazníka vážiti a jen dobrým zbožím obsluhovati budete, leč bohužel,

sklamal jsem se v naději této. Zvláště zásylka dnes mne došlá velice mne znepokojila. Zboží jest drahé a co nejvíce mne mrzí, tak špatné jakosti, že nemohu ho s dobrým svědomím zákazníkům svým doporučit. Vracím Vám tudíž poslední zásylku, abyste mne obratem pošty lepším zbožím potěšil a svou kleslou vážnosť opět povznesl. Jinak bude mi velice lito, budu-li nucen od jiné firmy potřebné zboží odebírat.

Doufaje, že mi laskavě vyhovíte, znamenám se

s úctou

Josef Navrátil.

Kdo piše dopis tento? Komu ho piše Josef Navrátil? Proč piše Navrátil dopis tento Ježkovi? Co piše v první větě? Řekni obsah věty té jinými slovy, A! B! C! Přečti druhou větu! Co piše Navrátil v této větě? Řekni obsah druhé věty jinými slovy, A! B! C! Přečti třetí větu! Co piše Navrátil ve třetí větě? Řekni obsah třetí věty jinými slovy, A! B! C! Přečti čtvrtou větu! Jaký jest obsah této věty? Řekni obsah čtvrté věty jinými slovy, A! B! C! Přečti pátou větu! Co sděluje Navrátil v této větě? Řekni obsah této věty jinými slovy, A! B! C! Přečti konec tohoto dopisu! Řekni obsah této věty jinými slovy, A! B! C!

Dopisy, jimiž adresátovi dáváme na jevo nelibost ze špatného zboží nebo z nedostatečného vykonání našeho přání, služí stížnosti. Co jsou stížnosti, A! B! C!

2. Cvičení.

1. Napište obsah tohoto dopisu jinými slovy!
2. Sestavte stížnost, v níž Jakub Spálil, truhlář z Hranic, vytýká Josefu Pálkovi, obchodníků dřívím v Brně, že mu špatná dřeva poslal.
3. Sestavte stížnost, v níž čalouník Filip Pospíšil z Louček vytýká Janu Sezimovi v Plzni, že mu poslal jiné látky, než si byl podle vzorníku objednal.

3. Úkoly.

1. Stanislav Kroupa stěžuje si Josefu Strnadovi, mistru zámečnickému, že zámečnická práce do nového domu od něho udělaná jest špatná a žádá ho, aby, nechce-li škoditi své pověsti, špatnou práci lepší nahradil.
2. Kupec N. N. z N. stěžuje si velkoobchodníku N. N. v N. do drahoty zboží a žádá za snížení cen tou měrou, jak jiní obchodníci to činí.

3. Hodinář stěžuje si firmě „Karel Goliáš a spol. v Brně,“ že objednávka před dvěma měsíci učiněná dosud ho nedošla a žádá za brzké vyřízení její s připomenutím, že by jinak nucen byl na jinou firmu se obrátiti.

VIII. U p o m í n k y.

I. P o u č e n i.

Svědomitosť a správnost jak u provádění práce a v plnění svých povinnosti tak i ve placení jsou přední ctností spořádaného člověka, zvláště však spořádaného obchodníka nebo řemeslníka. Svědomitěmu člověku každý dívčíruje a spolehlá naří; svědomitý člověk jest hledán, ctěn a vážen. Proto jen s politováním jest, že dosti jest lidí, kteří nemohou v každé příčině svědomitými nazvání byti. Dosti jest řemeslníků, ktorí nedodají objednané zboží v čas, dosti jest i lidí, kteří správně dluhů svých neplatí. I nastává zákazníkům, řemeslníkům a obchodníkům často smutná nutnost někoho upomínati proto, že buď nedostál slovu, buď že nedodal práce v čas anebo že dokonce dluhu neplatí. Upomínáme-li někoho, musíme tak učiniti s největší šetrností a zdrovilořestí, neboť možno jest, že upomínaný nemohl pro rozličné příčiny povinnosti své dostatí. Nezdvořilosti a nesetrnosti bychom ho urazili a urážka každého boli. Jenom tehdy dobré jest s větší rázností někoho upomínati, jsme-li přesvědčeni, že z nedbalosti nebo z jiné nepěkné příčiny povinnosti svých neplní. Ale i tu třeba slušnosti a jisté míry zdvořilosti. Nezdvořilými, hrubými nemáme být nikdy, neboť nezdvořilost, hrubost není nikomu na česlo. Nevyhoví-li upomínaný na první upomínu našemu přání, upomínejme ho podruhé, nepomůže-li ani druhá, upomínejme ho potřetí a nepomůže-li ani třetí, pohrozme mu žalobou a sondem. To pak zajisté pomůže, a ne-li, tož u soudu domáhejme se práva svého. Listy, kterými i někoho upomínáme, aby dostál své povinnosti, sluji *upomínky*. Co jsou upomínky, A! Bl! O! Abyste se naučili upomínky psati, napišeme si dva vzory na tabuli. (Učitel diktuje a žáci píší do sešitů, jeden na tabuli.)

Ctěný pan Julius Štefek, kupec v Hranicích.

V Lipnšku, dne 18. XII. 89.

Prohlišeje obchodní své knihy, shledal jsem, že ve ct. účtu Vašem položka*) za zboží dne 15. května roku 1889 odebrané v obnosu

r. č. zl. 192·85

již před čtrnácti dny dospěla ku zaplacení, dosud však vyrovnaná není. Dovolují si tudiž Vás zdvořile žádati, abyste laskavě co nejdřív

*) Nevěděl-li žáci z jednoduchého účetnictví, co položka jest, učitel vysvětlil.

povinnosti své dosti učinil, neboť i já na mnohých místech účty své během měsíce vyrovnati musím. Doporoučuje se ku dalším službám, jsem

Vám v úctě oddaný

Vítězslav Moudrý,
obchodník.

Kdo píše upomínku tuto? Komu ji píše Moudrý? Kde bydlí Moudrý? Kde bydlí Štefek? Oč upomíná Moudrý Štefska? Co píše Moudrý v první větě? Řekni obsah této věty jinými slovy, A! B! C! Přečti druhou větu! Co píše Moudrý v této větě? Proč upomíná Moudrý Štefska o zaplacení dluhu? Pamatujte si: Dobře jest, upomínáme-li někoho, sdělit s ním příčinu, proč ho upomínáme. Tím stane se upomínka naše ménější a my se jaksi omlouváme. Řekni obsah druhé věty jinými slovy a udej i jinou příčinu, pro niž upomínka se děje, A! B! C! Přečti zakončení této upomínky, A! Moudrý doporučí se k dalším službám, aby dal Štefkovi na jevo, že veň dosud důvěruje, že mu i na dálé zůstává nakloněn, jakož i že s ním i na dálé v obchodním spojení zůstat chce. Řekni zakončení toto jinými slovy, A! B! C!

Druhá upomínka:

Ctěný pan Julius Štefek, kupec v Hranicích.

V Lipníku, dne 5. I. 90.

Dne 18. prosince r. 1886 upomenul jsem Vás o laskavé vyrovnaní položky ze dne 15. května 1889 v obnosu

r. č. zl. 192·85,

kteréž za odebrané zboží mi dlužíte a jež již 4. prosince vyrovnaná býti měla. Jelikož upomínka má z neznámých mi příčin nepovšimnutia zůstala, dovoluji si Vás opětně za bezodkladné vyrovnaní účtu svého slušně žádati.

Koje se nadějí, že přání mému a povinnosti své vyhověti ráčíte, trvám

Vám oddaný

Vítězslav Moudrý,
obchodník.

Třetí upomínka:

Ctěný pan Julius Štefek, kupec v Hranicích.

V Lipníku, dne 19. I. 90.

Jelikož dvě upomínky moje o vyrovnaní položky ze dne 15. května 1889 v obnosu

r. č. zl. 192·85,

které jste již 4. prosince zaplatiti měl, bezvýsledny zůstaly, žádám Vás naposledy se vši rozhodností, abyste nejdéle do osmi dnů dluh svůj zaplatil, neboť velice nemilo by mi bylo, kdybych u soudu práva svého proti Vám se dovolávat donucen byl.

Sám ráčíte ze své zkušenosti věděti, že jako obchodník nemohu požadavky své jako dluh úroků nenesoucí státi nechat a že úbytkem obnosu toho i obchod můj škodu trpí.

Doufaje, že záležitost tato na obopolenou spokojenosť naší se vyrovnaná a že nebudu donucen ku krokům posledním, mně i Vám nemilým, jsem

Váš

v úetě oddaný

Vítězslav Moudrý,
obchodník.

2. C v i č e n í.

1. Napište upomínku tuč jinými slovy, A! B! C!
2. Sestavte upomínku, v níž Slavomír Čejka žádá Otakara Veselého o zaplacení 35 zl. 20 kr., které mu za zhotovený zimní oblek dluhuje. Čejka potřebuje peněz těch na zakoupení nových látek.

3. Ú k o l y.

1. Upomínejte řezníka Jos. Beráka v Březině o 50 zl. r. č., jež vám za obuv odvedenou přede dvěma měsíci dluhuje. Úet za odvedenou obuv opět přikládáte.

2. Upomínejte téhož Beráka podruhé, podotýkajíce, že peníze ty nezbytně do závodu svého potřebuje a že se kojíte nadějí, že Berák obratem pošty povinnosti své zadost učiní.

3. Upomínejte téhož Beráka po třetí a pohrozte mu, že, nezaplatí-li vám do osmi dnů, soudně peníze ty si vymáhati budete.

4. Stavitel Jonáš Pilka upomíná stolaře Vítězslava Kopřivu, aby do osmi dnů odvedl objednané okenice, podotýkaje, že po uplynutí lhůty té oknic od něho již nepřijme, ale u jiného stolaře je zhotoviti dá.

IX. O m l u v y.

I. P o u č e n í.

Mluvě o stížnostech a upomínkách, zmínil jsem se, že není vždy obchodník nebo řemeslník viněn, nemohl-li buď lepšího zboží dodat, nebo nemohl-li v čas zaplatiti nebo objednanou práci v určenou dobu

odvésti. Nahodí se často okolnosti, které jím nedopřávají, aby zákazníkům úplně vyhověti mohli. Ale tu nežiní dobře, čekají-li, až zákazník si buď stěžovati nebo je upomínati bude. Tím by vzbudili nespokojenosť jeho a sami sebě by škodili. Proto jest jím předejítí nespokojenosť zákazníkově. Toho dosáhnou, oznámi-li mu v čas, proč povinnosti své nebudou moci dostáti. Zákazník, dověděv se v čas, že nebude přání jeho vyhověno, nebude tím arci potěšen, ale znaje příčinu toho, nebude se mocí hněvati na dotyčného obchodníka nebo řemeslníka a nebude mu mocí proto zazlivati. A tím získá již obchodník nebo řemeslník mnoho: on jest omluven a ospravedlněn a může i na dálé spolehati na přízeň zákazníkova, zvláště slibí-li, že co nejvíce snažiti se bude, aby vadu tu napravil a zákazníka co nejdříve a co nejlépe uspokojil. Tím také ušetří sama sebe od stížností a upomínek. Listy, kterými udáváme příčinu, pro kterou jsme povinnostem nedostáli, služí omluvy. Co jsou omlovy, A! B! O! Proč píšeme omlovy?

Jaromír Vlček, hostinský v Lukách, staví si dům. Zámečnickou práci do tohoto nového domu objednal u Jana Vituly s tou podmínkou, že do 15. června hotova bude. Jan Vitula to slíbil. Ale tu roznemohl se mu starší tovaryš, práce uvázla a již blížil se 15. červen. Vitula viděl, že do 15. června nebude s prací hotov a že nebude s to dostáti slibu svému. Co asi učinil Vitula, aby Jaromír Vlček naň se nerozhněval a jej neupomínal? Omluvu tuto, kterou Vitula Vlčkovi psal, si za vzor napišeme. (Učitel diktuje, žáci piší.)

Veleetěný pane!

Ráčil jste mne poctiti vzácnou důvěrou, objednav u mne všechnu zámečnickou práci do nově vystaveného domu svého. Proto dvojnásobně mne mrzí, že nemohu slibu dostáti a objednanou práci Vašnosti v čas odvésti, což Vaše laskavost zajisté mi prominouti ráčí, dovolím-li si vylíčiti příčinu, pro niž v nemilé nesnázi se nalézám. Právě když nejpilněji jsme pracovali na vyřízení ct. zakázky Vašnosti, roznemohl se mi můj nejstarší tovaryš, jenž mi takřka pravou rukou jest, na hlavníku, kterážto nemilá nehoda práci naši aspoň o 14 dní opozdila. Nemožna přese všecku snahu jiným tovaryšem ztrátu nahraditi, jsem nucen s druhým tovaryšem od časného rána pozdě do noči pracovati — leč doufám, že podaří se nám ct. přání Vašnosti přese všecky překážky v nejbližších dnech vyhověti.

Prose co nejuctivěji za laskavé prominutí a za další vzácnou důvěru Vašnosti, znamenám se

Vašnosti k službám nejochotnější

Jan Vitula,
mistr zámečnický.

V Lukách, dne 14. června 1886.

(Nyní následuj rozbor omlovy této; na to cvičení.)

2 Cvičení.

1. Napište obsah této omlavy jinými slovy a jinými vazbami.

2. Napište omluvu, v níž kolář ospravedlňuje se vrchnosti panství Třeboňského, že nemůže práci kovářskou v čas dodati, jelikož na 14 dní ku vojenskému cvičení povolán byl.

3. Napište omluvu, v níž tesař Karel Střída se ospravedlňuje, že nemůže objednaný krov v pravý čas odvésti, jelikož pro veliký nečas nemohl si potřebné dříví z lesa přivezti.

Vzor druhý.

Jaroslav Otka je dlužen Aloisovi Kučerovi v Litomyšli 135 zl. r. č., jež mu dne 15. února t. r. zaplatiti má. Nalehne naň však však také neodkladných výdajů, že nemůže povinnosti své dostáti, ale doufá, že po měsíci mohl by přece panu Kučerovi zaplatiti. Co tedy učiní Otka, aby Kučera se naň nerozzlobil a jej nežaloval? Omluvu, kterou Otka napsal Kučerovi, si napišeme. (Učitel diktuje, žáci píší.)

Vaše Blahorodí!

Nepříznivými poměry jsem nucen Vašnost uetivě prositi, abyste mi s dluhem 135 zl. r. č., jež mi dne 15. února t. r. zaplatiti jest, ještě měsíc laskavě posečkal.

Nahromadilo se mi poslední dobou také neodkladných výdajů, že nalézám se skutečně u veliké peněžní tísni a není mi možno prozatím povinnostem svým dostáti.

Koje se příjemnou nadějí, že lhůtu platební mi o měsíc laskavě prodloužiti ráčíte a že nebude to našemu obehodu námu spojení na výmu, což by mne velice bolelo, znamenám se

Vašnosti s úctou oddaný

Jaroslav Otka.

V Liberci, dne 2. února 1886.

(Rozbor omlavy této; na to následuj cvičení.)

Další cvičení.

1. Napište omluvu tuto jinými slovy a jinými vazbami.

2. Sestavte omluvu, v níž Josef Vychodil ospravedlňuje se Karlu Navrátilovi, že mu nemůže dluh 20 zl. r. č. dne 1. března zaplatiti, jelikož pohřeb matky jeho všecku jeho hotovost spotřeboval a prosí o prodloužení platební lhůty do 1. dubna.

3. Sestavte omluvu, v níž Jonáš Tůma ospravedlňuje se Janu Čípkovi, že mu nemůže dluh 320 zl. v patřičný den, totiž 12. září t. r. zaplatiti, jelikož zákazníci jeho pro nepříznivé poměry i jemu dlužni zůstali a prosí o prodloužení lhůty o dva měsíce. Slibuje, že povinné úroky za tu dobu z obnosu zaplatí, aby p. Tůma tím škody netrpěl.

3. Ú k o l y.

1. Napište omluvu, v níž Josef Kroupa, stolař v Podivíně, sděluje Janu Kříštkovi, staviteli ve Znojmě, že nemůže v určený čas objednanou stolařskou práci odvésti, jelikož týden nemocen byl a slibuje, že co nejvíce se vynasnaží, aby co nejdříve slovu svému dostál.

2. Napište omluvu, v níž Konrád Souček, kupec v Lomech, Ondřeji Krátkému, velkoobchodníku v Praze, sděluje, že dluh 580 zl., jenž dne 1. června t. r. splatným jest, mu v dotyčný den zaplatiti nelze a ospravedlňuje se tím, že byl nucen závod svůj rozšířiti, čímž ze všech peněz se vydal. Prosí o prodloužení lhůty o čtvrt roku a slibuje, že i 5%ové úroky z obnosu toho správně zaplatí.

3. Továrník Vladislav Kropáček odpovídá Josefů Přikrylovi, rolníku v Lipůvce, na jeho výtky, že mlátieč stroj, který mu poslal, byl bez vad a že jen neopatrností nebo nesprávným zacházením poškozen byti mohl. Slibuje, že do osmi dnů pošle svého strojníka, aby stroj prohlédli a opravil.

4. Rolník Jan Kovář z Hulina omlouvá se z učiněných výtek Martinu Chytílovi, obchodníku obilím v Kroměříži, že obilí a seno, jež byl Martin Chytíl od něho před čtrnácti dny koupil a jež mu Kovář před pěti dny odvedl, poněkud jiné jakosti jest, poněvadž na cestě silně zmoklo a seno pak snad se zapařilo. Slibuje, že škodu při druhé koupi aspoň částečně vynahradí.

5. Pumpy Alois Matějíček omlouvá se správě velkostatku, že nemůže přijati zakázky na tři pumpy do dvora N...ského, nebude-li mu lhůta dodací aspoň o čtrnáct dní prodloužena. V tom případě že pak milerád poslouží práci dobrou a důkladnou.

Dodatek o dopisech vůbec.

Dopis jest písemné vyřízení, které jisté osobě činíme. V každém dopisu dbáti jest, aby sloh byl vytříben, stručný a spisován zdrojový a ušlechtilý. Varujme se tu především ledabylostí aneb nezdvořilosti, na paměti majíce, že psané nemizí tak rychle jako slovo.

Neuctivost, neobroušenosť výrazu řeči mluvené může se ospravedlniti, ale řeči psané nikdy, jelikož píšici dosti času má, aby co nejlépe upravil myšlenky své, které sděliti chce. Myšlenky své sdělujme určitě, jasně, zřetelně, aby čtoucí dobře rozuměl, co mu říci chceeme.

Dopis budíz psán pokud možno krasopisně a na papíře slušném, z pravidla bílém. Čistoty budíz dbáno úzkostlivě, jelikož znečistěný dopis dává o nás špatné svědectví.

Dopis skládá se ze tří částí: oslovení, osnovy, závěrku a podpisu.

I. Oslovení čili nadpis dopisu.

Dopisy začínáme oslovením toho, komu píšeme. Dle toho zní nadpis: Milý bratřel Milý příteli! Drazí rodičová! Ctěný pane strýče! a t. d. píšeme-li osobám, s nimiž jsme ve styku příbuzenském nebo přátelském.

Píšeme-li osobám cizím, vzdálenějším, jest přísně dbati, aby chom je náležitě titulovali, neboť nedostatečným oslovením snadno bychom je uraziti mohli.

Z té příčiny stůjž zde seznam titulů, jimiž osoby různé vzdálenosti a různých stavů oslovujeme:

Císaře pána: Vaše Císařské a Královské Veličenstvo! Nejmilostivější císaři a Pané!

Císařovnu: Vaše Císařské a Královské Veličenstvo! Nejjasnéjší Paní!

Arciknížata a arciknězny domu panujícího: Vaše císařská Výsost! Nejosvícenější Pane Arcikníže! (Paní Arciknězno)!

Ministry, tajné rady, generály a p. vysoké hodnosti: Vaše Excelenci!

Kardinály: Vaše Eminenci! Nejdůstojnější Pane Kardinále!

Arcibiskupa nebo knížete arcibiskupa: Vaše (Knížecí) Arcibiskupská Milost! Nejdůstojnější Pane (Kníže) Arcibiskupe!

Téhož:

a) je-li rozeným knížetem: Vaše Knížecí Arcibiskupská Jasnosti! Nejdůstojnější Pane (Kníže) Arcibiskupe!

b) je-li tajným radou J. Veličenstva: Vaše Knížecí Arcibiskupská Excelenci! Nejdůstojnější Pane Kníže Arcibiskupe!

Biskupa nebo knížete biskupa: Vaše Biskupská (Knížecí Biskupská) Milost! Nejdůstojnější Pane (Kníže) Biskupe!

Knížata a kněžny: Vaše Jasnosti! Milostivý Kníže a Pané! (Kněžno a Paní!)

Říšská hrabata: Vysoce Urozený Pane Hrabě! Osvícený
Pane!

Hrabata: Vysoce Urozený Pane Hrabě! Milostivý Pane!

Barony: Urozený Pane Barone!

Rytíře a šlechtice: Urozený Pane!

Kněžím: Velebný Pane! Velebný Pane Faráři! Důstojný Pane
Děkane! Veledůstojný Pane Arcikněz! Veledůstojný Pane Kanovníku!

Nešlechticům: Slovutný, Vážený, Velevážený, Velectený Pane!
nebo Vaše Blahorodí! *Obrana*

2. Osnova dopisu.

Osnova dopisu skládá se z úvodu, z obsahu dopisu a závěrku.
Úvod a závěrek budťtež vždy obsahu dopisu přiměřeny.

Stříjtež zde vzory rozmanitých úvodů, z nichž snadno seznati lze, kdy jich se užiti může.

1. Račte laskavě prominouti, že dovoluji si, Vás dopisem obtěžovati (na Vás dopisem se obrátiti).

2. Těším se, moha Vašnosti na vědomost dátí, že —

3. Naděje se Vašnosti posloužiti, dovoluji si oznámiti (Vám sdělit), že —

4. Neračte mi ve zlé výkládati, že osměluji se, Vaši laskavost na několik okamžiků obtěžovati.

5. Spoléhaje na osvědčenou laskavost Vašnosti, dovoluji si Vám slušně prosbu pronéstti.

6. Račte laskavě dovoliti, abych Vám směl důležitou okolnost na pamět uvéstti.

7. Spoléhaje na osvědčenou blahovolnost Vaši, dovoluji si Vás prositi o —

8. Laskavost Vaše a vzácná přízeň, kterou jste mi ráčil vždy prokazovati, dodávaji mi srdeč, abych se u věci, velmi mne skličující, na Vás s prosbou obrátil.

9. Lidumilnost Vaše, se kterou každému možnému přání vyhověti ráčíte, skytá mi odvahu, abych na Vaše Blahorodí vznesl slušnou prosbu, ježíž vyplnění velice mne oblažiti může.

10. Přesvědčení, že nikomu neodřeknete vyplnění prosby na Vaše Blahorodí vznesené, síli mne, že odvažují se u Vašnosti v nesnázi své útěchu a radu hledati.

11. Ráčil jste vždy tolik vzácné přízně mi laskavě věnovati, že omlouvám se, spoléhaje na dobrotu Vaši, z odvahy své, dovoluji-li si Vám o sobě některé zprávy na vědomost uvéstti.

12. Nemaje toho štěstí, abych Vaše Blahorodí, osobně znal, přece znaje Vašnostinu laskavost, odvážuji se —

13. Račtež mi, Velevážený Pane, dovolit, abych se k Vašnosti obrátil u věci, se kterou se jediné laskavé dobrotě Vaší svěřiti mohu.

14. Ráčil jste mi laskavě dovoliti, abych se na Vaše Blahorodí obrátil, kdykoliv mi vzácné rady Vaší nebo přispění potřeba bude. Znaje Vaši lidumilnost, osměluji se Vaše Blahorodí prositi —

15. Jest mi příjemnou povinností, Vašnosti díky vzdáti za vše dobro mi poskytnuté a Vašnosti při této příležitosti sděliti některé okolnosti osoby mé se týkající.

16. Přicházeje Vašemu přání ochotně vstříce, dovoluji si Vašnosti sděliti, že —

17. S radostí plním slib svůj a dovoluji si Vašnosti sděliti stručně —

18. Dopis Vašnostin ze dne . . . velice mne potěšil. I dovoluji si —

19. Vašnostin dopis ze dne . . . naplnil mne hrdostí a s největší ochotou spěchám důvěry Vaší hodným se státi.

20. Lituji velice, že jsem nucen Vašnosti označit, kterak ne-příjemně se mne dotkl poslední dopis Vás.

V osnově dopisu třeba šetřiti rovněž jako při nadpisu, náležitého titulu. Kde v důvěrném dopisu užíváme náüměstek „Ty“ a „Vy“ v dopisu na vzněšenější neb cizí osoby, klademe oslovení taková, která shodují se s titulem toho, jemuž pišeme a sice pišeme-li:

císaři Pánu: Vaše Císařské Veličenstvo;

císařovně: Vaše Veličenstvo;

areiknižatům a areikněžnám: Vaše Císařská Výsost;

ministrům, tajným radům, generálům a p.: Vaše Excelenci;

kardinálům: Vaše Eminenci;

aribiskupům a biskupům: Vaše Arcibiskupská (Biskupská) Milost;

knížatům a kněžnám: Vaše Jasnosť;

říšským hrabatům: Vaše Osvícenosť;

hrabatům: Vaše hraběcí Milost!

baronům: Vaše Milost;

rytířům a šlechticům: Vašnost, Vaše Urozenosť;

vyšším kněžím: Vaše Důstojnosť;

ostatními občanům: Vaše Blahorodí, Vašnost.

Na př. Dovoluji si Vaší Jasnosti nejoddaněji nabídnouti službu svou, koje se nadějí, že Vašnost, Jasnost a t. d.

3. Závěrek a podpisy.

Závěrek vyplývejž pokud možno z obsahu dopisu a budíž s ním v jisté myšlenkové souvislosti. Není-li to možno, tvoříž závěreční formule zvláště odstavec a vyslovuj buď naše přání blaha nebo výraz naší lásky neb úcty.

Vzory rozličných závěrků :

1. Přeje Tobě všeho dobrého, zůstávám Tvůj věrný (upřímný)
 2. Srdečně Tě zdraví Tvůj
 3. Buď zdrav a blažen a potěš brzy listem Svého upřímného
 4. Doporoučuje se do vzácné přízně, znamenám se ve vší úctě nejoddanější (k službám nejochotnější)
 5. Osvědčuje Vašnosti neobmezenou úctu svou, mám čest být
Vašnosti nejoddanější
 6. Koje se nadějí, že ráčíte splniti slušnou prosbu mou, podpi-
suji se s veškerou úctou
 7. Prose za laskavou blahosklonnost zůstávám Vašnosti v dokon-
alé úctě oddaný
 8. Dovolují si opětovati uctivou prosbu svou, poroučím se přízni
Vašeho Blahorodi a znamenám se v nejhľubší uctivosti
 9. Spoléhaje se na osvědčenou blahosklonnost Vaši, jsem Vám
oddaný
 10. Žádaje důvěrně milostivého přivolení k ponížené žádosti
své, zůstávám v nejhľubší uctivosti Vaši Jasnosti oddaný služebník.
- Dopisy zakončujeme podpisem a vročením. Podpis budíž zřetelný
a slušný; čím větší prostoru mezi závěrkem a podpisem zůstavíme,
tím větší úctu k osobě, jíž pišeme, na jevo dáváme.

Přátelům, známým neb osobám, které stavem nad nás nevynikají, můžeme psáti na malém listovním papíře; osobám nad nás výše postaveným pišme na bílém velkém listovním papíře; osobám, jež mají titul „Excelence, Jasnost, Výsost a p.“ sluší se psáti na ministrském papíře.

českého jazyka a literatury pro děti a mládež. Vydává ho M. A. Šafařík
a vydavatelství J. Š. K. Vydává se v Praze u J. Š. K. vydavatelství
českého jazyka a literatury pro děti a mládež.

Český časopis pro děti

Část II.

Listiny.

I. Poukázky.

A. a) Poučení.

Krejčí Jan Studený z Kynic zamluvil si v Brně u obchodníka Karla Struhu některé zimní látky. Nyní jich velmi potřebuje a nemá času, aby si pro ně došel. Studený však ví, že Josef Kolářík zítra do Brna pojede a že by mu látky ty milerád přivezl. I jde tedy ke Koláříkovi a žádá ho za laskavost tu. Kolářík ochotně svolil a slibuje, že zeela jistě mu látky ty doveze. Studený se naň spolehlá a těší se, že zítra potřebné látky míti bude. Kolářík skutečně jel do Brna. Sotva pořídil své záležitosti, spěchal ke Struhovi pro látky. „Pané Struho, pan Studený z Kynic Vás žádá, abyste mi vydal látky, jež u vás byl objednal. Mám mu je dnes dovezti, neboť pan Studený velmi jich potřebuje;“ tak vyřizuje Kolářík poslání své. „Velmi rád,“ praví pan Struha přivítavě, „ale račeť mi ukázati poukázku od pana Studeného, že vám objednané látky vydati mám.“ „Nomám poukázky,“ praví Kolářík. „Nomáte-li poukázky,“ odpoví Struha, „pak velice lituji, že vám látek vydati nemohu. Neznám vás a dnes člověk musí být velmi opatrným. Ne snad, že by vám nedůvěroval, ale sám uznáte, že jednáme správně. Či odevzdal byste vy neznámému člověku cizí zboží? Zajisté že ne a proto nehněvujete se. Až donesete poukázku, že vám látky ty vydati mám, vydám látky milerád.“ Co zbyvalo nyní Koláříkovi, než s nepořízenou se vrátiti? Proč musil se Kolářík s nepořízenou vrátiti? Proč mu nechtěl Struha látek vydati? Co asi mělo být v poukáze té napsáno? Studený čekal Koláříka netrpělivě. Konečně Kolářík přišel, ale bez zboží. „Kde máte látky?“ otákal se Studený. „Pan Struha nechtěl mi jich vydati. Dříve

prý musím mu donésti poukázku od vás a potom prý mi vydá zboží.“ „O já zapomětlivec,“ naříkal Studený, „že na takového něco jsem zapomenouti mohl. Arci bez poukázky nemohl vám látek vydati. Kdy pojedete zase do Brna?“ „Zítra,“ odpověděl Kolářík. „Tož budete zítra tak laskav?“ tázal se Studený. „Ó ano, jenom mi dejte poukázku.“ „Poukázku vám dám hned,“ řekl Studený, sedl ke stolu, vzal papír a pero a psal. Co psal, napišeme na tabuli.

Poukázka.

Žádám tímto pana Karla Struhy, obchodníka v Brně, aby doručiteli této poukázky, panu Josefu Koláříkovi, rolníku zdejšímu, vydal všecky zimní látky, které jsem u něho dne 15. října t. r. pro sebe zamluvil.

V Kynicích, dne 18 prosince 1886.

Jan Studený,
krajčí.

S touto poukázkou šel Kolářík druhého dne opět k panu Struhovi. Pan Struha přečetl poukázku, schoval ji a pravil: „Nyní se vši ochoťou vám látky vydám, neboť klamu báti se nemusím.“ I vydal Koláříkovi objednané látky a teď je opět Studenému doručil. K čemu jsou tedy poukázky, A! B! (Nyní následuje rozbor poukázky.) P. dle této poukázky sestavíme si poukázky jiné.

b) Čvičení.

1. František Přikryl z Louček poukazuje knihkupec Karla Lopatu, aby povozníku ze Lhoty, Otakaru Kříškovi, vydal umluvené knihy.

2. Jaroslav Vlček poukazuje svého odběratele Martina Pálku, aby doručiteli poukázky, Vilémovi Šalkovi, měšťanu z Nového Města, vydal vak u něho uschovaný.

3. Čeněk Polák z Litenčic poukazuje obchodníka Karla Malého z Lubna, aby doručiteli poukázky, Aloisovi Junáškovi, vydal objednané dříví.

B. a) Poučení.

Poukázkami, jež jsme dosud sestavovali, žádáno, aby třetí osobě bylo zboží vydáno. Osoba, jíž zboží bylo vydáno, musila tomu kdo poukázku napsal, zboží obdržené opět doručit. (Objasní se z příkladů probraných.) Takovéto poukázky jsou košku prosty. Ale jinak je; žádáme-li poukázkou někoho, aby třetí osobě buď peníze na nás účet vyplatil anebo nějaké zboží rovněž na nás účet vydal. Objasním to příklady: Jan Smutný, kupec z Modřic, byl by v obchodním spolejení

s Karlem Kavkou v Brně. Karel Kavka byl by povinnován Janu Smutnému několika sty zlatými za odebrané zboží. I stalo by se, že Jan Smutný má Jiřímu Prochovi v Brně za zboží zaplatiti dvě stě zlatých. Smutný nemá právě nepotřebných peněz, ale ví, že Kavka má peníze a že by zaň milerád Procha vyplatil. I dá tedy Prochovi poukázku na Kavku adresovanou, v níž Kavku žádá, aby Prochovi dvě stě zlatých na jeho účet vyplatil. Poukázku tu napišeme si na tabuli.

P o u k á z k a.

Pan Karel Kavka, kupec v Brně, ráčíž na tuto poukázku vyplati doručiteli panu Jiřímu Prochovi, obchodníku v Brně, dvě stě (200) zl. r. č. a obnos ten zapsati na můj účet.

V Modřicích, dne 15. prosince 1886.

Jan Smutný,
kupec.

Na tuto poukázku Karel Kavka Jiřímu Prochovi vyplati 200 zl. a zaznamená do knihy na účet Jana Smutného. Zdali však Proch těch 200 zl., jež od Kavky obdržel, dá Janu Smutnému? Nikoliv, on si jich nechá, poněvadž jemu za zboží Smutnému odvedené náleží. A v tom právě vězí ten rozdíl. Převádí-li se peníze neb i zboží na nás účet v majetek osoby třetí, t. j. stanou-li se peníze neb i zboží, jež na naší poukázku vydány jsou, majetkem třetí osoby, která si obdržených peněz nebo obdrženého zboží nechá za svůj majetek, musí poukázky takové kolkem opatřeny být. Kdy musí poukázky kolkem opatřeny být, A! B! C! Musí-li též poukázka Jana Smutného kolkována být? Proč?

Jiný příklad: Ladislav Kroupa jest v obchodním spojení s revírníkem Jakubem Špičkou; i žádá Špičku poukázkou, aby Frant. Lapáčovi na jeho účet vydal pět sáhů dříví. Musí-li tato poukázka kolkována být? Proč? Sestavte v duechu poukázku tuto! Pověz, kterými slovy by's napsal poukázku tuto, A! (Poukázka ta napiše se na tabuli.)

Povím vám, kolikakrejcarovým kolkem poukázky opatřeny být musí. Tu platí pravidlo: Čím větší obnos poukázán jest, tím větší musí být kolek; rovněž tak čím dražší jest věc, která na poukázku vydána být má. (Nyní učitel seznámí žáky se sazbou kolkovou.) Je-li obnos poukázáný splaten do osmi dnů, dlužno opatřiti poukázku kolkem pětikrejcarovým; je-li splaten po delší době, vyšetří se kolek dle stupnice I. Zná-li poukázka na něco jiného, než na peníze, vyšetří se kolek dle stupnice II. Kolek na poukázce však nikdy nepřesahuje 50 kr. za arch. (Viz níže uvedené stupnice. Dobře jest, má-li učitel stupnice tyto na zvláštní závěsné tabulce napsány.)

b) C v i č e n i .

1. Koželuh Josef Právo z Josefova poukazuje velkoobchodníka Matěje Blažka v Praze, aby Nathana Liškovi, rolníku v Lounech, na jeho účet vyplatil 300 zl. r. č.

2. Pavel Sankot, kupec v Opavě, poukazuje Jana Linharta, továrníka v Těšíně, aby na jeho účet vydal Ivanu Hnátkovi zamluvěné látky v ceně 250 zl.

C. Ú k o l y.

1. Napište libovolnou poukázku!

2. Albert Zavodský, rolník v Lískovci, poukazuje Jindřicha Rychnovského, správce velkostatku v Blansku, aby doručiteli poukázky té vydal objednaná semena.

3. Filip Ryba, kupec v Lišni, poukazuje Martina Chválu, obchodníka v Brně, aby na jeho účet Ludvíku Veselému, rolníku z Cisterny, vyplatal 250 zl. r. č.

S a z b a k o l k o v á .

Stupeň I.

	Až do zl.	75 zl.	0·05
přes zl.	75 "	150 "	0·10
" "	150 "	300 "	0·20
" "	300 "	450 "	0·30
" "	450 "	600 "	0·40
" "	600 "	750 "	0·50
" "	750 "	900 "	0·60
" "	900 "	1050 "	0·70
" "	1050 "	1200 "	0·80
" "	1200 "	1350 "	0·90
" "	1350 "	1500 "	1·—
" "	1500 "	3000 "	2·—
" "	3000 "	4500 "	3·—
" "	4500 "	6000 "	4·—
" "	6000 "	7500 "	5·—
" "	7500 "	9000 "	6·—
" "	9000 "	10500 "	7·—
" "	10500 "	12000 "	8·—
" "	12000 "	13500 "	9·—
" "	13500 "	15000 "	10·—

a tak dále z každých zl. 1500 o zl. 1·— více, při čemž zbytek menší zl. 1500 počítá se za plných 1500 zl.

Stupnice II.

		Do zl.	20 zl.	0 07
přes	zl.	20	"	"
"	"	40	"	0·13
"	"	60	"	0·19
"	"	100	"	0·32
"	"	200	"	0·63
"	"	300	"	0·94
"	"	400	"	1·25
"	"	800	"	2·50
"	"	1200	"	3·75
"	"	1600	"	5·—
"	"	2000	"	6·25
"	"	2400	"	7·50
"	"	3200	"	10·—
"	"	4000	"	12·50
"	"	4800	"	15·—
"	"	5600	"	17·50
"	"	6400	"	20·—
"	"	7200	"	22·50
"	"	8000	"	25·—

Přes zl. 8000 platí se z každých dalších zl. 400 o zl. 1·25 více, při čemž zbytek menší než 400 zl. za plných 400 zl. se počítá.

Stupnice III.

		Až do zl.	10 zl.	0·07
přes	zl.	10	"	"
"	"	20	"	0·13
"	"	30	"	0·19
"	"	50	"	0·32
"	"	100	"	0·63
"	"	150	"	0·94
"	"	200	"	1·25
"	"	400	"	2·50
"	"	600	"	3·75
"	"	800	"	5·—
"	"	1000	"	6·25
"	"	1200	"	7·50
"	"	1600	"	10·—
"	"	2000	"	12·50
"	"	2400	"	15·—
"	"	2800	"	17·50
"	"	3200	"	20·—
"	"	3600	"	22·50
"	"	4000	"	25·—

Z částek vyšších 4000 zl. platí se z každých 200 zl. o zl. 1·25 více, při čemž zbytek menší než zl. 200 za plných zl. 200 se počítá. —

II. Dlužní listy (úpisy) čili obligace.

I. Poučení.

Dobře jest člověku, který má vše, čeho k životu potřebuje; zle však tomu, komu nejpotřebnějších věcí se nedostává. Proto jednou z nejdůležitějších povinnosti člověka jest, aby pilně pečoval prací a spořivostí jméní si získati a jiněni to poctivým způsobem stále rozmnожovati. Čím zámožnějším jest člověk, tím jest na jiných nezávislejším, tím jest i samostatnějším a neznaje nouze, i spokojenějším. Bída a nedostatek velice souží člověka a bývají často i příčinou jeho mravní zkázy. Jak mnohý člověk z nedostatku stal se již nepočtivecem, šejdiřem, ano i zlodějem. Z té příčiny šetrnost a práce jsou výbornými vlastnostmi lidskými, neboť šetrností a prací nejjistěji majetku cestou poctivou a čestnou se domáháme a bezstarostnou budoucnost si zaopatrujeme.

Než často stává se, že bližní nás ocitne se v peněžních nesnázcích, buď že ho nějaká nehoda stihla, nebo že potřebuje peněz, aby buď obchod svůj nebo svou živnost povznesl. V takovém případě hledá pomocí u lidí majetnějších, kteří mají peněz více než potřebují a proto jemu i z nesnáze pomoci mohou. On nežádá na nich, aby mu potřebné peníze darovali, ale prosí, aby mu peníze na nějaký čas půjčili a zavazuje se, že po čase tom peníze jim správně oplatí. On, zkrátka řečeno, peníze si vypůjčí, aby z nesnáze vyvázl. Povím příklady. Rolník Krupica by vyhořel. I chce si rychle opět domek svůj postavit, ale nemá dosti peněz. Co učiní? Od koho si peníze vypůjčí? — Remeslník chce si koupiti nový stroj, aby rychleji a lépe pracovati mohl, ale nemá peněz. Co učiní? — Obchodník chce rozšířiti závod svůj, ale nemá potřebných prostředkův. Co učiní? — Nemáme-li nutně potřebných peněz, co činíme? Leč pamatujte si zlaté pravidlo: Ne vypůjčujme peněz, kterých nevyhnutelně nepotřebujeme; nedělejme dluhů, leč jen tehdy, nemůžeme-li se skutečně bez dluhů obejít, nebo není-li nám půjčka skutečným užitkem. Staré přísloví praví: „Dluh z jedné mýsy s námi jídá.“ Přísloví to velmi pravdivé jest, neboť kdo dlužen jest, musí tím více šetřiti, aby dluh zaplatil a tak břemene toho se sprostil. Rovněž pamatujme si: „Nedělejme dluhů, kterých nemůžeme jednou zaplatiti.“ Tím stali bychom se nepočtivými tím olapovali bychom bližního svého, pozbyli bychom důvěry a vážnosti a stali se na jiných těžce závislými. Ano pro neplacené dluhy mohli bychom i uvěznění být. Zákon přísně vězením trestá ty, kdo lehkomyšlně dluhy činí a dluhů těch neplatí. Proto

jen z největší potřeby a s patřičnou opatrností vypůjčujme peníze; majice vždy na paměti, že dluhy těžkým břeménem jsou.

Nyní přistupme bliže k věci. Kdo peníze si vypůjčí, stává se dlužníkem, poněvadž někomu peníze dlužen jest. Vypůjčí-li si rolník Krupica peníze, čím jest? Čím jest obchodník nebo remeslník, vypůjčí-li si peníze? Čím byste se i vy stali, kdybyste si jednou peníze vypůjčili? Proč stali byste se dlužníky? Než co myslíte; půjčil by zámožný člověk 100 zl. Žebrákoví? Proč ne? Dostane tedy každý člověk vypůjčiti peníze? Kdo jen dostane vypůjčiti peníze? Dobrě, jen ten dostane vypůjčiti peníze, kdo schopen jest dluh v pravý čas zaplatiti. O kom víme, že není s to nám dluh zaplatiti, tomu peněz nepůjčíme, poněvadž bychom peněz těch pozbily. Jen tomu majetník peníze půjčí, o kom je přesvědčen, že mu vypůjčené peníze v pravý čas vrátí, čili, jinak řečeno, o kom věří, že mu dluh zaplatí. A poněvadž ten, kdo peníze půjčuje, věří, že mu dlužník dluh správně zaplatí, nazývá se věřitelem. Jak nazývá se ten, kdo peníze půjčuje, A! B! Proč nazývá se, kdo peníze půjčuje, věřitelem? Věřitel půjčuje tedy peníze na jistotu, půjčuje je tóm, o kterých ví, že mu dluh jistě zaplatí. A poněvadž věřitel má za jistotu, že půjčených peněz nepozbude, že peníze ty má jisté, nazýváme peníze půjčené jistinou či kapitálem. Co jest tedy jistina, A! B! Proč nazývají se peníze půjčené jistinou?

Učili jste se ve svatém náboženství o hospodáři, který odcházejí rozdal mezi služebníky své hřivny a když se vrátil, na nich počít z hřiven žádal. Kdo chce vypravovati podobenství toto? (Žák vypravuje podobenství o hřivnách.) Co řekl hospodář služebníku, jenž hřivnu zakopal a tak způsobil, že hřivna užitku nevydávala žádného? Z podobenství toho ponětí se můžete, že člověk má se snažiti, aby vše dobré, jež od Boha obdržel, rozumnožoval. I jmění jest užitečný dar Boží a proto i jmění své poctivým způsobem rozumnožovati máme. Nemáme nechat peněz bez užitku ležeti, neboť pak podobali bychom se onomu služebníku, jenž hřivnu zakopal. Proto nemůžeme-li peněz svých sami k užitku svému užiti, půjčeme jinému, který peněz těch využitkovati může. Leč zdarma peněz nepůjčejme, neboť tak nevydaly by nám užitku žádného. I půjčené peníze musí nám užitek dávati a musí se rozumnožovati. Z té příčiny dříve než někomu peníze půjčíme, smluvme se s ním, kolik užitku nám z půjčených peněz za jeden rok dá. Užitek z jistiny za jeden rok sluje úrok. Co jest úrok, A! B! O! Jak nazývá se ten, kdo peníze půjčuje? — kdo peníze si vypůjčuje? Jak nazývají se peníze půjčené? Jak nazývá se užitek z jistiny za rok? Úroky ty stanovují se ze sta. Na př. půjčil bych někomu 300 zl. I řeknu mu: Dáte mi z každého sta 5 zl. užitku. Kolik užitku vyneslo by mi sto zl.? Kolik 300 zl.? Kolik zl. úroku bych obdržel z jistiny? Jak stanovujeme úroky? Úrokům ze sta říkáme procenta (%). Jak říkáme úrokům ze sta? Co jsou pro-

centa, A! B! C!) Co znamená, řeknu-li, půjčil jsem mu peníze na 4%? 5%? 6%? 9%? (Nyní poučíž učitel žáky ještě, že půjčování na veliká procenta jest lichvářením a že zákon lichvářství zapovídá a trestá.)

Půjčujeme-li někomu peníze, žádejme na něm listiny, že peníze ty nám dluhuje a že je nám v určitý čas i s úroky navráti. Neboť snadno by se mohlo stát, že, nemajíce listiny té v rukou, peněz půjčených bychom pozbyli. Znázorním příklady. Domkář Čípek koupil by od rolnika Gazdy kus pole za 300 zl. Sto padesát zlatých by mu zaplatil hned a 150 zl. by mu zůstal dlužen. Prodej tento stal se ústně a Čípek nedal Gazdovi žádné listiny, v níž by doznaval, že mu 150 zl. dluhuje. Pozorníte nyní, co by se snadno státi mohlo. Předně mohl by Gazda zemřít; žena jeho snad by ani o dluhu tom nevěděla a Čípek byl by tak nepočiv, že by ji sám ze své vůle dluhu nezaplatil. Tak pozbyla by vdoja po Gazdovi 150 zl. i s úroky. Anebo, dejme tomu, že by žena Gazdova věděla o dluhu tom a že by Čípka upomínala. Čípek byl by nepočivcem a řekl by: „Nejsem ničeho dlužen, vše jsem Gazdovi správně zaplatil.“ Žena by Čípku snad žalovala, ale ničeho by nevysoudila, poněvadž by Čípkovi nemohla dokázati, že jí peníze ty skutečně dluhuje. A tak mimo to, že by dluhu pozbyla, musila by ještě soudní útraty platiti. Anebo opačně: zemřel by Čípek. Gazdá upomínal by ženu jeho o zaplacení dluhu, ale žena Gazdova by o dluhu tom bud' ničeho nevěděla nebo platiti nechtěla. Gazda by žaloval, ale ničeho by nedocílil. Proč? Jakou škodu by z toho ještě měl? — Konečně ještě jinak by Gazda peněz pozbyti mohl. Nezemřel by židuň z nich. Po čase upomínal by Gazda Čípka, aby mu dluh zaplatil. Ale Čípek bud' by nemohl anebo z nepočivosti nechtěl. Gazda by ho žaloval — a tak vznikl by z toho soud a nepřijemnosti. Proto z obzřetnosti třeba, abyhom od dlužníka žádali listiny, v níž ke dluhu se přiznává. Listiny takové slouží *dlužní úpisu*.

Dlužní úpis, jež měl Čípek Gazdovi dát, napišeme si na tabuli. (Učitel diktuje, žáci piši do sešitů, jeden na tabuli.)

Dlužní úpis.

Já níže psaný doznavám tímto listem, že jsem od pana Karla Gazdy, rolnika v Troubkách, dne 25. ledna r. 1886 koupil kousek pole u „louky“ za tři sta zl. r. č., na něž polovici zaplativ, jemu ještě sto padesát zl. r. č. podnes dluhuji.

I zavazují se, že dluh ten ode dneška za devět měsíců i s pěti-procentními úroky panu Karlu Gazdovi rádně zaplatim.

^{*)} Toto vše můžete probráno být i v hodině počtu. Bylo-li již probráno, dřívě než jsme přistoupili k dlužním úpisům, zkrátku zopakujeme.

Tomu na svědectví jsem tento dlužní úpis vlastnoručně napsal a podepsal.

V Troubkách, dne 26. ledna 1886.

Jan Čípek.

Rozbor úpisu: Jaký druh listin napsali jsme si právě? Proč nazývá se listina ta dlužním úpisem? Kdo vystavuje tento dlužní úpis? Komu vystavuje Jan Čípek tento dlužní úpis? Přečti prvnou větu! Co doznavá Čípek v této větě? Proč vypisujeme obnos slovy? Přečti druhou větu! Čím zavazuje se Čípek v této větě? Kolik úroků ze sta zaplatí Čípek Gazdovi za půjčení? Kolik úroků zaplatí mu z celé jistiny? Jak ukončuje Čípek dlužní úpis? Opakuj, co doznavá Čípek v první větě, čím zavazuje se ve druhé větě a jak končí dlužní úpis, A! B! B! Z toho jsme poznali, že dlužní úpis ještě listina, kterou dlužník doznavá, že mu veřitel jistý obnos peněz za určitá procenta na jistou dobu půjčil a zavazuje se, že po uplynutí doby té mu dluh i s úroky zaplatí. Co doznavá dlužník dlužním úpisem, A! B! Čím se dlužník zavazuje v dlužním úpisu, A! B! C! Co ještě dlužní úpis. A! B! C!

Pamatujte si toto: Každý dlužní úpis musí být kolkem opatřen, a sice dle škály II. Co si budete pamatovati, A! B! Vyhledejte, jakým kolkem musí být opatřen dlužní úpis Čípkův. Jakým kolkem můžel by být opatřen, kdyby zněl na 200 zl.? 250 zl.? 300 zl.? 420 zl.? 540 zl.? a t. d.

Dále pamatujte si ještě. Napsal-li dlužník dlužní úpis sám, stačí na potvrzení vlastnoruční podpis; napsal-li však dlužní úpis někdo jiný, třeba, aby mimo dlužníka i dva svědkové jej podepsali. Co si budete ještě pamatovati, A! B! C! Závěr úpisu zněl by pak takto: Tomu na svědectví jsem úpis tento vlastnoručně podepsal a podpisy dvou dožádaných svědků opatřiti dal. Jak znělo by zakončení, kdyby byl Čípek dlužní úpis sám nenapsal, A! B! —

2. Cvičení a úkoly.

1. Napište svrchu uvedený dlužní úpis tak, jak by zněl, kdyby ho někdo jiný než dlužník napsal a opatříte ho patřičným kolkem a podpisy svědků.

2. Sestavte dlužní úpis, v němž Jakub Sláma doznavá, že mu pan Viktor Zajíc 300 zl. zapůjčil a zavazuje se, že dluh ten bude Zajícovi nebo jeho dědicům za rok zaplatí a že šestiprocentní úroky půlletně napřed odváděti bude. Sláma piše úpis vlastnoručně.

3. Napište dlužní úpis, v němž Eduard Sofka, obuvník v Lesné, doznačá, že Antonínu Kvasovi, koželuho v Tvarožné, 380 zl. za odkoupené kůže dluhuje a zavazuje se, že dluh ten i s pětiprocentními úroky za čtvrt roku zaplatí. Dlužní úpis píše někdo jiný a nikoliv dlužník.

4. Napište dlužní úpis, v němž Filip Čížek, rolník z Nemanic, doznačá, že si od Jana Navrátilka, uzenáře ve Chvalkovicích, 480 zl. vypůjčil a zavazuje se, že dluh ten po čtyrroční napřed dané vypořádání budě jemu nebo jeho dědicům zaplatí a sedmiprocentní úroky ze jistiny té vždy půlletně napřed odváděti bude. Dlužní úpis ten píše Čížek vlastnoručně.

5. Napište dlužní úpis, v němž Edmund Michálek, pekař z Lopotina, doznačá, že od Františka Zádery koupil domek za 1200 zl. a zavazuje se, že dluh ten za pět let zaplatí a šestiprocentní úroky do té doby vždy čtvrtletně napřed odváděti bude.

3. Dodatek.

Za dodatek poučí učitel žáky, že půjčky dějí se buď bez záruky, t. j. na úvěr osobní (jako ve všech případech a úkolech přede hrajících), nebo na záruku záštavy, která může záležet buď ve věcech movitých nebo nemovitých. Nemovitosti mají svá čísla, a sice budovy číslo popisní a pozemky číslo parcelní. Nemovitosti jsou zapsány ve knihách pozemkových. Věřitel může si tudíž půjčku pojistiti vtělením do knih pozemkových, eož v dlužním úpisu uvedeno být musí. Takovéto dlužní úpisy musí být ověřeny čili legalisovány buď notářem nebo soudem. Radno, aby sepsání těchto dlužních úpisů bylo svěřováno advokátu nebo notáři. Tím se mnohé nedorozumění a mnohý spor zamezí. Proto též těmto druhům dlužních úpisů na školách učeno nebuduž. — Na konec doporuč učitel naše záložny, jakožto nejlépejší ústavy půjčující. O zastávkách znižovat se netreba, neboť ty chudší lid často k nepotřebným dluhům svádějí.

III. Rukojemství.

I. Poučení.

Když mluvili jsme o dlužních úpisech, řekli jsme si, že lidé nemajetným osobám peněz nepůjčí, poněvadž se obávají, že by jim vráceny nebyly. Zvláště pak cizím nebo neznámým nemajetným osobám peněz nepůjčí. A přece velmi často se přibázívá, že právě ti nemajetní peněz nutně potřebují a že jim velmi jde o to, aby si vypůjčeli.

Jich nemajetnost jest však jim překážkou, neboť každý bojí se, jim půjčiti. Nepůjčují tedy majetní chudým peněz nikoli z neochoty, nýbrž z bázne a z opatrnosti. Kdyby však jiný majetnější člověk se zavázel, že by za ně dluh zaplatil, ve případě, že by vypůjčených peněz v ustanovený čas splatit nemohl, tu zajisté by se nezdráhal peníze i nemajetným půjčiti, ponděvadž by jisti byli, že, když ne dlužníci, tož ti, kteří za ně ručí, by jim dluh zaplatili. Chce-li tedy nemajetný člověk peníze si vydlužiti, musí najít si přítele majetnějšího a prositi ho, aby se zavázel, že zaň dluh zaplatí, kdyby toho v určenou dobu sám učiniti nemohl. Objasním příkladem. Byl by neúrodný rok. Výdělky byly by špatné. Dělník Kopřiva má četnou rodinu, ale nemá, čím by ji živil. Dítě má nemocné, potřebuje léků, ale peněz není. Nezbývá mu, než učiniti dluh. Kopřiva ví, že mu nikdo ne-půjčí, nezaručí-li se člověk majetnější, že zaň dluh zaplatí, nebude-li Kopřiva sám moct dluh vyrovnat. Kopřiva má dobrého přítele Doubravu, domkaře. I jede k němu a prosí ho, aby zaň ručil. Doubrava vida nouzi Kopřivovu a znaje ho jako poetického a plného člověka; jest ochoten službu tu mu prokázati. I jdou spolu k Pacovskému, rolníku, aby peníze vydlužili. Mnoho Kopřiva nepotřebuje: dvacet zl. mne dostačí. Prosí tedy Pacovského, aby mu na půl roku dvacet zl. půjčil, že Doubrava zaň bude ručiti. Pacovský vida, že peněz ne-pozbude, rád mu po všli učiní a žádá o dlužní úpis. Kopřiva dlužní úpis napsal. Jak asi zněl úpis ten, A! Dlužní úpis však nikterak Pacovskému nestačil, on chtěl mít i listinu, v níž se Doubravy zavazuje, že za Kopřivu dluh zaplatí, kdyby tento po půlroce sám platiti nemohl. Jaké listiny žádal Pacovský od Doubravy? Proč asi? Listinu, kterou se někdo zavazuje, že za dlužníka dluh zaplatí, kdyby tento v určený čas platiti nemohl, služe rukojemství. Co jest rukojemství, A! B! O! Rukojemství, jež Doubrava Pacovskému odevzdal, si napišeme.

R u k o j e m s t v í.

Pan Karel Kopřiva, dělník zdejší, vypůjčil si od pana Jana Pacovského, rolníka zdejšího, dvacet zl. na půlroční úvěr.

Jú níže psaný zavazuji se, že dluh tento v obnosu dvaceti zlatých r. ē. i s pětiprocentními úroky ode dneška za půl roku panu Pacovskému zaplatím, kdyby dlužník povinnosti své dostati nemohl.

Tomu na důkaz jsem listinu tuto vlastnoručně napsal a podepsal.

V Bytči, dne 18. září 1886.

Josef Doubrava,
domkař.

Rozbor: Kdo vystavuje toto rukojemství? Komu odevzdá Doubrava rukojemství toto? Za koho ručí Doubrava? Jakou povinnost běže na se Doubrava rukojemstvím tímto? Přečti první větu! Co praví Doubrava v této větě? Přečti druhou větu! Co praví Doubrava v druhé větě? Přečti zakončení! Co praví Doubrava v zakončení? Pamatujte si, osoba, jež za dlužníka ručí, sluje *rukojmě*. Kdo jest rukojmě? Čím jest Doubrava, poněvadž za Kopřivu ručí? Jakou povinnost běže na se rukojmě? Pamatujte si dále toto: Něpiseli rukojmě vlastní rukou, nýbrž toliko je podepsáno, musí rukojemství potvrzeno být ještě podpisy dvou svědků. Co si budete pamatovat, A! B! Jak by znělo rukojemství toto, kdyby ho byl Doubrava nenapsal vlastní rukou?

Rukojemství musí být podobně kolkováno jako dlužní úpis. Podle které škály určovali jsme kolek na dlužní listy? Podle které škály určíme kolek na rukojemství? Vyhledejte, jakým kolkem musí být opatřeno rukojemství Doubravovo?

Ovídání. Josef Zlámal, obuvník z Nouzky, koupil od Karla Sýkory, koželuha v Tovačově, kůže za 145 zl. na čtvrtroční úvěr. Bedřich Kroupa, mlynář z Výškova, rukojemstvím za dluh ten se zaručuje. Rukojemství píše cizí osoba.

Jakub Křivka, krejčí z Lipníka, koupil od Karla Hrabala z Kyjova šicí stroj za 80 zl. na devítiměsíční úvěr. Čeněk Stálý, rolník z Lipníka, zaň ručí; rukojemství píše sám.

Rukojemství s dlužním úpisem spojené.

Rukojemství píše se buď o sobě, nebo bývá také připojeno k dlužnímu úpisu. Napíšeme si, jak by znělo rukojemství Doubravovo spojené s dlužním úpisem Kopřivovým.

Dlužní úpis.

Já nížepsaný dlužník Karel Kopřiva, dělník z Bytče, doznavám tímto listem, že jsem si od pana Jana Pacovského rolníka z Bytče, dne 18. září 1886 dvacet zl. r. č. vypůjčil. I zavazuj se, že dluh ten ode dneška za půl roku i s šestiprocentními úroky panu Janu Pacovskému rádně zaplatím.

Já pak podepsaný rukojmě Josef Doubrava, domkař z Bytče, prohlašuji, že těch dvacet zl. r. č. panu Jannu Pacovskému ode dneška za půl roku i s patřičnými úroky zaplatím, kdyby pan Karel Kopřiva této povinnosti svá dosti učiniti nemohl.

Tomu na důkaz naše vlastnoruční podpisy, jakož i podpisy dvou dožádaných svědků.

V Bytci, dne 18. září 1886.

Eduard Hnátek,

svědek.

Jan Šešula,

svědek.

Karel Kopřiva

dlužník.

Josef Doubrava,

rukojmě.

Rozbor: Přečti první část této listiny, A! Co obsahuje první část této listiny? Co doznavá Kopřiva v první větě? Čím se zavazuje v druhé větě? Přečti druhou část listiny, B! Co obsahuje druhá část listiny této? Co prohlašuje Doubrava v této části listiny? Přečti zakončení, C! Jaký jest obsah tohoto zakončení? Kdo mimo dlužníka a rukojmě potvrzuje správnost této listiny? Proč asi třeba, aby listina tato i dvěma svědky podepsána byla? Jakým kolkem musí opatřena být tato listina?

Ověření. Jindřich Čásek, dělník v Oáhnově, koupil od Mikuláše Zvěřiny z Liče chalupu za 450 zl. na pětiletý úvěr. Jan Závada, velkostatkář v Oáhnově, se zaň rukojemstvím zaručuje.

Vojtěch Lipa, postřihač v Šumvaldě, vydlužil si od Jana Pařánka, majitele domu č. 25 v Šumvaldě, 85 zl. r. č. na půl roku. Z jistiny té zaplatí šestiprocentní úroky. Kajetán Skála, kupec v Šumvaldě, se zaň zaručuje.

2. Úkoly.

1. Viktor Konipásek, kovář z Kamenic, koupil od Josefa Spáčila, kupce v Širokém, tři měřice pole za 650 zl. na šestnáctiměsíční úvěr. Pavel Škréta, státkář v Kamenicích, se za dluh ten zaručuje a piše rukojemství sám.

2. Theodor Fuksa, sládek v Bohumíně, koupil od Viléma Škrota, soukromníka ve Slavkově, pivovar za 50.000 zl. na pětiletý úvěr. Štěpán Pakosta, velkostatkář, k dlužnímu listu Fuka v připojuje rukojemství své.

3. Felix Anděl, strojník v Přerově, vypůjčil si od Matěje Lišky, kupce tamtéž, 280 zl. r. č. na devítiměsíční úvěr a zavázal se k osmiprocentním úrokům. Engelbert Čalounek, růlník z Předmostí, zaň ručí. Kterak zněl dlužní úpis Andělova s připojeným rukojemstvím Čalounkovým?

4. Obchodník prádlem Ferdinand Konopec v Plzni dluhuje Petru Krásnému, továrníku v Praze, 380 zl. za odebrané prádlo. Dlužním listem se zavazuje, že dluh ten za 5 měsíců zaplatí. Oskar Veselý, knihkupec, připojuje k dlužnímu listu prohlášení, že se zaň zaručuje.

IV. Kvítance.

I. Poučení.

Když mluvili jsme o potvrzeních, přesvědčili jste se, kterak důležito jest dávat si potvrditi, že adresát skutečně věci nebo penize, jež jsme mu poslali, obdržel. Tím zamezuje se všelikým nedorozuměním, ano i sporům a soudům. Zvláštní pak důležitost podobné zabezpečování má v záležitostech peněžních; tu rozhodně nutno jest, aby ten, kdo vyplaci, žádal buď potvrzení nebo listiny, že skutečně určity obnos vyplacen byl, služe *kvitance*. Co jest kvítance? A! B! C! Kvítance od potvrzení liší se hlavně tím, že musí být kolkovala, a že má větší právní platnost. Čím liší se kvítance od potvrzení. A! B! C! Potvrzení dávají si ti, kdož jsou v obchodním spojení; má tedy potvrzení více obchodní význam. Vyplaci-li nám však penize úřad, anebo vyplaci-li se nám penize, pro které by mohl vzniknouti soud, jest třeba, aby byl obdržený obnos potvrzení kvítancem. Tak dává kvítanci úředník na své služné, věřitel dlužníkovi, že dluh správně zaplacen jest, řemeslník úřadu, že penize za odvedené výrobky obdržel, rovněž tak i obchodník. Má tedy kvítance více významnější. Jaký význam má kvítance? — potvrzení? Kdy užíváme jednoduchého potvrzení? Kdy dáváme kvítanci? Co dá věřitel dlužníkovi, když tento mu dluh zaplatí? Co potvrzuje věřitel ve kvítanci? Co dá úředník, obdrží-li služné? Co potvrzuje úředník ve kvítanci své? Kvítance kolkujeme dle téže škály jako dlužní úpisu a rukojemství. Dle které škály určovali jsme kolek na dlužní úpis? — na rukojemství? Dle které škály budeme určovati kolek na kvítanci?

Dva vzory kvítance si napišeme. V první kvítance bude Karel Špaček, kovář, potvrzovati, že mu správa velkostatku v Kvasicích 150 zl. za kovářské práce v r. 1886 vykonané dnešního dne správně vyplatila. Jaký bude obsah prvního vzoru, A! B!

Kvítance.

Níže psaný potvrzuje tímto listem, že mu správa velkostatku v Kvasicích za kovářské práce v roce 1886 vykonané dle účtu ze dne 31. prosince r. 1890 dnešního dne sto padesát zl. r. č. správně v hotovosti vyplatila.

V Kvasicích, dne 1. ledna 1891.

Karel Špaček,

Rozbor. Kdo vydává kvítanci tuto? Komu vydává K. Špaček kvítanci tufo? Kolik zlatých bylo Špačkovi vyplaceno? Zač obdržel

Špaček těch 150 zl.? Vyhledejte, jakým kolkem musí býtí opatřeno toto kvitancí?

Cvičení. Sestavte kvitancí, v němž Kajetán Kobar, stavitec, potvrzuje Janu Součkovi, mlynáři v Hustopeči, příjem 100 zl. za opravu mlýna r. 1885 vykonanou.

Sestavte kvitancí, v němž Eduard Žila potvrzuje, že od Jakuba Ohrudy, rolníka v Lipnici, za odvedenou práci stolařskou 85 zl. obdržel.

Sestavte kvitancí, v něž Oskar Návrátil potvrzuje, že od Mikulka, statkáře v Lounech, obdržel 255 zl. 40 kr. za práci kolářskou v roce 1886 vykonanou. —

Nyní napišeme si druhý vzor. Jeremiáš Spála bude kvitancí potvrzovati, že mu Edmund Konipásek dluh 1820 zl. na 2 roky půjčený zaplatil.

Kvitance

ze 220 zl., t. j. dvou set dvaceti zlatých r. č., kterýž obnos mi pan Edmund Konipásek jakožto jistinu jemu dne 15. června 1884 na dva roky půjčenou dnešního dne rádně vyplatil:

V Loučkách, dne 15. června 1886.

Jeremiáš Spála,
kvitující

Rozbor. Kdo vydává kvitancí tuto? Na jaký obnos zní kvitance tato? Kdo zaplatil Spáčilovi obnos kvitovaný? Čím byl Konipásek, dříve než Spáčilovi dluh zaplatil? Čím byl Spáčil Konipáskovi? Kdy vydlužil si Konipásek obnos kvitovaný? Kdy zaplatil dluh svůj? Jakým kolkem musí býtí opatřena kvitance tato?

Jiné vzory kvitancí.

Kvitance

z padesáti zlatých r. č., kteréž jsem od pana varhaníka Leopolda Strnada jakožto půletní nájem od sv. Jiří do sv. Havla dnes rádně obdržel.

V Praze, dne 22. dubna 1891.

Jakub Nevázal,
majitel domu č. 15 ve Spálené ulici.

To jest: 50 zl. r. č.

K v i t a n c e.

Potvrzuji tímto listem, že mi p. Josef Nechvátal, rolník z Vlčnova, dvě stě osm desátek zl. r. čísla, kteréž jsem mu dne 1. května r. 1891 byl půjčil, i s 5% úroky, totiž čtrnácti zlatými po navrácení dlužního úpisu dnešního dne rádně v hotovosti vyplatil.

Místo a vročení.

Podpis.

K v i t a n c e.

Z požadavku svého na nábytek do dvou světnic, tři sta zlatých r. č. činčího, obdržel jsem dnes od pana Karla Höniga, c. k. berního v Tišnově, dvě stě zl. r. č., což tímto kvituji.

Místo a vročení.

Podpis.

K v i t a n c e o d č e t n á.

My nízepsaní jsme vzájemné své požadavky dnešního dne spočítali, vyrovnali a tak se vespolek odčetli, že jeden od druhého až po dnešní den ničeho více požadovati nemáme. Z té příčiny jsme účty a jiné písemnosti, kteréž jsme o našich vzájemných požadavech v rukou měli, zničili a prohlašujeme všecky písemnosti, které by se snad o tom ještě někde nacházely za neplatné. Pro obapolnou jistotu jsme tuto odčetnou kvitanci ve dvojím sepsání vyhotovili, podepsali a každě straně jedno dodali.

V Lomnici, dne 1. října 1891.

Václav Koranda v. r.
kupec.Josef Štípa v. r.
kupec.

2. Ú k o l y.

1. Sestavte kvitanci, v níž Josef Motyčka kvituje Janu Zakrslému dluh 570 zl. r. č. na půl roku půjčený.

2. Sestavte kvitanci, v níž Eliáš Honig kvituje Isidoru Kyselému dluh 318 zl. r. č. na rok půjčený.

3. Napište kvitanci, v níž Václav Kořistko, účetní, potvrzuje, že obdržel 66 zl. 66 kr. jakožto služné za měsíc leden z ročního služného 800 zl. od správy velkostatku Ždánického.

4. Napište kvitanci, v níž Blažej Trud, rolník v Opálově, potvrzuje příjem 250 zl., jež od Karla Nesnídalova jakožto jistiny tomuto dne 25. listopadu 1885 na devět měsíců půjčenou, obdržel.

5. Napište kvitanci, v níž Edvard Sokol, sedlář v Uhlišově, Emiliu Stojanovi, rolníku v Uhlišově, potvrzuje, že od něho 1. ledna 1885 82 zl. 40 kr. za práci sedlářskou v r. 1884 vykonanou správně v hotovosti obdržel.

V. List postupní čili cessí.

I. Poučení.

Obchodníci a živnostníci, jak to ani jinak býti nemůže, jsou neustále druh druhu dlužni, druh za druhem má nějaké pohledávky, ale i nějaký dloužek. Proto obchodníci a živnostníci častěji pořádek mezi sebou činí a vyrovnávají se, aby věděli, v jakém peněžním poměru druh se druhem jest. Zkrátka snaží se peněžní poměry mezi sebou co nejvíce vyrovnati a zjednodušiti. I stává se tu často, že druh druhu pohledávky své postupují, aby tak dluhy snáze vyrovnali. Povím příklad: Obchodník Vrána z Prahy vyrovnává se s obchodníkem Součkem z Plzně. Když pohledávky své spočítali, tu objevilo se, že Souček Vránovi ještě 325 zl. dopláceti má. Součkovi jest však řezník Fiala v Praze dlužen 300 zl. Kdyby Souček Vránovi těch 325 zl. vyplatil, měl by o 325 zl. v obchodě méně, kterých snad nutně potřebuje. Aby tomu předešel a přece s Vránou se vyrovnal, řekne Vránovi: „Zbývajících 325 zl. jest mi Vám těžko zaplatiti, mám však za panem Fialou v Praze 300 zl. Proto, abychem se vypořádali, postoupím vám pohledávku, kterou mám za Fialou, a 25 zl. vám doplatím, čímž vyrovnání budeme, 300 zl. vám pak pan Fiala vyplatí.“ Vrána jest s tím srozuměn. I sedne tedy Souček a napiše Vránovi listinu, již mu pohledávku 300 zl., kterou za řezníkem Fialou má, postupuje. Tím přestane Fiala býti dlužníkem Vránovým a stane se dlužníkem Součkovým, jemuž 300 zl. vyplati musí. Listina, kterou Souček pohledávku svou na Vránu převede, služe listem postupním čili cessí. List postupní čili cessí jest listinou, kterou pohledávku svou na někoho jiného převádíme. Co jest list postupní čili cessí, Al Bi Co napsal Souček, postupuje 300 zl., jež mu Fiala dluhuje, Vránovi? List postupní kolkuje se dle též škály, jako dlužní úpis nebo kvitance, co se týče podpisů, platí o něm totéž, co u dlužních úpisů a kvitancí. Podle které škály určuje se kolek na dlužní úpisy? — na kvitance? — na listy postupní? Kdy musí list postupní opatřen býti podpisy dvou svědků? List postupní, jejž Souček Vránovi napsal, si napišeme.

List postupní.

Já nízepsaný prohlašuji tímto listem, že ona 300 zl., píši tři sta zlatých r. č., která mi pan Josef Fiala, řezník v Praze ve Vodič-

kové ul. č. 18, jako jistinu jemu dle dlužního úpisu dne 15. února 1886 na příslušnou půjčenou dluhuje, dobrovolně postupuje panu Karlu Vránovi, obchodníku v Praze, s nímž jsem se dle společné úmluvy naší dnešního dne vypořádal.

Na důkaz toho jsem list ten vlastnoručně napsal a podepsal.

V Plzni, dne 5. června 1886.

Jaromír Souček,
obchodník.

Rozbor. Kdo vydává tento postupní list? Komu odevzdá Souček postupní list tento? Proč? Proč nazývá se listina tato listem postupním? Kolik zlatých postupuje v listině té Souček Vránovi? Kterak stalo se, že Fiala 300 zl. Součekovi dluhuje? Kdy půjčil Souček Fialovi jistinu tu? Komu nyní bude Fiala dlužen? Kdy musí Fiala Vránovi těch 300 zl. zaplatit? Vyhledejte, jakým kolkem musí tento postupní list opatřen být!

2. Cvičení a úkoly.

1. Sestavte postupní list, v němž František Kroupa v Bohdaličích postupuje svou pohledávku 520 zl., kterou mu Josef Lípa, rolník v Příkré za práci stolařskou dluhuje, Divišovi Veselému, obchodníku v Ondraticech.

2. Sestavte postupní list, v němž Oskar Váňa, pokrývač v Chrudimi, postupuje svou pohledávku 85 zl., kterou má za správou velkostatku v Kovářovicích za pokrytí panského stavení, Edmundovi Páskovi, kupec v Chrudimi.

3. Sestavte postupní list, v němž Karel Štěpka postupuje Eduardu Válkovi 584 zl., které mu dle dlužního listu ze dne 15. května 1885 Jan Závada dluhuje.

4. Sestavte postupní list, v němž Richard Totušek, obchodník v Přerově, postupuje svou pohledávku, kterou má za Leopoldem Vrtátkem, obuvníkem v Bochoři, za prodané usně, Jakubovi Skácelíkovi, řezníku v Tovačově.

5. Sestavte postupní list, v němž Jindřich Král postupuje Jiřímu Chválkovi 1350 zl., které mu Otakar Bartoník dle dlužního úpisu ze dne 28. listopadu 1883 dluhuje. Všickni jsou majiteli domů v Kvasnicích. Postupní list píše písář obecní.

6. Napište postupní list, v němž Bedřich Výmysl, sochař v Brně, postupuje pohledávku svou 940 zl., kterou má za patronátním úřadem ve Slavkově za sochy, jež byl pro tamější chrám Páně zhотовil, Jaroslavu Vlčkovi, majiteli domu v Bučovicích.

VI. Plnomocenství.

I. Poučení.

V Kováovicích chtěli vystavěti novou školu. Přihlásilo se jim mnoho řemeslníků: tesařů, stolařů, sklenářů, zámečníků a j., kteří práci do školní budovy vykonati chtěli. Ale místní školní rada a obecní výbor v Kováovicích, jak se samo sebou rozumí, chtěli, pokud možno, za nejlevnější náklad školní budovu si pořídit. Proto oznámili všem řemeslníkům, kteří o práci se přihlásili, že předsevzata bude dne 24. ledna 1887 v Kováovicích veřejná dražba snižovací (lačba) a ti řemeslníci, kteří za práci svou nejméně žádati budou, že práci tu obdrží. Mezi jinými přihlásil se o práci zámečnickou též Karel Kroupa, zámečník z Nebovidék. Když oznámení o snižovací dražbě obdržel, byl velmi nemile dojat, a to proto, poněvadž v den 24. ledna byl jinde zaměstnán, tak že mu nemožno bylo dražby té se súčastnit. Avšak on věděl si radu. Ihned sedl, vzal tužku a počítal, za kterou nejnižší cenu by mu možno bylo práci tu vykonati. I počítal, že kdyby zámečnickou práci do budovy školní za 175 zl. přijal, sice by mnoho nevydělal, ale přece by spokojen bytí mohl. Když s počítáním hotov byl, oblékl se a vyšel z domu. Věděl, že Jaromír Pivka, sklenář a soused jeho, také o práci do Koválovské školy žádal. Šel tedy k němu a žádal ho, řka: „Nemohu dne 24. ledna ku dražbě do Kováovic, ač rád bych práci zámečnickou do školy té přijal. Prosím vás, nebyl byste ochoten, až o zámečnickou práci jednatí se bude, ve jménu mého slevovati až do obnosu za 175 zl.? Myslim, že za tu cenu bych přece práci, ač s malý výdělkem, přijatí mohl.“ Pivka jakožto dobrý soused arcí byl hned ochoten mu po výli učiniti. I řekl: „Mile rád vaši žádosti vyhovím, ale musíte mi dátí písemně, že mám právo jménem vaším slevovati. Jinak by mi páni představení nevěřili. Dáte-li mi písemné plnomocenství, učiním pro vás vše, co možno bude.“ — Čeho žádal Pivka od Kroupy, aby jménem jeho při dražbě slevovati mohl? Co asi mělo v tom plnomocenství vysloveno bytí? I řekl Kroupa: „Arcí, příteli, plnomocenství vám ihned napiši.“ Na to poděkoval Pivkovi za úslužnost, šel domů a napsal plnomocenství, kterým Pivku opravňoval, aby jménem jeho slevoval obnos za práci zámečnickou až do 175 zl. Plnomocenství to si napišeme. (Učitel diktuje a žáci piší do sešitů, jeden na tabuli.)

Plnomocenství.

Já níže psaný dávám tímto listem svému sousedovi panu Jaromírovi Pivkovi, sklenáři v Nebovidkách, plnou moc, aby při veřejné dražbě snižovací, která se dne 24. ledna v Kováovicích za příčinou zadání práci pro stavbu nové budovy školní konati bude, za mne z vyvolané ceny za práce zámečnické slevoval a práci tu nejméně za

jedno sto sedmdesát pět zl. r. č. pro mne zlicitoval, po případě i za mne patřičné vadium složil a dražební protokol za mne podepsal.

Na potvrzení toho jsem tento list vlastnoručně napsal a podepsal.

V Nebovidkách, dne 18. ledna 1887.

Karel Kroupa,
zámečnický.

Rozbor. Kdo uděluje plnomocenství toto? Komu dává K. Kroupa plnomocenství toto? Kde smí Pivka plnomocenství toho užít? Za jakou příčinou vykonává se snižovací dražba ta? Co smí Pivka jménem Kroupovým při dražbě té činiti? Do jakého obnosu smí Pivka za práci zámečnickou slevovati? V plnomocenství tom čteme, že Kroupa udělil Pivkovi i právo, zaň po případě patřičné vadium složiti a dražební protokol podepsati. Tomuto rozumějte takto: Před početím dražby snižovací vyhlašují se výminky, za kterých práce, o nichž se licitovati má, jednotlivým řemeslníkům se zadají. Dříve však, nežli licitovati se počne, jest každému, kdo lachy súčastnití se chce, složiti jistý obnos peněz jako záruku, že za vylicitovaný obnos práci přijatou skutečně také provede. Neboť snadno by se mohlo státi, že by řemeslník v horlivosti své příliš slevoval a později toho litoval, že za tak nízký obnos práci převzal. Litoť ta mohla by být příčinou, že by slovo své zrušil a práci přijatou neprovedl. Aby se tedy ti, kdož práci dražbou zadávaji, zabezpečili, že řemeslníci skutečně práci vylicitovanou také vykonají, žádají ode všech licitujících záruky na penězích. Záruka ta jmenuje se vadium. Jest tedy vadium jistý obnos peněz který řemeslník skládá jako záruku, že přijatou práci za určitou cenu do určité doby provede. Co jest vadium, A! B! C! Jaký účel má vadium? Vadium toto po dražbě se vrátí těm, kdož žádné práce nepřijali; těm však, kdož práci přijali, vadium se nevrací, nýbrž zůstává v rukou těch, kdož práci zadali, do té doby, dokud dotyčný řemeslník práce správně neodvede. Kdyby řemeslník převzaté práce do určené doby správně neodvedl, mají zákazníci právo, vadium si podržeti. Mimo to sepisuje se při dražbě snižovací protokol, t. j. listina, do které se sepiše, kdo práci převzal, za jakou cenu ji převzal, do které lhůty práci odvésti se zavázal a podobné podmínky. Protokol tento podepíší všickni, kdož práci přijali na důkaz, že se všemi podmínkami obecnáměni jsou a s nimi souhlasí. — Opakuj, jaká práva udělil Kroupa Pivkovi ve svém plnomocenství? Jak končí Kroupa plnomocenství své? Čím by plnomocenství ještě opatřeno být musilo, kdyby byl Kroupa listinu tu vlastnoručně nenapsal? Dále pamatujte si toto: Není-li v plnomocenství slibena odměna, dlužno opatřiti plnomocenství kolikem 50 kr.; je-li však v plnomocenství udáno, kolik odměna činiti bude, musí

plnomocenství býti kolkováno dle II. škály. Kterak kolkuje plnomocenství, A! B! C! Jakým kolkem bylo by dlužno opatřiti plnomocenství Kroupovo?

2. Cvičení a úkoly.

1. Sestavte plnomocenství, v němž strojník Václav Krupica zmocňuje svého jednatele*) Jana Rychnovského, aby zakázky pro něj přijímal a smlouval, peníze na jeho účet přijímal a kvitoval.

2. Sestavte plnomocenství, v němž Emil Bolehlav, kloboučník ve Svitavech, zmocňuje Josefa Filku, aby zaň pohledávek jeho soudně i mimosoudně dobýval, je přijímal a kvitoval.

3. Sestavte plnomocenství, v němž stávkář Alois Prach zmocňuje svého jednatele ku přijímání zakázek, závlavkův a peněz na jeho účet.

4. Napište plnomocenství, v němž klempíř Tomáš Vykydal zmocňuje stolaře Vojtěcha Jílka, aby za něj a ve jménu jeho zlicitoval práce klempířské při dražbě položené na den 25. září 1887 u městské rady v Budějovicích za příčinou zadání prací při stavbě chrámu Páně tamtéž, a to nejméně na 240 zl. Těž má právo vadum složiti a protokol podepsati.

5. Napište plnomocenství, jímž obchodník Jiří Malý zmocňuje Otmaru Šolec, kupee v Plzni, ku vyupomínání a dobývání veškerých pohledávek svých v Plzni a okolí. Dává mu i právo, dobyté obnosy přijímat a z nich kvitovati.

6. Napište plnomoceuství, jímž rolník Osvald Svoboda zmocňuje řezníka Pavla Škrétu v Dubňanech, aby za něj vyzdvíhl a kvitoval 850 zl. 45 kr., které od hospodářského ředitelství v Pelhřimově požadovati má.

VII. Úpisý čili reversy a protiúpisý.

1. Poučení.

Do Ondratice přistěhoval se obuvník Josef Lípa a koupil si domek v sousedství Edvarda Horáka. Domek byl pěkný a vyhovoval potřebám Lipovým úplně. Ale nové toto bydliště jeho mělo jednu chybu. Na dvoře nebylo pumpa ani studně; neměl tedy Lípa své vody. Soused jeho, Edvard Horák, měl před domem svým na svém pozemku dobrou pumpu, která výbornou vodu vydávala. Zdaž směl Lípa bez dovolení Horákova z pumpy té vodu čerpati? Co by mohl učiniti Horák, kdyby Lípa bez jeho dovolení z jeho pumpy vodu čerpal? Co bylo Lipovi učiniti, chtěl-li z pumpy Horákovy vodu čerpati? (Prosíti

*) Učitel vysvětlí, jaký význam mají jednatelé či agenti v obchodě a průmyslu.

Horáka o dovolení.) Lípa to také učinil. Šel k Horákovi a prosil ho, by mu dovolil z pumpy vodu pro domácí potřebu bráti. Horák jako dobrý soused s ochotou svolil, ale řekl: „Jelikož nyní dva z pumpy té vodu čerpati budeme, jest spravedlivě, abychom ode dneška společně zapravovali výlohy, kdyby třeba bylo pumpu opravovati. Proto jen s tou podmínkou vám mohu dovoliti z pumpy vodu bráti, zavážete-li se, že v tom případě, kdyby pumpa se pokazila, dáte polovičku na její opravu.“ Lípa, uznávaje spravedlnost požadavku tohoto, arcíš na podmínu tu přistoupil. I řekl Horák dále: „Ještě jednu podmínu učiniti musím. Jsem majetníkem pumpy té a proto checi pumpu tu také navždy v plné své moci mít. Dovolím vám z ní vodu bráti, ale jen dotud, dokud se mně nebo po mé smrti mým dědicům líbiti bude. Ponechávám si tudíž práva, aby já nebo moji nástupceové, kdykoliv by nám za dobré se uzdálo, vám ze své pumpy vodu čerpati zakázati směli. Přistoupiteli i na tuto podmínu, můžete vodu z mé pumpy čerpati do libosti.“ Lípa arcíš uznal oprávněnosť této podmínky a tak byla úmluva mezi nimi skončena. Pod kterými podmínkami dovolil Horák Lípovi vodu ze své pumpy čerpati. A! B!

Takováto úmluva mezi dvěma lidmi může se státi ústně, ale jako při všem tak i v takových případech dobrě jest, když oba to, co mezi sebou vyjednali, i písemně si doručí, aby veškerým možným omylkům a nedorozuměním se předešlo. Či snad nemohl by se státi, že by Lípa, kdyby pumpa se polámalá, polovičku náhrady platiti nechtěl, N! Anebo nemohl by si po čase Lípa osobovatí právo, že smí i proti vůli Horákově z pumpy té vodu čerpati? Či snad nemohl by se státi, že by Lípa zemřel a jeho žena, nevědouc o závazku mužově, by se zpečovala polovici škody nahrazovati? Nemohl by se též státi, že by Horák zemřel, a nástupceové jeho nevědouce o závazku Lípově, pumpu by stále jen na svůj náklad opravovali a tak škodu měli? Z toho tedy zřejmě poznáváte, že dobrě jest takové ujednání napsati, a to s obou stran. Aby se všem nedorozuměním předešlo, třeba, aby Horák dal Lípovi listinu, v níž mu dovoluje vodu pod jistými podmínkami čerpati a Lípa opět Horákově jinou listinu, v níž uznává majetnické právo Horákovo a uvádí podmínky, pod kterými Horák z pumpy své vodu bráti mu dovolil. Horák i Lípa skutečně to také učinili a na vzájem doručili si listiny. Jakáho obsahu byla listina, již Horák dal Lípovi? Jakého obsahu byla listina, již Lípa dal Horákově? Listina, již dal Horák Lípovi, sluje úpisem čili reversem, a listina, již dal Lípa Horákově, sluje protiúpisem čili protireversem. Jakou listinu dal Horák Lípovi? — Lípa Horákově? Úpis i protiúpis ten si napíšeme. (Učitel diktuje, žáci piší, jeden piše na tabuli.)

Úpis.

Já nízepsaný vyznávám tímto listem, že jsem panu Josefovi Lípovi, obuvníku zdejšímu, po jeho žádosti dobrovolně dovolil, aby

vodu z mé pumpy, před mým stavením stojící, směl pro svou potřebu čerpati, leč pod tou podmínkou, že ode dneška polovici veškerých výloh, jež opravování pumpy té státi bude, ze svých peněz hraditi bude. Rovněž vyhražuji si právo, abychom buď já nebo moji dědiceové, nebo ten, kdo by se po mně stal majetníkem statku mého, toto dovolení po libosti své kdykoliv mohl odvoluti.

Tomu na svědectví jsem tento úpis vlastnoručně napsal i podepsal a pečeti svou opatřil.

V Ondraticích, dne 4. září 1886.

Edvard Horák,
rolník.

Rozbor. Kdo napsal tento úpis? Komu doručil Horák tento úpis? Co dovoluje Horák Lípovi úpisem tímto? Proč asi praví Horák v první větě, že Lípovi po jeho žádosti dobrovolně vodu čerpati dovolil? Proč asi Horák v téže větě praví, že smí Lípa jen pro svou potřebu vodu čerpati? Pod jakou podmínkou dovolil Horák Lípovi vodu z pumpy své čerpati? Jaké právo si Horák vyhradil? Proč asi vyhradil si Horák právo to? Z tohoto úpisu zřejmě poznáváte, že v úpisu zevrubně udáno býti má, co někomu dovolujeme, jakou měrou a pod kterými podmínkami mu to dovolujeme. Jak zakončuje Horák úpis svůj? Čím opatřil Horák úpis svůj? Pamatujte si: Každý úpis musí býti opatřen mimo podpis i pečeti toho, kdo úpis dává. Co si budete pamatovati, A! B! C! Dále pamatujte si, že úpis musí býti opatřen i kolkem 50 kr.; je-li věc, o niž jde, zcenitelná, kolkem dle II. škály. Co si budete pamatovati o kolkování úpisů, A! B! Jakým kolkem musí býti opatřen Horákův úpis?

Ovičení. 1. Sestavte úpis, v němž Ferdinand Souček, mlynář, dovoluje Bedřichu Skácelovi, aby směl do dvora jeho okno dva metry vysoké a metr široké proraziti pod tou podmínkou, že Skácel okno to ihned důzadití, kdyby si toho Sonček nebo dědicové přali.

2. Sestavte úpis, v němž Emil Rošteneč, rolník, dovoluje sousedu svému Františku Soukalovi, aby směl přes jeho louku u lesa ležící vodotok ndělati, ale pod tou podmínkou, že Soukal ihned vodotok ten zruší a vše do předešlého stavu uvede, kdykoliv by si toho Rošteneč nebo jeho dědicové neb i nástupcové přali.

3. Sestavte úpis, v němž Kristián Spála dovoluje Františkovi Čistovi a jeho rodině dvorem a zahradou svou choditi dotud, dokud mu toho Spála opět nezakáže.

* * *

Nyní napišeme si protiúpis, jejž Lípa Horákovi doručil. (Učitel diktuje, žáci píší, jeden na tabuli.)

Protiúpis.

Pan Edvard Horák, rolník zdejší, dovolil mně po slušné žádosti mé dobrovolně, že smím z jeho pumpy před jeho stavením stojící pro svou potřebu vodu čerpati. Dovolení to dáno mně z pouhé sousedské náklonnosti; nemohu tudiž a nechci z něho žádného práva pro sebe odvozovati. Naopak připovídám a zavazuji se, že polovici výloh, jež ode dneška opravování pumpy státi bude, ze svých peněz hraditi budu a že ihned z pumpy té vodu čerpati přestanu, kdykoliv by si toho pan Edvard Horák nebo jeho dědicové neb kterýkoliv budoucí majetník statku toho výslovně žádali.

Tomu na svědectví můj a dvou dožádaných svědků vlastnoruční podpisy, jakož i přitisknutá pečeť moje.

V Ondraticích, dne 4. září 1886.

Antonín Kazda,
dožádaný svědek.

Josef Lípa,
obuvník.

Matěj Křivka,
dožádaný svědek.

Rozbor. Kdo napsal protiúpis tento? Komu doručil Lípa protiúpis tento? Co praví Lípa v první větě protiúpisu svého? Co praví ve druhé větě? Proč asi praví, že mu dovolení to z pouhé sousedské náklonnosti dáno bylo? Proč asi praví, že z dovolení toho žádného práva pro sebe odvozovati nebude? K čemu zavazuje se Lípa ve třetí větě? Jak končí Lípa protiúpis svůj? Proč třeba, aby protiúpis ten podpisy dvou svědků opatřen byl? Čím jest úpis ten mimo podpisy ještě opatřen? Proč asi? Pamatujte si: Protiúpis musí být kolkován právě tak jako úpis. Co pamatovali jste si o kolkování úpisu. A! Jak musí tedy i protiúpis kolkován být, A! B! Jukým kolkem musí být kolkován protiúpis Lípův?

Ovičení. 1. Sestavte protiúpis, v němž Bedřich Skácel prohlašuje, že Ferdinand Souček, mlynář, mu dobrovolně dovolil, aby směl okno 2 metry vysoké a 1 metr široké do dvora jeho proraziti a zavazuje se, že ihned okno to zazdít dá, kdykoliv by si toho Souček nebo jeho dědicové výslovně žádali.

2. Sestavte protiúpis, v němž František Soukal, rolník, prohlašuje, že mu soused jeho Emil Roštěnec dobrovolně dovolil, aby směl přes jeho louku u lesa vodotok udělati a zavazuje se, že z toho žádného práva osobovati si nebude a že ihned vodotok ten zruší a louku do předešlého stavu uvede, kdykoliv by si toho Roštěnec neb jeho dědicové neb i jeho nástupcové výslovně přáli.

3. Sestavte protiúpis, v němž František Čista prohlašuje, že Kristian Spála dobrovolně dovolil jemu a jeho rodině svým dvorem

a svou zahradou choditi a zavazuje se, že z dovolení toho žádného práva si osoňovati nebude a že dvorem tím i zahradou ihned on i rodina jeho choditi přestanou, kdykoliv by mu to Spála nebo jeho dědicové výslovně zakázali.

2. Úkoly.

1. Napište úpis, v němž Vojtěch Benda, rolník v Lomnici, dovoluje Vojtěchu Stehlíkovi, kováři, aby směl z domu svého prolamiti dvěře do jeho zahrady a zahradou tou choditi, ale pod tou podmínkou, že dvěře ihned zazdí a zahradou choditi přestane, kdykoliv by si toho Benda neb ti, kdož po něm majetníky zahrady té budou, výslovně žádali.

2. Napište k úpisu tomu patřičný protiúpis.

3. Napište úpis, v němž rolník Ludvík Zajíč dovoluje velkostatkáři Rudolfovi Mráčkovi za náhradu ročních 20 zl. přes pole své jezdit v čas, kdy s pole toho úroda sklizena jest a pole ještě oseto není, ale vyhrazuje si právo, aby směl on neb ti, kdož po něm majetníky pole toho budou, dovolení to podle libosti zrušiti.

4. Napište k úpisu tomu potřebný protiúpis.

VIII. Smlouvy.

I. Smlouvy o učení.

V Semilech bydlel kovář Leopold Vacek. Byl to muž poctivý, pilný a pobožný. Měl dva syny, Františka a Josefa. František byl silný, proto Vacek vyučil ho kovářství. Ale Josef byl hoch slabého těla. Vacek záhy poznal, že Josef na kovářství se nehodí a že lehčímu řemeslu naněti se musí. Proto, když vychodil školu, rozhodl se, že jej dá rukavičkářství vynětí. Měl v Pardubicích přítele rukavičkáře a k tomu ho chtěl dátí do učení. Ale jedno ho nepokojilo. On věděl, že mnozí mistři jsou tak neavšední a něně nepřidržují k řemeslu tou měrou, jak by činili měli, nýbrž poroučí mu, aby děti choval, vodu nosil, dříví štipal a podobné domácí práce dělal. Tím arcí učeň uenabude pravé lásky k řemeslu a také se mu tak dobře, jak by mohl, nevynětí. Rovněž věděl Vacek, že mnozí mistři nutí učeň i v neděli i ve svátky pracovat a to mu jako dobrému křesťanu bylo velmi protivno; on ze syna svého chtěl mít skutečného křesťana a nikoliv jen křesťana dle jména. Konečně věděl také, že řemeslníku, aby prespival, jest třeba větších vědomostí a to zvláště takových vědomostí, které s řemeslem jeho souvisí. Proto velmi mu na srdeči bylo, aby syn jeho jako učeň chodil večer nebo ve svátky do školy

pokračovací a tak dále se vzdělával. Máje takovéto zkušenosti, umíníl si, že Josefa nedá do učení leč jen tomu mistru, který se zaváže, že syna jeho bude přidržovati jen ku pracím, které souví s řemeslem jeho, který na něm ve svátky a neděle nebude žádati žádných prací řemeslných a který mu poskytne potřebného času ku návštěvě školy pokračovací. Proto, když přišel se synkem svým k příteli svému rukavičkáři do Pardubic, zřejmě vyjádřil, že jen pod těmi podmínkami syna svého k němu do učení dá. Rukavičkář, jemuž bylo jméno Adolf Bárta, souhlasil a řekl: „Přistupuji na podmínky vaše, ale též své podmínky položím. Předně žádám za vyučení 100 zl., a sice 50 zl. v den, kdy syn váš do učení nastoupí a 50 zl. v den, kdy učení dokončí. Dále žádám, abyste vy sám syna svého šatil a ve případě, že by onemocněl, aby na váš účet ošetřován a léčen byl. Konečně požaduji, abyste se zavázal, že veškeré škody, které by syn váš po čas učení jakýmkoliv způsobem učinil, náležitě nahradíte. Přistoupíte-li na podmínky moje, jsme smluveni a syn váš do učení přijat.“ Vacek byl s tím srozuměn a tak úmluva mezi nimi dokončena. Nyní zbývalo toliko i zákonu vyhověti. Podle § 90. řádu živnostenského, má o každé takové úmluvě napsána býti listina, ve které zřejmě musí vytčeny býti podmínky, pod kterými učeň do učení se běže a doba, jak dlouho učeň v učení setrvá. Listina taková jmenuje se smlouva o učení. Smlouva o učení musí potvrzena býti mimo podpisy těch, kdož smlouvou ční, i podpisy představenstva společenstva nebo představenstva obecního. Je-li mistr učňů členem některého společenstva, musí smlouva o učení potvrzena býti představenstvem společenstva, není-li ještě členem společenstva, tedy představenstvem obecním. Rukavičkář Bárta, jenž Josefa Vacka do učení přijal, byl členem společenstva. Kdo tedy musil smlouvou mezi Vackem a Bártem učiněnou potvrditi? Kdyby Bárta nebyl členem společenstva, kým by v tomto případě smlouva o učení potvrzena býti musila? Proto Bárta a Vacek, když se smluvili, šli k představenstvu společenstva, dali tam napsati svou smlouvu a ji potvrditi. Smlouvu tu si napišeme. (Učitel diktuje, žáci píší, jeden na tabuli.)

Smlouva o učení.

Na základě § 90. řádu živnostenského uzavřeli dnešního dne pan Adolf Bárta, mistr rukavičkářský v Pardubicích, s panem Leopoldem Vackem, mistrem kovářským v Semilech, následující smlouvu o učení:

1. Pan Adolf Bárta se zavazuje:

- a) že přijme čtrnáctiletého Josefa, syna pana Leopolda Vacka, dne 1. září t. r. na učení a že vyučí jej za tři za sebou následující roky náležitě řemeslu rukavičkářskému, aby se stal svým časem obratným a dovedným řemeslníkem;

- b) že bude jmenovaného učenníka přidržovatí jen ku takovým pracím, které souvisí s řemeslem jeho;
- c) že v neděli a ve svátek nebude na něm žádati žádných prací řemeslných;
- d) že mu poskytne času potřebného ku návštěvě školy pokračovací.

2. Pan Leopold Vacek jest na vzájem povinen:

- a) v den, kdy jeho syn Josef učení nastoupí a v den, kdy učení dokončí, panu mistrovi Adolfovi Bártovi po padesáti (50) zlatých r. č. hotově zaplatiti;
- b) syna svého Josefa šatiti a ve případě, že by onemocněl, jej na své útraty ošetřovati a léčiti;
- c) veškeré škody, které by Josef Vacek po čas učení svého jakýmkoliv způsobem učinil, náležitě nahraditi.

Na dotvrzení této smlouvy stájtež zde vlastnoruční podpisy pánů shora uvedených, jakož i podpisy obou pánů představených společenstva smíšeného, kdež tato smlouva byla uzavřena, jakož i pečeť společenstva.

V Pardubicích, dne 29. srpna 1886.

Theo d. Vaněk,
první starší.

Jan Panoš,
druhý starší.

Adolf Bárta,
mistr rukavičkářský.

Leopold Vacek,
mistr kovářský.

Rozbor: Jak nazývá se listina, kterou Adolf Bárta a Leopold Vacek sepsati dali? Co praví se v první větě? Čím jest Adolf Bárta? Čím jest Leopold Vacek? Kde bydlí Bárta? Kde bydlí Vacek? K čemu zavazuje se v té smlouvě Bárta za prvé? — za druhé? za třetí? — za čtvrté? Jak nazývá se učěň, jenž do učení Bártova vstoupí? Kolik jest mu let? Kdy vstoupí do učení? Jakému řemeslu bude se učiti? Kolik let bude učněm? K jakým pracím zavazuje se Bárta Josefa přidržovati? Proč přeje si Vacek, aby syn jeho jen k pracím rukavičkářským přidržován byl? Proč přeje si Vacek, aby syn jeho v neděli a ve svátky k práci nucen nebyl? K čemu ještě zavazuje se Bárta? Proč přeje si Vacek, aby syn jeho chodil do školy pokračovací? K čemu zavazuje se otec Josefov, Vacek, za prvé? — za druhé? — za třetí? Kolik zaplatí Vacek Bártovi za vyučení syna svého? Zaplatí Vacek Bártovi celý obnos ten najednou? Na kolik lhůtu zaplatí Vacek Bártovi obnos ten? Kdy zaplatí první lhůtu? Kdy zaplatí druhou polovici? Kdo bude šatiti Josefa, dokud v učení bude? Kdo ho bude ošetřovati, kdyby onemocněl? Kdo nahradí škody, které Josef mistru svému učiní?

Jak zní konec této smlouvy? Kým musí pravost smlouvy dovrzena být? Kdyby Bárta nebyl členem společenstva, kým by musila smlouva potvrzena být?

Cvičení: 1. Vilém Bayer, koželuž v Horní Bobrové, přijímá na učení Boleslava Honu, šestnáctiletého syna Karla Honu, obecního písáře v Bystřici, na 3 léta a zavazuje se *a)* že jej dokonale koželužství vyučí, *b)* že s ním bude vlivně zacházeti a jej přiměřeně stravovati, aby i tělesně sílil a se vyvíjel, *c)* že ho neužije ku vedlejším službám, a *d)* že ho v neděli a ve svátky do kostela posýlati bude. — Naproti tomu zavazuje se otec učňův, Karel Hon, *a)* že v den, kdy syn jeho do učení vstoupí, zaplatí Vilému Bayerovi hotově 150 zl. a v den, kdy syn jeho za vyučenou dostane, 100 zl. r. č., *b)* že bude syna svého šatiti, *c)* že nahradí všecky škody, kterých by jeho syn původcem byl, a *d)* že ve případě, že by jeho syn onemocněl, léky i lékaře zaplatí.

Smlouva potvrzena jest obecním úřadem.

2. Václav Košál, mistr truhlářský v Bučovicích, přijímá na učení Josefa Vykydala, patnáctiletého syna Františka Vykydala, šafáře v Bučovicích, na tři léta a zavazuje se, že jej dokonale truhlářství vyučí, že ho neužije k pracím které nesouvisí s řemeslem jeho a že ho dostatečně stravovati bude při stole rodinném. — Naproti tomu zavazuje se František Vykydal, že v den, kdy syn jeho za vyučenou dostane, 75 zl. r. č. Košálovi vyplati a že syna svého šatiti a v případě onemocnění jej doma ošetřovati bude.

Košál jest členem společenstva..

2. Smlouva služební.

Poznámka: Za úvod vysvětlíz nětce krátee, že živnostník přijímaje pomocníka do práce mili do služby, vede § 75. řádu živnostenského má se s ním smluviti o práci, kterou tento konati bude, o plat, jež mu za práci vypláceeti bude, jakož i o tom, jaký bude poměr pomocníka k pánovi a jak dlouho bude trvatí svazek služební. Po případě může být též podotčeno, za kterých obzvláštních okolností může pánu pomocníku ze služby propustiti.

Smlouva služební.

Na základě § 75. řádu živnostenského uzavřeli spolu pan Edmund Ohválek, staviteł v Brně, a pan Jakub Oščádal, zednický políř z Vyškova, zde vypsanou smlouvu služební.

Pan Edmund Ohválek zavazuje se:

1. že přijme pana Jakuba Oščádala od 1. září 1887 do své služby za zednického polířa;

2. že svěří mu řízení stavby besedního domu ve Vyškově dle plánů potvrzených;

3. že mu po celý čas, pokud stavba trvati bude, osmnáct zl. téhodní mzdy vypláceti bude, ale vyhražuje si právo, že může tuto smlouvu na osm dní napřed vypověděti, kdykoliv by toho potřebu uznal.

Oproti tomu zavazuje se pan Jakub Oščádal, že bude

1. panu Edmundovi Chválkovi věrně a spravedlivé sloužiti, všech jeho rozkazů poslouchati a čas pracovní od 6. hod. ranní do 6. hod. večerní svědomitě dodržovati;

2. stavivo na staveniště dovážené přijímati a v opatrnosti míti;

3. ku dělníkům při stavbě zaměstnaným svědomitě dohlížeti a práci jejich bedlivě kontrolovat;

4. stavbu přesně dle daného plánu prováděti;

5. škody, které by se při stavbě jeho vinou staly, nahrazovati.

Pro obopолнou jistotu vyhotovily se dvě listiny, jedna pro pana Edmunda Chválka a druhá pro pana Jakuba Oščádala, na nichž nejen obě strany, nýbrž i dva svědkové se podepsali.

V Brně, dne 3. března 1887.

František Malíř,
svědek.

Josef Litr,
svědek.

Edmund Chválek,
stavitel.
Jakub Oščádal,
polfr.

Rozbor. Kdo uzavřeli tuto smlouvu služební? Na jakém základě uzavřel Chválek s Oščádalem tuto smlouvu služební? Jaký jest obsah § 75. řádu živnostenského? K čemu zavazuje se ve smlouvě té Chválek po prvé? — po druhé? — po třetí? K čemu zavazuje se Oščádal po prvé? — po druhé? — po třetí? — po čtvrté? — po páté? Co praví se v zakončení této smlouvy?

Oviciení. Sestavte smlouvu služební, kterou Jos. Navrátil, koželuha v Blízkově, přijímá Karla Mastného do svého závodu za staršího tovaryše. Mastný zavazuje se a) že bude všecky práce, které mu mistr uloží, konati poetivě a svědomitě, b) že se vždy a ve všem vynasnaží, aby dobrá pověst závodu ujmy neutrpěla, c) že se s ostatními pomocníky a s celádkou svorně snášeti bude, d) že o věcech živnostenských zachová přísnou mlčenlivost, e) že na ostatní pomocníky svědomitě dohlížeti bude, f) že po celý rok v práci vytrvá, g) že ve případě, kdyby po roce ze služby vystoupil, u žádného koželuha v místě práce nepřijme a to pod pokutou 30 zl., které by do podporovací pokladny pomocníků koželužských složiti povinován byl. — Naproti tomu zavazuje se Navrátil a) že Mastného slušně stravovati a s ním vlivně zacházeti bude, b) že mu bude každý týden v hotovosti 7 zl. r. č. mzdy vypláceti, a c) že Mastnému, bude-li tento některý den déle než 10 hodin pracovati, za každou půlhodinu práce zvláště 10 kr. zaplatí.

Ú k o l y.

1. Matěj Slabý, perníkář ve Strakonicích, přijímá na učení Antonína Sekera, čtrnáctiletého syna Pavla Sekery, rolnika z Netolic, na 3 léta a slibuje, že ho perníkářství dokonale vyučí, že po všechn čas učení ho plně do školy pokračovací poslati bude, že s ním vlídne zacházeti a jej slušně stravovati bude a že ho neužije ku pracím, které s řemeslem nesouvisí. — Naproti tomu zavazuje se Sekera, že v den, kdy syn jeho učení nastoupí, a v den, kdy za vyučenou dostane, zaplatí Matěji Slabému po 60 zl. r. č., že dá synovi slavník, dva podhlavce a svrchnici, kteréž vše po vyučení stanou se majetkem mistrovým, že bude syna svého po čas učení zaopatřovati potřebným prádlem a šatstvem a že nahradí všecky škody, které by syn jeho svou vinou učinil, jakož i útraty, které by mistrovi z léčení vznikly, kdyby syn jeho se rozstonal.

2. Petr Pernica, hrnčíř ve Vyškově, přijímá smlouvou služební do svého závodu Karla Pytlíčka za staršího tovaryše. Tento zavazuje se, že věrně a svědomitě vykonávat bude práci mu uloženou, že pomine všeho, čím by dobrá pověst závodu anebo prospěch mistrův škodu vzal, že v domě se všemi v míru a v přátelství žiti bude a že nejméně tříletvrť roku ve službě vytrvá. — Pernica zavazuje se, že Pytlíčku slušně stravovati bude, že mu dá slušné lžízko ke spaní a že mu týdně 5 zl. mzdy vypláceti bude. Denní čas pracovní ustanoven na 10 hodin, t. j. od 6. hodiny ranní do 6. hodiny večerní s půlhodinovým odpočinkem při snídani a svačině a s hodinovým odpočinkem v poledne.

IX. Vysvědčení.

Poznámka: Za poučení zmínil se několik o vysvědčeních (zprávách) školních, o jich účelu, načež rozhovořil se o důležitosti vysvědčení vůbec a podotkně, že dle § 100 rádu živnostenského mistr povinen jest vydati učňovi vysvědčení o tom, jak dlouho u něho se učil, kterak se choval a kterak se v řemesle vyučoval. Vydá-li mistr sám takové vysvědčení, třeba, aby představenstvem společenstva potvrzeno bylo. Není-li mistr členem společenstva, budiž potvrzeno představenstvem obecním. Vysvědčení o vyučení vydává obyčejně představenstvo společenstva spolu s mistrem, u něhož učení se učil. — Dle § 76. rádu živnostenského jest každý pomocník oprávněn žádati na mistrovi, aby mu, když vystupuje z práce, dal vysvědčení o jeho chování, jakož i o tom, kterak se v práci osvědčil.

Vysvědčení pomocníkům a učenuíkům musí být opatřena kolkem 15krejcarovým, listy výuční však kolkem 50krejcarovým.

List o vyučení.

Nížepešaný dosvědčuje tímto listem, že Zdeněk Kolohnát v Pardubicích roku 1869 zrozený, od 1. února 1883 do dnešního dne, tedy

plná tří léta u mne v učení byl a řemeslu truhlářskému do té míry se naučil, že ho na své dobré svědomí z učení propouštím a za vyučeného prohlašuji.

Poněvadž pak tyž Zdeněk Kolohnát po celý čas svého učení i poslušný, přičinlivý a v každé příčině mravný byl, mohu jej každému mistru za spolehlivého a svědomitého pomocníka doporučiti.

Tomu na svědectví jsem toto vysvědčení vlastnoručně napsal, podepsal a pečetí svou opatřil.

V Králové Hradci, dne 1. února 1886.

Josef Soukup,
mistr truhlářský.

Na potvrzení toho jsme vlastní rukou se podepsali a pečeť společenstva svého přitiskli.

Představenstvo společenstva truhlářského v Králové Hradci,
dne 1. února 1886.

Josef Smrkákal,
první starší.

Eduard Orator,
druhý starší.

Cvičení 1.—5. Sestavte podle tohoto vzoru jiné podobné, libovolné listy o vyučení.

V y s v ě d č e n í .

Podepsaní představení krejčovského společenstva v městě Berouně dosvědčují tímto listem, že Jakub Vítěz, nyní osmnáctiletý jinoch, z Radnice rodilý, u přítomnosti dvou mistrů, totiž pp. Aloisa Krátkého a Pavla Děravého, na řemeslo krejčovské dne . . ledna 18 . . řádně přijat byl a po celá tři léta učení svého nejen mravně a počestně se choval, nýbrž i řemeslu svému tak se naučil, že mistr jeho, pan Jan Cibulka, za dobré uznal, jej podepsaným představiti, aby jemu dali za vyučenou.

Přesvědčivše se skutečně o spůsobilosti jeho, propouští podepsaní dotčeného Jakuba Vítěze tímto listem z učení a doporučuje jej co nejlépe na všech místech jako počestného, zručného a pilného tovaryše.

Tomu na svědomí opatřen jest tento list podpisy, jakož i pečeti spolkovou.

V Berouně, dne . . ledna 18 . .

Oskar Holý,
první starší.

Viktor Zach,
druhý starší.

Karel Komárek,
mistr krajčovský.

Ovičení 1., 2., 3., 4., 5. Sestavte podle tohoto vzoru jiná podobná, libovolná vysvědčení.

V y s v ě d č e n í.

Karel Spáčil, rodem z Chvalkovic, 19letý pomocník zámečnický, pracoval u mne nížepsaného od 1. května 1885 až do 31. prosince r. 1886 a po všechnen ten čas mravně, poetivě a věrně se zachoval. Rovněž osvědčil se jako pilný a obratný dělník, tak že ho mohu každému mistru co nejlépe doporučiti.

Temu na svědecví vlastní podpis a pečeť má následují.

V Rokytné, dne 31. prosince 1886.

Hugo Tepera,
mistr zámečnický.

V y s v ě d č e n í.

Karolina Malá narozená v Ivančicích na Moravě dne 1. února 1872 sloužila u mne po 3 léta a 2 měsíce (t. j. od 1. února 1886 do dnešního dne) za chůvu a získala si za dobu tu svou věrností, plnosti, svědomitostí a mravným chováním mou úplnou spokojenosť; zvláště příznivě vytknouti sluší její něžné zacházení s dětmi, a její trpělivost, se kterou po dva měsíce neopustila téměř lůžka nemocného dítěte mého.

Propouštějíc ji tímto ze služby, mohu ji na své nejlepší svědomí všem paním co nejlépe doporučiti.

V Brně, 30. dubna 1890.

Anna Dolejská,
choch třeďníkova.

Ovičení 1.—5. Sestavte podle těchto vzorů jiná podobná, libovolná vysvědčení.

Ú k o l y.

1. Josef Libertas, mistr soustružnický v Kropáčově, dává svému 18letému vyučence Janu Hrabalovi ze Syratky vysvědčení, že se u něho po 4 leta učil a po všecken ten čas mravně a poctivě se zachoval a práce mu svěřené svědomitě a pilně vykonávaje, značnou zbhlosť v řemesle soustružnickém osvědčil. Vysvědčení potvrzuje obecní úřad.

2. Představenstvo smíšeného společenstva v Krumvaldě svědčí klempířském učni Jaromíru Šmídovi z Ivančic, že byl dne 1. září 1884 klempířským mistrem Janem Štětkou u přítomnosti spolumistrů Jana Odstrela a Václava Kalivody na 3 léta do učení přijat, že po všecken čas učení mravným a počestným byl a v řemesle klempířském tak se vyzvědčil, že z učení se propouští a za rádného tovaryše všude se doporučuje.

3. Jiří Látal, mistr malířský v Litomyšli, dosvědčuje svému pomocníku Robertovi Hezkému, že u něho po 1 rok a 3 měsíce pracoval a v tom čase vzorně se choval a příkladnou pilnost a způsobilost v řemesle svém osvědčil, tak že Látal nerad a jen na vlastní žádost jeho z práce ho propouští, aby na další zkušenou a vyzvědenou do větších měst vydati se mohl. Rovněž ho všem pp. mistrům malířským co nejvřeleji doporučuje.

Část III.

P o d á n í.

O podáních vůbec.*)

Podání jsou spisy, kterými podáváme zprávu vysoko postaveným osobám nebo úřadům buď veřejným nebo soukromým, nebo kterými něčeho na nich se domáháme.

Podání může si napsati každý sám; nevzná li se v tom dobře, lépe učiní, dá-li ji znalec napsati. V záležitostech právních rozumno jest poraditi se s notářem nebo s advokátem.

Obsah podání může býti nejrozličnější. Skládajíce podání, vyplíšme nejdříve zkrátka, čeho se domáháme, a pak stručně a jadrně odůvodněme žádost svou.

Ve škole omezme se na pouhé nápodobení některých vzorův. Také naučme žáky podání co do formy (zevnějšku) správně psáti. Na soudní podání v záležitostech sporných i mimosporných běže se kolek za 36 kr., ve věcech nepatrných za 12 kr., na všecka jiná podání, pokud nepodléhají poplatku vyššímu nebo nejsou poplatku prosta, náleží kolek za 50 kr.

Stejnopyisy kolkují se jako spisy hlavní (original). Přílohy a opisy rubrik opatřeny budtež kolkem 15krajearovým.

*) Část tuto methodicky nevykládáme z příčin na snadě ležících.

Vzory rozličných podání.*)

1. Žádost za přijetí ve svazek domovský.

Slavný výbore obecní!

- A* Podle listu domovského *A* přísluším do obce Mečeřehova. Od 6 let však zdržuji se nepřetrženě zde ve Příbrami a vyvolil jsem si tu obec za své trvalé bydliště.
- B* Živnostenským listem *B* prokázáno jest, že zde provozuji živnost mosaznickou.
- C* Dle výpisu *C* ze knih pozemkových patří mně zdejší dům čís. pop. 99, dluhů téměř prostý. Jsem v nejlepších letech a činím se v živnosti své, seč mi síly stačí.
- D* Vysvědčení *D* toho jest důkazem, že ve příčině mravní i politické vedu život bezúhonné.

Jak nyní stojím ve své majetnosti a výživě, neuš patrně žádného nebezpečenství, že bychom já nebo moje rodina stali se někdy obci břemenem a žádali od ní zaopatření. Dovoluji si tedy žádati:

Slavný výbore obecní, račíž mne přijati ve svazek domovský obce Příbramské.

Ve Příbrami, dne . . .

Ondřej Ostrý,
mosazník.

Záhlaví.

Slavnému výboru obecnímu královského horního města Příbrami.

Ondřej Ostrý, mosazník ve Příbrami, čís. pop. 99.,

žádá za přijatí ve svazek domovský obce Příbramské.

Se přll. *A—D* v pravopisech.

2. Žádost za udělení práva měšťanského.

Slavné zastupitelstvo obecní!

Důvody níže položenými se zakládaje dovoluji si žádati za laskavé udělení práva měšťanského ve královském městě Příbrami.

- A* Narodil jsem se, jakož o tom svědčí křestní list *A*, dne 18.

*) Vzory tyto jsou vyňaty z výborného díla Josefa Sedláčka: „Nauka o písemnostečech pro školu i dům“. Část II.

B srpna 1843 v Mečíchově a dekretem *B* byl jsem přijat ve svazek domovský obce Příbramské.

C Dle živnostenského listu *C* provozuji zde řemeslo mosaznické, *D* jak povědome, s výsledkem dobrým; příloha *D* pak svědčí o tom, že zeměpanské daně a dávky obecní vždy správně platím.

Mon a rodiny mé měrní a politickou bezúhonnost prokazuje *E* vysvědčení *E*.

Konečně slibuji, že budu vždy věrně plnit povinnosti měšťanské a že bez váhání zaplatím ustanovený poplatek za propůjčení práva měšťanského.

Ve Příbrami, dne . . .

Ondřej Ostrý,
mosazník.

Záhlaví.

Slavnému zastupitelstvu král. horního města Příbrami.

Ondřej Ostrý, mosazník ve Příbrami, čís. pop. 99.,

žádá za udělení práva měšťanského.

Se přísl. *A—E* ve pravopisech.

3. O pověd živnosti svobodné.

Slavné c. k. okresní hejtmanství!

Zamýšlim zde v Teplicích, a to v čís. pop. 196., provozovati živnost zlatnickou a stříbrnickou.

A Podle křestního listu *A* narodil jsem se roku 1854; jsem tedy zletilý.

B Podle domovského listu *B* jsem příslušníkem obce Velvar, tedy i státním občanem rakouským.

C Vysvědčení *C* toho jest důkazem, že jsem zlatnický řádně se *D* vyučil, a příloha *D* svědčí o tom, že jsem pracoval po 8 let jakožto pomocník v závodech zlatnických a stříbrnických.

E O zachovalosti mé svědčí příloha *E*.

Domnívaje se, že zákonné spůsobilost moje ku samostatnému provozování živnosti zlatnické a stříbrnické s dostatek jest prokázána, a přikládaje mimo to i přihlášku ku dani výdělkové *F* žádám:

Slavné c. k. okresní hejtmanství ráč tuto opověď mou vzít na vědomí a vydati mně list živnostenský.

V Teplicích, dne . . .

Miroslav Kelišek.

Záhlavi.

*Slavnému c. k. okresnímu hejtmanství
v Teplicích.*

Miroslav Kelišek, zlatník a
stříbrník v Teplicích, č. p. 196.,

opovídá provozování živnosti
zlatnické a stříbrnické.

Přílohy *A—E* v pravopisech.

4. Žádost za povolení ku provozování živnosti koncessionalní.

Slavné c. k. okresní hejtmanství!

V úctě podepsaný dovoluji si žádati zdvořile za úřední povolení, abych směl zde v Prostějově v čís. pop. 258, provozovati živnost puškařskou. Uctivou žádost svou zakládám pak na důvodech následujících:

- A* Jakož připojený list křestní *A* ukazuje, narodil jsem se roku 1852.; jsem tedy zletilý a svéprávný.
- B* Dle domovského listu *B* jsem příslušným do Strážnice, tudž i státním občanem rakouským.
- C* Příloha *C* svědčí o mravní a politické bezúhonnosti mé.
- D* Dle přílohy *D* vyučil jsem se řádně živnosti puškařské, ve *E* které dle přílohy *E* pracoval jsem déle než 10 let jakožto pomocník.
- F* Domnívaje se, že spůsobilost a spolehlivosť má s dostatek jest prokázána a přikládaje ještě přihlášku k dani výdělkové *F*, doufám, že slavné c. k. okresní hejtmanství ráči mně povoliti provozování živnosti puškařské a vydati list živnostenský.

Ve Prostějově, dne . . .

Julian Bradáč,
puškar.

Záhlaví.

*Slavnému
c. k. okresnímu hejtmanství
ve Prostějově.*

Julian Bradáč, puškář ve Prostějově, čís. pop. 258,

žádá za úřední povolení, aby směl provozovat živnost puškařskou.

Přílohy A—F v pravopisech.

Část IV.

Popisy, lícně a přirovnání.

I. Popisy a lícně.

Popisem zoveme jasné a zřetelné znázornění nějakého předmětu nebo události dle všech částí, tedy jasné, názorné slovné zobrazení. — Chceme-li čtenáři nejen jasný a názorný, ale zároveň i příjemný a libý obraz předmětu nebo události podat, vznikne líceň, nejdokonalejší spůsob popisu.^{*)}

A. Popisy.

Poznámka: Každému popisu předcházejž názor a důkladný rozbor věci, již žáku popisovati jest, jakož i rozmluva o jednotlivých částech (postupu myšlenek), z nichž popis učlánkován býti můž. Jednotlivé myšlenky vyjadřujetež žáci pokud možno různými slovy, obraty a vazbami, aby obratnosti ve vyjadřování myšlenek svých nabylí.

I. Kůň.

Postup myšlenek: 1. Jméno a rod. 2. Popis těla; hlava a její části; krk, trup, ocas; nohy; srst. 3. Bydliště. 4. Délka života. 5. Píce. — 6. Vlastnosti koňovy. 7. Nemoci. — 8. Užitečnost: jest k tahu, nosí jezdce; kůže, sádlo, žíně, kosti, maso. — 9. Odrůdy.

Provědení.

1. Kůň jest nejušlechtilejší ssavec čtyrnohý, jednokopytní a náleží k nejužitečnějším domácím zvířatům. 2. Jest vzrůstu vysokého

^{*)} Viz Blažkovu Stilistiku, str. 119.

a vyniká pěknou a štíhlou postavou nad ostatní domácí zvířata. Hlava jeho jest přiměřeně veliká a podlouhlá, čelo vysoké a ploské, oči veliké a bystré, uši malé a pohyblivé. Od čela táhne se nos trochu vypouklý a končí se širokýma nozdramama a horním pyskem. Spodní pysk jest pohyblivý. Kůň má čtyřicet zubů, mezi nimi dvanáct řezacích a čtyři špičáky; ostatní jsou třenovní. Hlavu s trupem spojuje dlouhý krk, který zdobí pěkná a hustá hřívá. Tělo koňské je štíhlé, hrud' široká, hřbet mírně prohnutý; ocas dlouhými žíněmi porostlý až na kotníky dosahuje. Přední nohy jsou rovné, v kolenou ohebné, odtud až ku kotníkům tenčí; zadní jsou v kyčlicích široké, mají ohyby kolenní na zad vysedlé a jsou tak jako přední tvrdým rohovitým kopytem opatřeny. Srsť koňská jest krátká, hladká a jemná, barvy bílé, šedé, černé, hnědé, višňové neb i plavé; bývá též strakatá.

3. Kůň žije ochočen při člověku téměř po celém povrchu zemském; málo kde žije ještě divoce. 4. Dosahuje, pečlivě ošetřován jsa, stáří třiceti i více let. 5. Nejpřiměřenější píce pro koně jest seno a oves; za lahůdku slouží mu osolený chléb a cukr. V létě se krmí také čerstvým jetolem, travou, anebo vodí se na pastvu.

6. Kůň jest zvíře silné, rychlé, vytrvalé a bystrých smyslův; on se vyznačuje nad jiná domácí zvířata věrností, přichylností a povolnosti k pánu svému, jejž dle hlasu a pokynutí poznává. Má výbornou paměť, jest učelivý, miluje hudbu a podle ní chodí. Ve válce ani hřmění děl se neleká; ale nenadálý šumot snadno jej poplaší. Nakládá-li se však s koněm nevlídně, stává se vzdurovitým a potměšilým. 7. Při neopatrnému chování podléhá mnohým nemocem, jež vozuhřívka, chřipčici, jankovitosť a j. se jmenují.

8. Kůň jest člověku velmi užitečný; neboť při práci mu pomáhaje tahá vozy, pluhy, saně a rozličné stroje; on nosí jezdce na hřbetě, při čemž se, jako při tahu, vodi opráteční připevněnými na úzدě, která se mu do huby klade. Kůže koňská hodi se na zboží sedlářské a řemenářské, sádlo na mazání koží a strojů; též se z ní připravuje výborná masť podporující známenitě vyrůst vlasův. Žiněmi vycpávají se podušky a sedadla, dlouhými potahuji se smyče. Z hnátů dělají soustružníci, knoflikáři a nožíři rozličné věci; ostatní kosti páli se na uhlí pro cukrárny nebo se melou na prášek k mrvení. Masa koňského se u nás jen zřídka kdy požívá, ačkoliv je jiní národy jedí.

9. Dle vlasti rozeznáváme mnoho odlišů tvarem těla a dobrými vlastnostmi velmi se lišících; kůň arabský jest nejkrásnější a nejrychlejší. Kromě arabského vyznamenává se jak ušlechtilostí těla tak lehkostí a rychlostí kůň peršský, turecký, anglický a španělský. Malý ale rychlý jest kůň uherský, polský a ruský. Holštýnský kůň jest největší a nejsilnější, korsický nejmenší. Kůň český jest silný a vytrvalý. Nejpěknější české koně chovají se ve Chrudimsku.

(Dle V. D. Bíby.)

Úkoly: Popište dle téže disposice *a) krávu, b) ovcí, c) psa, d) kočku atd.*

2. Kur domácí.

Postup myšlenek: 1. Jméno a rod. 2. Popis těla: peří, hlava s hřebenem a laloky, zobák, krk, křídla, ocas, nohy. 3. Bydliště. 4. Potrava. 5. Užitečnost. 6. Odrůdy. 7. Zvláštnosti.

Provedení.

1. Kur domáci náleží od nepaměti mezi domáci drůbež a jest naším nejvzácnějším dodavatelem vajec. Podle těla řadíme ho mezi ptáky kurovité. Samečkovi říkáme kohout, samičce slepice a mláďatům kuřátko. 2. Peří jest pevné a různobarevné, často pestré; temeno jest ozdobeno červeným, masitým hřebínek a pod zobákem má dva lysé laločky. Zobák sám jest velmi tvrdý, trochu zahnutý a kratší hlavy; pod krkem nalézá se malé vole, v němž potrava požitá se rozmílňuje. Křídla jsou krátká a okrouhlá, což příčinou jest, že let jeho jest těžkopádný; ocas je vzpřímený, srpovitý a dá se střechovitě rozestříti. Nohy jsou čtyřprsté, šupinaté, z nichž tři směřují do předu a čtvrtý, ještě půdy dotýká se jen koncem svým, na zad obrácen jest. 3. Kohout i slepice neúnavně kráčeji po dvoře, hrabajíce půdu, rozhrabávajíce hnojistě i smetiště a hledajíce potravy; v noce spávají v kurníku sedíce na bidélku. 4. Zobají zrnka, červy a hmyz, vytrhují trávu a se žerou rozličné odpadky z domácnosti. Pijíce naberovaly vody do zobáku, načež zobák při každém hltu zvedají do výše. 5. Slepice stálým snášením vajec, jichž asi 200 do roka snese, stává se nám velmi užitečnou, neboť vejce jsou nám potravou nejživnější a chutnějšími činí tak mnohé pokrmy; též maso kur domáčeho, zvláště kuřat, jest velmi chutné. 6. Dlouholetým pěstováním zvrhly se slepice na mnoho odrůd čili plemen; jsou slepice chocholaté, rousnaté, zakrslé a vysokonohé, jež opět tvarem těla a barvou peří od sebe namnoze se liší. 7. Slepice jest velmi opatrnná, rychle běží a ráda se v prachu drmolí. Kuřátko vylíhnuvše se jsou již chmýřím porostla, umějí běhati a zobati. Slepice po dlouhý čas vodi je, pomáhaje jim hledati potravy a chránit je udatně před každým nebezpečím. Kohout jest větší slepice, má silnější hřeben a větší laločky a na zadní straně běhátku má zahnutý hrot čili ostruhu; ocas jeho jest srpovitý a má úzká, zelenavě třpytivá péra. Hlas jeho nazýváme kokrháním, hlas slepice kdákáním. Kohout jest zvěstovatelem povětrnosti a jest obrazem bdělosti. Korunovaná hlava jeho, jeho jiskrný, slídivý zrak, starostlivá péče o všecky slepice na dvoře, mohutný, vyzývavý hlas a ohnivá bojovnost, když se skloněnou hlavou, zježeným peřím na krku a střechovitě roztaženými křídly proti nepříteli se žene, aby mu zobák a ostruhy své pocititi dal — to vše činí ho ptákem pamětihoným.

(Dle Poláka.)

Úkoly: Popište dle též dispozice a) husu, b) krocana, c) perlíčku atd.

3. Měď.

Postup myšlenek: 1. Jméno a druh, 2. Popis: barva, lesk, tvrdost, tříze, fyzické vlastnosti, 3. Náležitště, 4. Užitečnost, 5. Slitinu mědi s jinými kovy, 6. Upotřebení slitin s mědí, 7. Poznámky dějepisné.

1. Měď (*copperum*) má jméno podle ostrova Cypru a náleží mezi kovy obyčejné. 2. Má zvláštní červenou tak zvanou měděnou barvu, jest kovově lesklá, tvrdá jako vápenec, 8—9krát těžší než voda, tažná a za horka kujná; nedá se však svářeti a tavi se jen při větším žáru, barví při tom plamen do zelené. V kyselinách snadno se rozpustí a dává modré nebo zelené, jedovaté roztoky, z nichž odpařováním vznikají soli. I na poněkudem vzduchu popíná se působením kyseliny uhlíčité zelenou vrstvou, tak zvanou měděnkou, rovněž velmi jedovatou. Zahřeje-li se silně, tvoří se na ní černý škraloup, který ochladnuv odpadá a mědovým popelem neb mědovými okujemi sluje. 3. Měď nalézá se ve všech dílech světa porůznu v horách, ale zřídka ryzí; obyčejně dobývá se z rud měděných. Nejznámenitější doly na měď jsou v městě Falunu ve Švédsku. Též v českém Rudohorí se ji dosti dobývá. 4. Užitečnost mědi jest veliká; upotřebujeť se ji k ražení drobných peněz, k dělání drátů k rozličným fyzikálním přístrojům, ku krytí střech, k pobíjení lodí a k hotovení kotlů, jakož i jiných různých nádob. Nádoby měděné dlužno však ocinovati a před kyselinami chrániti, poněvadž v nich snadno jedovatá měděnka se tvoří. 5. Měď snadno slévá se s jinými kovy ve slitiny. Se zinkem dává mosaz, s címem bronz a zvonovinu; slita se zinkem a niklem dává bílé, stříbru podobné slitiny, totiž pakfong a čínské stříbro. 6. Ze slitin těchto vyrábíme nejrozmanitější věci. Tak na př. ze zvonoviny hotovíme zvony a děla, z mosazu rozličné nádoby a ozdobné předměty, z bronzu sochy a šperky a z pakfongu nebo čínského stříbra stolní náčiní, šperky a nejrozmanitější ozdobné věci. 7. Měď znali již nejstarší národnové dříve nežli železo a shotovovali z ní zbraně a náčiní. První mistr, jenž z mědi rozličné věci kul, byl podle bible Tubalkain. Kovové nádoby v chrámě Salomounově byly z mědi a hrdičové trojanské války měli zbraně z mědi uměle utvořené.

(Dle Paříky a Poldka.)

Úkoly: Popište dle téže dispozice jiné nerosty.

4. Stavba domu.

1. Úvod. 2. Přípravy ku stavbě. — 3. Stavění zdí; práce nádeníků, zednicků a práce mistrova. 4. Práce tesářův. 5. Práce po-

dostavění zde: postavení krovu, slavnost, práce uvnitř domu. — 6. Zakončení.

1. Indiáni a jiní divoši postaví si ve krátkém čase své chýše obyčejně z větví stromových. Stavby našich domů vyžadují více času. 2. Než se bne rýčem nebo lopaton, musí stavitecký mistr udělat plán (nástin) domu. Pak postarat se jest nejdřív o studni, checeme-li ji při domě mít, aby voda ku stavbě potřebná byla po ruce. Základ, na kterém dům má spočívat, vyžaduje obzvláštní pečlivosti. Je-li kamenitý, působí kopání sklepů obtíže, ale zdi mohou na něm ihned být zakládány. V kypré půdě třeba hlouběji kopati, třeba vložiti veliké a tvrdé kameny, aby zbudován byl pevný základ.

3. Ku stavění zdi, s nímž pak se započne, přivážejí a přinášejí nádenníci písek a vápno a dělají maltu, kamenníci osekávají kameny, jež zedníci pomocí zednické lízce a kladívka, pravítka a olovnice (závaží) spojují. Mistr ke všemu doblíží a za jeho nepřítomnosti nejstarší tovaryš stará se, aby vše tak provedeno bylo, jak stavební plán předpisuje.

4. Mezi tím, co zedníci ve své práci pokračují a patro na patro stavějí, pracují těž tesaři na zvláštním místě. Přisekávají trámy, jež mají do vnitř domu přijít a krov jeho tvořiti; připravují ostění dveřní, přepažení a schody. 5. Když zedníci hlavních zdi dostavěli, postaví se krov. Když i krov stojí, oslavují řemeslnici vesele dokončení hlavního díla; mistr má, na domě stojí, řeč a přeje budoucím obyvatelům štěstí a požehnání. Zelený strom, věnec ze chvoje a květin, též barevné praporečky vlají se slemene a veselý hlahol řemeslníků zvěstuje sousedstvu, že se dílo zdařilo. Když zedníci a tesaři svou práci dokonali, pracují zámečník, truhlář, natěrač a čalouník, až je vše hotovo a dům tak vyschnul, že lze se do něho stěhovati.

6. Na mnohých domech nalézáme nábožnou průpovídku, jež nám na mysl uvádí, že někdo Vyšší domu stříci musí, měli potrvati, a ještě vnuk žehná památe stavitele, který na dům napsati dal heslo: „Kdo na Boha staví, dobře staví.“

(„Blažkova Stilistika“ st. 129.)

Úkoly: Popište dle téže disposice a) stavbu školy, b) stavbu chrámu, c) stavbu radnice, doplňujíc se popis svůj k celku nutnými myšlenkami, jež v popisu „stavba domu“ místa mít nemohly a příčně vhodný úvod a vhodné zakončení.

5. Balon větroplavecký.

Postup myšlenek: 1. Vynálezce. 2. Popis balonu. 3. Účel lodíčky. 4. Plnění balonu druhdy a nyní. 5. Přípravy ku vzletu, padání a upovnění balonu. 6. Užití balonu.

1. Bratři Montgolfierové byli první, kteří balon zahřátým vzduchem naplněný shotovili. R. 1783 v Annonay poprvé ho pustili, aby vznesl se v říši vzdnehoval. 2. Balon skládá se z obalu (příkrovu) tvaru skoro kulovitého, jenž z lehké látky udělan a smolou potažen bývá. Pod ním připevněna bývá lodička, ve které větroplavci sedí. 3. Uzel lodičky jest ten, aby plavec, spadnuvše náhodou snad do vody, zahránit se mohl. 4. Druhdy býval balon naplněn vzduchem, jenž svítelnou lžíkovou před spodním otvorem visící, zahříván byl. Později plnili ho vodíkem, poněvadž tento patnáctkráte atmosferického vzduchu lehčí jest. Nyní užívá se k naplnění balonu plynu z kamenného uhlí, jenž sice dražší jest, ale úkolu svému mnohem lépe dostačí. 5. Větroplavci berou s sebou více pytlů pískem naplněných. Tyto postupně svrhují, kdykoli výše vystoupiti chtějí. Nahoře na baloně nalézá se příklop, jenž pomocí provázku do lodičky sahajícího otvírány býti může. Otevřeli se příklop ten, uniká plyn z obalu, což má za následek, že balon padá. Pod lodičkou nalézá se kotev, kterou balon k zemi se připevňuje, aby vzletěti nemohl. 6. Ač všemožná péče vy naložena, aby balon řiditelným se stal, přece výsledků docíleno jen nepatrých. Dosud užívalo se balonu k plavbám pokusným, aby vrstvy vzduchu výše se nalézající vedecky prozkoumaný byly. Též k účelům válečným bylo již balonu užito. Za obléhání Paříže r. 1870—71 byly balony dopisy a noviny dopravovány, ano i lidé v balonech z Paříže prehli.

(Dle J. Gossela).

Úkol: Popište dle téže disposice zvon potápěcí.

6. Teploměr.

Po stup myšlenek: 1. Potřeba teploměru. 2. Části teploměru. 3. Hootovení teploměru. 4. Nejdůležitější druhy teploměru. 5. Lžíkové teploměry. 6. Užívání teploměru.

1. Kdybychom teplotu podle svého pocitu určovati chtěli, často bychom se zmýlili. Nemocný soudí o teplotě ve světnici zcela jinak, nežli člověk zdravý; rovněž tak člověk choulostivý jinak nežli užívalý. Z toho zřejmo, že na přesné měření teploty třeba je zvláštěho přístroje; přístrojem tím jest teploměr. 2. Teploměr skládá se z úzké destičky, již stupník říkáme, poněvadž na ní stupně zaznamenány jsou, z tenké, dlouhé, všude stejně tlusté rourky skleněné, která dole v kuličku se rozšiřuje a ku stupníku připevněna jest, a ze rtutí, již kulička a z části i rourka naplněna jest. 3. Teploměr hotoví se následujícím spůsobem: Rourka, mající na všech místech týž poloměr, přidrží se jedním koncem v plameni lžíkovém; na druhý konec nastrčí se míč dutý, plný vzduchem. Když ohněm dotyčný konec rourky na měkkoo roztaven a otvor jeho zatajen jest, stlačí se míč, čehož následek jest, že vzduch z míče tlačí se do rourky a nemohá z rourky uniknouti, na roztaveném konci se roztahuje a kuličku

utvří. Na to dá se rourka pozvolna ochladit a když ochlazena jest, naplní se kulička rtuti a rtuť nad ohněm opět se zahřívá. Rtuť teplem se roztahuje, vystupuje v rource a v tom okamžiku, když otvorem hořejším vystupovat chtví, otvor ten se zataví. Rtuť, která dříve celou rourku vyplňovala, stáhne se, čímž nad ní vznikne prostor vzdutiooprázdný. Nyní vnoří se rourka do vařící vody a ono místo, po které rtuť ve vodě té vystoupí, označí se bodem. Bod ten slouje bodem varu. Na to dáme rourku do tajícího ledu a opět bodem označíme místo, kam až sloupec rtuťový klesne. Bodu tomu říkáme bod mrazu. Na to připevníme rourku ku stupničku a vzdálenost mezi bodem varu a bodem mrazu rozdělíme na stupně, čímž stupnice vznikne. Stupně ty můžeme i nad bod varu i pod bod mrazu převést.

4. Nejdůležitější druhy teploměrů jsou teploměry Reaumurův, Fahrenheitův a Celsiusův, kteréhož zvláště ku všeckému měření se užívá. Při Reaumurově teploměru jest vzdálenost mezi bodem varu a bodem mrazu rozdělena na 80 stupňů, při teploměru Fahrenheitově na 180 a Celsiusově na 100 stupňů. Stupň nad bodem mrazu označují se znaménkem +, stupň pod bodem mrazu znaménkem --.

5. Jelikož rtuť při -32° zmrzla, běžeme na měření veliké zimy teploměry lžíhem naplněné, neboť lžíh nezmrzne nikdy. 6. Teploměrů užíváme ku měření tepla ve přírodních, ve světnicích, v nemocnicích, ve sklenících, dále na měření tepla vody v koupelích, na měření teploty krve, jakož i ve všech chemických výkonech, kde na teplotě kapalin nebo látek velmi mnoho záleží.

(Dle J. Gossela).

Úkol: Popište podobným spůsobem tlakoměr.

7. Moje vlast.

Postup myšlenek: Jméno. Zeměpisná poloha a velikost. Zeměpisné a politické ohraničení. Povaha půdy (pohoří, hory, náhorní roviny, nížiny). Řeky (jezera). Podnebí. Nejdůležitější plodiny všech tří říší přírodních. Místa přírodními krásami slynnoucí. Počet měst a vesnic. Nejdůležitější města. Počet obyvatelstva. Rozdělení obyvatelstva dle národnosti a náboženství. Nejdůležitější zaměstnání obyvatelstva. Vzdálenost obyvatelstva.

Poznámka: Dle tohoto postupu myšlenek mohou žáci libovolně země a říši popisovat. Samo sebou zřejmo, že učitel dříve žáky důkladně se vším, čeho k pořízení tomu třeba, obeznámi. Popisovat mohou žáci ve škole i ústně. Umějí-li dobrě ústně rozličné země popisovat, mohou pak i jednu říši písomně popsat. Výběr parametrů je budíž, aby žáci co nejvíce dle disposice ústně popisovali, čímž zvláštěho výkunu, a jelikož učitel stále napomáhá a opravuje, i největší možné dokonalosti, v popisování nabudou.

B. Popisy na základě článků v čítance obsažených.

1. Káva.

(Čít. VI., čl. 18.)

Postup myšlenek: První zpráva o požívání kávy. — Doba, kdy poprvé dostala se do Evropy; její rychlé rozšíření. — Místa, odkud nejvíce kávy se k nám dováží. — Nejlepší druhy kávy. — Výška, listy, květ kávovníka. — Ovoce. — Stáří. — Spůsob sklizně. — Zacházení s plody. — Působení kávy na čivy.

2. Šafrán.

(Čít. VI., čl. 19.)

Postup myšlenek: Místa, kde šafrán se pěstuje. — Jakost půdy, v níž se daří. — Doba sázení. — Popis cibule šafránové. — Spůsob sázení cibule. — Doba, kdy pučí listí a květ. — Popis listí a květu. — Sklizeň květů. — Části přicházející do obchodu. — Příprava šafránu. — Popis šafránu: barva, chut, vůně. — Upotřebení.

3. Rýže.

(Čít. VI., čl. 40.)

Postup myšlenek: Vlast rýže — její rozšíření. — Čeleď rostlin, do níž náleží; popis stébla, listů, květů, plodů. — Pěstování rýže. — Užití.

4. Sled.

(Čít. VI., čl. 79.)

Postup myšlenek: Rod. Velikost. Barva. Umístění ploutví. — Bydliště. Doba tahu; jich množství. Spůsob lovů: na širém moři v zálivech. Úprava sledů do obchodu. Národně nejvíce zaměstnávající se lovem sledů.

5. Treska.

(Čít. VI., čl. 80.)

Postup myšlenek: Týž jak u předešlého popisu.

6. Lumík.

(Čít. VI., čl. 92.)

Postup myšlenek: Rod. Velikost. Hlava. Čenich, horní pysk; ouška. Trup. Nohy, drápy. Ohon. Srst. Bydliště, Obydli. Potrava. Zarputilost a neústupnost. Počinání si jeho proti člověku.

7. S o b.

(Čít. VI., čl. 93.)

Postup myšlenek: Rod. Velikost. Hlava, uši oči. Parohy. Krk. Hřbet. Nohy; spárky. Srsť Bydliště. Potrava. Užitečnosť.

C. Lícně.

Práprava k lícním.

a) Omezování pojmu přívlastkem.

Jednou z největších okras lepotvarného slohu jest bez odporu správné užívání přívlastků, čili jak jim v aesthetice říkáme, ozdobných přímětků (epitheton ornans). K logickému smyslu těsně přiléhající a dle něho co nejdůkladněji, nejvnitřněji a nejvšeestranněji zvláštní vlastnost pojmu určující epitheton zajisté velmi přispívá mimo krásu i názornosti, jasnosti myšlenky. Proto pojednávajíce ve škole o přívlastku, nepodečnujme důležitosti správného jeho užívání, ale hledme, aby žák dle rozmanitých okolností, účelu a podmínek tyž pojem rozličně na větší jasnost a názornosť omeziti uměl. Kterak asi se cvičení toho dítí má, ukážeme v následujících cvičeních.

C v i č e n í I.

Mluvili jsme v hodině mluvnické o přídavném jméně. Co jsou jména přídavná? Čím bývají přídavná jména nejčastěji ve větě? (přívlastkem). Co jest přívlastek? (část věty, kterou podstatné jméno blíže určujeme). Jaký účel má tedy přívlastek ve větě? Jelikož správné užívání přívlastků má velikou důležitosť a řeč naši netolikou zdobí, ale i jasnější a jadrnější činí, provedeme několikero cvičení, ve kterých touž osobu nebo vše různými přívlastky omezovati budeme. Abyste se naučili jich ve větách užívat, budeme o nich i věty tvoriti. Pozor! Budeme omezovati různými přívlastky podstatné jméno slunce. O čem budeme mluviti? Jaký bude tedy nadpis tohoto cvičení? (Napiše se na tabuli.)

Jaké jest slunce dle barvy (zlaté). Utvořte každý pěknou větu o zlatém slunci! (Nyní učitel dá si řískati věty, jež žáci utvořili;*) nejlepší z nich napiše se na tabuli na př.: Zlaté slunce pluje po blankytě nebeském.) Jaké jest slunce, poněvadž vydává jas? (— jasné.)

*) Jeou-li žáci slabí, učitel arcit napomáhá, čehož ovšem není třeba tou měrou, naučili-li se žáci v nižších odděleních mysliti a věty rychla tvoriti. Neutvořili-li žáci dosť krásné věty, vzpružný učitel obravnost jejich spůsobem, jak na úkterých místech ve cvičení tohoto ukážano.

Utročte pěknou větu o jasném slunci! (Jasné slunce světlem svým ozařuje naši zemi.) Jaké jest slunce poněvadž se leskne? (— lesklé.) Utročte větu o lesklém slunci! (Lesklé slunce zhliží se v modré hladině vodní.) Jaké jest slunce, poněvadž se stkvěje jako zlato? (— zlatostkoucí.) Věta: Zlatostkoucí slunce věvodí obloze nebeské.) Jak nazveme slunce, poněvadž jest na nebi? (— nebeské.) Věta: Nebeské slunce teplem svým chrání nás i ostatní tvorstvo od zimy.) Je-li slunce za mrakem, zatemní se všecka krajina, jakoby truchlila. Vyjde-li pak sluníčko z mraků, zdá se nám, jakoby se všecku kraj rozveselil a jakoby se sluníčko na nás usmívalo. Všimli jste si toho, vidte? Jaké jest tedy sluníčko, usmívá-li se? (— usměvavé.) Věta: Usměvavé slunce září svou rozveseluje všecku krajинu.) Kdo se usmívá, je-li pak smutný? Jaký je? Můžeme-li i o slunci říci, že jest veselé, poněvadž se nám zdá, jakoby se na nás usmívalo? Utročte větu o veselém slunci! (Veselé slunce usmívá se na nás s blanýtného nebe.) V létě slunce radostně vychází, jakoby mělo radosť, že bude svítiti na bohatou úrodu. Proto můžeme mu přisvojiti přívlastek radostný. Utročte větu o radostném slunci! (Radostné slunce směje se v létě na bohatou úrodu.) Jaké jest slunce, poněvadž hřeje? (— teplé.) Věta: Teplé slunce dodává ovoci sladkosti.) Za parních dnů vypadá slunce jako řeřavé železo. Jaké bývá tedy také slunce? (— řeřavé.) Věta: Řeřavé slunce páli a vysušuje půdu vlnkou.) O žních slunce nejvíce páli. Jaké jest slunce, poněvadž páli? (— palčivé.) Věta: Palčivé slunce unavuje žence na poli.) V ten čas podobá se slunce ohni. Jaké jest slunce, poněvadž ohni se podobá? (— ohnivé.) Věta: Ohnivé slunce spůsobuje palčivou žízeň.) Viděl-li kdo z vás zapadati slunce do červánků? Jaké barvy bylo slunce v tu dobu? (— červenavé.) Věta: Červenavé slunce noří se do červánků večerních.) Místo červenavé můžeme říci rudé. Díváme-li se na zpadající slunce, zdá se nám, jakoby se koupalo v červáncích. Utročte větu o rudém slunci! (Rudé slunce zpadajíc koupá se v jasných červáncích.) Začervená-li se někdo, říkáme o něm, že ho polil ruměnec — proto takové červené barvě říkáme ruměnná. Jaké jest tedy také slunce, poněvadž zpadajíc se červená? (— ruměnné.) Večer zdá se nám, že slunce s námi se loučí: tak pomalu klesá k obzoru, chvíli jakoby na hoře stálo a pak teprve zvolna mizí na vrchol. (Věta: Ruměnné slunce, jakoby se s námi loučilo, stannulo chvíli na vrcholu hory.) Dítěti, když pláče, přidělujeme přívlastek „plačící“. Jaký přívlastek přířkneme slunci, když vychází? (— vycházející.) Věta: Vycházející slunce plaší tmu noční.) Jaký přívlastek přidělíme slunci, když zpadá? (— zpadající.) Věta: Zpadající slunce vádí na oblohu bledý měsíc a stříbrné hvězdy.) Víte, že slunce nepůsobí po celý rok stejně — jiné jsou účinky jeho z jara, jiné v létě, jiné na podzim a jiné v zimě. Jak nazýváme květiny, které z jara kvetou? (— jarof.) Jak nazveme slunce, které z jara svítí? (— jarní.) Věta: Jarní slunce probouzí přírodu ze spánku. — Po-

dobně letní, podzimní, zimní, májové slunce. Věty: Letní slunce teplem podporuje dozrání ovoce i plodin veškerých. Podzimní slunce zvolna uspává všecku přírodu. Zimní slunce smutně putuje nad zemí naší. Májové slunce radostí plní srdeč člověka.)

Cvičení zní:

1. Slunce.

1. Zlaté slunce pluje po blankytě nebeském.
2. Jasné slunce světlem svým ozařuje zemi naši.
3. Lesklé slunce zhází se v modré hladině vodní.
4. Zlatostkoucí slunce vévodí obloze nebeské.
5. Nebeské slunce teplem svým chrání nás i ostatní tvorstvo od zimy.
6. Usměvavé slunce září svou rozveseluje všecku krajину.
7. Veselé slunce usmívá se na nás s blankytého nebe.
8. Radostné slunce směje se v létě na bohatou úrodu.
9. Teplé slunce dodává ovoci sladkosti.
10. Řeřavé slunce pádí a vysušuje půdu vlnkou.
11. Palčivé slunce unavuje žence na poli.
12. Ohnivé slunce způsobuje palčivou žízeň.
13. Červenavé slunce noří se do červánků večerních.
14. Rudé slunce zapadajíc koupá se v jasných červáncích.
15. Rumenné slunce, jakoby se s námi loučilo, stanulo na vrcholu hory.
16. Vycházející slunce plaší tmu noční.
17. Zapadající slunce vádí na oblohu bledý měsíc a stříbrné hvězdy.
18. Jarní slunce probouzí přírodu ze spánku.
19. Letní slunce teplem podporuje dozrání ovoce i plodin veškerých.
20. Podzimní slunce zvolna uspává všecku přírodu.
21. Zimní slunce smutně putuje nad naši zemí.
22. Májové slunce radostí plní srdeč člověka.

Poznámka: Podobně vypracují se i následující cvičení. Nezapomeňme však, že tytéž věty ještě rozmanitým spůsobem vyjádřiti se dají. Proto po každém tom cvičení může ve škole rozebrán být úkol: Vyjadřujte věty ty pokud možno jinými slovy a jiným spůsobem. Na př.: Zlaté slunce zvolna pluje po blankyté klenbě nebeské. Zlaté slunce jako stkyoucí koule klidně a majestátně valí se po jasné blankytému nebi. Jako koráb po lesklé hladině vodní, zlaté slunce pluje po nebi blankytém atd.

2. Květina.

1. Vonná květina jest obraz etnostné duše.
2. Libovonná květina oblažuje srdeč.
3. Libodechá květina vůní plní vzduch.
4. Krásná (lepá, spanilá, sličná) květina jest potěchou oka našeho.
5. Líbezná (milá, příjemná) květina jest miláčkem lidí.
6. Leprouchá květina jest nejskyostnější ozdobou krásné přírody.
7. Krásnosatá květina zdobí louku i les.
8. Nádherná květina vyžaduje láskyplné péče zahradníkovi.
9. Rozkošné květiny zoveme dítkami matky země.
10. Pestré (pestrobarevné) květiny rozveselují pohled náš.
11. Svěží (čerstvé) květiny jsou obraz našeho mládí.
12. Zvadlé (umalené) květiny mluví k nám o pomíjejnosti

krásy. 13. V nadné květiny krásnějším rouchem oděny jsou, nežli byl Šalomoun oděn ve vší slávě své. 14. Skromné květiny budťez vzorem křesťanské pokory a t. d.

• 3. Růže.

1. Krásná (spanilá, lepá, sličná) růže jest královnou květin.
2. Krásnorouchá (lepošatá) růže jest největší ozdobou zahrad.
3. Libovonná (vonná) růže jest znakem krásy. 4. Červená růže jest obrazem lásky. 5. Studem zardělá tvář dívčina podobá se ruměně růži. 6. Ohnivá růže třpytí se krupějemi čisté rosý. 7. Bílou růži obletují pilně včelky i krásnokřídli motýlové. 8. Nerozvitá růže podobá se dítčeti. 9. Rozkošná růže jest zálibou očí našich. 10. Stolistá růže medový pyl chová v žádru svém. 11. Plana růže zdobí meze a břehy bublajících potoků a t. d.

4. Mech.

1. Zelený mech osvěžuje zrak. 2. Měkký mech vábí nás k odpočinku. 3. Kyprý mech podobá se zelenému koberci. 4. Na hledbavém (aksamitovém) mechu sladké jest odpočinutí. 5. Svěží mech jest příjemně blžko umlolenému. 6. Z vlhkého mechu vystrkuji hřiby žluté hlavinky. 7. Mokrý mech jako houba dlouho vodu v sobě udržuje a t. d.

Úkoly: Podobně lepými přívlastky omezena a ve větách užita budťez podstatná jména: háj, pole, louka, potok, nebo, jaro, léto, podzim, zima a t. d.

b) Tvoření a užití tropů.

Ještě větší ozdobou řeči naši nežli ozdobné přímětky jsou rozličné tropy. Tropy jsou trojí: a) metafora čili přenáška, b) metonymie čili přejmenování, c) synecdoche čili příminka.

Metafora jest záměna dvou pojmu na základě jich podobnosti, na př.: Někdy chtěl by člověk skály drtit (největší obtíže překonávat), jindy klopýtne o zrnko písečné (nepatrna vše se mu nepodaří). Záboji, bratre, ty udatný lve (hrdino)! Východ zaplál ohněm ruměnným (jest červený = jakoby na východě oheň hořel). Jaroslav hnal se jako lev dražlivý, když mu teplou krev se udá zříti (byl rozlícen a práhl po boji a pomstě). Mraky střel (mnoho střel) na Tatary letely.

Tropy poznávati, poznané nápodobovati nejpraktičněji naučí se žáci, vykládáme-li a rozebiráme-li ve škole důkladně básně v čítankách obsažené. Samo sebou zřejmo, že učitel tropy z básně vyhledané

i tropy podle těchto žáky utvořené díl na tabuli*) napisovati a ve větách prakticky užívat. Velmi doporučuje se, aby učitel zvláště na školách měšťanských žákům předčítal a se stanoviska a esthetického vylídal krásami básnickými tak bohaté naše rukopisy Královédvorský a Zelenohorský. Žeň z toho bude přehojná a žáci mimo to poznají i naše nejvzácnější skvosty, čímž i hrdoš vlastenecká stupňována bude.

Mají li však žáci, pokud možno, zdařilé léně samostatně psát se naučiti, nutno přede vším, aby uměli tvoriti tropy do léně potřebné. Proto s velikým užitkem bude, bude-li učitel na každou léně žáky připravovati spůsobem, jak na následující léně ukázáno. K tomu mimochodem podotčeno budiž, že postup myšlenek při léních jest tyž' jako byl při popisech na postupu děje zosnovaných ve třídě II., III., IV. a V.

I. Z i m a.

Poznámka: Učitel dle níže uvedeného postupu myšlenok dá žákům tvořiti nejdříve úvod, pak krásnó věty o zimním slunci, o déle dní a noči, o obloze atd., uabádaje žáky, aby přirovnávali je jiným věcem podobným, věty utvořené opravuje, doplňuje, okrašluje, třeba-li pomáhaje a mysl žáků pro krásu slohovou vše-možně tříbe.

Postup myšlenek: Úvod. Slunce. Obloha. Sněžení. Krajina zasněžená. Větry. Mráz a led. Hoši na ledě. Sněhový panák. Práce a zábavy dívek. Vánoce. Radost dětí. Vánoční stromek. Těšení se na jaro.

a) **Úvod.** 1. Nastala zima. — 2. Rychlým letem minuli rozkošní dnové a třesutá zima nastala. — 3. Minulo krásné léto i příjemný podzim a chladná zima zavládla ledovým žezlem nad krajinou naši. — 4. Již odvezeny jsou s poli poslední snopy, se stromů sčesáno poslední ovoce, žluté listí zvolna opadává a zima se blíží. — 5. Již poslední žluté listy padají se stromů, pole i nivy jsou pusty a pozbaveny úrody a pestrého kvítí, zpěvné ptactvo, které tak příjemně rozeselovalo lesy, pole i sady, dávno již odletělo v teplejší jih a chladný vzduch zvěstuje, že nastává zima. — 6. Kam děly se krásy letní? Pusty jsou nivy, sady, pole i háje, ni jediného veselého hlásku neuslyšíš vůkol a kam pohlédneš, zříš jen holé stromy, které jako kostlivci pozvědají smutně bezlisté větve své k nebi, jakoby o soustrast prosily. — 7. Zmizela zeleň s luk, niv, polí i hájů, podzimní větry oloupily stromy o poslední žlutý list a již k nám se blíží helavá Zima, dýchajíc dech chladný, ledový. — 8. Jako stařenka sněhovým závojem zastřená přibehala se k nám Zima a ledovým jejím dechem zhynuly poslední krásy dávno zašlého léta. —

*) Dobře jest, zapisuji-li si žáci tropy poznávané do zvláštních sešitův.

9. Již jen jako ve snu stojí před námi všecka krása, skvostnost a lahoda zašlého léta; kam pohlédneme, tam pusto a smutno jest a jen příšerné krákání vran, které v hejnech lítají nad krajinou naší, ruší klid hrobový. — 10. Smutna jest všecka příroda oloupena o krásu i libeznost svou a tiše připravuje se k dlouhému, zimnímu spánku.

b) Slunce. 1. Slunce smutně hledí s nebes výšin na zemi naši, jakoby truchlilo z jejího zpustošení a nevydává tepla téměř žádného. — 2. Slunce smutně putuje po klenbě nebeské a paprsky jeho nevydávají tepla žádného. — 3. Slunce smutně pluje po obloze nebeské a jakoby haslo, pozbývá lesku i tepla. — 4. Slunce smutně ozaňuje klenbu nebeskou a jen málo tepla vysýlá na naši zemi. — 5. Slunce co den menším obloukem putuje nad krajinou naší a jakoby dohořívalo, pozbývá tepla a lesku. — 6. Jak opuštěný poutník slunce kráčí po ohromné báni nebeské a jakoby truchlilo nad zmírající přírodou, smutně shliží na krajину naši. — Zlaté slunéčko, které druhdy tak milostně se usmívalo na naši zemi a tak příjemně hřálo, smutně a zvolna valí se po zachmuřeném nebi a jakoby ho ani nebylo, necítíme z něho tepla žádného.

c) Obloha. 1. Obloha nebeská oděla se v šedý, pochmurný háv a jakoby truchlila nad zmařenou krásou přírody, smutně objímá naši zemi. — 2. Obloha nebeská, jindy tak jasná a stkvoucí, jakoby nechtěla zříti zpustošení naší země zastiela se závojem mlhavým a mlčky zachmuřila se. — 3. I ta obloha nebeská, druhdy tak jasná a blankytná, zachmuřila se a zahalila se pláštěm mlhavým. — 4. Obloha všecka potažena jest sivými, sněhovými oblaky a místo jásavého zpěvu skřiveného děsný kráket vran rozléhá se pod ní. — 5. Sněhové oblaky šedým rouchem zastřely oblohu nebeskou a ni hlásku neslyšetí s podnebesí. —

d) Sněžení. 1. Časem jako drobné hvězdičky poletují vzduchem vločky sněhové a křišťálovým leskem se třpytice zvolna dopadají na zemi. — 2. Jako nosičské množství bílých hvězdiček chumelí se sníh vzduchem a usedá zvolna na zemi. — 3. Bělostnou vločky sněhové jako miliony čilých bělasků poletují vzduchem, ve vánku všelijak se proplétají, až, jakoby unaveny byly, usedají na zemi. — 4. Časem, jakoby na nebi roztrhla se obrovská peřina, jemný sníh jako drobné peří padá s nebes, poletuje a proplétá se v mírném vánku a zvolna dopadá k zemi. — 5. Vločky sněhové hustěji a hustěji poletují vzduchem, pokrývajíce zemi zvolna bílým rubášem.

e) Krajina ve sněhu. 1. Všecka krajina pokryta jest bělostným rouchem a odpočívá ku příštímu jaru; stromy, které vypínají k nebi holá ramena, obtěžkány jsou sněhem stříbrným. — 2. Země všecka sněhem jsou pokryta, pláne ve zásvitu slunce jako stříbrná; na stromech visí chumáče sněhu, až větve pod ním se ohýbají. Domy

nasadily si sněhové beranice a ozdobily se dlouhými kříšťálovými střechyli. — 3. Země jako umrlá panna oblečena jest bílým rubášem a spí pod ním spánek zimní; stromy, které k nebi smutně vzpínaly svá holá ramena, pokryty jsou sněhem jako hávem stříbrným a ty naše chaloupky jako babičky zimou se třesoucí ukrývají se pod bílé, sněhové plachetky. — 4. Všecka krajina zahalena jest sněhovým pláštěm, na jehož povrchu miliony jemných hlatí lesknou se v záři sluneční jako třpytivé diamanty; i stromy stříbrným jiním obemknuty jsouce, na ramenou svých sníh pozvédají k nebi a ve světle lesknou se, jakoby skleněnou vrstvou pokryty byly. — 5. Všecka krajina, jakoby poseta byla lesknoucimi se perlíčkami, pohřbena leží pod příkrovem sněhovým a stromy jakoby nebe za smilování prosily, pozvédají k obloze posněžená ramena, která v záři sluneční třpytí se, jakoby diamanty posypána byla.

f) Větry. 1. Vítr jako zoufalec přiletěl od severu, aby zkřehlé tělo na teplejším ohřál vzduchu, ale vida krajину spustlou, chladnou, v hořkém smíchu rve se stonů poslední suchý list, skučí a pláče a v divém letu rozrývá sníh. — 2. Větry jako divocí jezdcové přiletěly ze severu a zoufajíce nad mrtvou krajinou, prohánějí se, divoce a nářkem plní celé okolí. — 3. Větry jako nepřátelé potykají se se stromy, lámou jich větve a nemohouce jich zmoci, do údolí se schovaly. — 4. Větry prohánějí se nad zasněženými poli, kláti stromy, ryjí sníh, ční závěje a jakoby zouflaly nad vši tou spoustou, nárek jich zaznívá po všem okolí a ruší klid hrobový.

g) Mráz a led. 1. Mráz kreslí květiny na oknech, potůčky bublající uzavřeny jsou v kříšťálových rakvích a rybníky podobají se velikým zrcadlům, lesknoucím se v záři sluneční. — 2. Mráz spoutal bublající potůčky korou ledovou a rybníky jako sklem pokryty lesknou se v záři sluneční. — 3. Potůčky, jakoby mrazův se bály, obrnily se pancířem ledovým a rybníky jako obrovské štíty lesknou se v záři sluneční. — 4. Mráz stříbrným jiním potuhl kmeny i větve stromů a potůčky jako věžové spoutány jsou těžkým příkrovem sněhovým.

h) Hoši na ledě. 1. Hoši vycházejí z domu a klouzají se na ledě, házejí po sobě sněhem, vytahuji sáňky na kopce a prudce sjíždějí dolů. — 2. Hoši rychle na bruslích mihají se po rybníce sem a tam, jiní v řadě běží za sebou a prudce ujíždějí po hladké klouzačce. Se stráni dívají se jich soudruhové a střelhbítě spouštějí se na sánkách dolů. — 3. Hoši rozjařeni sahají po rezavělých bruslích a pospícha jíce na rybník vítají se vespolek. Tu podobají se hemžicím se mrazenicům, kteří sem tam běhají. Na stráni panuje podobný život: Jedni vytahuji sáňky na kopce, jiní zase spouštějí se střelhbítě dolů. — 4. Jaký to rozruch na ledě! Chlapci jako střelhbítě vlašťovky mihají se po něm. Jásot jejich rozléhá se po celém okolí. Nejiny ruch jeví se na stráni: Chlapci vytahuji sáňky a jiní druh za druhem spou-

štějí se dolů. Mnohem se sáňky převrátí a on kotoulí se se stráně a smích hochů doprovází jej. — 5. Kdo by nyní zůstal doma? Hoši rozjařeni jsouce, tryskem uhnázejí po bladkém ledě: jiní hrají si, házejíce po sobě sněhovými koulemi; jiní opět sjíždějí na sáňkách se stráně. —

ch) Sněhový panák. 1. Jiná skupina válí ze sněhu panáka. Za hlasitého žertu postaví jej a zdobí ho. Místo očí, nosu, úst a uší prohlubují do hlavy dírky; kamínky jsou za knofliky na říze jeho. Potom sestoupí se kolem něho v kruh, tancují veselé zpívajíce a na konec buší do něho sněhovými koulemi. — 2. Na břehu stojí sněhulák. Jako obrovská postava ční ze sněhu a sáhodlouhá tyč spočívá v pravici jeho. Hlava jeho roztrhaným košem jest ozdobena a z úst jeho trčí kolík místo doutníku. Veselé křepčí hoši kolem něho, sněhovými koulemi po něm házejíce. Jaká radosť, podaří-li se některému hlavy jeho zasáhnouti. — 3. Ale nejveselejší jásot a smích rozléhají se kolem sněhuláka. Stojí v poli jako mohutný balvan a dlouhé koště vznáší nad hlavou. Hoši obsakují ho a o závod házejí po něm koulemi. Již jeden z nich vyrazil mu koště z ruky. Tu s hlasitým výskotem vrhnou se všickni na sněhuláka, poválí ho a než se nadáš, již jest rozdupán a rozmetáu.

i) Práce a zábavy dívek. 1. Jinak baví se něžné dívenky. Sedíce doma u krbu, pletou nebo šijí, zpívají a vypravují si pohádky a báchorky. — 2. Jiná jest zábava dívek, tichá, nehloučná, za to tím ušlechtilejší a upřímnější. Pilně jako včeličky pomáhajíce matkám nebo zaměstnávajíce se užitečnými ženskými ručními pracemi, žertují, zpívají a vykládají si překrásné pohádky. — 3. Dívky milejí a ušlechtilejí se baví. Pilně pracujíce zpívají libezné písň národní, nebo vypravují si příběhy z dějin vlasteneckých, krásné pohádky a pověsti; někdy vyjdou i do síně a tancem se rozjařují.

j) Vánoce. Radosť dětí. Vánoční stromek. 1. Již přiblíží se památná doba vánoční. Dítky radují se a těší se, co Jezule jim nařízí. Na štědrý večer množstvím světel zazáří v každé chýši pestře ozdobený stromek vánoční, pod nímž nakupeny jsou rozličné milé dárečky. Kdo vypíše tu radosť dítěk? Kdo popíše zářící jich tváře a blahem jásající oči? — 2. Nastanou vánoce. V zámožnějších domech pilně strojí stromek vánoční. Dítky nemohou se radostí dočkat štědrého večera. Konečně jest tu. Strom vánoční září množstvím světel, pozlátka, řetězy, oříšky, jablka a cukrovinky přemile jej ozdobují; pod ním rozloženy jsou toužebně čekané dárečky. Dítky radostí jsou uuešeny — nejkrásnější chvíle v roce pro ně nastala. — 3. Nejkratší den v roce nastanou a s nimi posvátná doba vánoční. Jak radují se tu všecky dítky! Pest्रý stromek vánoční zaplane tu v každém domě množstvím zářících světel a rozličné pochoutky na něm roz-

věšené lákají veselý zrak dítěk. Než i vánocce záhy pomíňou a s nimi nejradostnější doba roční.

k) Těšení se na jaro. 1. Než ačkoliv zima tolik radosti nám poskytuje, přece konečně každý s toužebností čeká rozkošného jara. — 2. Po vánocích nastanou mrazy ještě krutější, zima vleče se dále a každý těší se na příchod milého jara. — 3. Po vánocích málo skytá zima radostí a ač do jara ještě dlouho, přece vše těší se na příchod jeho.

Poznámka: Na ukázku, jak asi se čte liceň podle této přípravy vypracovaná, otiskují zde bez změny a doslovně, kolik pravopisné chyby opraviv, úkol Janečkův, podotýkaje, že není z úkolů ročníku toho (I. tř. měst. ve Vyskově) nejlepší a že Janeček byl žákem jenom dobrým. Příčinou, že právě tento a nikoliv nejlepší úkol otiskuju, jest, že jediné práce Janečkova v rukou mých se nalézají.

Z úkolu toho poznati lze, že, i když disposice dána jest, žež dosti samostatně pracují, jednotlivých myšlenek vynechávajíce a opět své dosazujíce. Znít úkol ten :

1. Z i m a.

(Liceň.)

Ó, nešťastná zima nastala! Slunce smutně hledí na naši zemi, jakoby bědovalo nad ztrátou krásného léta. Krásná jindy obloha jest celá mlhovým závojem pokryta a zastřena. Sníh poletuje jako drobné hvězdinky, které lesknouce se duhouvými barvami dopadají na zem. Celá krajina jest pokryta bělostným rouchem a odpočívá k příštímu jaru; stromy, které vzpínají k nebi svá holá ramena, obtěžkány jsou sněhem stříbrným. Vítr jako zousalec přiletěl od severu, aby zkrohlé tělo na teplejším ohřál vzdachu, ale vida zase krajину spustlou, chladnou, v hořkém smíchu rve se stromu poslední suchý list; skučí a pláče a rozrývá sníh.^{*)} Mráz kreslí květiny křišťálové na oknech, pořádky bublající jsou uzavřeny v křišťálových rakvích a vypadají jako veliká zrcadla lesknoucí se v záři slunečné.

Nyní nejveselejší život panuje na ledě a stráních! Hoši jako hejno ptáků střehbitě mihají se po ledě; jiní rychle jako šípka se strání sjíždějí dolů; muhému převrhnu se sáňky lehké a on za smíchu svých přátel zasněžen kouli se dolů.

Blízko u cesty stojí sněhulák. Na hlavě má rozbity hrnec, v očích dva kaménky; do úst strčili mu kolik, v rukou má snkovitou hůl a na místo knoflíků má různobarevné kaménky. Sotva vyjdou děti ze školy, jdou navštívit sněhuláka. Tančí kolem něho, hází po něm sněhovými koulemi tak dlouho, až konečně sněhuláka utlukou.

Jest večer! Vedle kamen sedí babička, kolem ní hromádka dětí nutí bábu, by jím něco vykládala. Babička se nedá dlouho pobízeti a vykládá tak dlouho, až konečně hromádka dětí v libezném spánku

^{*)} Srovnej s básni „Severní vítr“ od El. Krásnohorské, sloha I. Čl. 32 čís. IV

usne. Ó vánoce! Ó vánoce!*) Každé dítko těší se na Ježíška, který, jak se říká, mu něco hezkého naloží. Ale ačkoliv nám zima tolik radostí způsobila, přece každý s dychtivostí očekává příchod jara.

I a r o.

Postup myšlenek: Úvod: Slunce a jarní větry. Tání sněhu a ledu, rozvodnění řek; kry. Setí a zelenání se země. Listnatění stromů — květ — vůně. Jarní květiny — hmýz. Přilet ptáků — hnězda — zpěv. Hry hochů. Dívky — kytice a věnce. Pastýř — stádo. Všeobecná radost.

a) Slunce. 1. Jaro se blíží! Přes pole a louky, přes háje a lesy vanou jemnější větrové, slunce přivítavěji pohlíží jasným oblakem a zlaté jeho paprsky vždy tepleji a tepleji dopadají na naši zemi. — 2. Již dostavilo se krásné, libecké jaro a zlaté sluníčko, které po celou zimu smutně plulo po pláni nebeské, počíná se opět usmívat na naši zemi a hřeje mile a příjemně. — 3. Minula chladná zima a rozkošné jaro nastává. Milostné sluníčko usmívá se na nás s jasného blankytu a teplými paprsky líbá zemi naši. Příjemné vánky vanou krajinou a jich teplým dechem probouzí se příroda z dlouhého spánku. — 4. Rozkošná Vesna opět ujímá se vlády nad přírodou, slunéčko usmívá se na blankytém nebi a jarní větrové veselé prohánějí se po polích, nivách a strániach atd.

b) Tání sněhu a ledu; rozvodnění řek; kry. 1. Sníh taje a v tisících pramenecích bystře stéká s hor; řeky a potoky se rozvodňují, led puká, trhá se, a mohutné kry blasitě praskajíce a šumice valí se po řece dolů a lesknou se v záři slunečné, jako křišťálové. — 2. Teplem slunečním rozplývá se příkrov sněhový, který za nejkrutější zimy pokrýval zemi, a nesčíslnými pramenky prudce valí se s kopci a svahy, rozvodňuje potoky a řeky, vylevá se z břehů a zaplavuje všecko pobřeží. Ledy rachotice praskají a pukají a jako velké skleněné tabule lesknou se v záři slunečné plujíce po vodě. — 3. Sníh teplem slunečním sesedá a taje a nesčíslnými stružkami stéká do potoka, rozvodňuje ho, vystupuje z břehů a zaplavuje blízké okoli; led puká a v mohutných kráčích s hukotem valí se do nedaleké řeky atd.

c) Setí a zelenání se země. 1. Sotva sníh zmizí s povrchem země a půda vyschní, již vychází rolník na pole a rozsévá zlaté símě. Tráva vyráží ze země, brzy i osení klíčí a pole i nivy odívají se svěžím rouchem zeleným. — 2. Když půda vyschnne, zahrada i pole ozývají se veselým hovorem přičinlivých rolníků, kteří s radostnou nadějí sejí a sázejí a práce své požehnání božímu zůstavují. Louky

*) Srovnej s básní Vrchlického „Vánoce“.

meze i stráně zdobi se svěží zelení, osení klíčí, roste a brzo zelenými vlnkami vlní se po poli. — 3. Půda rychle vysychá a sotvaže vyschne, již pole i sady ozývají se radostnou písni rolníků zasévajících zlaté símě v klín země; louky meze i stráně odívají se kyprou zelení a brzo i mladé osení světlozeleným hávem pokryvá úrodné pole. Kam pohledneš, tam spatříš jen zeleň, zeleň a zeleň atd.

d) Listnatění stromů — květ — vúně. 1. Stromy raší pupence, pupence rychle rozvíjejí se v listy a květy a než se naděješ, stojí tu stromy oděné svěžím listím a statisici bělostných květů; opajivá vúně šíří se krajinou a prosycuje čistý vzduch lahodným dechem svým. — 2. I stromy rychle dostávají roucho zelené; z pupenců rozvíjejí se bělostné květy, tak že jako kouzlem každý strom podoben jest jediné veliké kyticí, z níž přelíbezná vane vúně. — 3. Stromy odívají se listem a květem a dýchají vúní libeznou. — 4. Též stromy a keře zdobí se listem zeleným, pupence rozvíjejí se v květy bělostné a příjemná vúně plní čerstvý, lahodný vzduch atd.

e) Jarní květiny — hmyz. 1. Z trávy na lukách a mezích vykukují květinky nejrozmanitějších barev, tu bílé, tam žluté, onde modré nebo červené, a pozvědají k nebi něžné hlavinky své; malí broučkové, mušky a komáři poletují kolem nich u velikém množství a skvějí se ve třpytivém světle. Pestrobarevní motýli lehce vznášeji se v jasném vzduchu a usedají na kališky květné, ssajíce z nich šlávu medovou. — 2. Tisíce těch nejrozmanitějších kvítků pozvědají pestré hlavičky ze svěží zeleni, tak že luka, meze a stráně zdají se být pokryty kobercem bohatě květy vyšivaným. Zlaté včelky bzučice letají se květu na květ a nesčíslné množství lesklých broučků a mušek vznáší se kolem nich. — 3. I květinky, jež právem dítkami země zoveme, objevují se u velikém množství a nad nimi jako zlaté jiskry mihají se medonosné včelky, poletují pestrobarevní motýlové a dunovými barevami lesknou se rozmanité mušky a třpytlaví broučkové. — 4. Lučiny a trávníky posety jsou nejkrásnějšími kvítky, nad nimiž pestří motýlové, zlaté včelky a lesknoucí se mušky a broučkové u veselém rejí jako déšť zlatých a stříbrných jisker sem tam se mihají a poletují.

f) Přilet ptáků — hnizda — zpěv. 1. Denně vracejí se veliké zástupy ptáků z dalekých krajin do hnizd svých a pozdravují starý domov svůj zvěným a příjemným zpěvem. Klektaje bliží se pohostinný čáp, jenž obydlí své nalézá hotové; přiletuje množství vlaštovic, věrných člověka i jeho obydlí přátel. Veškeren vzduch radostně se chvěje veselým jich zpěvem a švitořením. — 1. Již i ptáci vracejí se z dálných jižních krajů, opravují stará hnizda a stavějí nová, střelhlbitě mihají se blankytným vzduchem a radostným zpěvem rozveselují všecku krajinu. — 3. Z dálného jihu vraci se k nám ptactvo zpěvavé a veselým zpěvem a letem svým oživuje všecku pří-

rodu. Tu pěnkavy, sikory a jiní ptáčkové švitorice stavějí si hnízda, tam jako střely mihají se svížné vlaškovky svěžím vzduchem a z lesa slavíčků a drozdů zaznívá tlukot jako velebná jarní hudba. Všude krása, svěžest, piseň a zpěv atd.

g) Hry hochů. 1. Kdož by tu vydržel doma? Hoši v zástupech sbíhají se tu na návsi, tu na louce, tu hrají si míčem, onde tlukou špačka, jinde zase hrají si na honěnou, na vodníka neb i na vojáky. Tváře jich radosti planou a smíchem a výskotem jich zní celé okoli. — 2. Hoši radostí rozjařeni sotva přijdu ze školy domů, vybíhají na louky, na náves, neb jiná prostranná místa a vesele pobíhajíce, skákajíce a výskajíce baví se rozličnými hrami atd.

h) Dívky — kytice a věnce. 1. Skromné dívky, milovnice krásných kvítků, chodí po mezech a po louce, trhají vonné kvíti a vijí z nich kytice a věnce pro milé rodiče. — 2. I dívky baví se v překrásné přírodě: tu hrají si na louce tancujíce a zpívajíce, jiné sbírají překrásné kvíti a jiné opět viji z nich vonné kytice a věnce, kterými pak ozdobují hlavinky své a tak ověnčené tancují a zpívají u veselém rejí atd.

i) Pastýř — stádo. 1. Tam v dálí na kopci pase pečlivý pastýř stádo; mladá sněhobílá kůzlata a jehnata čile skáčí kolem něho a on o hůl opřen jsa, se vřelou zálibou shliží na všechnu krásu a skvostnost v údolí. — 2. Tam na pahorku pase se stádo ovcí. Sněhobílá jehnata bujaře poskakují kolem matek svých a pečlivý pastýř sedě na omšeném balvanu píská si na flétnu a veselá piseň jako ohlas čisté radosti vznáší se nad krásným údolím. — 3. A tam, kde hory splývají s blankytem, na vrcholu pastýř pase četné stádo krav a koz a sedě na mohutném skalisku troubí na lesní roh. Píseň jeho tak sladce se nese údolím a protější skály tak jemně ji ohlasem opakují, že zdá se nám, jakoby hudba ta zaznívala z výšin nadhvězdných atd.

je) Všeobecná radosť. 1. A tak, kamkoliv pohlédneš, všude uzříš krásu a život veselý. — 2. Veškerá příroda jest jen krása, zpěv a ples! — 3. Kamkoliv pohlédneš, všude uzříš krásu a rozkoš, kam ucho nastavíš, všude uslyšíš piseň a ples. — 4. Krásou a svěžestí oděna jest všecka příroda, radosť ovládá širý kraj a všude zní jen jásot a zpěv. — 5. Radosť a ples panuje nad celým krajem a všude slyšeti jásot, smích a zpěv.

L e t o.

Postup myšlenek: Úvod. Slunce. Odkvět stromů — zelené plody. Vzrůst obilí — vlnění. Přibývání parna — vyprahlost půdy. Tráva — listí — kvíti. Bouře — déšť — osvěha. Jahody — třetně.

Dozrání obilí — příprava na žně. Práce na poli. Strnisko. Husy na strnisku.

a) Úvod: 1. Příjemné jaro s čilým svým životem a veselým ruchem rychle uplynulo. — 2. Minuli letem rozkošní dnové libezeného máje a parné léto s dlouhými dny a krátkými nocemi nastává. — 3. Rychle přeletěl čarodýný máj se vši svou krásou a svěžestí, se vším svým květem a vůní nad krajinou naši a teplé léto nastalo. — 4. Uplynula rozkošná vesna, minula doba nejčistějších radostí ve svěží přírodě a dusné léto zavládlo nad krajinou atd.

b) Slunce a bezvětří. 1. Slunce jako veliká zlatorudá koule líně postupuje po kovovém nebi a zářné paprsky jeho sálají horkosť a žár; vzduch stojí téměř stále nepohnutě a ni nejslabší vánec nepohně listem ni klasem. — 2. Ohnivé slunce jakoby nejprudším plálo plamenem zvolna pluje po jasném nebi a sálá horkosť; ni listek nepohně se v dusném vzduchu, ni nejslabší vánec neposkytá ochlazení. — 3. Slunce jako rozžhavená koule ze zlata pomalu stoupá na nebeské báni a vysýlá žhavé paprsky; jest úplně bezvětří a v těžkém, dusném vzduchu ani travka se nepohně. — 4. Žhavá koule sluneční zvolna valí se po obloze a žhoucí paprsky jeho jako ohnivé šípy dopadají k zemi; horko a dusno tříší všecku krajinu a ni nejslabší vánec nepohně listem neb klasem a t. d.

c) Odkvět stromů — zelené plody a jich vzhled. 1. Se stromů poslední květy padají a místo nich objevují se na ratolestech malé, zelené plody, které v žáru slunečním skoro očividně rostou, že den ode dne jich přibývá. — 2. Poslední květy, které ještě na stromech se udržely, opadávají a místo nich posety jsou stromy malými, zelenými plody, visícími na tenkých stopěkách; plody stále rostou, zveličují se a nalévají se šťavou trpkou neb i nálevkou. — 3. Poslední květy s jakýmsi chvatem opadávají s ovocných stromů; všecky větve a ratolesti ověšeny jsou malými, zelenými plody, které na tenkých stopěkách visíce, den ode dne rostou a nalévají se šťavou trpkou, nechutnou. — 4. Stromy největší okrasny, květu, pozbavené, pozvédají pyšně zelené koruny a honosí se malými, zelenými plody, které v nesčíslém množství visí na větvích mezi listím ukryté a očividně rostou a t. d.

d) Vzrůst obilí — vlnění. 1. I osení rychle buji, vyhání zelená stébla a jako moře vlní se nejslabším vánkem. — 2. Osení rychle roste a kdykoliv dychne jemný vánec, rozvlní se, že celé pole podobá se zelenému jezeru. — 3. Osení vyhání zelená stébla s krátkými klasy, které za vánku vlní se, jakoby po větru plujíce v dálku prehnouti chtěly. — 4. Osení rychle se vznáhá a kdykoliv nad ním spěje tichounký vánec, zachvěje se a podobno jsou zelené hladině vodní, vlní se tisícery smaragdovými vlnami a t. d.

c) Přibývání parna — vyprahlost půdy. 1. Parna ustavičně přibývá, vzduch jest těžký, horký a vyprahlá země rozpukává se dlouhými ryhami. — 2. Slunce hřeje stále palčivěji, půda vysychá a puká, jakoby ryhami chtěla volati k nebi o vláhu a osvětu. — 3. Paprsky sluneční palčivěji a palčivěji dopadají na zemi, vyschlá půda puká a sterými ryhami mlčky hlásá: Žízním! žízním! — 4. Vzduch den ode dne jest těžší a dusnější, půda jest tvrdá a vyschlá a otevírá se sterými ryhami, jakoby píti toužila a t. d.

f) Tráva — listí — kvítí. 1. Svadlá tráva pozbývá zelení a sléhá se, stromy svěsily zemlené listy a něžné květinky žíznice smutně sklánějí k zemi uvadlé hlavinky své. — 2. Tráva, která na jaře tak svěži zelení zdobila louky, meze a stráně, pozbývá svěžestí, vadne a hnědne; listí na stromech pozbylo lesku a smutně visí se větví a milé květinky, největší ozdoba země, smutně sklánějí zemlené hlavinky, jakoby pokorně prosily nebesa za smilování. — 3. Tráva pozbyla své svěžestí a všecka zemlena chýlí se k zemi, listí povadlo a žíznice smutně visí na větvích, jakoby hynulo a milostné květinky uzavírají zemlené kalíšky a bez vlády shybají se, jakoby již již klesaly. — 4. Tráva žízní zemlena hnědne a sléhá se, stromy smutně svěsily povadlé listí a ubohé květinky, hynouce parnem, hlavičkami téměř již země se dotýkají a t. d.

g) Bouře — déšť — osvěha. 1. Než tu za největšího parna objeví se na kovovém nebi mráček, proti němu druhý, třetí, zadují větry, obloha potáhne se černými mraky, na nebi šlehalí ohnivé blesky, rachotí dunívý hrom a hustý liják spoušlí se s mraků; déšť po bouři umdlívá, slabne a když přestane, jest vzduch čerstvý, svěží a vonný a všecka příroda znova oživena. — 2. Konečně objeví se na nebi mraky, nebo potáhne se mračným závojem, šlehnou blesky, zarachotí hrom a mocný lijavec, jenž ponenáhlou v teplý deštík se mění, spustí se na zemi. Když pak mine bouře a déšť se utiší, příroda znova oživena, stkví se svěží zelení; pestrobarevné kvítky opět dýchají libeznou vůni a na každém listku září kapka rosní, že luh i stráně ve sluneční záři zdají se diamanty posety býti. — 3. Než spásá již kyne. Nad obzor vystupují černé mráčky, táhnou proti sobě, rostou na všecky strany a potáhnu konečně všecku oblohu; tu ohnivé blesky křížují se po nebi, hrom rachotí a hustý déšť řítí se na prahnoucí zemi. Když pak bouře mine, vzduch jest čerstvý a svěží, tráva i listí osvěženy stkví se bujnou zelení a květinky v děčně pozvédají krásné hlavinky k nebi, libeznou vůni vydávajíce a perly rosné lesknou se v jich kalíšcích. — 4. Hele, tu za nejtěžšího dusna vystanou nad obzor temné mráčky, zvěstitelé všeozivující bouře. Zvolna vystupují výš a výše na blankyt, rostou, plují proti sobě a pomalu zatáhnou celé nebe temným pokrovem. Již šlehl blesk, zá nim druhý, třetí, hrom rachotí, blesky se křížují a hustý lijavec

pliská o střechy a zavodňuje celé okolí. Kalná voda šumíc valí se po cestách, brázdách a příkopech. Konečně utíší se bouře, mraky se rozejdou, jasné slunce úsměvem svým zazáří na nebi prostém mraků a pestrá duha rozklene se nad krajinou. Vzduch svěží a lahodný jest, tráva a listí stkví se opět čerstvou zelení a květiny radostně pozvédajíce krásné hlavinky dýchají opojivou vlnou. Luka, stráně i zahrady lesknou se miliony kapek rosných, jakoby diamanty posety byly a t. d.

h) Jahody — třešně — dozrání obili — přípravy na žně. 1. Brzo dozrává některé rannější ovoce, třešně zapalují se a lesknou se jako rudé granáty, v lese na trávníku rumění se sladké jahody, obili žloutne a dozrává. Tu připravují se rolnici na žně, brousi srpy a kosy, stáčeji povřísla a spravují vozy. — 2. Již zapalují se u cest a na stráničkách třešně, nejmilejší lahůdka hochů, v lese rumění se trávníky sladkými jahodami, obili žloutne a zlatými vlnami proudí ve vonném vánku, jakoby již již do stodol utíkat chtělo. Rolnici pilně brousi srpy a kosy a připravují se na žně. — 3. Teplem slunečním dozrávají třešně, jahody rdí se na stráničkách, a stydlivě zvou hochy k hostině; obili žloutne a již v záři sluneční zlatými vlnami vlní se, jemným šitem volajíce rolníka ku žním. Již brousi se srpy i kosy — žně nastávají. — 4. Brzo již rdí se třešně na stromech lesklou červeně, jahody rumění se růžovými koberci na zelených stráničkách a obili dozrávajíce žloutne a zlatým mořem vlní se v záři sluneční. Rolník chápe se srpu a kosy a připravuje se na žně a t. d.

i) Práce na poli. 1. Nyní nastává veselý život na polích: sekáči v řadě stojíce kosí obili a každým seknutím tisice klasů padají k zemi; vazači sbírají je a váží do snopů, čeledínové nakládají snopy na vozy a vezou je domů. Všickni jsou veseli z bohaté úrody, žerty a smích a národní písni ozývají se krajinou. — 2. Nastaly žně. Na polích v řadách stojí sekáči s lesknoucími se kosami, jež jako na povel současně napřahuji a spouštějí a jak krok za krokem postupují, padá obili na zemi a pole mění se ve strnisko. Za nimi dělníci čile sbírají přehršle a váží je ve snopy, které pak hospodář domů svíží. Vše se raduje a písni, smích a jásot rozechívají jasný vzduch. — 3. Na poli opět rozproudil se čilý život. Veselí sekáči zpívajíce postupují v řadách a lesklými jich kosami padá obili; vazači žertujíce postupují za nimi, sbírají pokosené klasy a vážou je ve snopy. Ob čas přijíždí hospodář, nakládá s čeledí snopy a radostně sváží je do stodoly. Vše plesá, raduje se a děkuje Bohu za vzácnou úrodu, která všecku nouzi odpudí od přibýtku lidských. — 4. Nyní opět jest na poli živo a veselo. Kam pohlédneš, užíš pilně pracovníky. Tu ženy a dívky žnon křivými srpy, onde sekáči mávají lesklými kosami a tisice zlatých klasů padá po každé jich ráně, všude

pak vážou pokosené obilí ve snopy, jež někde sestavují v mandele, jinde opět na těhlych vozích svázejí do stodol. Všecka krajina naplněna jest plesem, smích a veselá písč rozléhají se vzduchem a t. d.

k) Konec žni — strniště — husy na pastvisku.
 1. Po dvou nebo třech nedělích jest konec žni. Tam kde vlnily se zlaté klasy, zeje k nebi pusté strnisko miliony oček a pasou se stáda štěbetajících hus. — 2. Tak uplynou dvě, tři neděle a žně jsou ukončeny. Obilná pole proměněna jsou ve strniska, jen místy strní ještě stohy obilné nebo bělají se mandely. Tu a tam kráčejí ubožatka po polích a sbírají klasy nechane; na mnohých polích pasou se stáda bělostných hus, které s patrnou zálibou často pronikavě štěbetajíce, zobají zrnka vypadlá. — 3. Za dvě, tři neděle uplynou žně. Kam jen pohlédneš, spatříš bělati se pustá strniska, na nichž tu a tam skotačí hoši, pasouce stáda bělostných hus. — 4. Žně netrvají dlouho. Za dvě, tři neděle jest všecko obilí pokoseno a jen holá strniska zbyla po vši úrodě; čilý život zanikl, jen tu a tam vidíš ještě skotačivé pasoucí stáda štěbetajících hus a t. d.

Podzim.

Postup myšlenek: Úvod. Slunce — obloha. Práce na poli — česání ovoce. Ubývání tepla — odlet ptáků. Smutno v polích a zahradách. Opadávání listů. Větry, zvěstitele zimy.

a) Úvod. 1. Milé, příjemné léto se svými rozmanitými vnadami, se svými libovonnými květinami, jasnými paprsky slunečními, ach, jak brzo jsi uprchlo! — 2. Již minuly žně a veselé prázdniny: smutný podzimek nastává. — 3. Ve stálém plesu a radosti minuly nejkrásnější doby roční a již blíží se pochmurná jeseň, předchůdce smutné zimy. — 4. Jest jeseň a t. d. (Viz „Zima“.)

b) Slunce — obloha. 1. Slunce denně menším obloukem putuje po báni nebeské, pozbývá lesku a žáru a obloha druhdy tak jasna blankytná potahuje se časem šerými mlhami, které často po celý den zakrývají před námi milou tvář sluneční. — 2. Slunce jakoby stonalo, mdlejší a mdlejší vysýlal paprsky a kleuba nebeská zahaluje se šerým pláštěm mlhavým spůsobujíc, že neveseleji a neveselejí jest po všem okolí. — 3. Zlaté slunéčko vzdaluje se nás více a více; dříš každého dne kratší dobu na báni nebeské a vystupuje denně méně vysoko nad obzor náš. Šeré mlhy z rána a večer vystupují k obloze, potahujece ji šedým závojem, který často po celý den nebe zakrývá a nedopustí spatřiti milého slunéčka. — 4. Slunce, které ještě nedávno tak mile usmívalo se, smutně putuje po nebi a kde druhdy nejčistější modř oblohu nebeskou pokrývala, tam viděti nyní často černé, temné mraky, a jen chvílkami prokmitne rychle

zhasinající paprsek sluneční mraky, jež vichřice podzimní roztrhla. Děšť často lije se na zemi a svlažuje půdu a t. d.

c) Práce na poli — česání ovoce. 1. Rolníci sklizejí s polí poslední úrodu, ořou a hnojí vyssátou půdu a zásévají do ní zlaté semeno. Zahradníci po vysokých žebřích lezou na stromy, češou dozralé ovoce a v koších i ovoceňích odnášejí je domů a rozeštírají pozorně na slámu, aby ho před hnětím uchránili. — 2. Na polích dodělávají se poslední práce, poslední úroda sváží se do stodol a sklepů, vyssátá půda oře se, hnojí se a osévá ranným semenem; v zahradách a podél cest přistavují ovoceňáři ke stromům vysoké žebříky, češou dozralé ovoce a na velkých vozích odvážejí je do skladu svého. — 3. S polí svážejí rolníci nechané mandely, vybírají brambory, ryjí řepu, ořen a sejí, leč tiše vykonávají práci svou, neboť pochlumné počasí není s to je rozveseliti. V zahradách i sadech po žebřicích vystupují ovoceňáři na stromy, češou dozralé ovoce, odnášejí je domů a na půdách rozkládají je na vrstvy slámy, aby nenahnalo a delší dobu vytrvalo. — 4. Za příznivého počasí vyjíždí rolník na pole, oře, vláči a seje; někde vybírají ze země ještě brambory, ryjí řepu, ale nikde neslyšeti veselých písni, jež v čas žní tak milým činily pobyt na poli. U cest a v sadech ovoceňáři češou ovoce, leč ni tu není veselo a t. d.

d) Ubývání tepla — odlet ptáků. 1. Tepla stále ubývá a již i milí ptáčkové, kteří zpěvem oživovali lesy, stráň, sady i podnebesí, strojí se nás opustiti. V hejnech shromažďují se na věžích neb vysokých domech a stromech, jako na rozloučenou proletí okolím, až pak náhle zvednou se a temným mráčkem odletí na těplejší jih. — 2. Slunce hřeje matněji a matněji a ptaetvo, které nás tak potěšovalo libezným zpěvem, shromažďuje se a v hejnech opouští krajinu naši, odlétají do krajin těplejších. — 3. Paprsky sluneční denně pozbyvají části teploty své a zpěvní ptáčkové, tušice blížící se zimu, smutně sletují se a v hejnech mračnům podobných odlétají k hostinnému jihu; ob čas vidíme, jak uměle seřaděný klín čápů, jeřábů a divokých hus hlasitě krákuje a kejhaje nad námi leti do krajin těplejších. Uplyne jen několik dní a ni jediného zpěváčka neužříš a neuslyšíš — všickni opustili nás. — 4. Chladna stále přibývá a co den uzříš hejna čápů, jeřábů, divokých hus, stehlíků a špačků letěti nad krajinou v těplejší jih. Ba již i ti naši ptáčkové-zpěváčkové, kteří tak mile oživovali přírodu naši, sletují se, až pak náhle u velikých hejnech smutně šveholice rychle opouštějí náš kraj a t. d.

e) Smutno v polích i v zahradách — hmyz. 1. Smutno jest v polích, lesích i v zahradách, a dlouhé stíny mračen táhnou se po nich; veškeren život a ruch zmizel a všecky ty miliony hmyzův a červíčkův, které v parných dnech letních oživovaly vzduch, vodu.

i zemi, buď zahynuly neb upadly v zimní spánek. Jen zde onde ještě těká opozděný motýl anebo mihá se vytrvalý roj much ve mdlém paprsku slunečním. — 2. Všude rozestřelo smutné ticho pochmurné peruti své, nikde ani bzukotu nì hlásku neuslyšíš, ni mušky nespatriš; vše jakoby pohltila doba nepříjemná. — 3. Smutný klid a hrobové ticho rozložilo se nad krajinou, ni brouček, ni muška nezatřpytnou se v paprsku slunečním, jen tu a tam zakráká havran hlasem zlověstným. — 4. Krajina truchlic, zamíkla se a stíny mračen táhnou po její lící; miliony broučků a lesklých mušek zmizely a jen tu a tam ještě zakmitne se opozděný motýl nebo zatřpytně se muška průsvitná a t. d.

f) Opadávání listů. 1. Na stromech listí rychle žloutne a opadává a než se nadáš, stojí tu stromy holé, podobny jsouce kostlivcům vypínajícím k nebi suchá ramena. — 2. I stromy pozbyvají svého radostného roucha, list po listu žloutne a opadává, až konečně stojí tu stromy holé jak ohromné metly čnice k zamračenému nebi. — 3. Stromy žloutnou, list po listu s nich opadává a brzy stojí tu holé, vypínajíce bezlistné větve a pozvádajíce prázdná hnizdečka k nebi. — 4. I stromy olupuje nelítostná jeseň o krásu, list po listu žloutne a opadává, až konečně holé větve smutně strmí k nebi, jakoby prosily o milosrdensví.

g) Větry, zvěstilé zimy. 1. Často zadují nyní chladné větry, rvou se stromů poslední suchý list a skučeče hlásají, že zima se blíží. — 2. Nad pustými poli občas probánějí se divoké větry, ryjí zoranou půdu, kláti větvemi stromů, skučí a vyjí a nářkem svým oznamují, že zima přichází. — 3. Studení větrové, zvěstitelé zimy, občas přiletájí k nám z krajin severních a sloupy prachové vznášejíce do oblak, zmitaji stromy, rvou trávu a olupují zemi o poslední okrasu. — 4. Nyní jako divoci jezdcevé přiletí severní větry a zmítajíce stromy a pustošice poslední krásu přírody, skučením zvěstuji, že zima tu bude co nevidět.

Poznámka: Následující líčení, k nimž pro úsporu místa toliko postup myšlenek udržíváme, vypracovány budtež podobným spůsobem jako líčení předcházející.

5. Bouře.

(Viz čl. 91. — čít. VII.)

Postup myšlenek: Dusný letní den — ticho — země rozpukaná — kvítí zvadlé — objevení-se a vyrůst mráčku — vítr — prach — útek s polí — nebe zatažené — vichr burácí a utichne — lijavec — hrom a blesk — rozvodnění potoka — konec bouře — nebe jasno — všude čerstvo.

6. Východ slunce.

Postup myšlének: Šero — objevení-se červánku — okraj slunce — stoupání slunce — paprsky sluneční — ptáci — zpěv — rosa — zvonění — modlitba — přípravy k práci — pastýř — stádo — veselé hlasy stáda — všude život a ples.

7. Letní večer.

Postup myšlének: Západ slunce — červánky — šero na východě — návrat s pole — klekání — modlitba — slunce zapadlo — temnomodrá obloha — měsíc, hvězdy — ticho — zpěv slavíka — lidé jdou spát — Bůh bdi a chrání nás — pozdrav spícím.

8. Obžinky.

Postup myšlének: Poslední snopy jsou svezeny — žnečky vijí hospodáři věnec — hospodyně připravuje hostinu — ženici se scházejí — rádi se v průvod — napřed jede na koni mládence — za ním hudebníci, družičky s věncem, mládenci, panny, ženatí — příchod k domu hospodářovu a vítání hospodářem — děkování a blahopřání hospodáři a hospodyně — odevzdání věnce — pozvání hospodářovo — hostina — tanec.

9. Požár.

Postup myšlének: Krásný den — ze střechy vyrazí kouř — plamen — lidé utíkají ze stavení — vynášeji věci a vyučívají dobytek — zvon duní — hasiči troubí — přípravy k hašení — hašení — strhnutí krovu — krov se sřítí — kouř vyrazí k nebi — oheň hasne — hasiči polévají spálenisko — nářek vyhořelých — podpora sousedů.

10. Požár v noči.

Postup myšlének: Noc — hvězdy a měsíc — ticho po krajině — kroky ponocného — ponocný stane u kostela, ohlédlne se — plamínek, kouř — ponocný zvoní na poplach — lidé vybíhají z domů — křik a nářek — oheň vyrazil a osvětluje krajinu — hasiči — stříkání, lezení na střechy — strhnutí krovu — kouř vyrazí k nebi — oheň hasne — hasiči polévají spálenisko — nářek vyhořelých — podpora sousedův.

II. Večer na venkově.

Postup myšlenek: Vedra ubývá — tráva — listy — louky — ptáci — vzduch, osvěžení. — Slunce klesá; — jeho poslední paprsky (kterak? kde?) — hory — obzor — nach — blednutí — večerní šero. — Večerní klekání — návrat rolníkův — jeho rodina — tma se množí — měsíc, večernice — ticho — lidé jdou spát — Boh bídí nad nimi.

Vzory líení.

J i t r o.

Již mizí bledá luna se svým komonstvem; na šedé obloze počínají se ráditi ranní červánky. Znenáhla bledé stíny prchají z údolí do temna lesův; na temenech hor vlní se mlhy sem tam, jakoby se mezi sebou hádaly, kterak před vycházejícím sluncem uprehnoucí. Rychlý tok řek a tichá hladina jezerní pokryty jsou parou, která znenáhla na sousední návrší vystupuje, kdežto vrcholky lesův a letohrádků z temna vyčnívají; tam objevuje se zase dlouhý pás šedých hor, jež mísí se s modrou oblohou; zde chladný větrík těkaje po lesklých potocích, svévolně čerň malé vlnky, a zde ve svěžím lupení žertovné rejdy prováděje, setřásá rosu. Neustále se jasníci nach prochvívá mračna, a předběžný lesk blížícího se vládce dne, obrážeje se o temena skal a pahorků, jež mlhy poslední rosou kropí, budí vši přírodu, aby na jeho příchod pozor měla. Všecek východ se roznítí, obloha září světlem chvějícím se, temena hor ohněm planou, nad klenutým lesem rozplývá se libezná červeň, a široko kolem zapopeny jsou niyy zlatým leskem. Konečně vystupuje slunce nad obzor. Jeho paprsky osvětlují všecko; každý tvor cítí jeho přítomnost. Lesk světla září na porosených nivách, louky lesknou se bohatou svěžestí, květiny se rozvíjejí a lesklé slunce zrcadlí se v tisícerých kapkách rosných. Západní větrík vane po občerstvených květinách, vzduch je chladný. Skřivan víře v lesklých oblacích odzpívá ranní píseň. Krásy přírodní zas se odkrývají, a rozkoši jsou zaujaty všecky smysly. Jemná pára, která zastiňovala ještě údoli průsvitným závojem, prchá znenáhla v jasný vzduch; daleké hory zraku našemu se objevují a oko zří všecku krajinu tonoucí v zlatém světle slunečním. Již dávno rolník zpěvem kohouta zbuzený opustil své lože a radostně připravuje polní náradí před chýzí, ve stínu dubů skrytu a věncem lučin ovinutou.

Na kraji lesa stojí jelen, vidí ranního chodce okolo sebe, upírá naň velký zrak a prchá v bezpečnou houštinu. Zatím vpadnou i lesy

do všeobecného koncertu přírody; tisice smíšených hlasů jásají a plešají a krajina oživuje se ptaetvem, živočištěm a lidem pracujícím.

Dle Blažkovy stilistiky.

Den listopadový.

Dnes ráno spočívala hustá, téměř neproniknutelná mlha na zemi. Město i dědina byly již pokryty jako šedým závojem, že bylo sotva na několik kroků viděti. I bylo neobyčejně sychravo a nevolno; na obličejích lidí čistí bylo tiseň a smutek. Veliká hejna krkavců a kavek létala zmateně v neprůhledném vzdachu, a jejich jednotvárné krákání zvyšovalo zádumčivost a truchlost podzimní krajiny. Teprve k poledni slunce mohlo na několika místech proniknouti; strhané vrstvy mlhové vystupovaly pomalu z vlhkých údolí, výš a výše, až dostoupily vysokého klenutí nebeského, kdež nenáhle mizely. Ale paprsky sluneční, jindy tak zahřívající, jakoby byly pozbyly své síly; celý den bylo chladno a vlhko. Stromy byly holé; jen jednotlivé duby a habry okazovaly ještě hnědé, kadeřaté chumáče listů, v nichž lehký vítr západní tak žalostivě šustil, jakoby to bylo vzdychání při loučení se s životem všude odumírajícím. Šel jsem, jak obyčejně, procházet se na blízký pahorek. Všecka pole byla tichá a prázdná; všecka krajina oděla se temnějšími barvami a též působení světla jevilo malou moc a sílu. U mých nohou páslo se na šedém, holém jetelišti veliké stádo ovcí. Nemohl jsem již objeviti pražádné zelené travíčky, ale veselá zvířátka tomu lépe rozuměla, byla pilna a dobré myсли. Malá hejna kvíčal letěla ku hnědému kroví, a statný jestřáb vznášel se pokojně nad zoraným polem. Na horách v dálí zůstalo vězeti několik pruhů mlhy, které očividně se klonily a mohutněly.

(Viz Blažkovu stilistiku.)

Strážní oheň.

(Líčení dle obrazu.)

Jevištěm jest roklina skalní. V popředí vzplanul jasný oheň pod skalou s pravé strany se kloníci. Za skalou viděti jest v pozadí hřeben hory s troskami. Vše ostatní kryjí blíže a dále stojící duby a buky. Jest noc. Jenom místo okolo ohně jest osvětleno. Trosky na vrchu ozářeny jsou slabým světlem měsice. Okolo ohně rozloženy jsou ve skupině vojini rozličného druhu. Zády k divákovi obrácen leží myslivec a cídi svou střelnou zbraň; jeho klobouk leží vedle něho. V pravo klečí husar a zapaluje si u ohně dýmku. Jakoby nyní byl s koně skočil; jeho kůň úplně zauzděný a osedlaný, stojí za ním a kloní, jakoby byl umálen, hlavu. V levo sedí tři granátnici. Zdá se, že živě o něčem rozmlouvají; jeden z nich ukazuje ke starému hradu na vrchu. Oddělen od této skupiny opírá se důstojušk hulánský

o starý dub; rýsuje holou šavlí něco na zemi a zdá se býti velmi zamýšlen. V temném pozadí stojí ještě několik koní a mužů poloviditelných. Zdá se, že nepřítel ještě jest vzdálen. Co se mi na této malbě obzvláště líbí, jest krásné osvětlení. Rozmanité stejnokroje, kov zbraní, ano i větve a listí nejbližších stromův odrážejí se více méně od temného pozadí. Nejvíce světla padá na zarostlý obličeji a červený doloman husarův.

II. P ř i r o v n á n í.

I. Lev a tygr.

(Viz čít. VI. čl. 99.)

Nade všecky kočkovité šelmy velikostí a silou vynikají lev a tygr. Lvu vykázána jest za říši celá Afrika, moc tygrova naproti tomu po Asii od jižního konce až daleko na sever rozšířena jest. Oba mají bez ohonu asi 17 dm. délky, ohon sám dlouhý jest 7 i 8 decim., výška pak za týlem také 8 decim. obnáší.

Lev máje srst plavou, vyznamenává se svou hřívou na krku a chvostem v ohonu. Tygr jest bez hřivy a bez chvostu, srst jeho jest bládká a rezavá s pěknými hnědými pruhy na příč. Tygr jest štíhlejší a hlavu má kulatější než lev.

Oba loví raději hrubá než drobná zvířata; jen do zrostlých slonův a nosorožcův nepouštějí se. Koně i krávy v tlamě do úkrytu svého odnášejí; avšak tygr nejprve krví své oběti nasytiti se hledí. Oba často blízko vesnic se usazují, aby nebyli daleko od stáda; ale tygr mnohem krutěji řádívá nežli lev, odnáší zvířata i děti, a nejednou přinatil již obyvatelstvo vesnice, aby se vystěhovalo.

Na zrostlého člověka odvážují se šelmy ty, když o slabosti jeho se přesvědčí. Lev utkává člověka bojem zřejmým; tygr plíží se za karavanami, aby uchvátil opozdilce, nebo číhá na místech příhodných, aby se ho zmocnil.

Zvířata plachá upadají v moc těchto šelem nejvíce, když ku potokům a řekám přicházejí, chtice žízeň svou uhasiti. Šelmy ty pronásledují zvíře, jež si vyhlédly, rychlým během; skokem se ho pak zmocňují. O lvu se praví, že upouští od pronásledování, když zamířený skok se mu nepodaří; tygr však horí se za svou kořistí i do vody, ano i na strom za ní vylézá.

Lev na lov jda, zdaleka zvířata řvaním děší; tygr svůj příchod ničím neoznamuje. Lev k lovení nejruději noční dobu volí, tygr na žádnou hodinu se neváže.

Lev, pokud je mlád, dá se krotiti; pamatuje si a miluje svého živitele, dává mu i vděčnosť svou na jevo. Také o lvu na svobodě

žijícím vypravují se mnohé věrohodné příklady jeho vděčnosti. Tygr zkrotiti se nedá, vděčnosti nezná a zůstává vždy i živitelům svým šelmu velmi nebezpečnou.

P o s t u p m y š l é n e k: 1. Úvod. 2. Bydliště. 3. Délka a výška těla. 4. Srst — hříva — hlava. 5. Předmět jich lovů; kde se usazují a jak řádí. 6. Chování jich ke člověku. 7. Kde nejvíce loví; spůsob jich lovů. 8. Krotitelnost — vděčnost.

Ú k o l y: Přirovnajte dle čl. 99. a) lišku a vlka, b) medvěda a jezovce, c) psa a kočku, d) orla a supu, e) výra a sýčka, f) sokola a ostříže.

2. Jedle a smrk.

P o s t u p m y š l é n e k: Podobnosti: 1. Co jsou. 2. Vzrůst. 2. Jehličí. Květy a plody. 5. Užitečnost.

R ozličnosti: 1. Kůra. 2. Tvar a umístění jehlic. 3. Šišky. 4. Barva dřeva a) u jedle, b) u smrku.

Vypracování.

P o d o b n o s t i: 1. Jedle i smrk jsou lesní stromy. 2. Dosahují značné výše a vyznamenávají se přímým vzrůstem a štíhlostí svou. 3. Jehličí obou stromů jest barvy temnozelené, v zimě téměř černavé; nejspodnější, staré jehličí na podzim opadává, ale jehličí mladé zůstává, tak že oba stromy jsou vždy zelené. 4. Květy jsou rozdělené, dvojaké, obé bez stopy nějakého okvětí. Květy mužské (prášníkové) jsou nahnědlé, kočičkám podobné; květy ženské (plodní) jsou šišky, jejichž šupiny později zedřevnatí a obsahují křídlaté nažky („semena“). 5. Oba stromy poskytují dobré palivo; též dělají se ze dříví jejich stěžně, trámy, prkna, šindele, jakož i ozvučné (resonanční) desky, housle, rozličné výrobky truhlářské, bednářské, soustružnické atd. Z pryskyřice z těchto stromů dobývá se terpentin, dřohet, kolomaz, smola, kopt a kalafuna. Oba stromy dosahují vysokého stáří (ode 200 do 400 let).

R ozličnosti: Ale jedle a smrk liší se značně: jedle má bělošedou, bladkou kůru a ploché, svrchu leskle tmavozelené, zespod bělavé, hřebenovité na obě strany směřující jehlice. Ze květů ženských vzrůstají hnědočervené, podlouhlé přímé šišky. Dřevo jedlové jest bílé. Smrk má jehlice jednotlivě okolo větve stojící, téměř čtyrstranné; zelenější jejich jest světlejší než zelenější jehlice jedlových. Kůra jest rudohnědá, šupinatá. Nahnědlé šišky jsou válcovité, visaté. Dřevo má barvu běločervenou a jest užívánější dřeva jedlového.

Úkol: Přirovnejte a) dub a buk, b) jabloň a hruši, c) třešni a višni.

3. Kostel a škola.

Postup myšlenek: Podobnosti: 1. Jsou budovy ke cti boží a ku blahu obecenstva zřízené. 2. Obě jsou vysvěceny. 3. O obě pečeuje obec a lid, v úctě je chová. 4. V obou poskytuje se pokrmu duševního, neboť v nich se vyučuje, vychovává a vzdělává. 5. Obě jsou tedy velmi důležité, v obou máme býti horliví a rádi v nich máme pobývat.

Rozličnosti: 1. Kostel — dům Páně; škola pro lidi. 2. V kostele hlásají se pravdy náboženské; ve škole mimo to i vědám a dovednostem se učíme. 3. V kostele kněz, sluha Páně — ve škole učitel, úředník zemský. 4. Do kostela chodí starí i mladí — do školy děti. 5. Do kostela obyčejně ve svátek — do školy ve všední dny. 6. Kostel má věž a hodiny — škola nikoliv. 7. V kostele lod' chrámová, zákrustie, oltář, kazatelna — ve škole učitelský, byt učitelův.

4. Slunce a měsíc.

Postup myšlenek: Podobnosti. 1. Jsou tělesa nebeská. 2. Osvětlují naši zemi. 3. Denně vycházejí a zapadají, zdají se zemi obíhati. 4. Bývají zatemňována. 5. Jeví dobročinný vliv na zemi; bývaly za bohy ctěny.

Rozličnosti. 1. Slunce, stálice, stojí a má vlastní světlo — měsíc, souputnice, má trojí polohy a světlo od slunce. 2. Slunce ve dne — měsíc v noci. 3. Slunce svítí velmi jasně a vydává teplo — měsíc svítí mdle. 4. Slunce samo panuje na nebi — měsíc jest pastýř hvězd. 5. Slunce jest mnohonásobně větší a vzdálenější. 6. Slunce vidíme stále v téže podobě — měsíc mění svou podobu v jednotlivých obdobích. 7. Slunce jest hmota řídká, žhoucí — měsíc jest hmota ztuhlá, vychladlá.

5. Kolébka a rakev.

Podobnosti a rozličnosti. 1. Obě jsou shotoveny ze dřeva (snad téhož stromu). 2. V obou leží člověk: v kolébce do života vstupující, v rakvi ze života vycházející. 3. V obou spí člověk: v kolébce sen dočasný, v rakvi sen věčný. 4. V obou jest pokoj a mír. 5. Do obou člověka vkládají: do kolébky rodiče dítě, do rakve obyčejně děti rodiče. 6. U obou slzy se prolévají: u kolébky slzy radosti, u rakve slzy žalosti. 7. U obou kvete naděje: u kolébky ve štěstí a mravní dokonalost dítěte, u rakve ve spásu mrtvého. 8. U obou

modlíme se: u kolébky za štěstí dítěte, u rakve za spásu mrtvého.
9. Obě jsou kolébka: jedna pro život vezdejší, druhá pro život věčný.

Vypracování.

Stojím v dlně truhlářově a hledím na kolébku a rakev. Jak různý, ano sobě protivný účelem i tvarem zdají se být a přece jak jsou si podobny! Obě shotoveny jsou ze dřeva. Na pokraji lesa obrovský dub rozpínal ramena svá. Tu přišel člověk, podtlal mohutný kmen a než slunce zašlo, dub skácel se na zemi. Větve odtali, kmen zavezli na pílu a rozrezali na desky. Desky koupil truhlář — a co urobil z nich? Ejhle, kolébku a rakev!

V obou ležeti bude člověk: v kolébce člověk, nemluvně do života vcházející, v rakvi člověk ze života odcházející. V obou spáti bude člověk: v kolébce sen dočasný, v rakvi sen věčný. Nad oběma pokoj a mír rozpínati bude peruti své. Jak bezstarostně odpočívati bude v kolébce nemluvně! Žádná nouze se ho nedotkne a čista, strašně nezkalena bude obloha života jeho. A zdali jinak v rakvi? I v ní bezstarostně ležeti bude člověk, překonav svízele života vezdejšího a cizy jemu budou všecky útrapy světa.

Než do obou nevstoupí člověk sám. Do kolébky rodiče ukládati budou dítko a do rakve snad dítky uloží své roditeli. U obou slzy téci budou. Kdo by neznal slz radosti, které lesknou se v oku rodičů, pohlížejí-li na nejdražší poklad svůj, na dítko v kolébce? A kdo by opět neznal slz bolestných, jež splývají po tvářích dítěk, stojí-li u rakve rodičů svých, pozbývajíce tak, co jim bylo nejdražší? U obou tedy slzy, ale jak rozdílná jich přičin!

U obou naděje kvéstí bude: u kolébky rodiče radostně doufatí budou, že z dítěte vyroste člověk enosťmi dokonalý, Bohu i lidem milý, spokojený a šťastný, a u rakve opět dítky kojití se budou nadějí, že milostivý Otec nás všech na nebesích zemřelé roditole přijme do království svého, kdež opět s nimi po čase se shledají, aby již nikdy rozloučení nebyli.

U obou též vroucí modlitba zvédati se bude k nebesům. U kolébky dřímajícího andílka matka k nebi volati bude: „Ochrán mi jméno života miláčka mého, ó Bože můj!“ — a u rakve zarmoucené dítky vzdychati budou: „Pokoj věčný dejž mu, ó Pane!“

A tak čím déle pohlížím na kolébku a rakev, tím podobnějšími zdají se mi být. A není divu, vždyť obě vlastně jsou kolébky, jedna pro život vezdejší, druhá pro život věčný.

Poznámka: Přirovnání to může být vypracováno i tak, jako bychom ku kolébce a k rakvi mluvili. Též jako dopis příteli dá se vhodně vypracovat.

6. Setha a vyučování.

Látka: 1. Úvod. 2. Jaro podobá se mládi. 3. Příprava pole k setbě — srdece dítěte k vyučování. 4. Rozsévání semene rolníkem — učitelem. 5. Radost ze zdaru osení. 6. Někdy zmařená naděje 7. Často pozdější vyplnění naději.

Vypracování.

Jaro, jakožto jitro roku, podobá se mládí, jitru života.

Na jaře probuzuje se příroda k novému životu, pilný rolník spěchá ven na pole orat a vláčit, zahradník a vinař do zahrady a na vinici kypřít země a připravovat, čeho třeba ke vzrůstu rostlin. Ne-hledí-liž rovněž tak starostliví rodiče srdece dítěk svých kázní a napomínáním připravovati, aby símě Božího slova, rozsévané učiteli školy a chrámu, nalezlo úrodnou půdu?

Je-li pole připraveno, zasévá rolník símě do zkypřených záhonů; rovněž tak učitel zasévá v srdece dítěk símě dobrá, pravdy, krásna, očekávaje bohatou žen.

Záhy klíčí seménko v zemi a jemné rostlinky vyrůstají na povrch — brzy poznáváme také na dětech, že prospívají vědomosťmi. Jak těší se rolník, pozoruje-li občas mladé, zelenající se osení, kterému dobratlivý Bůh milostivého zdaru poprál; jak radují se také rodiče a učitelé, vidí-li dítky své co rok vždy více prospívat a dospívat v lidi rozumné, dobré a šlechetné!

Nezřídka bývá nejkrásnější naděje rolníkova náhlým krupobitím zničena. Sklíčen a smutně stojí pak před potlučenými klasy. — Ne-bývá-liž také často očekávání rodičův a učitelů zklamáno, upadnou-li mladistvá srdece v osidla lsných svádcův, aneb uchýlí-li se s pravé cesty na cestu nepravosti, dechem zlého příkladu byvši ovanuta?

Ale srdece sklíčeného rolníka zotaví se zase, vzhledne-li vzhůru k Bohu, dárci všech dobrých darů, který snad již příštím rokem štědře nabradí, co tentokrátě nehodami jest ztraceno. Ani srdece rodičův a učitelů nezmalomyslní, neboť moudrý Bůh vládne nad námi, který může duše zdánlivě ztracené uvést zase na pravou stezku a proměnit brzo slzy žalosti v slzy radosti ze znovunalezeného. — A nevyplní-li se jeho naděje u každého žáka, ví přeco věrný učitel, že mnohé símě, zaseté v srdeci dětské, teprve v budoucím čase ovoce přináší.

(Blažkova Stilistika str. 238.)

7. Napoleon a Hannibal.

Postup myšlenek: 1. Úvod. 2. Nenávisť k nepřátelům. 3. Převzetí vrchního velitelství. 4. Klesání válečného štěstí a smrt.

Výpracování.

1. Napoleona k Hannibalovi ve mnohé příčině přirovnati můžeme.
2. Jako tento, jsa hochem devíletým, hrdémú Římu věčnou, nepomíjající nenávist byl přisáhl, tak byl i Napoleon nesmířitelným nepřítelem Velké Britanie.
3. Jako onen, jsa mužem šestadvacetiletým, stal se vrchním velitelem vojska Kartaginského ve Španělsku a vojsko to s bezpřikladnou smělostí přes nebetyčné Alpy do nížiny pádské uvedl, aby tam nepřitele v srdeci jeho mocí vyhledal a s ním bojem se utkal: tak i šestadvacetiletý Napoleon obdržel vrchní velení nad zmalomyslnělým vojskem, překročil s ním Alpy a na nížině pádské mnohem četnější vojska nepřátelská na hlavu porážel.
4. Jako onen po veliké bitvě Kanenské v nepochopitelnou nečinnost upadl a po porážce u Zamy z říše do říše prehal, aby unikl zajetí římskému a pomstě tolikráté poražených nepřátel, tak i Napoleon po činuplném roce 1813. pozbyl staré odvahy a ráznosti; tak i on po veliké porážce své u Waterloo dal se na útěk, aby unikl nepřátelům svým. A jako Hannibal v dálné cizině opuštěn od přátel a krajanů zahynul, tak i Napoleon skončil dny života svého vzdálen od vlasti své a odesvěch jsa opuštěn.

J. Gossel.

Úkol: Přirovnajte Napoleona I. s Napoleonem III.

8. Žižka a Hannibal.

Podobnosti: 1. Úvod. 2. Láska k vlasti a přání, osvoboditi vlast nepřatel a pozvědnouti opět k moci. 3. Oba byli slepi na jedno oko. 4. Oba uměli polohy krajiny užívat k vítězství a vítězili nad četnějším vojskem. 5. Z obou nepřátelé měli hrůzu. 6. Nezhynuli zbraní nepřátelskou.

Rozdílnosti: Žižka jest větší vojevůdce: sám vojsko si utvořil, vynalezl nový spůsob vedení války, oslepl na obě oči, bojoval mimo se zevnějšími nepřaty i s katolickou stranou v Čechách, ano i se svými spojenci; nikdy nebyl poražen — Hannibal byl poražen u Zamy.

1. Žižku i Hannibala všim právem řadíme k nejvýtečnějším vojevůdcům všech věků a národů.
2. Oba nade všecko milovali vlast svou a nejvroucenějším přáním jejich bylo, aby zuboženou vlast zbabili nejkrutějších nepřátel a pozvedli opět k bývalé slávě a moci.
3. Oba začali dlouholetonou válku, jsonec slepi na jedno oko.
4. K vítězství svému uměli nejlépe využití polohy krajiny a vítězili vždy nad vojskem mnohem četnějším, jemuž hrozné ztráty spůsobovali.
5. Před oběma chvěli se nepřátelé hrůzou a za nepremožitelné je považovali.
6. S podivením však jest, že, ačkoliv v tolika velikých a malých půtkách bojovali, přece nezhynuli zbraní nepřátelskou.

Než ačkoliv Hannibal nad mnohé znamenité vůdce vyniká, přece Žižku i nad Hannibala vynášeti musíme.

Hannibal měl vojsko vycvičené, v bojích otužené, Žižka ze sedláků, neumějících mečem vládnouti, bojovníky vycvičiti si musil. Hannibal aspoň na jedno oko viděl, Žižka během boje i druhého oka pozbyl a úplně jsa slep bitvy řídil. Hannibal bojoval toliko proti jedinému nepříteli, Žižka mimo nepřátele zevnější i katolickou stranu v Čechách přemáhati musil. Hannibal v samé Italii získal si mocné spojence, Žižka donucen byl i se svými spojenci, věrolovnými Pražany, válčiti. Povážime-li mimo to, že Žižka i nový spůsob vedení války vynalezl a nikdy poražen nebyl, kdežto Hannibal konečně u Zamy Scipionovi podlehl, zajisté uznáme, že Žižka i nad Hannibala vyniká.

Úkol: Přirovnejte Jana z Lucemburku k Hannibalovi. — Přirovnejte Jana z Lucemburku k Žižkovi.

Látka k jiným přirovnáním *)

1. Kuchyně a sklep.

Látka: Podobnosti: Obě místnosti, bez nichž v domě bychom se neobešli; obě obklopeny jsou zdmi, obě mají dvěře a okna, podlaha obou bývá obyčejně kameny položena a t. d.

Rozličnosti: Sklep jest nejspodnější prostor domu; proto obyčejně s prahu vedou do něho schody, do kuchyně schodů není; v kuchyni se topí, sklep —; vzduch ve sklepě v létě —, v zimě —, v kuchyni — ve sklepě se zelenina a potraviny jen uschovávají, v kuchyni se připravují; v kuchyni bývají řádná okna, ve sklepě jen malá okénka; proč? — a t. d.

2. Dvěře a okno.

Látka: Podobnosti hledic ke tvaru, částem, shotovení, jakosti, užívání, trvanlivosti (bytelnosti).

Rozličnosti hledic k velikosti, místu, kde jsou, částem, shotovení, užívání; rozličné názvy částí jejich.

3. Ves a město.

Látka: Podobnosti: Obě jsou místa s četným obyvatelstvem. V obou bývá škola, chrám a t. d. Veliká a malá města, veliké a malé vesnice a t. d.

*) Vzato z Blažkovy Stilistiky.

Rozličnosti: Město bývá z pravidla větší, krásnější a pravidelněji stavené, než vesnice. V městě jest více kupeců a průmyslníků. Ve vesnici jest více rolníků. V městě jest vše vznešenější v obcování i ve společnostech; na vesnici nalézáme jednoduchou prostoru, přímost a radost ze přírody. V městě je příležitost mnohem se naučiti, ale je tam i mnohé nebezpečí; na vesnici jest ticho, osamělost, ale i mnoho přijemného, čeho měšťák postrádá. V městě bývá živobytí obyčejně dražší než na vesnici a t. d.

4. Loď a vůz.

Látka: Podobnosti: Na obou dopravuje se zboží (a osoby), obě bývá ze dřeva a železa. Rozličné druhy lodí: lodi kupecké, válečné, lodky a t. d., — tak i rozličné vozy: vozy selské, kočáry atd. Loď i vůz bývají v době naší namnoze parou pohybovány; parовоzy, parolodi.

Rozličnosti: Loď nese břemena na vodě, vůz na zemi. Lodi nejvíce bývají pohybovány vesly a plachtami. Vozy táhnou voli a koně. Velká loď jest dražší a unese více břemene, než veliký vůz. Na lodi jsou stěžně, plachty, kormidlo a t. d., u vozu kola, nápravy (osy), voj a t. d. (Ale u parolodi též kola)

5. Kovář a zámečník.

Látka: Podobnosti: Oba jsou řemeslníci, kteří zpracují železo; proto oba potřebují měchu, výhně, kovadliny, kladiv, pilníků, kleští a t. d. Řemeslo obou jest hlučné; oba mají při práci koženou zástěru. Již z dálí poznáme jejich řemeslo, z čeho? Výrobky obou jsou železné a t. d.

Rozličnosti: Výrobky zámečníkovy jsou v celku jemnější, než kovářovy, ač neshodují se vždy s jeho jménem, proto zámečník má i jemnější nástroje. Kovář zhотовuje více hrubé věci, proto potřebuje více kladiva a kovadliny; zámečníci zhusta zhотовují práce mechanické, potřebují tedy více pilníku a jemnějšího nádobí a t. d.

6. Den a noc.

Látka: Podobnosti: Obé od Boha ku blahu člověčenstva moudře jest zařízeno a má nejbližší svou příčinu v pohybu země o vlastní osu. Obé počítáme obyčejně na 12 hodin, ač v jistých dobách jich přibývá a ubývá. Obé má přirozený přechod v šeru. Na obé těší se pilný člověk a t. d.

Rozličnosti: Ve dne svítí nám milé, krásné slunce, jest jasno a živo ve vši přírodě; v noci svítí nám měsíc a přívětivé

hvězdy. Den jest doba ruchu a práce; noc jest doba odpočinku a zotavení. Ve dne vidíme a slyšíme ruch a život v domech, na ulicích, v zahradách a na polích; v noci jest vše ticho a mlčenlivо. Den jest jasný a přívětivý a zve nás ven; noc jest často pošmourňá a příšerná a t. d.

7. Lakomec a moře.

Látka: Lakomec podobá se moři, které denně více pohlcuje a nikdy se nenasytí. Ale jako moře nikdy není pokojno, nikdy není beze vln, tak nebude též lakomý nikdy bez úzkosti, starosti a nebezpečí.

8. Dítě a stromek.

Látka: Dítě i stromek jsou slabý, potřebují opatrování a ošetřování; oba se zušlechťují; oba zdobi se listy a květy (ve smyslu obrazném i pravém); oba vzbuzují naději; oba mnohdy zklamou; oba hryze často tajný červ; ale mezi oběma je též veliký rozdíl. Který?

9. Kořen stromu a základy domu.

Látka. Kořen jest nejspodnější část stromu; základy —. Kořen jest v zemi a jen tu a tam jest i na povrchu viditelný; také základy jsou —. Kořen jest daleko v zemi rozšířen, hledá si v zemi toho místa, kde účelu svému nejjistěji může vyhověti; také základy zaujmají velký prostor, a volíme —. Kořen slouží k držení, upevnění celku, jest jaksi nosičem stromu; základy —. V kořeni nalézají se hlavní využívavací ústroje stromu; v základech umísťují se ty prostory domu, které —. Kořen dosahuje určení svého svou silou; základy —. Kořen obyčejně déle trvá, než kmen, větve a ratolesti; také základy často —. Rozbiti silný kořen (pařez) jest obtížno; rozbourání pevných, dobře stavených základů —.

10. Lékař a duchovní.

Látka: Oba léčí, — musejí stav nemocného dobrě vyšetřiti a poznati, — žádají, aby předpisův a nařízení jejich se poslechlo — poskytuju útěchy podmíněně, — podávají nezřídka trpký lék, — oslazují někdy poslední hodiny, — potřebují mnoho vědomostí a zkušeností.

11. Oko lidské a obloha.

Látka: Oko lidské jest klenuté, ukazuje barvu modrou, hnědou nebo tmavou; také obloha —. Oko jest zrcadlo duše; skvělá obloha

akřka zrcadlo —. V oku vidíme hvězdovitou zřítelnici; také na obloze —. Oko bývá často zakaleno hnutím myslí; obloha zakaluje je —. Z očí tekon slzy; s oblohy —. Po pláči oko se zase vyjasní a jest přívětivé; obloha se také —. Mluvíme-li s nějakým člověkem, sledíme mu v oči; mluvíme-li s Bohem, pohlížíme —.

Poznámka. Dostí příhodné látky ku přirovnáním nalezne učitel v příodopise, přírodozpytu a zeměpisu. Oltářce přirovnati dvě věci, určime se žáky všechy podobnosti, na to všecky rozličnosti a učme žáky myšlenky ty využívat různým způsobem. Potom teprve následují úkol písemní. Nezapomeň učitel, že přirovnání též díti se může ve formě dopisu, kteréžto formy užití žáku olno budíž.

Některá přirovnání země- a dějepisná.

I. Dolní a Horní Rakousy.

Pobnosti: Dolní a Horní Rakousy jsou země říše Rakousko-herské. Rozkládají se uprostřed říše. Protéká je řeka Dunaj plynoucí k východu a dělí je ve dvě části: severní a jižní. V severních městech rozkládá se horstvo česko-moravské, v jižních pak Alpy. Dolní a Horní Rakousy povstaly z bývalé Marky Východní. Obyvatelstvo jejich jest většinou národnosti německé. Hlavní města obou emí leží na pravém břehu Dunaje, odkud jsou vedeny železné dráhy a čtyři strany světové. V těchto městech provozuje se značný obchod s průmyslem; jsou tam také veliké a rozmanité továrny. Obě tyto země nazývají se arciknížectví; oběma mimo Dunaj jest řeka Enže společná.

Rozličnosti: Dolní Rakousy jsou větší Horních Rakous. Protože Enže na západním rozhraní k Dunaji přítéká, říká se Rakousum D. jinak „Rakousy pod Enží“ a Rakousum H. „Rakousy nad Enží“. I. Rakousy sousedí vedle domácích zemí také se zemí cizí; kdežto D. Rakousy sousedí jen s domácími zeměmi. V D. Rakousích bydlí třemě Němců také Čechové, Moravané a Slováci; v H. Rakousích Němcii, Češi. V D. Rakousích bydlí nejvíce Čechů ve hlavním městě i v H. Rakousích při hranicích českých. V D. Rakousích daří se víno a dobyvá se tam železo; v H. Rakousích víno neroste a železa je nedobyvá, za to jest tam hojně soli. Řeky dolnorakouské nálezejí do oblasti moře Černého a Severního, všecky řeky hornorakouské olíko oblasti moře Černého. Hlavní město Dolních Rakous jmenuje se Vídeň, Horních Linec. Ve Vídni sídlí císař pán a arcibiskup, v Lineci také místodržitel a biskup.

J. Štěkna.

2. Morava a Štýrsko.

Pobnosti: Morava a Štýrsko jsou země říše rakousko-herské. Obě jsou dle velikosti stejny, majíce 22 t. km². Hory

takřka zrcadlo —. V oku vidíme hvězdotitou zřítelnicí; také na obloze —. Oko bývá často zakaleno hnutím myslí; obloha zakaluje se —. Z očí tekou slzy; s oblohy —. Po pláči oko se zase vyjasní a jest přívětivé; obloha se také —. Mluvíme-li s nějakým člověkem, hledíme mu v oči; mluvíme-li s Bohem, pohlížíme —.

Poznámka. Dosti příhodné látky ku přirovnáním naleze učitel v přirodopise, přírodozpytu a zeměpisu. Ohtějce přirovnati dvě věci, určíme se žáky nejdříve všecky podobnosti, na to všecky rozdílnosti a věmo žáky myšlenky ty vyjadřovat různým způsobem. Potom teprve následuj úkol písemní. Nezapomeň učitel, že přirovnání též dří se může ve formě dopisu, kterozto formy užiti žáku volno budíž.

Některá přirovnání země- a dějepisná.

I. Dolní a Horní Rakousy.

P o d o b n o s t i: Dolní a Horní Rakousy jsou země říše Rakousko-uherské. Rozkládají se uprostřed říše. Protéká je řeka Dunaj plynoucí k východu a délka je ve dvě části: severní a jižní. V severních částech rozkládá se horstvo česko-moravské, v jižních pak Alpy. Dolní a Horní Rakousy povstaly z bývalé Marky Východní. Obyvatelstvo jejich jest většinou národnosti německé. Hlavní města obou zemí leží na pravém břehu Dunaje, odkud jsou vedeny železné dráhy na čtyři strany světové. V těchto městech provozuje se značný obchod a průmysl; jsou tam také veliké a rozmanité továrny. Obě tyto země nazývají se arciknížectví; oběma mimo Dunaj jest řeka Enža společná.

R o z l i ě n o s t i: Dolní Rakousy jsou větší Horních Rakous. Protože Enža na západním rozhraní k Dunaji přítéká, říká se Rakouskum D. jinak „Rakousy pod Enží“ a Rakouskum H. „Rakousy nad Enží“. H. Rakousy sousedí vedle domácích zemí také se zemí cizí; kdežto D. Rakousy sousedí jen s domácími zeměmi. V D. Rakousích bydlí kromě Němců také Čechové, Moravané a Slováci; v H. Rakousích Němečtí, Češi. V D. Rakousích bydlí nejvíce Čechů ve hlavním městě a v H. Rakousích při hranicích českých. V D. Rakousích daří se víno a dobývá se tam železo; v H. Rakousích víno neroste a železa se nedobývá, za to jest tam hojně soli. Řeky dolnorakouské náležejí do oblasti moře Černého a Severního, všecky řeky hornorakouské toliko oblasti moře Černého. Hlavní město Dolních Rakous jmeneje se Vídeň, Horních Linec. Ve Vídni sídlí císař pán a arcibiskup, v Lineci toliko místodržitel a biskup.

J. Štětka.

2. Morava a Štýrsko.

P o d o b n o s t i: Morava a Štýrsko jsou země říše rakousko-uherské. Obě jsou dle velikosti stejny, majíce 22 t. km². Hory

v obou jsou nejen po hranicích ale i uvnitř země. Svah Moravy i Štýrska po většině směřuje k jihu. Podnebí v severní části Moravy i Štýrska jest drsné, za to jižní části obou jsou teplé. Na Moravě i ve Štýrsku bydlí Slované a Němci. V obou zemích dobyvá se uhlí a železo. Na Moravě i ve Štýrsku daří se v jižních krajích víno. V obou zemích jsou lázeňská místa; Morava má známé Luhačovice a Rožnov, ve Štýrsku jsou Teplice a Rohatec. Obyvatelé těchto zemí živí se vedle rolnictví chovem hovězího dobytka. V hlavních městech obou zemí bydlí místodržitel a biskup.

Rozličnosti: Morava jest lidnatější Štýrska. Jest markrabstvím, Štýrsko vévodstvím. Na Moravě rozkládají se: Českomoravská vysocina, Karpaty a Sudety; Štýrsko prostoupeno jest Alpami. Řeka Morava teče nejbohatšími krajinami; Mura proudí teprv až při dolním toku svém úrodnými krajinami. Na Moravě jest většina Čechů vedle Němců, ve Štýrsku pak jest většina Němců vedle Slovinců. V městečku Aussee jest prastarý solivar; Morava solivarů nemá. Morava má více orné půdy než hornaté Štýrsko. Ve Štýrsku dobyvá se více železa než na Moravě, z něhož ve Štýrsku připravují výtečnou ocel. Řeky moravské nalezejí oblasti moře Černého a Baltského; řeky štýrské tekou do moře Černého. Hlavní město Moravy jest Brno, Štýrska Hradec.

J. Štětka.

3. Praha a Buda-Pešť.

Podobnosti: Praha i Buda-Pešť leží při velkých řekách, které je dělí ve dvě části. Malá Strana a Hradčany podobají se Budínu, Staré i Nové Město Pešti. Nad Malou Stranou zdvihá se příkrý pahorek Zámecký nesoucí na sobě hrad Pražský a chrám sv. Váta; v Budíně tálne se úzký, podlouhlý, méně příkrý pahorek, na němž jest královský palác, kostely a jiné budovy. S Petřínem otvírá se na Prahu pohled plný krásy a půvabu; rovněž krásný pohled poskytuje Pešť tomu, kdo patří na ni s Budínského vrchu.

Rozličnosti: Malá Strana a Staré Město spojeny jsou starobylým kamenným mostem 520 m dlouhým; Budín a Pešť spojuje nádherný most řetězový 400 m dlouhý. Na nábřeží vltavském stojí Národní divadlo a Rudolfinum; na nábřeží dunajském jest uherská akademie; jsou to pravé ozdoby obou nábřeží. V Praze jest většina obyvatelstva národnosti české, v Buda-Pešti pak národnosti maďarské. Buda-Pešť jest větší než Praha; avšak Praha co do krás jest plnejší, bohatší a soustředěnější, Pešť za to větší a rozsáhlejší.

J. Štětka.

4. Alpy a Karpaty.

Podobnosti: Alpy a Karpaty jsou nejvyšší středoevropská pohoří. Rozdělujeme je ve tři části, a to v část západní, střední

a východní. Střední Alpy a střední Karpaty jsou vyšší než západní a východní. Obyvatelé obou těchto pohoří žíví se chovem dobytka, salašnictvím. Dunaj, největší řeka rakouská, odděluje Alpy od Karpat, a největší její přítoky: Inn, Dráva, Sáva, Váh, Tisa, Olta, Prut, mají prameny v těchto pohořích. Hlavní pásmo Alp i Karpat jsou prahory. V obou pohořích nalézají se zlato, stříbro, železo a sůl.

Rozličnosti: Alpy prostírají se od moře Ligurského až k Dunaji a zaujmají Tyrolu, Solnohradsko, Korutany, Štýrsko, Dolní a Horní Rakousy. Karpaty táhnou se velkým obloukem od Prešpurku ke Ršavě a zabírají Uhry, Halič a Sedmihrady. Nejvyšší hora v Alpách je Mont Blank. Tato hora je také v Evropě nejvyšší. V Alpách rakouských je nejvyšší Ortles a v Karpatech Gerlachovský štit. Alpy jsou vyšší Karpat. V Karpatech bydlí Slované, Němečtí, Maďari a Romani; nejvíce je zde Slovanů a nejméně Němců. V zemích alpských převládají Němečtí, Románi a Slované. Němců je zde většina.

J. Štětka.

5. Přemysl Otakar II. a Karel IV.

(Přirovnání.)

Poddobnosti: Přemysl Otakar II. a Karel IV. byli nejslavnější králové čeští. Oba starali se o to, aby rozebrané statky královské byly od pánu českých vráceny, aby zaváděla v Čechách bezpečnost, aby obchod a průmysl zkvétaly. Za panování obou těchto panovníků sáhala říše Česká až k moři; za Karla IV. k moři Baltskému, za Otakara po moře Jaderské.

Karel IV. pocházel z německého rodu Lucemburského, Otakar II. ze slavného českého rodu Přemyslovců.

Rozličnosti: Karel IV. nastoupil vládu po svém otci, Janu Lucemburském, Otakar II. po svém otci Václavu I. Přemysl Otakar II. položil základy k městu Královo v Prusku, Karel IV. k Novému Mostu pražskému. Otakar II. vedl války buď na obhájení nebo rozšíření své říše; Karel IV. však války nemiloval, raději mírem vše urovnával, staraje se při tom pečlivě o zvelebení země České, zvláště Prahy. Za Přemysla Otakara II. razily se první zlaté peníze, za Karla IV. provedena byla oprava české mince. Za Přemysla Otakara II. povstal nový stav měšťanský, Karel IV. stav ten hojně podporoval. Otakar II. padl na Moravském poli dne 26. srpna 1278., Karel IV. zemřel dne 29. listopadu 1378.; smrt obou oplakávána byla vším národem.

6. Karel IV. a František Josef I.

Jeho Veličenstvo císař František Josef I. má velmi mnoho podobného s Karlem IV. „otcem vlasti“. Oba již z mládí ukázali lásku

k jazyku českému: Karel IV. jako sedmiletý hoch poslán byl do Francie na vzdělání; za pobytu svého v cizině zapomněl sice řeč českou, ale vrátil se do Čech, tou měrou se ji zase přiučil, že mluvil tak dobře česky jako jiný Čech. Náš císař pán co šestiletý mládeček uměl již z liter sestaviti české psaníčko, jež poslal hraběnce z Kolovrat.

Jak Karel IV. tak i náš císař pán dokázali v boji udatnost, neohroženosť a chladnokrevnosť: Karel IV. dokázal to jsa 16letý v bitvě u St. Felice, kdež svedena byla krvavá bitva, v níž velmi statečně počínal si Karel IV., až pod ním kůň zabit; ale Karel vyšvihnuv se na jiného koně, vrhl se v řady již vítězících Italianů. Po krutém boji Karel s Čechy zvítězil. Dne 6. května 1848 Jeho Veličenstvo jako arcikníže súčastnil se bitvy u Santa Lucia. Bitva byla neobyčejně prudká, vedená maršálkem Radeckým. Zde s největší pozorností a chladnokrevnosti sledoval arcikníže František Josef průběh bitvy a neustoupil nepřátelským kulím, ani když dělová koule blízko něho padla.

Když oba byli již panovníky, byl na ně učiněn vražedný útok, ale žádný zasáhnut nebyl: Na Karla IV. učiněn byl útok v Pise, avšak udatností Čechů byl odražen; dne 18. února 1853. procházel se náš císař pán po hradební baště ve Vídni, tu z nenadání vrhl se na něho jakýsi šílenec a nožem Jej zranil; veliké štěsti bylo, že se nůž svezl po železné přasce.

Za zachránění u St. Felice vystavěl Karel IV. na poděkování Bohu chrám sv. Kateřiny v Praze; na památku šťastného zachránění Jeho Veličenstva vystavěn byl ve Vídni velkolepý votivní chrám Spasitelův. Karel IV. staral se i o lid rolnický, na svých cestách všimal si jeho polí a práce, radu udílel a pobádal; Jeho Veličenstvo císař pán zrušil roboty lidu rolnickému hned na počátku své vlády.

Podruhé dokázal udatnost Karel IV. v bitvě u Cressy, jsa tu u velikém nebezpečenství; dne 27. června r. 1859. byla u Solferina strašná bitva. I zde císař pán bojoval jako kdysi u Santa Lucia a nedbal strašlivého přívahu kulí nepřátelských. Karel IV. staral se o rozkvět školství v zemi české; našeho císaře pána můžeme zváti obnovitelem rakouského školství, neboť za něho vydány jsou nové školní zákony.

Karel IV. zřídil v Praze vysoké učení; nejmilostivější panovník náš vrátil národu českému českou universitu, když se byla národu odcizila. Karel IV. byl panovník myslí zbožný, vystavěl mnoho chrámů a do nich za drahé peníze kupoval ostatky svatých; Jeho Veličenstvo nastoupil r. 1869. dalekou cestu do svaté země; přijížděje k Jeruzalemu byl hluboce dojat, sestoupil s koně, klekl a pln zbožnosti políbil svatou zemi.

Karel IV. vystavěl hrad Karlštejn, který během století hrozil již sesutím; za vlády našeho nejjasnějšího panovníka znovu se velikým

nákladem opravuje. Když za Karla IV. hlad vypukl, dal stavěti hladovou zeď na Petříně, by lid měl obživu; císař pán uděluje dary a podpory každému, kdo naň se obrátí. Každého týdne dává audience a každý poddaný může před něho předstoupiti a prosbu neb stížnost svou přednésti.

Karel IV. podporoval umělee a učence české; za panování nejjasnějšího panovníka našeho umění a učenost znova se zvelebila. Karel IV. staral se o blaho národa Českého zaváděním důležitých zákonů; za Jeho Veličenstva nejvíce vydáno zákonů, kterými říše Rakouská takřka znovuzrozena byla a jimiž národové rakouští lepších časů se dočkali.

Jak předkové naši nazvali Karla IV. „otcem vlasti“, tak i my můžeme Jeho Veličenstvo císaře a krále Františka Josefa I. nazvat „otcem národů rakouských“.

J. Štělka.

Část V.

Kratičký obsah článkův. Převod básní v prostomluvu. Výklad přísloví.

A. Kratičký obsah článků na základě postupu myšlenek.

Příprava: 1. Žáci několikráté článek přečtou; neznámé jim učitel vysvětlí a vyloží. 2. Žáci vypravují obsah článku samostatně. 3. Žáci určí za pomoci učitelovy krátce postup nejdůležitějších myšlenek. 4. Učí se myšlenky ty stručnými větami vyjadřovati. 5. Podají buď ústně nebo písemně kratičký obsah celého článku.

Poznámka. Jelikož pro nedostatek místa není nám možno v dílku tomto postup myšlenek všech článků v číštanečkách VI.—VIII. obsažených uvést, tím méně pak stručné obsahy článků těch podat, obmezujueme se takto na udání postupu myšlenek a stručný obsah jediného článku, jsouc přesvědčeni, že i to na ukázku postačí.

Kasemovy opánky.

(Čl. 97., čít. VI., str. 132—135).

Postup myšlenek: Stay Kasemův. Jeho bydliště, bohatství a lakota. Oděv Kasemův; popis opánkův. — Kasem se soudcem v lázni, záměna opánkův, potrestání Kasemovo. — Pomsta Kasemova. Vylovení opánkův a jich vrácení. Zakopání opánkův a toho následek. — Opětná pomsta Kasemova — vržení opánků do nádržky. Opánky v rouře a toho následky. — Odsouzení opánků ku spálení; sušení opánků na střeše. Pád opánků se střechy, poranění ženy, opětné od souzení Kasemovo. Prosba Kasemova a její vyplnění. — Naučení.

P r o v e d e n í .

Kasem byl kupec. Žil v Bagdadě a byl velmi bohatý, ale i lakový nad míru. Oděv jeho byla jen záplata, ale ještě horší byly jeho opánky. Podešvy na nich byly přibity velikými hřebíky a na nártech seděl přístipek na přítipku.

Kdysi koupal se Kasem v lázni současně se soudcem Bagdadským. Tu jakýs ferina vyměnil opánky soudcovy za Kasemovy. Kasem myslí, že to dar přítelův, oblékl soudcovy opánky a kráčel veselé domů. Po chvíli soudce naleznou za své opánky opánky Kasemovy, poslal za ním vrátného a přesvědčiv se, že Kasem v jeho opánkách chodí, rozhněván jsa odsoudil ho k pokutě, za niž by si byl Kasem stery opánky koupiti mohl.

Mstou hoře, hodil Kasem opánky do Tigrisu. Než rybáři vylovali je a rozmrzeni jsouce ze špatného lovu toho, hodili je Kasemovi do světnice a rozobili jimi vzácné skelné nádoby s vodou růžovou. Kasem rozrušen vzal opánky a zakopal je v zahradě. Soused, který mu nepřál, zpozoroval to a udal náměstkovu, že prý Kasem v zahradě veliký poklad vykopal. Ač Kasem zapíral, byl opětň odsouzen k veliké pokutě.

Zoufaje, hodil Kasem opánky do vodní nádržky nedaleko paláce vladařova. Opánky zaplaveny byly do roury a začaly jí. Voda se zastavila a zaplavila sklepy vladařovy. Když pak čističi prohledávali vodovod, nalezli opánky a Kasem byl opět odsouzen k pokutě veliké.

Naríkaje, umínil si, že opánky spálí. Poněvadž byly mokré, dal je na střechu sušit. Tu přiběhl sousedův pes, hrál si s opánky a shodil je se střechy. Pod střechou šla právě žena nesouc dítě; opánky tak silně jí padly na hlavu, že polomřtva klešla a dítě pustila. Za to byla Kasemovi vyměřena pokuta ještě větší předešlých. Tu prosil Kasem soudce úpěnlivě: „Rád zaplatím, jen prosím, zbať mě těch opánků, jichž sám zbažiti se nemohu a které jsou přičinou mého neštěstí.“ Souče učinil mu po výli a dal opánky do nejtmavějšího konta zavřít.

Z toho plyně naučení, že pravá šetrnost nezáleží ve střádání peněz, ale v rozumném jich užívání.

B. Převod básni v prostomluvu

Příprava: Žáci básničky několikráté přečtou; neznámé jim učitel vysvětlí a vyloží. 2. Žáci určí za pomocí učitele postup myšlenek. 3. Učí se myšlenky ty stručně vyjadřovati. 4. Podají buď ústně nebo písemně obsah básničky prostomluvou.

I. Hlasy o Bohu.

(Čít. VI., čl. 1.)

Štrým světem chodě, kde jen nohou kročím,
 houštím, lesem, sadem, nivou, luhem, roli,
 v údolí tu, tamo horském na vrcholi:
 pravda Boží všude mým se jeví očím.
 Tu mi trávka skromná a tam růži krásá,
 tu keř nízký, tam oliva, onde réva,
 dub i palma, zrno tu, ba tam i pléva
 o moudrosti, lásee Boží divy hlásá.
 Tady moře hlučné, tamo sluncí světy,
 tu hmyz v prachu, tamo zpěvné ptačty davy
 s hejny živočichů lásku věčnou slaví
 a moudrosti její divův roj a květy.
 Ale víc než vůkol všecky tyto divy,
 nebem, zemí, horou, dolem rozložené,
 víc než kvetoucí ráj, moře rozvlněné
 hlásá nitro mi, jež láska tato žíví.
 Bohdejž by též nitro moje, celé uchem,
 jímalo vše zevšad dojímavé hlasy,
 a v mé duši ze semena pravdy zrály klasy,
 a můj duch se láskou činil svatoduchem!

Václav Štulc.

Postup myšlenek: 1. Všude zjevuje se pravda Boží. 2. Vše hlásá moudrost a lásku Boží. 3. Nejvíce o Bohu hlásá nitro. 4. Přání.

Provedení.

1. Pravda Boží, kamkoliv jen kročíš, všude zjevuje se tobě. Všecka příroda jest veliká kniha, v níž o ni dočisti sě můžeš. Ji uzříš všude, ať již kráčíš houštím, lesem, sadem anebo nivou, luhem, roli, ji uzříš na vrcholu horském i v tichém údolí. 2. Tu trávka, tam růže, onde keř nebo strom, ano i zrnko i pléva jsou hlasateli moudrosti Boží. Nekonečné moře, ohromné slunce s miliony hvězd, veškeré tvorstvo, ano i každý prášek slaví lásku Tvůrce svého. Nebot jeho milostí vše vzniklo, trvá a se zachovává. 3. Ale více než divy, které na nebi, na zemi i ve vodě spatřuji, hlásá mi o Bohu nitro mé, neboť ono živeno jsoue láskou k Bohu, všude stopy jeho spatřuje. 4. Proto nemám vřelejšího přání, než abych všecek uchem jsa, všecky ty hlasy o Bohu srdečem jímati mohl, aby v mé duši zralo símě pravdy a duch můj láskou stal se nevinným — svatým.

2. K n i h a p ř i o d y .

(Óit. VI., čl. 2.)

Jestíš jedna velká kniha
bez oinylu, bez vady.
a ta velká, svatá kniha
sluje kniha přírody.

Čítej pilně v knize této,
máš-li srdece citelné;
písmo její jestí těžké,
ale přece čitelné.

Bol. Jablonský

P r o v e d e n í .

Jestíš velmi mnoho knih. Všecky tyto knihy mají jisté vady a chyby. Jenom jedna jest veliká kniha, která nemá ni vady, ni chyby. Kniha ta pochází od samého Pána Boha. Jest to kniha přírody.

Z ní nejlépe poznáváme velebnost, moudrost a všemohoucnost Boží; z ní nejlépe poučiti se můžeme. Proto čítej v knize této pilně každý, kdo má srdece citelné! Těžké jest sice písmo její, ale kdo pilně přírodních zjevů si všímá, dovede v ní dobře čísti.

3. P o c e s t n ý .

(Óit. VI., čl. 7.)

Je to chůze po tom světě —
kam se noha šine:
sotva přejdeš jedny hory,
hned se najdou jiné.

Ej, co já dbám na té cestě
na psoty a sloty;
jen když já mám zdravé nohy,
k tomu dobré boty!

Je to život na tom světě —
že by člověk utek:
jestě nezažil jsi jeden,
máš tu druhý smutek.

Však na pány v krytém voze,
také někdy trhne:
jednou se jim kolo zlame,
jindy vůz se zvrhne.

Což je pánum! ti na voze
sedí pěkně v suše;
ale chudý, ten za nimi
v dešti, blátě kluše.

A. krom toho — až své pouti
přejedem a přejdem,
v jedné hospodě na nocleh
pán nepán se sejdem.

Frl. Lad. Čelakovský

Postup myšlenek: 1. Špatná chůze po světě. 2. Rovněž takový život. 3. Přirovnání cestujících pánum a chudákův. 4. Nedbání psot. 5. I pány stíhá neštěstí. 6. Potěcha pro společný poslední nocleh.

Provedení.

1. Obtížné jest cestování po tomto světě, zvláště ve krajinách hornatých; sotva přejdeš jedny hory, již tu strni jiné, jež tobě přejítí jest. 2. Rovněž tak obtížná ano obtížnější jest dráha života našeho, zvláště pro chudáka: ještě nezažil jsi jednoho smutku a již druhý na tebe se valí. 3. Pánům snadně se žije a cestuje: sedí klidně na voze a pohodlně bez námahy jedou k cíli svému, ale chudák v dešti a blátě, často i hlad maje, za nimi klusati musí. 4. Nedbá chudák psot a slot, spokojen jsa, má-li zdravé nohy a dobré boty, neboť ví, že také cíle dojde. 5. Spokojenosť tu sílí i vědomí, že i pány ve voze snadno neštěstí stihnouti může: tu se jim kolo zláme, jinde opět vůz se zvrhne. 6. A pováží-li konečně, že všickni, ať pán nebo nebo nepán, až své ponti přejedeme a přejdeme, t. j. až dokonáme běh života svého, v jedné hospodě, totiž ve hrobě, na noceleh se sjedeme, věru nemá chudák pánům mnoho záviděti.

4. Spytihněvův soud.

(Čft. VI., čl. 18.)

„Vzhůru každý, kdož vojín jsi věrný,
zrada knížecí má znáti hněv;
pokořen buď Radoš, man nádherný!“
Takto z Vyšehradu Spytihněv. —
A hle! polem a borem,
lesem, dolem a horem
manové koruny České se jeví;
půl sta jich — co podmanův, se neví.

Jedou ryčně. — Kolikrát vzhůru
hlednou k sídlu mnichův, zbožných děv:
„Zdráv buď“ — tolikrát zavzni z křízu —
„otec klášterův, kněz Spytihněv!“
A v to polem a borem,
lesem, dolem a horem
pospíchají sirotci a vdovy,
žehnajíce svému ochráncevi.

A tak jako u vítězoslávě
táhne dálným krajem Spytihněv.
Aj, byt zradý zračí se jím právě,
a lvi se již duje korouhev!
V tom žena unavená,
prostovlasá, zděšená,
uchopí za uzdu bujnou bránu
a dí takto k pánu vlasti trůnu:

„Příkori se nuzné vdově stává
od toho, jenž ji má chrániti:
nikdo dítěk mých nehájí práva:
chtěj ty, pane, sám nás brániti.
K ochraně siroby vstaň,
utlačené vdovy braň;
sám tě Bůh posílá v tuto chvíli,
velká nouze velkou žádá píli.“ —

„Má se tobě, ženo, právo státi,
jak jen vraha svého pokořím!“
Kniže tak — a dál chce bránu hnati,
nedočkavým kyná manum svým.
Než vdova potlačená,
prostovlasá, zděšená,
zastaví mu opět mocně bránu,
tato slova pravě k pánu tránu:

„Žezlo vložil Bůh do lúna tvého,
aby slabým ochranná byl věž!
Nechceš soudit mne a vládce mého?
Spravedlivost odložiti chceš?
Těžko se bídě čeká,
strašně ji pýcha leká;
a pak, jak budeš při soudit moji.
jestli — to jen rozvaží — padneš v boji? —

Možno jest to, můj milostný kníže,
ač se toho každý leká Čech!
Na bojišti hroby nám jsou blíže,
jedna střela zmaří žití dech.
Chraň vdovu utlačenou,
čiň sirobu blaženou,
za to s nebe plyne požehnání,
za to snad i Bůh tě nám zachráni.“

Zastaví se náhle kníže statně. —
„Pravdu řekla“ — vece k manum svým. —
„Vytknuto bud' vdově právo platné,
a pak teprv k vlastním bojům mým!“
A co pravil, vyplnil,
vdově zadostě učinil.
Pak se k spravedlivé mstě obrátil
a zdrav na svůj trůn navrátil.

P o s t u p m y š l é n e k : 1. Vzpoura Radošova. 2. Vyzvání Spytihněvovo k boji. 3. Sejítí se vojska. 4. Tažení Spytihněvovo, žehnání klášterníků, vdov a sirotků. 5. Blížení se k sídlu Radošovu. 6. Zastavení knížete vdovou a prosba její. 7. Odpověď knížete. 8. Opětná prosba a námitky vdoviny. 9. Vyplnění prosby vdoviny. 10. Šťastný konec válečné výpravy.

P r o v e d e n í .

1. Proti Spytihněvovi, knížeti českému, jejž dějepisci Spravedlivým zovou, vzbouřil se Radoš, pyšný man jeho. 2. Spytihněv tím rozhorlen jsa, vyzval všecky věrné Čechy, by mu pomohli pokročiti zpupného Radoše a zrádu jeho potrestati. 3. Na hlas ten se všech stran sjeli se manové říše české, jichž počtem asi padesát bylo, a s nimi i četní podmanové s bojovníky mnohými. 4. V čele vojska toho vytáhl Spytihněv proti Radošovi; kudy jel, tudy provázelo ho žehnání mnichův, vdov a sirotkův, jimž Spytihněv vždy byl věrným ochránce a otcem starostlivým; všickni přáli mu štěstí na výpravu válečnou. 5. Jako u vítězoslavé tálhna dálným krajem, blížil se k hradu Radošovu. 6. Tu z nenadání vběhla mu do cesty žena prostovlasá, zděšená a chopivší za úzdu bujnou brůnu jeho, prosila úpěnlivě: „Pomoz, pane, ubohé vdově! Veliké bezpráví stalo se muě a nikdo nechce se ujati sirotků mých. Ujmi se nás ty, sám Bůh tě posílá abys pomohl nám.“ 7. Kníže odvětil: „Stane se tobě po právu, ženo ubohá, jen počkej, až se z boje vrátim.“ 8. Než vdova nepustila úzdy koně jeho a opět prosila: „Neodkládej soudu, ó pane, neboť kdo ujmě se ubohé vdovy, padneš-li v boji? Učiníš-li mi po právu, boží požehnání splyne s nebe na tebe a Bůh v boji bude chrániti tebe.“ 9. I sestoupil kníže s koně, zasedl k soudu a seznav, že vdově ukřivídleno bylo, rozhodl při na prospěch její. 10. Pak obrátil se opět k spravedlivé mstě, potrestal Radoše a jako vítěz vrátil se na stolec otcovský.

5. Rozum a srdce.

(Čit. VI., čl. 21.)

Dvé dal Ty řece vůdečny světu,
slunce dni a měsíc noci;
tobě pak dal zdravý rozum
a hlas srdce ku pomoci.

Slunce-li nás opustilo,
měsíc nám je ponahradí;
a kde mléč moudrý rozum,
tam ti dobré srdce radí.

Když se však ni měsíc nestkví,
posvíti nám jasné hvězdy;
a když i tvé srdce mlčí —
ptej se moudrých přátel vezdy.

Provedení

Bůh dal dvě vůdce světu: slunce dnu a měsíc noci. I člověku dal dvě vůdce: zdravý rozum a hlas srdce. Opustí-li nás slunce zapadnoucí za hory, jasný měsíc nahrazuje nám světlo jeho. Rovněž tak, kde rozum nemůže nám poradit, dává nám radu hlas srdce našeho. Nestkví-li se na nebeské báni ani slunce, ani měsíc, svítí nám jasné hvězdy: mlčí-li rozum nás i srdce naše — tu poradí nám dobrí přátelé.

6. Kříž v lese.

(Čít. VI., čl. 28.)

Na balvaně v stínu lesa
kříž tu hrubý; nad ním stříška malá.
Ruka, jež snad skály tesá,
Spasitele obraz vytесala.

Zřídka jenom v tyto strany
zbloudí zpěvák do haluzí stromů;
bouř tu hrává na varhany,
pišťaly a housle vítr k tomu.

Jediný se tady svátek
slaví za tu dlouhou dobu roční:
celá zima — velký pátek,
celé léto — hody velkonoční.

Někdy se tu chvíli staví
vousáč se sekerou na rameně;
někdy pytlák smekne s hlavy
a pak dále kráčí zamýšleně.

Pocestný tu někdy sedne,
vyndá chléb, a balvan jest mu stolem;
nábožně sem vozka vzhlédne,
na saních kdy uhání tu kolem.

Nikdy zde v tom šírém skrytu
nepostojí pokrytecova noha;
zde jen pravdou svého citu
povždy člověk hledal svého Boha.

Postup myšlenek: 1. Popis kříže. 2. Opuštěnost místa toho. 3. Hudba přírody. — 4. Sváteční dnové místa toho. 5. Návštěvy kříže. 5. Posvátnost místa.

Provedení.

1. Ve hlubokém lese pod stínem košatého dubu stojí osamělý kamenný kříž; omšený balvan jest podstavcem jeho a malá stříška připevněna jest nad ním, aby chránila hlavy Spasitelovy od deště a sněhu. Obraz Kristův vytesán jest z kamene a to tak neuměle, že na první pohled zřejmo jest, že tesala jej ruka neviciená, která zvykla byla snad jen skály tesati. 2. Opuštěné, smutné jest místo toto, zřídka sem i ptáček zabloudí, aby usedna v haluzích, zpěvem svým přerušil na chvíli posvátné ticho hrobové. 3. Než příroda sama oslavuje místo toto hudbou svou: bouře často hučí tu, jakoby hrála na varhany a vítr flíti a šustí, jakoby pištalami a houslemi varhany provázela. Jest to hudba mocná, velebná a dojímavá.

4. V samotě této po celý rok jediný svátek se slaví: smutná, pochmurná zima jest velikým pátkem a celé léto slavným hodem velkonočním. 5. V dobu tu občas osamělí poutníci navštíví kříž svatý: tu zastaví se u něho vousatý dvoštěp a sekernu na ramenou drže, pomodlí se a kráčí dále za namáhavou prací svou; jindy mine kříž pochmurný pytlák a zamýšlen smekne huňatou čepici; tu zas přijde pocestný a posadiv se na balyan, vyndá chléb, pojí a pomodlí se a tak posilní se chlebem vezdejším; někdy i vozka uhání kolem na saních a v letu zbožný zrak upne na kříž, jakoby prosil za ochranu. 6. Posvátné jest místo toto: zde nikdy nepostojí noha pokrytcova a kdokoliv tu kříži se klonil, choval v srdeci zbožnou víru a vroucím citem hledal tu svého Boha.

7. Lev, medvěd a vlk.

(Čít. VI., čl. 27.)

Postup myšlenek: 1. Spolek vlka a medvěda se lvein; první honba. 2. Dělení kořisti. 3. Reptání medvědovo a jeho hněv. 4. Odpověď vlkova. 5. Poučení.

Provedení.

1. Vlk a medvěd smluvili se se lvein, že do spolku loviti budou a eokoliv uloví, o to podle spravedlnosti se rozdělí. I honili vlk i medvěd po celý den horlivě a ulovili jelena, dvě kozy, kočku a několik kolčavic; lev spoléhaje na své spolčence, toho dne ani na lov nevyšel. 2. Večer pak na žádost vlkovu i medvědovu dal se do dělení. Než kterak vlk i medvěd se podivili, vidouce, že lev nejlepší kusy, totiž jelena a dvě kozy, pro sebe vybral, řka, že to mu za dělení náleží, a jim toliko koček a kolčavic na ospas ponechal.

3. Medvěd nejsa s to proti silnějšímu lvu práva svého hájiti, bručel a zlosti všecek umíral. I řekl rozhoren vlkovi: „Toho nám nechává? Což nejsme lepších kusů hodni? Ať si to hltoun všecko sežere; než ten brak míti, raději ne!“ 4. Než vlk odvětil: „S tím nikterak nesouhlasím. Ani chlupu mu neodpustím. Tím bych mu málo vyzdoroval, neboť by se jen smál a všecko by pohiltl.“ 5. A dobré měl vlk, neboť přepustíme-li ziskuchtivému i to, čeho nám, ošivid nás, nechal, nepotrestáme ho, ale spíše mu radosť učiníme.

8. Strom vánoční.

(Čít. VI., čl. 31.)

Když nad Betlemem andělé
jsou Boží chválu pěli,
tu z jejich písňe veselé
se rozplesal svět celý.
Zvěst radostná tu větrem spěla,
ji hora hoře vyprávěla,
ji bučel bor a šuměl les:
že Spasitel se zrodil dnes

Dí palma: „Ó, jak šťastna jsem,
v mé stinu bude dlíti!“
Fík volá: „Sladkým ovocem
chei ke službě mu býti“
S ním oliva: „Svých větví bránu
já ve chrám sklenu svému pánu.“
A réva jásá v nadšení:
„Mé víno v krev svou promění!“

A třešně, hruše, jabloně,
vše dárkem Krista vítá,
i jahoda tam v pokloně
mu sladký plod svůj skytá.
Tak rozléhá se polem, lesem
zpěv od Betlema šumným plesem:
„Buď veleben Bůh, Hospodin,
že zrodil se nám jeho syn!“

Jen ve krajině půlnocní
tamo sosna vážně stojí;
a když ta píseň vánoční
jí zašuměla chvojí
hle ratolesti poklonila
a slzy rosné vyronila:

„Já sama jen v své chudobě
nic nemám božské pro robě!“

Slyš! s nebes jasné výsosti
zpěv andělský se snáší:
„Ó sosno, zanech žalosti
a plesej s písni naší!
Jenž v pokoře dnes stoupil s nebe,
ten pro pokoru zvolil tebe,
bys každým hodem výročním
mu byla stromem vánočním.“

„V hod vánoční tvá ratolest
vždy jasným zplane květem,
a budeš zářit Bohu v čest
a v radosť dobrým dětem.
Když ve tvých větvích plesajice
zříti budou plodů na tisíce,
tu s nimi budeš plesati
a Spasitele vítati.“

Vladimír Šťastný.

Postup myslének: 1. Ples andělův nad Betlemem. 2. Šíření se zvěsti o narození Kristově. 3. Radostný projev palmy, fiku, olivy, révy a jiných ovočných stromů. 4. Truchlení sosny pro chudobu. 5. Potěcha andělova a jeho věštba. (6. Zakončení.)

Provedení.

1. Když Spasitel se narodil, plesali andělé nad Betlemem, písň chvály Bohu zpívajice, a jejich písni veselou rozplesal se celý svět. 2. Na křídlech větru roznese se rychle radostná zvěst o narození Páně po všech končinách, hora ji vypravěla hoře, lesy i bory ji šumely. 3. Tu zachvěly se stromy slasti a těšily se, kterak Krista uvítají. Palma děla: „O jak jsem šťastna, ou v mé stíně si odpočine!“ Fík jásal: „Sladké ovoce mu skytnu na občerstvení.“ Oliva plesala: „Ze svých větví učiním mu bránu slavnostní!“ Réva nadšena jsouc volala: „Mé víno v krev svou promění!“ A tak i ostatní stromy, ano i skromná jahůdka, radovaly se, že ovozem svým Pána světa pohostí. 4. Jen ve krajině půlnoční stála osamělá sosna a hluboce truchlila. I jí dostihla zvěst o narození Spasitelově, ale chudák neměla ničeho, čím by ho vítati mohla. To rmoutilo ji; i sklonila smutně ratolesti k zemi, vyronila rosné slzičky a zavzdychla: „Všickni vítají Krista Pána, jen já ubohá nemám ničeho, čím bych božskému dítěti radosť spůsobila.“ 5. Tu slyš! S nebes jasné výsosti zavznař líbezný zpěv andělský, že blahem zachvěla se sosna a radostně

i vděčně naslouchala, co anděl zpíval. I pěl anděl: „O sosno, zanech žalosti a plesej s námi! Hle ten, který s pokorou sestoupil s nebe, pro pokoru tebe zvolil, abys při výročním hodu jako narození byla stromem vánocním. V den ten blažený vždy ratolesti tvé budou ověšeny četnými dary a vzplanou jasným světlem a ty budeš zářiti Bohu v čest a v radost dítkám nevinným a s dětmi plesati budeš a Spasitele světa vítati.“ 6. Zaplesala sosna a s vděčným citem velebila Tvůrce, který i nejuepatrnějšímu milostiv jest a s ním milosrdenství má.

9. Severní vítr.

(Čít. VI., čl. 32.; čít. VII. čl. 28.)

Co hledá ten vichr? kam litě to pilí,
že bičuje mraky a hněvivě kvílí?
V jak hořkém to smíchu lká ostrý ten hvízd,
kdy poslední suchý rve list!

Tu nad hlavou střechu mi hrozivě páčí,
tu za oknem žebrá i umlká v pláči,
tu s praskotem vzpirá se do dveří mých
a ryje svou dráhu si v sníh.

A sténá, že domov má v severu děsný,
kde nebylo nikdy a nebude vesny,
a teskně že chvátá v tu světovou dál,
by jednou jen křídla si zhřál.

Však marně že hledá zem slunnou a zkvetlou,
jen mrtvoly květů rve mrazivou metlou,
jen topolů kostry že vítají jej,
s ním divoký vedouce rej.

Tu zoufale v stěny i v okna mi buší:
„O milost! Či sever i v lidské je duši!“
Pak třestí a syčí, jak rád by se smál,
a zuřivě valí se dál.

I zlou vyje věštbu: „Ó běda, ó běda!
kdo cizí jen jaro k útěše hledá,
kdo v domově, v srdeci, má pusto jak já, —
ó běda! tak zimno jak já.“

Eliška Krásnohorská.

Poznámka: Obsah básně této vypravujtež žáci jako líceň, verš po verši v prosu volně převádějice, asi takto:

Jako divoký jezdec přiletěl vítr ze severních krajin, bičeje mraky, hněvivě kvílí a ostrý hvizd jeho zní jako hořký smích, když divoce zmitaje holými větvemi rve s nich poslední suchý list a ve vzduchu sem tam jím hází. Tu nad hlavou střechu nám hrozivě páčí, za oknem stěná, jakoby žebral, pak náhle ustane, zaskučí, jakoby plakal a hned zase prudec opře se do dveří, až praskají, jakoby do domu dobyti se chtěl. Rozumím náruku jeho: on běduje, že domovem jeho jest děsný sever, kde nikdy nebylo a nebude krásného jara a že nyní přichvátał, aby aspoň jednou ohřál si křídla a okřál kráson přírody; ale marně hledá tepla, marně hledá květů, jakoby proklet byl osud jeho, vše před ním pozbývá své krásy, jaro i léto prchají před ním a kamkoliv přiletí, byť sebe více chvátil, tam již jen zvadlý květ a kostry topolu jej vítají, s posměchem zvouce jej v divoký rej. Tak naříká a zoufale buší nám v okna, jakoby úpěnlivě prosil: „O, milost! Či jest sever i v lidské duši?“ Pak třeští a syčí, jakoby smáti se chtěl a zuřivě valí se dál, zlou hlásaje věstbu, že běda tomu, kdo eizího jara si k útěše hledá v srdeci maje tak pusto, tak zimno jak on sám.

10. B a l t a z a r.

(Čít. VI.. čl. 89.)

Utichl hlučný denní shon —
v půlnocním klidu Babylon.

Nahoře tam jen v zámku král
s družinou hluk a smích ved' dál.

Ze zámku jeho hodů ples
v tichotu dřímalou se nes'.

Sluhův tu pestrolesklý dav
víinem spit volal: „Král buď zdráv!“

Zjařil se král jich výskotem,
tvář se mu rděla blyskotem!

Vřela v něm vášeň — rozum past —
rouhavá slova pouštěl z úst.

Do nebe metal bláto, kal,
a divý sluhů dav se smál.

„Víno sem — a ty nádoby
z Jerusalemské zásoby!“

Jehově učiním teď vzdor,
mocnějším jsem — ne jeho tvor!“

A hned tu zlatých nádob třpyt —
hodovny žasem bledne svít.

Nebledne král tím úkazem,
s potupným volá výrazem:

„Jehovo! tvou já zdvívám čiš!
Zdali mi zabrániti smiš?“

Sotva že slov těch dozněl hlas,
údy mu prejel třás i žas.

Zděšení vůkol tlumi smich,
a sál — ten jako hrob je tich.

Hle, co tam vzniká ze stěny?
zda soudy jsou tam věštěny?

Rty bledé — vytřeštělý zrak —
na každé tváři hrůzný znak.

Ruka tam píše plamenná!
Co písmo tajně znamená?

Magové slova děsná čtou,
temného však jím smyslu jsou.

Temného smyslu — leč tu noc
Baltazar v eizí padl moc.

Té noci zastihl jej trest,
od sluhů spiklých zabit jest.

P o s t u p m y š l é n e k: 1. Noc nad Babylonem. 2. Hodování v zámku. 3. Volání sluhů. 4. Rozjaření královo, jeho rovnání a rozkaz. 5. Vykonání rozkazu. 6. Roubavý přípitek králův. 7. Zděšení. 8. Objevení se ruky plamenné, písmo. 9. Výklad magův. 10. Zavraždění královo.

Provedení.

1. Dávno již utichl ruch denní a v půlnocním klidu dřímal Babylon. 2. Tu v zámku královském ještě rozléhal se cinkot číši a veselý smích hodovníků, jež hostil král Baltazar. 3. Vínem spiti jsouce pozvédali číše a připijeli jemu, volajice až daleko znělo krajinou: „Zdráv buď král nás Baltazar!“ 4. I rozjařil se král jich výskotem, tvář rdeala se mu bujnou radostí a v domyšlivé pýše nad Boha se maje, jal se Bohu rouhati a poručil přinést posvátné nádoby, jež z Jerusalemského chrámu uloupeny byly, řka: „Jehově učiním teď vzdor a z jeho nádob pít budu, abych dokázal, že se ho nebojím a že mocnějším jsem než-li on.“ 5. Odkvapili sluhowé a v malé chvíli přinesli posvátné nádoby, které zlatem se třpytice ozářily leskem svým celou hodovnu. Král uchopiv jednu z nich, dal ji naplniti vínom a vysoko ji pozvídaje, zvolal potupně: „Jehovo! tvou já zvědám číši! Ukaž, můžeš-li mi zabrániť, abych z ní se nenapil.“ 7. Než sotva dozněl slov těch hlas, zbledl král, úzás zmocnil se všech přítomných a hrobové ticho rozložilo se kolem. 8. Hle, plamenná ruka objevila se na stěně a psala slova tajemná. 9. Král všecek poděšen ihned poslal pro magy, aby vyložili mu smysl slov těch. I přišli mágové, četli tajemná slova a prorokovali králi brzkou záhubu. 10. Neklamali se, neboť ještě té noci Baltazar spiklými sluhy zabit byl.

II. Jarní povídka.

(Čst. VI., čl. 55.)

Byl jednou jeden kouzelník,
ten v ledném bydlel hradu,
kol pás měl z jiní setkaný
a sněhobílou bradu.

Na hlavě věnec ze smrčin
a z vybledlého kvítí
a na závoji mlhavém
se křišťály mu třpytí.

Tomu se jednou zastesklo
v podzemní ledné sluji,
i chtěl se jít podívat,
kam denně mraky plují.

On dávno slyšel o zemi,
kde v keři ptáče zpívá,
kde v každé řeky rákosí
se luzná výla skrývá.

Kde slunko celý Boží den
si nezahalí lice,
kde písni, váně, hvězdiček
a květu na tisice.

Vzal do ruky svůj bromný kyj,
v plášť zahalil se úze
a těsil se, jak přivine
ku svadlým retům růže.

Však běda, jaká proměna!
I slunce před ním zehladlo,
a když vzal kvítí do rukou,
hned dechem jeho zvadlo.

Na řekách led, na zemi sníh,
kam těkavý zrak hledne;
kol jenom poušt, kol jenom smrť,
a nikde výly jedné.

Kam kročil, zaš ten starý led,
zas kroupy, sněhy, mrazy.
I rozpláče se kouzelník
a sám si hlavu sraží.

A teplý vánec po poli
zas pohrává si čile,
a z těla kmeta — jaký divl
sněženky vzrostly bílé.

Křepelka volá pod mezí
a v háji sedmihlásek,
a luh, jak by ho posázel,
jest plný sedmikráséek.

A vrkoče si v rákosí
zas proplétají vily —
již smutná zima zhynula,
ó vítej, májí milý!

Jaroslav Vrchlický.

Poznámka. Obsah této básně vypravují řečníci, verš po verši volně ve prosu převádějíce, asi takto:

P r o v e d e n í .

Byl jednou jeden kouzelník, jenž bydlel ve hradu z ledu zbudovaném. Měl dlouhý sněhobílý vous i vlas; šat jeho byl z jiní setkaný, na hlavě nosil věnec ze sněru a z vybledlého kvítí a na mlhavém závoji kříškály se mu třpytily. Kouzelníku tomu jednou se zastesklo; i chtěl se podívat do krajín krásnejších. Dávno již byl slýchal o zemi, kde v keřích ptáci zpívají, kde v každé řece v rákosí se bílá vila skrývá, kde slunce po celý den na jasném nebi svítí a písni, květu i hvězdiček všude jest na tisice. Vzal tedy do ruky svůj hromný kyj a zahalil se úže do pláště, vydal se na cestu a těšil se, jak přivine ku svadlým retům růže a vůni jich okřeje. Však běda, jaká proměna! Sotva vkročil do krásné země té, slunce před ním zehladlo a když vzal kvítí do rukou, aby vůni jeho se občerstvil, kvítí ihned zvádlo chladným dechem jeho. Na řekách voda ztuhla v led, zejména pokryla se sněhem a kamkoliv pohlédl, tam užel jen poušť a smrt, kamkoliv kročil, tam nalezl jen led sníh, kroupy a mráz. Z toho tak zarmoutil se starý kouzelník, že hořce zaplakal a v zoufalosti sám si hlavu srazil. A hle, tu nad polem zadul teplý vánec a z těla kmetova vyrostly — sněženky. Křepelka ozvala se na zemi, v háji zápel sedmihlásek a luh, jak by ho posázel, zkvetl sedmikráskami. Vily opět vynořily se nad vodu a v rákosí zlatý vlas si proplétajíce plesaly, že smutná zima zhynula a vitaly krásný máj, který opět rozesinal se nad krajinou.

I 2. P o l e d n i c e .

(Čít. VI., čl. 86.

Postup myšlenek: 1. Úvod. Křík dítěte. 2. Hněv matčin a chláčolení její — hračky. 3. Nezbednost dítěte — zahození hraček. 4. Hrozba matčina. Zavolání polednice. 5. Příchod a popis polednice.

6. Úžas matčin a chránění dítěte. 7. Blížení se polednice — výkřik matčin — omldení matčino. 8. Poledne — příchod otcův. 9. Matka vzkříšena — dítě zalknuto.

P r o v e d e n í.

Kdysi byla matka s dítětem svým sama doma. Vařila oběd, dítě si hrálo u lavice. Když blížila se dvanáctá, tu náhle dalo se dítě z ničeho nic do pronikavého pláče a křičelo, co mu hrdlo stačilo. Matka jsouc tím vytrhována z klidného vaření, rozhněvala se na dítě velice, lála mu z počátku, ale potom chtic je uchlácholit, dávala mu rozličné hračky, aby si hrálo. Než dítě zlostně hodilo hračky do kouta a ještě více křičelo. Tu hrozila mu matka: „Mlč, sice na tě zavolám polednice!“ A když dítě přes to neustávalo, všecka jsouc rozcílena, zvolala: „Pojd si proň, polednice, pojď, vem si ho zlostníka!“ A hle, tu kdosi dvěrce zlehka otevřel a do světnice vstoupila polednice. Byla to osoba malá, hnědá, tváře divoké; ruce měla křivé, oděna byla plachetkou a opirala se belhajíc o berličku. „Dej sem dítě!“ zvolala a vztahovala ruce. Hlas její podobal se vichřici. Matka všecka poděšena, chopila dítě, přitiskla je k srdeci a s hrůzou pohlížela, jak polednice k ní se zvolna plíží blíž a blíže. Bědal již vztahuje po dítěti ruku. Matka zoufale vzkříkla a klesla do mdlob. Tu tloukla s věži dvanáctá, polednice zmizela a do světnice vstoupil otec. Nalezl matku ležící ve mdlobách; dítě křečovitě tiskla k srdeci svému. Matku sice ještě vzkřísil, ale dítě bylo — zalknuto.

13. Z a j í c o v é.

(Čit. VI., čl. 87).

Postup myšlenek: 1. Sněm zajíčův v Zelenicích a účel sněmu. 2. Řeč nejstaršího zajíce: *a) oslovení, b) vytknutí vady zajíčů a z toho plynoucí jich bídnosti, c) důkaz jich bázlivosti, d) povznesení sebecitu zajíčův, e) nemožnost svým přičiněním zudatněti, f) rada, aby vyslali poselství k Perunovi.* 3. Schválení rady, sepsání prosby a vypravení poselstva. 4. Špatné pořízení poselstva u Peruna. 5. Nové sněmování a konečné rozhodnutí, aby se všickni dobrovolně utopili. 6. Úprk zajíčů k rybníku. 7. Poplašení a útěk žab. 8. Podivení zajíčů a změna úmyslu na radu starého zajíce.

P r o v e d e n í.

1. Zajíci sešli se na sněm v Zelenicích, aby projednali o svých záležitostech. 2. I vystoupil nejstarší zajíce a měl tuto řeč: Bratři a sestry! Pro bázlivé srdece jsme nejbádnější tvorové na zemi. Nejslabší šustot ano i slaměný panák děší nás v útěk. A přece právem

měli bychom v čele všeho tvorstva státi! Proto radím, vypravme poselství k Perunovi, aby nám, byť na úkor rychlosti, mysl dal sta-tečnou!" Schválil sněm tu radu a vyslali k Perunovi tři samce a tři samice. Ale Perun bez pořízení posly propustil. Tu zouflaství jalo mysl zajíců, a umínili si jednohlasně, že zbabí se života nehodného. Ihned eválem ženou se k rybníku, chtějíce se utopiti. Tu žbluňk! žbluňk! Žáby uleknutvše se zajíců, skákaly do vody. Mžikotem všickni zajíci stanuli. Vůdce jich děl: „Hle, nejsme nejbídnější — žáby jsou bíd-nější, neboť i nás se bojí. Žijme tedy veselé dále!"

14. Sýček.

(Čít. VI., čl. 125.)

P o s t u p m y š l é n e k: 1. Otec u lůžka nemocného syna — venku houkání sýčkovo. 2. Nepokojný tlukot srdce synova — pot — otázka otcova. 3. Odpověď synova. 4. Chláchojení otcovo. 5. Opětne zahouknutí sýčkovo. 6. Zděšení synova. 7. Chláchojení otcovo. 8. Rány na polici — průvan — zhasnutí svíce. 9. Opětne houkání sýčkovo. 10. Větší zděšení synova — sýček na mříži v okně. 11. Opětne chláchojení otcovo — rozbití okna. 12. Houkání sýčkovo u druhého okna. — 12. Výkřik synův — jeho smrť.

P r o v e d e n í.

Zarmoucený otec dlel u lůžka nemocného syna. Byl večer a venku houkal sýček příšerně. Hoch chvěl se na lůžku, srdece mu nepokojně bilo a pot říval se mu s čela. Starostlivý otec tázal se: „Což stěně synu můj?" Syn zděšeně odvětil: „Slyšíš sýčka? Jeho hlas mne děší!" Otec chláchohlil syna: „Neboj se, pták ti neuškodí." Tu sýček opět: „Půjd! Půjd!" Syn zděšen zvolal: „Ach, stůj u mne, otče — pták mne uchvátí!" Otec opět těšil syna: „Ztiš se! Zde křížek máš, Bůh zlé odvrátí!" Jen to řekl, a již na polici zabušily rány, vítr prová-nul světnici a zhasl světlo. A sýček opět houkal: „Půjd! Půjd! — Chorý hoch všecek bez sebe vzkříkl: „Mlč ptáku! Tvůj hlas mne zadusí!" Sotva již tišil otec syna; i hodil po ptáku, až okno na kusy se rozbito. Ale marně — sýček sedl na druhé okno a opět děsně houkal: Půjd! Půjd!" I vzkříkl hoch zděšeně: „Ach, ach — ouvej! Otče, zrak se mi kalí!" a mrtev klesl na lůžko. Pták dovolal se duše jeho.

15. V y p l n ě n á ž á d o s t .

(Čít. VII., čl. 12.)

P o s t u p m y š l é n e k: 1. Dionys na trůně. 2. Připlížení se Da-moklovo. 3. Damoklovo velebení Dionysa a jeho přání. 4. Vyplnění

žádosti Damoklovy. 5. Snaha sluhův a dvořanů, vyplnit každé přání Damoklovo. 6. Hlučné hody na obveselení jeho. 7. Meč na vlásince. 8. Zděšení Damoklovo. 9. Prosba Damoklova za sprostření vlády.

P r o v e d e n í.

Dionys, tyran syrakusky, seděl kdysi na trůně zabrán v hluboké myšlenky. Tu jako háde připlížil se k němu úlisný Damokles a jal se velebiti Dionysa, řka: „Ó králi vznešený, na celém široširém světě nikdo nevyrovnaná se tobě ni mocí ni slávou. Ó kéž jen krátkou chvíli jsem Dionysem, a požívám slávy jeho, pak byl bych na vždy šťasten.“ Usmál se Dionys, sestoupil s trůnu a podal žezlo Damoklovi, posadil jej na trůn. Hned obklopili Damokla sluhové a dvořané žádostiví jsouce vyplnit každé přání jeho. Vystrojeny slavné hody a nový král požíval plnou měrou všech královských rozkoší. Po chvíli náhodou poohlédlo ke stropu — proč zbledl a zachvěl se Damokles? Nad hlavou jeho visel meč přiostřený na obě strany a upevněný jen jedinou vlásinkou. Od okamžiku toho neměl Damokles pokoje. Netěšila ho již slává královská; s hrůzou čekal, brzo-li meč utřílně se a padne mu na hlavu. Konečně strachem všeckou zoufalý, prosil Dionysa úpěnlivě, aby sprostřil ho vlády a muk s panováním spojených.

I6. Div svatého Prokopa.

(Čít. VII., čl. 21.)

P o s t u p m y š l é n e k : 1. Touha Menova s Prokopem žiti. 2. Příprava a cesta k Sázavě. 3. Rozvodnění Sázavy — mlhavé jitro. 4. Rozpaky Menovy. 5. Prosba Menova. 6. Objevení-se Prokopovo uprostřed mnichů. 7. Upozornění Prokopovo na člunek po Sázavě plující. 8. Pozorování mnichů — člunek s Menou se vraci. 9. Přistání Menovo. 10. Řeč Prokopova.

I7. Sváteční odpočinek.

P o s t u p m y š l é n e k : 1. Jest sváteční odpoledne. 2. Chýžka mezi jasany — popis její. 3. Prázdnota chýžky — obyvatelé na radovánkách. 4. Otevřené okno — vůně ze zahrádky. 5. Vstup básničky do světnice. 6. Co spatřila básnička? 7. Co slyšela básnička? 8. Otázka báničina. 9. Venku: klekání — soumrak — klid — též babička venku odpovídá.

I8. List.

(Čít. VII., čl. 43.)

P o s t u p m y š l é n e k : Úvod: Boj Otakara II. s Rudolfem Habsburským. Setkání vojsk na Moravském Poli. 1. Půlnoc v táboře

Otakara II. 2. Otakar II. u stolu. 3. List. 4. Dojmy, jež list ten na krále působi. 5. Příchod vůdců vojska českého. 6. Ticho — vzdech králův. 7. Oslovení krále Milotou. 8. Podání listu Milotovi. 9. Úžas Milotův. 10. Rozkaz králův. 11. Obsah listu. 12. Vyzvání královo, aby ho zrádci zabili. 13. Výsledek vyzvání toho. 14. Zrada Milotova.

P r o v e d e n í .

(Dle jiného postupu myšlenek.)

Večer před bitvou na Moravském poli seděl Otakar II. ve stanu svém smuten a zamyslen. Tu vytrhl ho ze zadumání pádný krok vojevůdců, kteří vstoupili do stanu. I povstal Otakar a podal Milotovi list poroučeje mu, aby ho přečetl. Milota četl: „Věz králi, že najat jest již vrah, jenž zitra Tě zahubí. Rudolf, římský král.“ List přečten. Tu Otakar, vztýčiv se velebně, rozhalil prsa svá a zvolal: „Nuž, s dýkami, páni ven! Proč otáli podlý vrah? Tu prsa má, ať za všecky sám jeden krvácím a vlast nepadne v záhubu!“ Dojati touto šlechetností a láskou vlasteneckou, klesli páni na kolena a pozvedše meče, nadšeně přisahali mu věrnost. I Milota přisahal. Přes to však druhého dne stal se zrádecem a zhoubcem krále svého.

19. Pancér Smanický na Žampachu.

(Čít. VII., čl. 63.)

Postup myšlenek: Úvod: Nejistota jmění i života za Jana z Lucemburku. Loupežní rytíři. Snahy Karlový o bezpečnost v zemi. 1. Pancér Smaničký — kratičký životopis. 2. Přepadnutí kupců Pancérem. 3. Osvobození kupců a zajetí chasy Paucérový Karlem IV. 4. Rozsudek Karlův — Pancéřova smrt.

P r o v e d e n í .

Za stálého dobrodružení krále Jana Lucemburského v cizině, poklesly v Čechách spravedlnost i pořádek. Loupeživí rytíři bez trestu přepadali kupce a cestující; bezpečnost života, svobody a jmění zmizela. Smutný ten stav trval, dokud neujal se vlády Karel, syn Janův. Nejpřednější péčí Karlovou bylo obnoviti pořádek a bezpečnost v zemi, aby obchod i průmysl zkvetáti mohly. Proto přísně trestal loupeživé rytíře a vyvracel hrady jejich. Nejsmílejším lupičem byl tehdy Pancér Smaničký, jenž ohrožoval celé okoli hradu svého Žampachu. Vyznáčoval se neobyčejnou udatností, kterouž kdysi Karlu v Italii život zachoval, začež zlatým řetězem vyznamenán byl. Z té příčiny spolehal na milosť Karlovu a nedbaje přísnosti jeho, loupežil dále. Než myslil se, Karel IV. vytáhl proti němu valečně, aby ho ztrestal a právě když Pancér s chasou svoji přepadl a olupoval knpec pod hradem

táhnoucí, obklíčil ho a zajal. Nedbaje zásluh jeho, kázal ho oběsiti a hrad jeho spálil.

20. Jan Hannibalec.

(Čít. VII., čl. 79.)

Postup myšlenek: Úvod: Rudolfův zvěřinec v Praze. 1. Císař Rudolf s tureckým vyslancem ve svém zvěřinci. 2. Popis zvěřince. 3. Řeč Turkova. 4. Rozpačitost Rudolfova a jeho tiché zrakem vyzývání rytířův. 5. Neodhadlanost a nestatečnost rytířův. 6. Vystoupení Jana Hannibalce a jeho rozmluva s Rudolfem. 7. Vystoupení Hannibalce do ohrady — otevření mříží — vyskočení lvovo proti Hannibalceovi. 8. Boj Hannibalcův se lvem. 9. Výsledek boje. 10. Radosť z vítězství Hannibalceova.

21. Vyzvání.

(Čít. VIII., čl. 25.)

Postup myšlenek: 1. Tažení Jana z Lue. proti Kazimíru polskému. 2. Obležení Krakova. 3. Příchod posla krále Kazimíra a vyzvání Jana na souboj. 4. Přičina poselství toho a dojem jeho na krále Jana. 5. Odpověď Janova. 6. Odchod poslův. 7. Marné čekání na odpověď. 8. Proroctví královo.

Provedení.

Roku 1345 vytáhl Jan Lueemburský válečně proti polskému králi Kazimírovi, aby ho pokorioř za to, že spojil se proti němu s Ludvíkem, císařem německým, jakož i s králem uherským a jinými menšími panovníky. Mocně přitřhl ke Krakovu a se všech stran ho sevrel. Kazimír viděl, že válka s neprospěchem proř skončí, vyslal zvláštěho posla ke králi Janu, aby ho jménem jeho vyzval na souboj. Soubojem tím mohl spor mezi nimi rozhodnut býti. Král Jan podivil se velice vyzvání tomu, ježkož slep byl, kdežto Kazimír bystrému zraku se těšil. Když pak posel rukavici královu mu před nohy hodil, zvolal radostně: „Zdvihněte tu rukavici! Poetivý souboj přijímám s radostí a podstoupím jej, kdekoliv a kdykoliv král chtiti bude. Než poněvadž poetivý souboj žádá, aby oba sokové měli stejně světlo a stejnou zbraň, jest třeba, aby král polský před soubojem dal se oslepiti.“ S výrokem tím vrátil se posel ke Kazimíru. Než marně čekal Jan na odpověď. I zvolal konečně: „Divno, že mne slepého Jana nepřítel vyzval k souboji, chtěje mne zničiti. Nezdářilo se mu to. Ale přijde po mně druhý slepý Jan, kterýž nedbaje slepoty bez podmínek vyzvání přijme a zvítězí!“

22. Slepého krále smrt.

(Čít. VIII., čl. 26.)

Postup myšlenek: 1. Boj francouzského krále Filipa VI. s králem anglickým Eduardem III. Pomoc Jana Filipovi. 2. Bitva u Kreščaku r. 1346. 3. Jan z Lucemb. s českými pány ve stanu. 4. Zuření boje v dálce. 5. Smutek králův a příčina jeho. 6. Vítězný jáosit nepřátel. 7. Dojem jásovu na krále. 8. Pobízení krále k útěku. 9. Dojem pobízení toho na krále a jeho řeč. 10. Jízda Janova do boje a jeho slavná smrt.

Provedení.

V první polovici 14 století podnikl boj anglický král Eduard III. proti francouzskému králi Filipu VI., chtěje ho korunu zbavit. Král Jan Lucemburský v boji tomto stál na straně Filipově. Vojska setkala se u Kreščaku r. 1346.

Jan, slep jsa již na obě oči, dlel před bojem ve stanu svém obklopen jsa pány českými. I naslouchal bystrým uchem zuření boje, pozoruje, kam kloní se vítězství. Hluboký žal stísnil srdece srdece jeho, že i jemu není přáno zahynouti v boji smrti hradištnou. Ha, tu náhle zavzněl mu v uši jáosit vítězících nepřátel! Bujáre vzchopil se a vrážil meč svůj v rukou. Čeští páni vidouce vítězení nepřátel pobízeli krále k rychlému útěku. Velikým hněvem vzplál tu hradištní král a zvolal: „Toho bohdá nebude, aby český král z boje utíkal!“ I poručil přivázati koně svého mezi koně dvou českých pánu a vrhl se udatně v nejdivejší seč. Mnoho nepřátel kleslo pod pádným mečem jeho. — Konečně padl i král a čeští páni s ním.

23. Poklad.

(Kratičký obsah básně Erbenovy. Čít. VIII., čl. 68.)

V den velkého pátku šla chudá žena dítě nesone v náruči do chrámu Páně. Bylo jí kolem nevysokého vrchu jít. Tu div! Spatřila vrch otevřený a ve středu v mohutném sále pláli dva ohňové: jeden zlatem, druhý stříbrem. Nebyli to ohňové, bylo to zlato a stříbro. Dodavši si odvahy, vešla žena dovnitř a posadivší hoška na zemi, nabrala do klína zlata a stříbra a rychle pospíchala s ním domů. Než běda! Nahlednouvši doma do klínu, spatřila v něm místo zlata — blínu. Všecka uděšena běžela rychle zpět k vrchu pro dítě. V tom dozpívány pašije — vchod do vrchu zmizel. Zoufajíc vrátila se žena domů. Nevýslovný žal plnil srdece její. — V zoufalém smutku uplynul rok. Byl opět velký pátek. Tu žena v čas pašijí spěchala k vrchu. Našedší vrch otevřený, rychle letěla do vnitř a nedbajíc zlata ni stříbra, uchopila dítě a všecka blažená vrátila se domů.

24. Pávod skřívánka.

(Obsah básně Sv. Čeche, Čít. VIII. čl. 114.)

Pán Ježíš chodě s apoštoli po zemi, přišel kdysi za letního parna do vonného háje. Vůně a příjemný chlad objaly je a ptáci nejlíbeznějším zpěvem vitali Spasitele. Radost jímalá srdece apoštolův a ve zbožném vytržení naslouchali jásavé hymně sýkor, pěnie a drozdův. Posléz vyšli z lesa na široširon pláň. Nebe bylo bez mráčku a slunce sálalo žár letní. Na poli v potu tváři řídil oráč těžký pluh. I pravil sv. Petr: „Hle, každý pracovník za letního parna chladu, vůni a zpěvu těšiti se může, jen ubohý rolník vydán žaru slunečnímu, kráčeti musí bezhlásym prostranstvím.“ Neodpověděl na to Pán Ježíš, ale přišed na pole, vzal z brázdy hrst blíny, na niž padla kapka potu rolníkova. Pak tajemná slova šeptal a s božským pousmáním otevřel svatonou dlaň. A hle! Z dlaně jeho vyletěl ptáček peří hnědého, vznesl se přímo k blankytu a třepotaje křídla na perly písni spouštěl s výšiny. I řekl Kristus Pán: „Nuž, Petře, tento ptáček budiž rolníku potěchou v práci, budiž jeho zpěvný druh. On hlásati mu bude jemným, sladkým zpěvem svým, jak mila jest Bohu práce, k níž člověk stvořen jest.“

Výklad přísloví.

Je-li nám podati výklad přísloví, udejme a) doslovny význam jeho, b) vztah jeho na život, c) použení z něho plynoucí.

I. Nouze láme železo.

1. Nouze jest stav nedostatku a nebezpečí. Železo jest kov velmi tvrdý, který dříve rozžhaven býti musí, má-li snadně a podle vůle naší zlomen býti. Lámati znamená násilím celistvou hmotu ve dva nebo více dílů rozděliti.

2. Chceme tudíž říci příslovím tímto, že nouze dodává člověku tolik sily, že i ty překážky, jichž by za obyčejných okolností překonati si netušil, snadno přemáhá. Dodává mu tolik sily, že to, co dříve za nemožné měl vykonati nebo přetrpěti, přece vytrvalostí dokoná a přetrpí. Ano, nouze překonává i tvrdohlavost, ničí vzdorovitost a pýchu a přemáhá i lenost a zahálku.

3. Z toho plynne použení, že v nouzi nemáme malomyšlněti, nybrž doufati, že pevná vůle a důvěra v Boha i ty nejtěžší překážky vítězně překoná.

2. Ruka ruku myje.

1. Ruka jest nejdolejší částí paží našich, kterou všechny chytatí a držetí můžeme. Rukama pracujeme a vykonáváme téměř všechna díla lidská. Ruce nejčastěji mytí dlužno, poněvadž nejsnadněji a nejčastěji se znečistí. Mytí rukou děje se tím způsobem, že ruku o ruku vodou třeme. Proto všim právem říci můžeme: „Ruka ruku myje.“ —

2. Příslovím tímto naznačujeme, že jako ruka jediná se umyti nemůže, rovněž tak i člověk není schopen vše, čeho potřebuje, sám si zaopatřit. Jako tedy ruka na ruku odkázána jest, tak i člověk na člověka v potřebách svých spoléhati se musí. Přísloví toho užíváme i mluvíce o lidech, kteří ve věcech nepatrňených, sobeckých, jiným na úkor si pomáhají, což arci nešlechetno jest.

3. Proto budeme v dobrých věcech službovolni. Rádi druh druhu pomáhejme ve všem dobrém podle sil svých a možnosti. Potom s jistotou budeme se moci těšiti, že v potřebách našich i jiní nám pomocí svou přispějí.

3. Čelem zdi neprorážej.*)

1. Čelo jest část lebky, která z předu mozek před poškozením chrání. Zeď staví se z cihel a kamení. Jest velmi tvrdá a vzdoruje často i nejsilnějším ranám vítězně. Proraziti znamená hmotu nějakou jinou hmotou násilně proniknouti.

2. Čelem zajisté nikdo zdi neprorazi a bylo by šíleností, kdyby člověk o to pokoušeti se chtěl. Než přísloví toto i něco jiného nám na rozum dává. Rovněž jako nesmyslno by bylo, kdybychom měkkým čelem zeď proraziti chtěli, tak i nerozumné jest, checene-li nemozné všechni vykonati nebo nepřekonatelné překážky přemáhati. A jako, chtějíce zeď čelem proraziti, jen sami sobě škodíme a se ničíme, tak i škodíme si a ničíme se, snažíme-li se tvrdohlavě a umírněně nemozné vše provésti.

3. Z té příčiny, je-li nám překonávat veliké obtíže a překážky, přemýšlejme pilně, jsme-li s to silou, pilnosti a vytrvalosti svou překážky přemoci, abychom čelem zdi neproráželi, t. j. sami sebe ničice marně se nonamáhalí.

4. Častá krůpěj i kámen proráží.

1. Krůpěj jest nepatrna a velmi lehoučká částka vody, která padnouc na tvrdý předmět, ani zmínky po sobě nezůstaví. Kámen jest naopak hmota velmi těžká a tak tvrdá, že často nejlepšími ná-

*) Toto přísloví, jakož i všechna následující uvedena jsou v čl. VI., ve čl. 8. „Přísloví“.

stroji jen s velikou námahou důlek v něm vydlabeme. Častou krůpějí pak míňíme kapky často ano velmi často na kámen padající. Že krůpěj často padající skutečně kámen prorází, o tom můžeme se přesvědčit, prohlédneme-li kameny pod okapem nebo kameny u pump a vodních čerpadel.

2. A jako nepatrna krůpěj často na kámen padajíc konečně v kámen důlek prohloubí, a jej i prorazí, tak i nepatrna namáhání a práce, které téměř bezvýslednými býti se zdají, opětují-li se často, konečně i velikých výsledků docílí. Tak i lidé nepatrného nadání vytrvalosti a pilnosti neúmornou po částech veliká díla vykonati a žáci nepatrnych schopností a malé paměti znamenitě vědomosti osvojiti si mohou. Na to ukazuji i přísloví: „Řím nebyl za den postaven“, „Jednou ranou dub nepadne“, „Groš ke groši dá bohatství“ a j.

3. Nelekejme se tedy obtíží a neupouštějme od práce, i když z počátku se nám nedáří a nedocilujeme výsledků. Neříkejme: „Škoda času“, ale s pevnou vůlí a vytrvalostí pomalu pracujme a budíme jisti, že cíle dojdeme. Rovněž dbejme, aby malé chybíčky naše se neopakovaly, neboť opakováním vyrůstají v chyby veliké.

5. Dva zajíce honě žádného nechytiš.

1. Zajic jest plaché lesní a polní zvíře. Jest tak bázliv, že při nejjenším šustu na útek se dává, a utíká tak rychle, že nejrychlejší psi sotva ho polapí. Zajice honiti znamená zajice stíhati, aby ho chytili, k čemuž nám pes nápomocen bývá. Kdybychom současně dva zajíce honiti chtěli, zajisté oba zajíci by nám utekli.

2. Rovněž tak dařilo by se nám, kdybychom dvě práce současně konati chtěli. Tu zajisté buď bychom obě práce pokazili, anebo bychom žádné nedodělali. Nejinak vedlo by se nám, kdybychom zároveň pracovali o dosažení dvou různých přání, z nichž každé veškeré pozornosti a čilsti naší by vyžadovalo. Též marné by bylo namáhání naše, kdybychom současně dvě těžké překážky, z nichž každá veškeré naší síly by žádala, překonati chtěli.

3. Proto, jako rozumný člověk nebude chytati dvou zajíci zároveň, i my nepodnikneme dvě obtížné a různé práce současně, nýbrž chopíme se nejdříve jednoho díla a dokonavše ho, o překonání druhého pokoušet se budeme.

6. Jesle ke skotu nechodi.

1. Jesle jest nářadí, z něhož dobytek pici svou žere. Skot jest rohatý dobytek domácí, jejž člověk pro užitek v domácnosti své chová a pěstuje. Jesle nemají života a proto nemohou ke skotu přijít, nýbrž skot, chtěje se nažratí, sám k jeslim přijít musí.

2. Příslovím **tímto** cheeme říci, že jako skot sám k jeslím jítí musí, aby se nakrmil, rovněž tak člověk vše, čeho k životu potřebuje, sám prací svou dobyti si musí, sám snažiti se musí, aby toho, čeho žádá, dosáhl. Tomu nasvědčují i příslovi: „Pečení vrabci do úst nelétají“ a „Bez práce nejsou koláče.“

3. Budeme tudiž pilni a pracoviti, neboť jenom tak vším potřebným se opatřiti a nouzi a nedostatku vyhnouti se můžeme.

7. Pěkné slovo železná vrata otvírá.

1. Pěkným **slovem** nazýváme slovo, které jest nám příjemné, které rádi slyšíme, což zvláště platí o slovech zdvořilých, uctivých a přívětivých. Železné brány zamezuji vstup do hradův a jiných velikých, vzácných budov a často se již stalo, že lidem na slušnou prosbu a pěkná **slova** brány ty byly otevřeny a jím vstup do budovy dovolen byl.

2. Podobně jako železná vrata zamezuji nám vstup do hradu, i rozličné překážky staví se nám v cestu, abychom přání svých dosíci nemohli. Odklizení překážek těch, rovněž jak otevření bran železných, nalézá se v mocí jistých osob. Ty-li osoby pěkným slovem získáme, že náhylny se stanou vyplnití přání naše, pak zajistó překážky nám bránící jako železná vrata se otevrou a my dojdeme cíle svého.

Z tohoto krásného příslovi použiti se můžeme, abychom vždy ke všem lidem přívětivi, zdvořili a uctivi byli, neboť tak mnohem snáze i přání naše vyplněna budou.

Poznámka: Podobným spůsobem ústně neb pří emně všecka přísloví v čítankách obsažená žáky za pomoci učitelovy vyložená budetež.

Část VI.

Životopisy a povahopisy.

A. Životopisy.

I. Sokrates.

(Čít. VI., čl. 47.)

Postup myšlenek: 1. Úvod. 2. Rodiče, rok narození a stav otcův. 3. Mládí Sokratovo. 4. Touha po moudrosti. 5. Učení tehdejších mudrců. 6. Co soudil Sokrates? Prostředek Sokratův k blaženosti. 7. Sokrates jako učitel a obliba jeho u žákův. 8. Spůsob života Sokratova. 9. Jak dlouho učil Sokrates a výsledky učení jeho. 10. Příčiny, pro které nepřátelé Sokrata stíhali. 11. Sokrates obžalován. Sokrates před soudem. 12. Odsouzení jeho. 13. Sokrates před smrtí. 14. Smrť Sokratova. 15. Poslední slova Sokratova.

Vypracování.

1. Z četných mudrců řeckých nejznamenitějším byl Sokrates.
2. Narodil se r. 489 př. Kr. v Athénách, kdež otec jeho byl řezbářem.
3. I Sokrates v mládí svém učil se řemeslu svého otce a znaje dobře zbraní zacházeti, vyznamenal se několikrát v bojích za vlast.
4. Než sláva válečná neukojila ho, on toužil osvítiti se moudrostí.
5. Tehdejší mudrcové nevěděli, v čem pravá moudrost záleží; jedni hledali ji v muhoničasobném vědění, jiní v přemýšlení o původu a podstatě světa, a opět jiní myslili, že moudrost v rozkošnickém životě spočívá.
6. Sokrates nesouhlasil s nimi, nýbrž spatřoval nejvyšší moudrost v dosažení onoho blaženství, které zdraví a sílu těla tuží, věk prodlužuje, mysl ve stálé svěžestí a bystrosti udržuje.

a ducha lidského zdokonaluje. K dosažení této blaženosti bylo mu prostředkem pravidlo: „Člověče, hled, abys poznal sebe sám," t. j. své chyby i své dobré vlastnosti, abys se zdokonalovati mohl. 7. Ustanoviv se na zásadách svých, Sokrates začal veřejně učiti na náměstích, cestách, ulicích neb i v příbytecích soukromých. Přednášky jeho byly krátke a zajímavé. Učil tím spůsobem, že nejdříve otázal se na vše známou, z odpovědi pak vzal příčinu k otázce nové, a tak tázal se tak dlouho, až konečně posluchači na poslední otázku sami žádanou pravdu našli a jí odpověděli. Pro tento zajímavý spůsob vyučování a pro lidumilné chování své byl Sokrates u žáků velmi oblíben. 8. Život Sokratův byl neúhonný a přísný. Pokrm jeho byl prostičký, za nápoj byla mu jen voda. Mimo to otužoval se bděním, prací, namáháním a zdrželivostí ve všech žádostech. 9. Tak učil Sokrates do sedmdesátého roku věku svého a výsledkem jeho učení bylo, že mnohé škodné bludy vyvrátil, mnohé neřesti odklidil a v srdeci mládeže zlaté zrní mravnosti nasel. 10. Tím pak, že přísně a bezohledně tepal mrzkost a podlost mnohých vznešených Athéňanů, učinil si několik mocných nepřátel, kteří toužili ho zničiti. 11. I obžalovali ho konečně před soudem, že prý zapírá bohy a kazí mládež. 12. Sokrates důstojně hájil se před soudem, ale přes to, poněvadž neprosil soudců za odpuštění, byl na smrt odsouzen. 13. Před smrtí těšil učně své a rozmlouval s nimi o nesmrtnosti duše. 14. Když pak sluha jed v čisti mu donesl, klidně a bez zdráhání vypil jed a hlasitě odpustil nepřátelům svým, pokojně mluvil dále se slzicími učeníky, vznešenými slovy útěchy jim dodávaje, až klidně vypustil šlechetnou duši svou. 15. Poslední jeho slova byla: „Pozdravíme se; oběťujte za mne oběť předepsanou."

2. Mahomed

(Óft. VI., čl. 96.)

Postup myšlenek: 1. Rodiče Mahomedovo, rok narození, rod Mahomedův. 2. Osíření Mahomedovo — jeho pěstoun. 3. Mahomed jako kupec — jeho cesty — poznání víry křesťanské a židovské. 4. Zasnoubení Mahomedovo — hloubání o novém náboženství. 5. Vystoupení jeho prorokem. 6. Nezdar prvního vystoupení a příčina jeho. 7. Útěk Mahomedův z Mekky do Jatrebu, rok útěku. 8. Ochotné přijetí víry Mahomedovy v Jatrebu — přejmenování města. 9. Šíření-se víry Mahomedovy po Arabii. 10. Pouti Mahomedovy do Mekky — snahy o další rozšíření víry. 11. Poslední pouť Mahomedova. 12. Jeho smrť.

Vypracování

1. Mahomed narodil se v Mekce r. 571 z rodu sice knížecího, ale z rodiny chudé. 2. Záhy osířev, měl za pěstouna strýce svého,

Abu Taleba. 3. Když povyrostl, oddal se na kupectví a vykonal několik cest do Syrie, kdež poznal učení křesťanské i židovské. 4. Později zasnoubil se s bohatou vdovou Kadiží a maje tudy životy bezpečné, uchýlit se do jeskyně na hoře Hara, kteráž 25 km. na sever od Mekky se vypíná, a jal se přemýšleti o novém náboženství. 5. Jsa 40 roků stár, vystoupil jako prorok a jal se hlásati nové učení, založené dležem na víře křesťanské, dilem i na víře židovské a na vlastních výmyslech. 6. Než první vystoupení jeho potkalo se s nezdarem; posměch obecný provázel činění jeho, neboť i nejbližší příbuzní, bojice se, aby nebyli zbaveni výnosného postavení jako dozorec v Kábě, postavili se mu na odpór. 7. Po smrti Abu Talebově vzrostl odpor ten tou měrou, že Mahomed, chtěje se zachránit, byl nucen r. 622 z Mekky do Jatrebu utíci. 8. Zde obyvatelé s ochotou přijali učení jeho a poněvadž v městě tom spočívala síla Mahomedova, nazýváno jest město to městem prorokovým čili Medinou. 9. Odtud šířil Mahomed novou víru mečem a ohněm na všecky strany a když r. 630 i Mekky dobyl, stal se páñem celé Arabie. 10. Sídle i potom v Medině, konal často pouti do Mekky a rozesýlal posly do Habeše, Egypta, Řecka a Persie, aby obyvatelstvo tamnější vyzývali ku přijetí nového učení. 11. Cítě konec života, vykonal za průvodn 50.000 poutníků poslední pouť do Mekky. 12. Vrátil se do Mediny, zemřel r. 632.

3. Tomáš Štítný ze Štítného.

(Viz čít. VI. čl. 116.)

Po stup myšlenek: 1. Rodičstvo Štítného a rok narození jeho. 2. Povaha jeho otce — sestry Tomášovy — kterak otec je vychovával. — 3. Kterak Tomáš zahorél lásku k Bohu. — 4. Založení university. 5. Štítný na universitě. 6. Štítný jako spisovatel a vychovatel svých dítek. — 7. Neštěsti Štítného na dítkách. 8. Záliba Čechů ve spisech Štítného. 9. Obsah spisu Štítného. 10. Nejdůležitější spisy Štítného.

Vypracování.

1. Tomáš Štítný narodil se r. 1825 na tvrzi Štítném, kteráž nedaleko Jindřichova Hradce stávala. 2. Otec jeho byl muž nábožný a vlastenec horlivý, který jej a sestry jeho, Annu a Petratnu, vychovával v duchu náboženském a po česku, aby nenavykli cizím způsobům, které tehdy do Čech na újmu ušlechtilých mravů domácech se draly.

3. Tomáš, chodě po hospodářství, plně všímal si přírody, obdivoval se moudrosti, mocí a dobrotě Boží a všecka příroda mu byla velkolepou knihou, z níž dočítal se o velebnosti a nekonečnó lásce

Tvůrcově. Jaký tedy div, že již v mládí svém zahořel velikou láskou k Bohu a v něm míval své největší potěšení!

4. L. 1348, právě když Štítnému bylo 23 let, založil král český Karel IV. v Praze universitu, aby Čechové měli příležitost doma vysokým vědomostem se naučiti. 5. I Štítný s radostí pospíchal do Prahy, aby v moudrosti se zdokonalil. Leč to ho bolelo, že mistři jen po latinskú mluvili a psali, tak že vědomosti jen tém přístupny byly, kdož latině rozuměl. 6. Vrátil se na svou tvrz, přemýšlel o tom, co krásného slyšel, a by i lid český z toho poučení měl, jal se spisovati české knihy, ve kterých zřetelně a krásně vykládal, co byl četl nebo slyšel po latinskú. Když mu dítky dorůstaly, čítal jim z knih těch a nabádal je, by samy z knih jeho četly a podle nich se chovaly. Aby pak bez vyuřování dítky své po česku vychovávat a vyučovati mohl, pronajal statek svůj a žil v soukromí.

7. Než nedočkal se na dítkách radosti. Tři mu umřely a z posledních dvou Jan sbáněl se po věcech světských a neměl záliby v knihách jeho. 8. Za to však Čechové s velikou zálibou četli spisy jeho, často je přepisovali a u veliké vážnosti je chovali. 9. Vykládali v nich spôsobem přelahodným o Bohu a mravnosti, kterak chovati se máme, abyhom blaženi byli. 10. Nejdůležitější spisové jeho jsou: „Řeči besední“, „Knihy šestery o obecných věcech křesťanských“ a „Knihy naučení křesťanského“.

4. Ondřej Hofer.

(Čít. VI., čl. 120.)

Postup myšlenek: 1. Úvod. 2. Jeho narození a rodiště. 3. Vychování a stav. — 4. Popis osoby. 5. Povaha a láska vlastenecká. — Přepadání Tyrol Francouzi a Bavory po r. 1796. 7. Válečné skutky Hofrovy. 8. Jeho zajetí a smrt.

Vypracování.

1. Ondřej Hofer byl bez odporu jedním z nejznamenitějších vlastenců rakouských. 2. Narodil se r. 1767 v jedné horské krajině údolí Passeierského v Tyrolsku. 3. Byl vychován podle stavu svého, uměl italsky i německy čísti a psát i když dorostl, stal se hostinským v rodném údolí nedaleko města Sv. Leonharda.

4. Ondřej Hofer byl muž postavy a síly obrovské, obličeji měl okrouhlý, tváře červené, sivé oči, černý vlas a černý dlouhý vous, který mu skoro po pásy splýval. 5. Povahy byl veselé, přívětivé, dobrromyslné a vynikal statečností, poctivostí a nábožností tou měrou, že po celé zemi požíval veliké důvěry a úcty. Nade vše pak miloval krásnou vlast svou a byl nejoddanějším poddaným císaře svého.

6. Po roce 1796 Francouzi a Bavoři často přepadali Tyrolu, chtějíce je císaři Františkovi I. odnítí. 7. Tu Ondřej nejednou postavil se v čelo krajana, aby udatně hájil vlasti milené, a jeho neobyčejný důvtip vůdecký byl přičinou, že posléze r. 1809 stal se vrchním velitelem Tyrolska, maje sídlo své v hlavním městě Innsbruku. 8. Konečně však přece podlehl přesile nepřátel, byl jat a v Mantově dne 20. února 1810 na rozkaz Napoleonův zastřelen.

5. Prokop Diviš.

(Čit. VII., čl. 87.)

Postup myšlenek: 1. Rodiště a doba narození. 2. Studie, 3. Divišovo vysvěcení na kněžství a povýšení na professora, doktora, faráře, převora. 4. Příčina, pro niž se Diviš převorství vzdal. — 5. Výzkum a zkoušky blesk neškodným učiniti. 6. Povolání Divišovo do Vídne. 7. Odměna za zkoušky. — 8. Bleskosvod Divišův a výjevy na bleskosvodu při bouři. — 9. Další osudy Divišova bleskosvodu 10. Smrť Divišova.

Vypracování.

1. Prokop Diviš, vynálezce prvního bleskosvodu, narodil se v Žamberci okolo r. 1700. 2. Latinské studie odbyl ve Znojmě, načež vstoupil do rádu premonstrátského v klášteře Luckém. 3. L. 1726 vysvěcen byl na kněze, načež stal se professeurem na ústavě Luckém; r. 1733 povýšen byl za doktora bohosloví a brzo na to byl ustanoven za faráře do Přímětic u Znojma. R. 1741 jmenován byl převorem v Louce. 4. Ale množství práce, které vadilo mu oddávat se milým studiím, bylo přičinou, že vzdal se hodnosti té a že se opět vrátil na faru Přímětickou.

5. Tu pilně fyzikou se obíraje, záhy vyzkoumal, že blesk a hrom jsou ve velkém totéž, co jiskra elektrická a praskot elektřiny u mísí malé. Od té chvíle stále zabýval se zkouškami, kterak by blesk neškodným učníl. 6. Když zpráva o zkouškách těch do Vídne se donesla, byl Diviš císařovnou Marií Terezií povolán, aby zkoušky ty před ní prováděl. 7. Za to odměněn byl dvěma zlatými medailemi a podobiznami císařovou i císařovninou.

8. R. 1753 vydal spis o bleskosvodu a již následujícího roku dal si bleskosvod podle vlastního návrhu pořídit. Sotvaže ho před obydlím postavil, již přivalila se bouře a hromosná mračna rozesíela se nad bleskosvodem. Z mračen těch lítaly bílé, tenounké pruhy přímo k bleskosvodu, nad nímž po několika minutách bílý mráček se rozprostřel.

9. Diviš, přesvědčiv se o užitečnosti vynálezu svého, žádal vlády, aby několik bleskosvodů zhотовiti a v rozličných krajinách postaviti

dala. Než učenci, jímž svěřeno bylo bleskosvod prohlédnouti, prohlásili se proti zavedení jeho. Když pak r. 1756 v léti veliké suchu nastalo, uvalovali rolnici z okolí Přimětic příčinu toho na bleskosvod a srotivše se, strhli jej k zemi. Bleskosvod ten byl z rozkazu vyššího uschován v Louce, kdež dosud se chová. 10. Diviš zemřel roku 1765.

6. Herodot.

(Čít. VIII., čl. 82.)

Postup myšlenek: 1. Úvod 2. Rodiště a rok narození. 3. Touha poznati svět — rozměry jeho cest. 4. Cesty po Asii. 5. Cesty v Egyptě. 6. Cesta ke břehům černomořským. — 7. Návrat do otěiny a příčina jeho vystěhování. 8. Herodot v Řecku. 9. Herodot v Thuriích a cesty po Italii a Sicilii, 10. Dějepis Herodotův — jeho smrt.

Vypracování.

1. Herodot vším právem otcem dějepisu nazýván jest. 2. Narodil se v Halikarnassu v Malé Asii r. 484 př. Kr. 3. Již záhy pojat by v touhou poznati cizí země a národy, podnikal daleké a obtížné cesty a prošel na cestách krajiny rozprostírající se od Sicilie až do Medie a od hranic nubijských až k severním břehům černomořským. 4. Cestuje po Asii, navštívil Babylon, největší město té doby, Susy, sídlo králů perských, a četná jiná veliká města. 5. V Egyptě cestoval od ústí Nilu až po Elefantinu a prohlédl si nejznamenitější stavby egyptské. Největším podivem pro ohromnost svou naplnily ho labirynt a jezero Mérисovo. Na jedné z posledních cest doplavil se břehů černomořských, kdež poznal ústí Dunaje a sbíral zprávy o krajinách severně od moře se prostírajících. Dověděl se tu i o Budinech a Neurech, národech to slovanských, kteří mezi výchoviskem Dněstru a Dněprem přebývali.

7. Vrátil se z cest téhoto do rodného města, nalezl tu veliké sváry mezi občanstvem. Sváry ty byly příčinou, že opustil opět rodiště své. 8. Odebral se do Řecka a tu na slavnostech v Thebách, v Korintu a v Olympii předčítal mnohé věci, které byl o cizích zemích a národech napsal. Největšího uznání dostalo se mu v Athénách, kdež na návrh Perikleův lid Athenský deset talentů mu dal odměnu za předčítání některých částí jeho dějepisu. 9. Později usídlil se v Thuriích, městě italském, odkudž procestoval celou jižní Itálii a Sicílii. 10. Zde dokončil též památný dějepis svůj a dokonal běh činu-plodného života svého.

7. Josef Jungmann.

(Čit. VIII. čl. 92.)

Postup myšlenek: 1. Rodiště a doba narození. 2. Studie. 3. Jungmann supplementem, profesorem. — 4. Jungmannova láska k češtině a jeho snaha o její zvelebení. 5. Překlady Jungmannovy. — 6. Jungmann v Praze. 7. Vydání „Slovesnosti“ a „Historie literatury české“. 8. Spisování slovníku. 9. Vydání slovníku. 10. Důležitost slovníku. — 11. Jungmann na universitě. 12. Vyznamenání Jungmanna. 13. Ochuravění — smrť.

Vypracování.

1. Josef Jungmann narodil se v Hudlicích u Berouna dne 16. července 1773. 2. Vychodiv obecnou školu Hudlickou, byl dán na normální školu k Piaristům do Berouna, načež vstoupil r. 1788 do gymnasia Novoměstského v Praze, kdež studoval po šest let. Od roku 1794—1799 studoval na universitě Pražské a sice do roku 1796 filosofii a od téhož roku práva. 3. Dostudovav, stal se supplementem na gymnasiu Litoměřickém, kdež později i skutečným professorem učiněn byl.

4. Jungmann byl od mladistvých let vřelou láskou k jazyku českému a záhy již obrál si za životní úkol křisiti a ušlechťovati mluvu národní, aby se stala způsobilou i k potřebám vědeckým. 5. Aby dokázal oběhnosť a krásu češtiny, přeložil již v Litoměřicích výtečné spisy z angličiny, francouziny a němčiny. Z překladů těchto nejdůležitější jsou překlady těchto děl: Miltonova „Ztraceného ráje“, Chateaubriandovy „Attaly“ a Göthova „Heřmana a Doroty“. Překlady ty vzbudily nemalé podivení, neboť jimi nad slunce jasněji dokázalo, že čeština nejzdělanějším jazykům důstojně po bok postavit se může.

6. R. 1815 ustanoven byl Jungmann professeorem na Staroměstském gymnasiu v Praze a r. 1835 jmenován byl ředitelem téhož ústavu. Po celou tu dobu byl Jungmann středem veškerých snah o povznesení literatury české. 7. R. 1820 vydal „Slovesnost č. nauku o slohu“ ku potřebám žáků gymnasiálních a brzy na to roku 1825 veleďložitý spis „Historii literatury české“, v níž podal první jasný obraz písemnictví českého. Mezi tím však pilně pracoval na sepsání velikolepého českoněmeckého slovníku, jež po třicítileté vytévalé práci r. 1834 dokončil. 9. Slovník ten vydáván byl nakladem „Maticce České“ od r. 1835—1839. 10. Důležitosť pro novčešskou literaturu má nesmírnou, neboť jest skutečně nevyčerpatelným zdrojem nejpřejnejších a nejsprávnějších výrazů a průpovědi českých.

11. Stav se professorem na universitě Pražské, byl Jungmann dvakrát vyznamenán důstojenstvím děkana fakulty filosofické a r. 1840 byl zvolen na nejvyšší úřad universitní t. j. za rektora magnifica. 12. Za veliké zásluhy dostalo se mu četných vyznamenání; ano r. 1839 udělen mu byl i rytířský řád sv. Leopolda. 13. R. 1845 ochuravěl a byl na vlastní žádost dán na odpočinek, dokonal slavný život svůj dne 16. listopadu 1847.

8. Václav Levý.

(Čít. VIII., čl. 117.)

Václav Levý, jenž náleží mezi nejslavnější sochaře nového věku, narodil se v Nebřezinách u Plzně r. 1826. Byl synem chudého obuvníka. Jsa 18 let stár, poslán byl do Liběchova, aby tam v zámku pana Ant. Veitha v kuchařství se vyučil. Již v této době zaměstnával se pilně kreslením a vyřezáváním. Pan Veith poznal náhodou výtečné jeho schopnosti k řezbářství, dal ho na svůj náklad k malíři Návrátilovi, aby ho učil kreslit a modelovat; později dal ho k sochaři Linnovi v Praze do učení. Pokroky jeho byly úžasné a svědčily o neobyčejném nadání. Při tom pečoval i o všeobecné vzdělání své. Největší záliby nalézal na hrdinských postavách rukopisu Královédvorského. R. 1845 poslal ho Veith do Mnichova k slavnému sochaři Schwanthalerovi, kdež asy tři leta v umění svém se vzdělával. R. 1854 odebral se do Říma, aby se tam na bohatých vzorech starověkého i novověkého umění zdokonalil. V Římě pobyl 10 let a zřídil si tam dílnu sochařskou. R. 1867 usadil se v Praze, kde již po třech letech dokonal činuplný život svůj.

Poznámka: Podobným způsobem dle daného postupu myšlenek mohou i ostatní životopisy být v článkách obsažené nebo učitelem vypracované vypracovány být.

B. Povahopisy.

I. Baltazar.

(Čít. VI., čl. 39.)

Postup myšlenek: Baltazar byl 1. zhýralý, 2. samolibý, 3. vášnivý, 4. bezbožný, 5. rouhavý, 6. bázelivý, 7. ukrutný a nespravedlivý.

Vypracování.

1. Král Baltazar byl muž zhýralý, jenž celé noči probouřil se služebníky svými v pitkách a hlučném veselí. 2. On byl i velice

samolibý, neboť velebení dvořanů mile dojímaло srdece jeho a radostně ho rozčilovalo. 3. Vášeň často poutala rozum jeho a sváděla ho ke skutkům nejnešlechetnějším, ano vášní jat jsa, nevážil si ani citů nejposvátnějších. 4. V bezbožnosti své dal přinést i posvátné nádoby, které byly z chrámu Jerusalemského uloupeny, aby z nich hodovníci víno pili a tak je zneuctili. 5. Sám pak naplnil posvátnou čiši a zvídaje ji k nebi rouhal se Nejvyššímu, vyzývaje Ho, by ukázal svou moc a zabránil mu z číše té piti. 6. Když pak objevila se na stěně plamenná ruka ohnivá slova píšti, chvěl se zbabělec strachem a bázni a ruče poslal pro kněze, aby mu vyložili obsah slov napsaných. 7. Mimo tyto nectnosti byl i ukrutný a nespravedlivý, neboť právě tyto vlastnosti byly přičinou, pro niž vlastní sluhové jeho jej zařázdili.

2. Jan František Vavák.

(Čit. VI., čl. 127.)

Postup myšlenek: Vavák byl 1. neobvyčejně zvědavý a důvtipný, 2. pilný a nadaný, 3. pobožný, 4. praktický, 5. rozšafný, 6. pokroku milovný, mírumilovný a svorný. 7. mravný, počestný a pořádný, 8. osvěty milovný, 9. všemi etený a vážený.

Vypracování.

1. František Vavák byl neobvyčejně zvědavý a důvtipný; naučil se téměř sám od sebe všemu, čemu se nyní žáci na menších školách obecných učí. 2. Byl i velice pilný a nadaný, rád četl zábavné i poučné knihy, ano psal i pojednání o věcech rolnických a vlasteneckých. 3. Zbožná mysl jeho jevila se tím, že skládal písň nábožné. 4. Než Vavák byl i mužem praktickým; bedlivě vzdělával hospodářství, stále je zdokonaloval a pečoval, aby blaho byt jeho se vzmáhal. 5. Pro rozšafnost svou byl zvolen rychtářem obce Milčické. 6. Jako rychtář či starosta dbal všemožně, aby rolnici hospodářství i domácnost svou zlepšovali a opravdivou mírumilovnosť a svornosť dokázal nejlépe tím, že pilně k tomu hleděl, aby veškeré různice a hádky mezi sousedy přátelsky se urovnaly a v celé obci dobrá vůle a svornost panovaly, v čemž sám dobrým příkladem jim předeházel. 7. Jsa sám muž mravný, počestný a pořádný, zamezoval podle sil svých karban, obžerství a pračky a pečoval, aby všude i v hospodářích kázeň i počestnost se zachovávaly. 8. Nabyy sám z prospěšných spisů vzácného vzdělání, miloval pokrok a za každé příležitosti povzbuzoval sousedy ku čtení dobrých knih, sám knih jím půjčoval ano i noviny jím předětal a nové zákony vykládal. 9. Pro tyto dobré vlastnosti své a prospěšné snahy byl netolikou svými sousedy, ale i panovníky, šlechtou

a úřady vysoce ctěn a vážen a zanechal nám po sobě nevšedního příkladu, jehož všickni venkováné následovati by měli.

3. Anna Náprstková.

(Čít. VII., čl. 128.)

Postup myšlenek: Anna Náprstková byla 1. milující dcera, 2. zbožná a plná důvěry v Boha, 3. pilná, nevšedně schopná žákyně, 4. úslužná, 5. vděčná, 6. trpělivá, 7. upřímná, 8. pracovitá, obratná, 9. vtipná, číperná a poctivá, 10. vlivná, čistotná, ochoťná, 11. šetrná, 12. zkušená a vytrvalá, 13. skromná, 14. štědrá a dobročinná, 15. lidumilná a moudrá, 16. vlastimilovná, 17. milovná osvěty a pokroku.

Vypracování.

1. Anna Náprstková byla milující dcerou, ona s vřelou myslí přilnula k milé matince své. 2. Byla i zbožná a plná důvěry v Boha, neboť i v nejtrudnějších dobách doufala v pomoc Boží a v lepší budouenosť. 3. Chodíc přes svou chudobu pilně do školy, projevila nevšední schopnosti v učení a mnolič užitečné vědomosti si osvojila. 4. K cizím byla velmi úslužná a ráda jim pomáhala a posluhovala. 5. Srdce její něžnou v děčnosti naplněno bylo; každý výděleček odvezdala matince, aby si tato ulehčila ve svých starostech. 6. Když pak nastoupila službu u svých příbuzných, ač mnohé svízele ji snášetí bylo, nikdy neprotala, ale všecky nesnáze a obtíže trpělivě snášela. 7. Jenom někdy, upřimna jsouc, postěžovala si milé matince, od níž pak vždy s novou útěchou vraceala se k zaměstnání svému. 8. Veškeré práce vykonávala ráda a se zálibou, jevíc při tom zvláštní obratnost, čímž záhy spokojenost ano i lásku příbuzných svých získala. 9. Poněvadž pak i vtipná a poctivá byla, nabyla k ní příbuzní záhy důvěry a svěřili jí vedení malého obchodu moučného. 10. Vlivnost, čistotnost, ochoťnost Aninkina zjednaly obchodnu tomu velikou přízeň kupujících, tak že užitek ustavičně se zmáhal, začež i Aninka stále větší mzdu dostávala. 11. Tu teprve šetrnost její začala se jevit v jasném světle; pro ni nebylo šperků ani drahých tretek, všeho zbytečného se oděkla a schraňovala krejcar ku krejcaru. 12. Když pak později vlastní obchod měla, zkušeností a vytrvalostí překonala všecky nehody a překážky a za ušetřené peníze koupila si dům u „Halánků“. 13. Než ač nyní bohatá byla a jmění její vůčihledě přibývalo, zůstala skromná, jako bývala v chudobě, tak že proslula svým prostým oděvem po celé Praze. 14. Za to byla však štědrá nad pomyslení, vykonávajíc četné skutky dobročinné, jimiž vskutku stala se matkou chudiny. 15. Lidumilosť a moudrost její jevily se také tím, že nepomáhala

čhudině toliko dary, ale i moždrou radou chtěla jim z nouze pomoci. 16. Anna Náprstková byla i v řelou vlastenkou a všemožně podporovala všecky národní podniky. 17. Tím pak, že odkázala dům svůj „u Černého orla“ v ceně 150.000 zl. na založení průmyslového muzea, jasné dokázala, že i osvěty a pokrok u milovna byla. Protož vším právem dobrodítelkou chudiny i národa nazvat ji můžeme.

4. Hannibal.

(Čit. VII., čl. 10.)

Po stopu myšlenek: Hannibal byl 1. odvážný, 2. statečný, bujarý a silný, 3. otužilý, 4. vzdoláný, 5. přívětivý, blahovolný, 6. pevné povahy, 7. rozhodný, 8. výborný politik, 9. znamenitý vojevůdce, 10. v neštěstí statečný a neoblomný, 11. dobrý státník, 12. hrdý, 13. dané přísaze do smrti věrný.

Vypracování.

1. Hannibal již jako devítiletý hošek projevil velikou odvážnost svou, prose otce, aby ho vzal na nebezpečnou výpravu do Španělska. 2. Byl tak statečný, bujarý a silný, že ho otec jeho s pýchou „Jivim plemenem“ nazýval. 3. Stálým přemáháním nesnáší a překážek stal se otužilým, že snadně snášel horko a zimu, hlad i žízeň. 4. Záhy a pilně se vzdělávaje, nabyl i dokonalé zhčlosti v umění válečném a literárním. 5. On byl miláčkem vojska, což svědčí, že i přívětivý a blahovolný byl. 6. Povaha jeho byla skálopevna, neboť sotva že veloni nad vojskem punským dosáhl, již věřen jsa zásadám po otci zděděným, hotovil se s Římany válku započít. 7. Činem tím dokázal, že jest rozhodný a to tím rozhodnější, jelikož doba k válce proří právě nejpříznivější nebyla. 8. Popudiv pak proti Římanům téměř všecky sousedy a spojenci svými je učiniv, osvědčil se býti výborným politikem. Četnými a velikými vítězstvími, jichž potom nad Římany dobyl a jimiž jim tak hrozným se stal, že pouhé jméno jeho jim bylo postrachem, získal si nechynoucí slávu znamenitího vojevůdce. 10. Než i v neštěstí jevil neobyčejnou statečnost a neoblomnost, neboť když od spojencůvano i od vlastních krajanův opuštěn byl, přečes s neumenšenou zružilostí a vytrvalostí bránil se vítězně proti přemoci nepřátele. 11. Když pak otčina jeho od Římanů poražena a téměř zničena byla, tu státnickým důmyslem opět rychlo ji pozvedl k veliké moc a sile, že Římané opět báli se jí počali. 12. Byv konečně Římany k útoku donucen a stíhán, raději otrávil se jedem v prsteně uschovaným, než by živ byl padl do rukou nepřátele. 13. A tak věren zůstal přísaze, již jako devítiletý hoch otec

učinil, že věčně Říma nenáviděti bude, neboť po celý život nejkratějším nepřitelem jeho byv, jako nepřítel Říma skončil život svůj.

5. Vězeň na Bezdězi.

(Čit. VIII., čl. 18.)

Postup myšlenek: Krále vic Václav byl 1. snivý, 2. utrpením churavý, 3. hrđy a důstojného chování, 4. nad svá léta pokročilý a rázný, 5. přírody milovný, 6. miloval vlast i národ, 7. kochal se ve vzpomínkách na otce a matku, 8. byl mužného ducha, 9. učil se nenáviděti cizinců, 10. byl soucitrný a dobrého srdce.

Vypracování.

1. Krále vic Václav byl hoch snivý. Na Bezdězi vězněn jsa, často stával u okna a zadumal se, 2. Dlouhým vězněním a nemilosrdným, surovým nakládáním byl všecek skličen a stín churavosti tměl se mu na spanilém obličeji. 3. Než přes to hrda byla mysl jeho, a ač oděn byl jen v nuzný šat, byl si vědom svého důstojenství a důstojně vypínané dumné čelo své. 4. Moudrý pohled jeho prozrazoval, že, ač léty mlád jest, přece duševně nad léta svá pokročil a pevně sevřený ret jeho byl zřejmým svědeckem, že i duch jeho rázný a pevný jest. 5. Přírodu velice miloval a rád kochal se pohledem z okna ve krásách jejích. 6. Vida pak všecku tu líbeznou krásu vlasti své, přilnul k ní celým srdcem, přilnul i k národu svému a nevole naplnovala duši jeho, kdykoliv vzpomněl, kolik tisíc věrných duší českých po něm touží a on vězněn jsa, nemůže s nimi sdileti lásku svou. 7. I rodiče své miloval vroucně a s bolestí vzpomínal na ony šťastné doby, kdy ve zlaté Praze drahá máš hýčkala ho v loktech a slavný otec jeho vinul ho k prsům svým. 8. Než přes veškeré neštěstí, jež ubohého sirotka ode všech i od matky opuštěného stihlo, nepozbýval myslí, ale mužným duchem snášel všecka protivenství a svízele. 9. Za to učil se nenáviděti všech cizinců, kteří tolik zla jemu i drahé vlasti způsobili. 10. Ale ačkoliv nenávisť k nepřátelům choval v srdeci mladistvém, přece srdce jeho bylo dobré a soucitrné; vždyť cítil soucitr i s tím ubohým ptáčkem v kleci, jež mu Herrmann, jeho strážce, daroval; pustil ptáka na svobodu a odevzdávaje prázdnou klec Herrmannovi, pravil k němu: Syn Otakarův dar Ti vraci s díkem; onť může být vězněm, nikdy žalářníkem!“

6. Žena.

(Dle básně „Poklad“ čit. VIII., čl. 68.)

Postup myšlenek: Žena byla 1. pobožná, 2. dosti zmužilá, 3. zvědavá, 4. majetku chtivá a nerozvážlivá, 5. k pýše a marnivosti

nakloněná, 6. milující matka, 7. jemného svědomí, 8. později odvážlivá, 9. vděčná.

Vypracování.

1. Žena, o níž překrásná báseň Erbenova „Poklad“ jedná, byla srdce zbožného, nebot opozdívši se, rychle spěchala do vzdáleného chrámu, jen aby služeb Božích účastna byla. 2. Byla i dosti zmužilá, nebo když náhle před ní tajemná chodba se objevila, nezalekla se, ale až k samému vchodu pokročila. 3. Zvědavost její byla však větší, přemohla veškeru bázeň a pudila ji chodbou až do sklepení jist. 4. Zde dala žena na jevo, že jest majetku milovaná a nerozvážlivá; nepamatujíc, že by dítě její neštěstí stíhnouti mohlo, posadila je na zem a chtivě nasbírávši pokladu, dvakrát opustila dítě, aby zlato a stříbro domu zanesla. 5. Než ona byla i k pyše a marnivosti nakloněna; majíce poklad, chtěla opustiti rodnou chýžku a do velkého města jít a tam jako bohatá paní žít. 6. Když pak pozbyla dítka svého, tu teprve plným ohněm zaplala v ní láska mateřská i poznala, že dítě nad všecky poklady dražší a vzácnější jest. 7. Bol ze ztráty milovaného dítěte slupňován byl ještě trpkými výčitkami svědomí, nebot jediná její chtivosť peněz byla přičinou toho neštěstí. 8. Bohem tím však rostla její odvážlivost a ona umínila si dítě vysvoboditi. Po roce pak, ač hrůzou se chvěla, odvážlivě vnikla do sklepení a ač hrozný praskot a hučení plnily chodbu, nedala se odstrašiti a šťastně vynesla dítko své. 9. Tu pak objevila se opět jedua krásná vlastnosť její: vděčnost. Jakmile divým spěchem do chaloupky přiběhla, klekla a se slzicím zrakem vroucí díky Bohu vzdávala za šťastné zachránění dítěte.

Poznámka: Podobným způsobem mohou na základě článků v čítankách, obsažených i dějův a životopisů učitelem vypravovaných četně jiné povahopisy, zasnovány a žáky vypracovány být.

Část VII.

Praktické úkoly pro dívky.

Praktické úkoly pro dívky.

Důležitost těchto úkolů přede všemi jinými slohovými cvičenímí sama sebou bije do očí; poskytuje učiteli nejvhodnější příležitost několika rozhovořiti se s dívками o věcech pro ně nejvýznamnějších, o věcech těch je poučovati, vědomosti jich doplňovati a zaokrouhlovati, ale i dívky pro budoucí jich povolání nejpříjemnějším, nejlepším a nejdůkladnějším způsobem připravovati a vychovávat. Za rozhovoru dívka bude se moci zahonositi hospodyňskými vědomostmi a zkušenostmi svými; tím zvýší se v ní záliba a zájem pro všechny ty, jakož i všimavost její pro výkony domácího života stupňovati se budou.

Úkoly tyto budťtež dávány na dívčích školách i za mimořádné domácí úkoly do zvláštních sešitů psané; důležitost jich vyžaduje, aby aspoň každých čtrnáct dní byl dán jeden úkol. Vypracuje-li dívka za rok dvacet takových úkolů — jaký z toho bude pro ni prospěch!

Vypracování úkolů těchto nepodáváme, a to proto, poněvadž je dívkám na základě školních rozhovorů doma samostatně vypracovati jest. Postup myšlének, kterým dívky úkol píšece řídit se mají, udej učitel po rozhovoru při lehčích úkolech ústně, při těžších písemně.

A.

1. Jak se vaří hovězí polívka.

Postup myšlének: Maso se naklepe a vypere — vloží se do hrnce s vodou a vaří se — pěna se sbírá — když přestane pěnit, osolí se a přidá se kus celeru, celerové natě, kořinek petrželový, natě

petrželová, cibule, por, pál kapusty, kousek mrkve, hrstka hrachu a kousek brakve; vše opráno — další vaření po tři hodiny — polívka se zedí a zavaří se do ní nudle nebo fličky a t. d.

2. Jak se vaří polívka čočková.
3. Jak se vaří polívka s rýžovými vandličkami.
4. Jak se vaří polívka rýžová s kuřaty.
5. Jak se vaří omáčka z rajských jablíček.
6. Jak se vaří omáčka koprová.
7. Jak se vaří omáčka sardelová.
8. Jak se připravují nové brambory.
9. Jak se vaří bramborové knedlíky.
10. Jak se připravují bramborové nudle.
11. Jak se dělá bramborová kaše.
12. Jak se vaří káva.
13. Jak se připravuje čaj.
14. Jak se peče chléb.
15. Jak se dělají buchty s mákem.
16. Jak se peče vepřová kýta.
17. Jak se smaží kuřata a t. d.

B.

18. Co bývá v dobře zařízené kuchyni. (Dle umístění.)
19. Nejdůležitější kuchyňské náčiní a jeho upotřebení.
20. Co činí dobrá hospodyně z jara v zabradě.
21. Jaké práce vykonává dobrá hospodyně na dvoře *a)* z rána, *b)* mezi dnem, *c)* večer.
22. Jak se prostírá stůl a co se děje při obědě.
23. První práce hospodyně z rána.
24. Co činí hospodyně večer, než jde spat.
25. Co činí hospodyně ve svátek.
26. Upotřebení vody v domácnosti.
27. Upotřebení mléka.
28. Kterak uchovává hospodyně potraviny.
29. Kterak uchovává hospodyně ovoce přes zimu.
30. Upotřebení různého ovoce v domácnosti.
31. Upotřebení soli *a)* v domácnosti, *b)* v hospodářství.
32. Užitečnost jednotlivých domácích zvířat.

C.

33. Jak zaměstknává se matka z rána s dětmi.
34. Jak zaměstknává rozumnou matku dítky v zimní večery.
35. Kterak šetří hospodyně *a)* penězi, *b)* potravinami, *c)* šatstvem.
36. Význam šetrnosti v domácnosti.
37. Dobré vlastnosti vzorné hospodyně.

38. Čeho se má hospodyně vystříhati.
39. Kterým dobrým vlastnostem má matka dítky naučiti.
40. Kterých zlozvyků nemá matka při dětech trpěti.
41. Jak učí matka dítě zdvořilosti.
42. " " " čistotnosti.
43. " " " zbožnosti a mravnosti.
44. " " " pořádku.
45. Jak nejlépe tresce matka dítky a) pro neposlušnost, b) pro nečistotnost, c) pro nedbalost, d) pro rozpustilosť.
46. Jaké vlastnosti má mítí dobrá chůva.
47. Jak má chůva s dítkem zacházetí.
48. Užitek ze čtení dobrých knih.
49. Jaké spisy má dívka čísti (proč?).
50. Jakých spisů nemá dívka čísti (proč?).
51. Jak pečuje dívka škole odrostlá o své další vzdělání.
52. Vlastnosti dobré přítelkyně.

O B S A H.

D i l I.

I. třída.

1. Tvoření krátkých vět jednoduchých o různých předmětech a sdružování jich ve slohové celky	5
2. Opisování vět na tabuli napsaných a krátkých článků z čítanky	9
3. Určování pojmu nižších podřaděných pojmu vyššímu	10
4. Části pojmu složitých	12

II. třída.

1. Opisování krátkých článků z čítanky	13
2. Podřadování pojmu nižších pojmu vyššímu dle udaného postupu	14
3. Srovnávání částí dvou věcí	17
4. Prostá věta	18
5. Cvičení zosnovaná na postupu děje	21

III. třída.

1. Opisování krátkých článků z čítanky	23
2. Rozšiřování vět prostých přívlastky	23
3. Nápodobení bajek v čítance obsažených	24
4. Zaměňování slov jinými souznačnými	30
5. Obsah článku dle daných otázek	34
6. Popisy zosnované na postupu děje	40
7. Průprava k popisům dle daných otázek	42
8. Popisy dle otázek	47
9. Popisy dle určité vymezeného obsahu	51

tý, třída,

1. Napisování kraťších článků	54
2. Proměňování řeči přímé v nepřímou a naopak	54
3. Rozšiřování vět různými částmi věty	56
4. Zaměňování slov jinými souznačnými. Nápodobení bajek	62
5. Nápodobení článků vzdělávacích; jich obsah dle otázek a dle návodu	72
6. Popisy zosnované na postupu děje	78
7. Popisy dle daného postupu myšlenek	80
8. Převod básní v řeč prostou	83
9. Dopisy dle daného postupu myšlenek	93

V. třída.

Bill III.

Dorothy.

Telegramy	129
Návštěví	132
Nabídky	138
Zakázky	140
Dotazy	143
Potvrzení	146
Stížnosti	148
Upomínky	151
Omluvy	153
Dodatek o dopisach výběc	156

Listiny.

Poukázky	161
Dlužní listy	166
Rukojemství	170
Kvítance	174
List postupní čili cessi	177
Plnomocenství	179
Úpisý a protiúpisý	181
Smlouvy	185
Vysvědčení	190

Podání

O podáních výběc 194
 Vzory rozličných podání 195

Popisy, líčení a přirovnání.

Popisy	129
Líčení	207
Přirovnání	228
Některá přirovnání země- a dějepisná	245

Kratičký obsah článkův. Převod básni v prostomluvu. Výklad přísloví.

Kratičký obsah článkův	212
Převod básni v prostomluvu	213
Výklad přísloví	221

Životopisy a povahopisy.

Životopisy	268
Povahopisy	270

Praktické úkoly pro dívky.

Praktické úkoly pro dívky	281
-------------------------------------	-----